

รูปแบบการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนภายใต้กรอบแนวคิด
การพัฒนาที่ยั่งยืน จังหวัดเชียงใหม่

ณัฐพนธ์ สกุลพงษ์

ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและการพัฒนาชนบท
มหาวิทยาลัยแม่โจ้
พ.ศ. 2565

รูปแบบการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนภายใต้กรอบแนวคิด
การพัฒนาที่ยั่งยืน จังหวัดเชียงใหม่

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของความสมบูรณ์ของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและการพัฒนาชนบท

สำนักบริหารและพัฒนาระบบราชการ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

พ.ศ. 2565

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยแม่โจ้

รูปแบบการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนภายใต้กรอบแนวคิด
การพัฒนาที่ยั่งยืน จังหวัดเชียงใหม่

ณัฐพนธ์ สกุลพงษ์

วิทยานิพนธ์นี้ได้รับการพิจารณาอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของความสมบูรณ์ของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและการพัฒนาชนบท

พิจารณาเห็นชอบโดย

อาจารย์ที่ปรึกษา

อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก .....

(รองศาสตราจารย์ ดร.จักรพงษ์ พวงงามชื่น)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ. ....

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม .....

(รองศาสตราจารย์ ดร.นครเศศ ริงค์วัต)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ. ....

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม .....

(รองศาสตราจารย์ ดร.พุมิสรณ์ เครือคำ)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ. ....

ประธานอาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตร .....

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พหล ศักดิ์คะทัศน์)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ. ....

สำนักบริหารและพัฒนาวิชาการรับรองแล้ว

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.ณัฐนิน โอภาสพัฒนกิจ)

รองอธิการบดี

วันที่.....เดือน.....พ.ศ. ....

ชื่อเรื่อง	รูปแบบการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนภายใต้กรอบแนวคิด การพัฒนาที่ยั่งยืน จังหวัดเชียงใหม่
ชื่อผู้เขียน	นายณัฐพนธ์ สกกุลพงษ์
ชื่อปริญญา	วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและการพัฒนา ชนบท
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก	รองศาสตราจารย์ ดร.จักรพงษ์ พวงงามชื่น

บทคัดย่อ

ในช่วงปี พ.ศ. 2558-2563 การจดทะเบียนเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในภาพรวมของไทย มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยสวนทางกันกับจังหวัดเชียงใหม่ที่เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนมีจำนวน ลดลงอย่างต่อเนื่อง ซึ่งส่งผลกระทบต่อกระบวนการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนใน ระดับประเทศ ดังนั้นปัจจัยและรูปแบบการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนจึงเป็นเรื่อง เร่งด่วนที่ควรศึกษา โดยทำการเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่าง 182 คนซึ่งเป็นสมาชิก เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่จำนวน 7 เครือข่ายรวม 25 วิสาหกิจชุมชน และวิเคราะห์ ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนาและอนุมาน และเก็บข้อมูลด้วยชุดคำถามด้วยเทคนิคการสัมภาษณ์เชิงลึก กับประธานและตัวแทนกรรมการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทั้งสิ้น 50 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์ เนื้อหาเชิงเหตุผล ผลการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ (78.57%) เป็นสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจ ชุมชนประเภทการผลิตสินค้าที่ก่อตั้งโดยผู้นำกลุ่ม (63.74%) ที่ใช้ทุนตนเอง (29.10%) และจัด จำหน่ายผลผลิตตามคำสั่งซื้อ (23.26%) โดยมีการเข้าร่วมเครือข่ายมาแล้วเฉลี่ย 3.35 ปี กลุ่มตัวอย่าง มากกว่าครึ่งหนึ่ง (57.14%) เคยมีการติดต่อแต่ไม่ได้รับความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ (56.59%) ทั้งนี้ กลุ่มตัวอย่างมีความแน่นอนระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.23) ในขณะที่การมีส่วนร่วมในภาพรวมระดับ มาก (ค่าเฉลี่ย 3.90) ซึ่งนำไปสู่การดำเนินงานอย่างยั่งยืนในภาพรวมในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.00) มากไปกว่านั้นยังพบ 7 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืน ได้แก่ การมีส่วนร่วมในภาพรวม รายได้ (ต่ำกว่า 84,000 บาท/ปี) การมีส่วนร่วมแบ่งผลประโยชน์ แห่่งเงินทุนจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ การได้รับความช่วยเหลือจากนักส่งเสริม การเกษตร การเข้าร่วมเครือข่าย (ต่ำกว่า 1 ปี) และระดับการศึกษาสูงสุด (ปริญญาตรีขึ้นไป)

คำสำคัญ : รูปแบบการดำเนินงานอย่างยั่งยืน, วิสาหกิจชุมชน, เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน

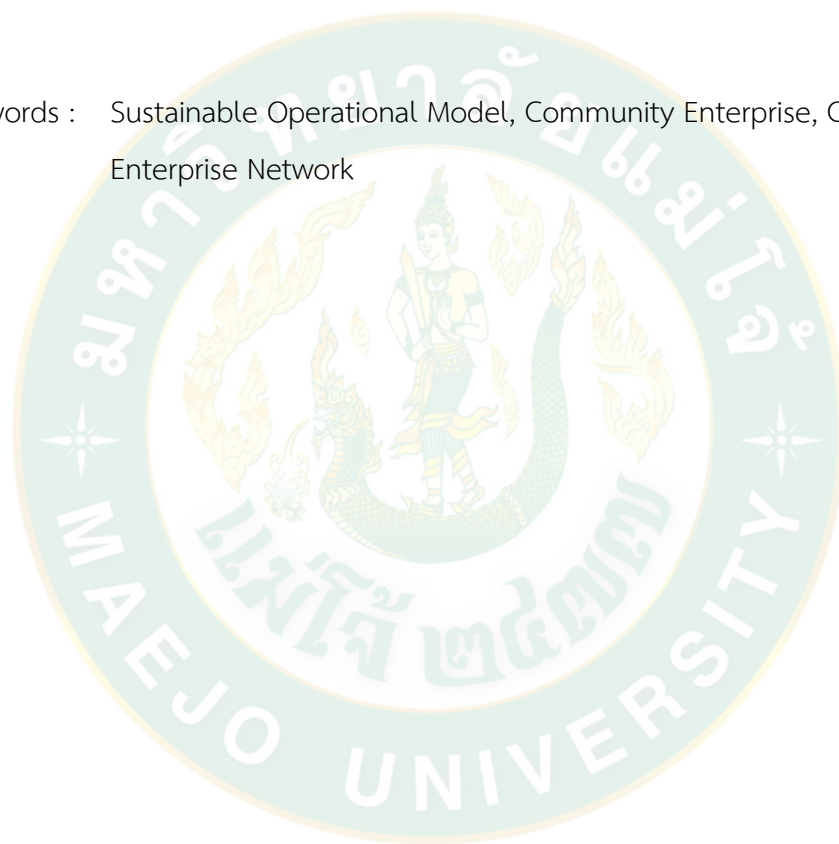
Title	OPERATIONAL MODEL OF COMMUNITY ENTERPRISE NETWORKS UNDER THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT CONCEPT IN CHIANG MAI, THAILAND
Author	Mr. Nattapon Sakunpong
Degree	Master of Science in Agricultural Extension and Rural Development
Advisory Committee Chairperson	Associate Professor Dr. Jukkaphong Pong- ngamchuen

ABSTRACT

During 2015-2020, the registration of the Community Enterprise Network (CEN) in Thailand tended to increase but in contrast, CEN in Chiang Mai was decreased continuously. So, the problems of development process in CEN at the national level was happened as its effect. Therefore, the study of factors and Sustainable CEN Operational Model is needed. Data were collected by questionnaires from 182 CEN members in Chiang Mai, consisting of seven networks, with 25 community enterprise groups. Obtained data were analyzed using descriptive and inferential statistics. A set of questions and in-depth interview technique were also employed for data collection from 50 of chairmen and representatives of the community enterprise committee. The data were analyzed by rational content analysis. The results reveal that more than three-fourth (78.57%) of sample group were members of CEN in the category of product manufacturing. The CEN was founded by group leaders (63.74%), used their own funds (29.10%), and applied “made to order” production method (23.26%). The sample group had joined the network for an average of 3.35 years. More than half (57.14%) of sample group used to contact to the government agencies, but they had experiences of nonresponding (56.59%). However, the sample group had high level of attachment to each other (mean=4.23). Meanwhile, they had participated in CEN at a high level in general

(mean=3.90), leading to the sustainable operation as a whole at a high level (mean=4.00). Furthermore, seven factors influencing the sustainable operation of CEN were also found as followed: participation in CEN as a whole, income (less than 84,000 baht/year), participation in benefits sharing, funding from the Bank for Agriculture and Agricultural Cooperatives, extension from agricultural extension officers, involving the CEN (below one year), and educational attainment (bachelor's degree or above).

Keywords : Sustainable Operational Model, Community Enterprise, Community Enterprise Network

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ภายใต้กรอบแนวคิด การพัฒนาที่ยั่งยืน จังหวัดเชียงใหม่ ได้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.จักรพงษ์ พวงงามชื่น อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก รวมถึง รองศาสตราจารย์ ดร.นคเรศ รั้งควัต และรอง ศาสตราจารย์ ดร.พุดิสสรค์ เครือคำ อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ตลอดจนคณาจารย์และบุคลากร สาขาวิชา ส่งเสริมการเกษตรและพัฒนาชนบท คณะผลิตกรรมการเกษตร และขอขอบคุณบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ที่ได้มอบทุนการศึกษาและให้คำปรึกษา คำแนะนำในการวางแผน ตรวจสอบแก้ไข ตลอดจนการติดต่อประสานงานในการดำเนินการวิจัยมาโดยตลอด จนทำให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จ ลุล่วงอย่างสมบูรณ์

ขอขอบคุณประธาน คณะกรรมการ และสมาชิก เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ทุกท่านที่ให้ความช่วยเหลือในการเก็บรวบรวมข้อมูลให้ข้อมูลเกี่ยวกับเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเพื่อการ ศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นอย่างดี

ขอขอบคุณประธานคณะกรรมการผู้บริหารเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ที่ได้ให้ คำปรึกษา คำแนะนำ ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน

ผู้วิจัยขอโน้มรำลึกถึงพระคุณบิดา นายประทีป สกุลพงษ์ มารดา นางสาวศรัญญา วราสินธุ์ ที่ เป็นกำลังใจที่สำคัญให้คำปรึกษาคอยแนะนำ และยังได้ให้การสนับสนุนเงินทุนในการศึกษาวิจัยครั้งนี้แก่ ผู้วิจัยโดยเสมอมา และรวมไปถึงครอบครัว ญาติพี่น้อง เพื่อนพ้อง มิตรสหาย มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ตลอดจนบุคคลทุกท่านที่ยังมิได้เอ่ยนามมา ณ ที่นี้ ที่คอยให้ความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ ที่อยู่เบื้องหลัง ความสำเร็จในการทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้ สุดท้ายผู้วิจัยมีความคาดหวังเป็นอย่างยิ่งว่าวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อท่านที่สนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน หากมีข้อบกพร่องหรือความผิดพลาดประการใดผู้วิจัยต้องขอ อภัยมา ณ โอกาสนี้ด้วย

ณัฐพันธ์ สกุลพงษ์

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ค
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ง
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญภาพ.....	ฎ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ปัญหาในการวิจัย.....	3
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	4
ขอบเขตการวิจัย.....	5
นิยามศัพท์.....	6
บทที่ 2 การตรวจเอกสาร.....	7
1. สถานการณ์เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน.....	7
1.1 สถานการณ์เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในประเทศไทย.....	7
1.2 สถานการณ์เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่.....	8
2. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย.....	10
2.1 ทฤษฎีระบบ.....	10
2.2 ทฤษฎีด้านการบริหารจัดการ.....	16
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม.....	18
2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน.....	21

2.5 แนวคิดเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน.....	26
2.6 แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน	36
2.7 แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่าย	37
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	50
ภาคสรุป	56
กรอบแนวคิดการวิจัย	57
สมมติฐานงานวิจัย	59
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	60
สถานที่ดำเนินการวิจัย.....	60
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	60
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	64
การเก็บรวบรวมข้อมูล	65
การทดสอบเครื่องมือ.....	66
การวิเคราะห์ข้อมูล	67
บทที่ 4 ผลการวิจัย	69
ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐสังคม และแวดล้อมของสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จังหวัดเชียงใหม่.....	69
ตอนที่ 2 การดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน	78
ตอนที่ 3 การบริหารจัดการของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนของคณะกรรมการเครือข่ายวิสาหกิจ ชุมชน จังหวัดเชียงใหม่.....	83
ตอนที่ 4 รูปแบบการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน	86
4.1 ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ ยั่งยืนด้านสังคม.....	88

4.2 ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนด้านเศรษฐกิจ.....	91
4.3 ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนด้านสังคมด้านสิ่งแวดล้อม.....	96
4.4 ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในภาพรวม.....	99
ตอนที่ 5 ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จังหวัดเชียงใหม่.....	103
บทที่ 5 สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ.....	104
สรุปผลการวิจัย.....	104
อภิปรายผล.....	118
ข้อเสนอแนะ.....	122
ภาคผนวก.....	125
ภาคผนวก ก แบบสอบถามสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน.....	126
ภาคผนวก ข ชุดคำถามสำหรับประธานและคณะกรรมการบริหารเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน.....	134
ภาคผนวก ค ภาพการลงพื้นที่.....	137
บรรณานุกรม.....	141
ประวัติผู้วิจัย.....	147

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนจำแนกตามเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน	62
ตารางที่ 2 ข้อมูลส่วนบุคคลของสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จังหวัดเชียงใหม่	69
ตารางที่ 3 ข้อมูลเศรษฐกิจสังคมของสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จังหวัดเชียงใหม่	70
ตารางที่ 4 ข้อมูลแวดล้อมของสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จังหวัดเชียงใหม่	73
ตารางที่ 5 ความแน่นอนของสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จังหวัดเชียงใหม่	73
ตารางที่ 6 การมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน	74
ตารางที่ 7 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน	76
ตารางที่ 8 ระดับการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืน	79
ตารางที่ 9 การดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน	80
ตารางที่ 10 ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนด้านสังคม	91
ตารางที่ 11 ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนด้านเศรษฐกิจ	96
ตารางที่ 12 ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนด้านสังคมด้านสิ่งแวดล้อม	99
ตารางที่ 13 ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนภาพรวม	102
ตารางที่ 14 ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนของสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จังหวัดเชียงใหม่	103

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 องค์ประกอบของวิธีระบบ.....	13
ภาพที่ 2 รูปแบบองค์ประกอบของวิธีระบบและการวิเคราะห์ระบบ	13
ภาพที่ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำที่เข้มแข็งและประสิทธิภาพขององค์กร	15
ภาพที่ 4 เป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้ง 3 ระบบ	23
ภาพที่ 5 แบบจำลองเพื่อความยั่งยืนซึ่งมีปัจจัยย่อยที่เกี่ยวข้องจำนวนมาก	25
ภาพที่ 6 กรอบแนวคิดในการวิจัย	58
ภาพที่ 7 รูปแบบการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน	124

บทที่ 1

บทนำ

การพัฒนาประเทศที่ผ่านมายึดหลักการพัฒนาด้านระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมโดยมุ่งเน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจ มีเป้าหมายนำประเทศไปสู่ประเทศอุตสาหกรรม ผลจากการพัฒนาที่เร่งรีบส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนไทยในอดีตไปสู่รูปแบบใหม่โดยลืมนองรากฐานดั้งเดิมและภูมิปัญญาของคนไทย ที่มีความเป็นอยู่เรียบง่าย ผลิตเพื่อพอใช้ในครัวเรือน เหลือจึงนำออกจำหน่าย ชาวบ้านสามารถอยู่ได้ด้วยตนเอง ไม่จำเป็นต้องพึ่งพาปัจจัยภายนอก มีความเอื้ออาทรช่วยเหลือกันในชุมชน แต่เมื่อสภาพสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลง ประเทศไทยรับแนวคิดและวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามา ทำให้การพัฒนาประเทศเป็นไปด้วยความยากลำบากเพราะขาดการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมและภูมิปัญญาในสังคมไทย จึงเป็นสาเหตุที่นำไปสู่ความไม่ประสบความสำเร็จ ชาวบ้านไม่สามารถพึ่งตนเองได้เหมือนอดีต การใช้ทรัพยากรและปัญหาการทำลายสิ่งแวดล้อม จนขาดสมดุลระหว่างชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนกับสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ขณะการทำมาหากินเริ่มยากลำบากยังต้องต่อสู้กับปัญหาหนี้สินต่าง ๆ ถึงแม้ชุมชนจะพยายามพึ่งตนเองแต่ก็หลีกเลี่ยงไม่พ้นกับผลกระทบที่เกิดขึ้น ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางสังคม (ลำแพน, 2546) โดยปัญหาเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อคนในทุกระดับชนชั้นในประเทศแต่เป็นในลักษณะน้ำซึมบ่อทราย เป็นการมองไม่เห็นปัญหาที่เกิดขึ้น กระทั่งวันหนึ่งที่ปัญหาที่สะสมมานานเกิดประทุขึ้นเหมือนระเบิดภูเขาไฟในรูปของพิษเศรษฐกิจหรือที่เรียกว่า วิกฤตการณ์เศรษฐกิจพองสบู่แตก (ปิยะบุตร, 2547)

ในช่วงปี พ.ศ. 2540 ที่ผ่านมามีประเทศไทยได้รับผลกระทบจากวิกฤตการณ์การเงินในวิกฤตการณ์ครั้งนี้ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจในภาพรวม โดยส่งผลกระทบมากที่สุดต่อธุรกิจขนาดกลางและขนาดเล็กซึ่งเป็นภาคการผลิตที่เป็นหัวใจในกระบวนการขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจในประเทศ ก่อให้เกิดความเดือดร้อนทั่วประเทศ ด้วยเหตุนี้รัฐบาลจึงหันกลับมาทบทวนทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจครั้งใหม่ มีการปรับแนวคิดจากการเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นจุดมุ่งหมายหลักของการพัฒนาเพียงอย่างเดียวมาเป็น การเน้นคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา เพราะคนเป็นปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการพัฒนาในทุก ๆ ด้านเพื่อให้สอดคล้องกับกระแสการเปลี่ยนแปลงในสังคม ช่วยแก้ปัญหาการพัฒนาที่ขาดความสมดุลซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2540)

จากนั้นรัฐบาลได้ส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนนำทุนทางสังคมอันเป็นรากฐานสำคัญที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์ช่วยเสริมสร้างเศรษฐกิจในชุมชนให้สามารถพึ่งตนเองได้ สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 ได้นำกระแสพระราชดำรัส

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เข้ามาเป็นแนวในการพัฒนาประเทศ ที่มุ่งสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน สร้างศักยภาพและเพิ่มความสามารถให้คนยากจนได้พึ่งตนเองได้มากขึ้น นอกจากนี้รัฐบาลมีนโยบาย พัฒนาสินค้าโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ โดยมีเป้าหมายให้แต่ละชุมชนได้นำภูมิปัญญาท้องถิ่น มาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์และบริการ เป็นการสร้างรายได้และอาชีพแก่ผู้อาศัยอยู่ในชุมชน สร้างความ เข้มแข็งแก่ชุมชนในการคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของชุมชนในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต และภูมิปัญญาในท้องถิ่น เพื่อผลักดันให้เป็นวิสาหกิจชุมชน นับเป็นพื้นฐานในการสนับสนุนการพัฒนา เศรษฐกิจชุมชน ให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างงาน สร้างรายได้ ด้วยการนำทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น ร่วมสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ชุมชนอย่างแพร่หลายและยั่งยืน

จากแนวการพัฒนาประเทศดังกล่าวทำให้หลายหน่วยงานเห็นความสำคัญในการนำภูมิ ปัญญาและศักยภาพของท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนา โดยการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนสู่วิสาหกิจชุมชนให้ มีความเข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้ เป็นแนวความคิดพึ่งตนเองในบริบทของชุมชน โดยไม่มุ่งหวัง แสวงหากำไร แต่มุ่งตอบสนองการอยู่ร่วมกัน และการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในชุมชน การพึ่งตนเอง ของชุมชนจำเป็นต้องเรียนรู้เกี่ยวกับทุนของชุมชน ดังนั้นกระบวนการจัดการกลุ่มสู่การพัฒนา วิสาหกิจชุมชน คือการสร้างชุมชนให้มีความเข้มแข็งและส่งเสริมให้ชุมชนเกิดระบบเศรษฐกิจแบบ พึ่งตนเอง ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เพื่อทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ ทำให้เกิดอำนาจ ในการต่อรอง รู้จักการพัฒนาผลิตภัณฑ์และยกระดับของผลิตภัณฑ์สู่ตลาด ภายหลังรัฐบาลได้ออก พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 ซึ่งมีผลบังคับใช้ เมื่อวันที่ 19 มกราคม 2548 เพื่อ กำหนดแนวทางการดำเนินงานเป็นแบบอย่างวิสาหกิจชุมชนขึ้น โดยวิสาหกิจชุมชนเน้นให้ชุมชนมีการ ค้นหาศักยภาพของตนเองและพัฒนาศักยภาพไปสู่การพึ่งพาตนเอง ทั้งภายในชุมชนและภายนอก ชุมชน เพื่อสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมได้อย่างยั่งยืนและมั่นคงก่อนพัฒนา ไปสู่การเป็นผู้ประกอบการในระดับสูงขึ้นไป (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2552)

วิสาหกิจชุมชน คือการประกอบการขนาดย่อมของชุมชน เพื่อจัดการ “ทุน” ของชุมชนอย่าง สร้างสรรค์เพื่อการพึ่งตนเอง โดยมีองค์ประกอบของการรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชน คือ ชุมชนเป็น เจ้าของและผู้ดำเนินการ มีผลผลิตมาจากกระบวนการในชุมชน ที่เกิดจากความริเริ่มสร้างสรรค์เป็น นวัตกรรมของชุมชน มีฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับภูมิปัญญาสากล โดยมีการดำเนินการแบบ บูรณาการเชื่อมโยงกิจกรรมต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ มีหลากหลายกิจกรรมเชื่อมโยงเข้าด้วยกัน ซึ่งมิ กระบวนการเรียนรู้เป็นหัวใจ การพึ่งพาตนเองเป็นเป้าหมายสำคัญ (กรมพัฒนาชุมชน, 2547)

ปัญหาในการวิจัย

การเจริญเติบโตของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในประเทศไทย พบว่า ปี พ.ศ. 2558 มีการจดทะเบียนของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน 325 เครือข่าย ปี พ.ศ. 2559 มีการจดทะเบียนของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน 345 เครือข่าย ปี พ.ศ. 2560 มีการจดทะเบียนของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน 399 เครือข่าย ปี พ.ศ. 2561 มีการจดทะเบียนของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน 418 เครือข่าย ปี พ.ศ. 2562 มีการจดทะเบียนของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน 445 เครือข่าย ปี พ.ศ. 2563 มีการจดทะเบียนของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน 561 เครือข่าย ซึ่งมีอัตราการเติบโตของเครือข่ายสูงขึ้น แต่กลับพบปัญหาส่วนของความไม่ยั่งยืนในการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน โดยส่งผลต่อการจดทะเบียนหรือการเลิกกิจการในปีถัดไป (กลุ่มทะเบียนและสารสนเทศวิสาหกิจชุมชน, 2563) ซึ่งขัดแย้งกับจำนวนวิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ที่อนุมัติการจดทะเบียนแล้วระหว่างปี พ.ศ. 2558 ถึง ปี พ.ศ. 2563 พบว่า ปี พ.ศ. 2558 มีจำนวนเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน 11 เครือข่าย เช่นเดียวกับปี พ.ศ. 2559 ในขณะที่ ปี พ.ศ. 2560 มีจำนวนเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเพียง 6 เครือข่าย ปี พ.ศ. 2561 มีจำนวนเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเหลือเพียง 3 เครือข่าย โดยในปี พ.ศ. 2562 มีจำนวนเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน 6 เครือข่าย และปี พ.ศ. 2563 มีจำนวนเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน 7 เครือข่าย (กลุ่มทะเบียนและสารสนเทศวิสาหกิจชุมชน, 2563)

จากข้อมูลข้างต้นเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ มีการลดลงของจำนวนเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในช่วง 4 ปีหรือการพัฒนาเครือข่ายเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนนั้นไม่ยั่งยืน ซึ่งถือเป็นปัญหาในประเด็นที่จังหวัดเชียงใหม่ต้องแก้ไขเร่งด่วน ดังนั้นการทราบถึงลักษณะการดำเนินงานในรูปแบบการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน จึงเป็นเรื่องจำเป็นและจากประเด็นปัญหาต่าง ๆ ที่กล่าวมาทั้งหมดสามารถกำหนดเป็นคำถามงานวิจัยได้ดังต่อไปนี้

1. เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนจังหวัดเชียงใหม่มีลักษณะการบริหารจัดการอย่างไร
2. ปัจจัยอะไรที่ส่งผลกระทบต่อความยั่งยืนในการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนจังหวัดเชียงใหม่
3. รูปแบบการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นอย่างไร
4. เกิดปัญหาอะไรขึ้นและแนวทางในการแก้ไขปัญหาของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนจังหวัดเชียงใหม่

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้มีการกำหนดวัตถุประสงค์หลักได้คือ เพื่อศึกษารูปแบบการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งประกอบไปด้วยวัตถุประสงค์รอง 5 ประเด็นดังต่อไปนี้

1. เพื่อศึกษาปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยเศรษฐกิจสังคม และปัจจัยแวดล้อมของสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาการบริหารจัดการของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนของคณะกรรมการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จังหวัดเชียงใหม่
3. เพื่อศึกษาการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนของสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จังหวัดเชียงใหม่
4. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน
5. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จังหวัดเชียงใหม่

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน จะก่อให้เกิดประโยชน์ ดังนี้

1. เป็นรูปแบบการพัฒนาที่ยั่งยืนของการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนทั่วประเทศ โดยทำให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลการดำเนินงานอย่างยั่งยืนของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน
2. รัฐบาลสามารถนำงานวิจัยชิ้นนี้ไปใช้ในการพัฒนารูปแบบการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ให้เกิดความยั่งยืนและต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งในการดำเนินงานของเครือข่าย
3. ภาครัฐสามารถนำผลการวิจัยไปใช้ในการกำหนดนโยบาย แผน และโครงการ ด้านการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจให้ยั่งยืน
4. สำนักงานเกษตรจังหวัดเชียงใหม่สามารถนำงานวิจัยชิ้นนี้ไปใช้ในการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นทั้งภายในเครือข่ายและภายนอกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ได้

5. เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนสามารถนำผลงานวิจัยนี้ไปใช้ในการพัฒนาเครือข่ายของตนเอง ในทิศทางการดำเนินงานที่ยั่งยืน

ขอบเขตการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง รูปแบบการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน มีขอบเขตของการวิจัย ดังนี้

1. ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่การศึกษาได้แก่ เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนผู้ปลูกมะม่วงเพื่อคุณภาพอำเภอเชียงดาว เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนสมุนไพรภาคเหนือ เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรอินทรีย์รวมใจพัฒนา เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนรวมพลังเกษตรอินทรีย์เชียงใหม่ เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนสถาบันการเงินชุมชน อบต.เปียงหลวง เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์ตำบลบ้านแหวน และเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนข้าวกล้องบ้านทุ่งจำเริง รวมเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่ทั้งหมด 7 แห่ง ใน 7 อำเภอประกอบไปด้วยอำเภอดอยหล่อ อำเภอเชียงดาว อำเภอแม่แตง อำเภอแม่ริม อำเภอหางดง อำเภออมก๋อย และอำเภอเวียงแหง

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

เนื้อหาในการศึกษาเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ตามกรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยศึกษาปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยเศรษฐกิจสังคม และปัจจัยแวดล้อมของสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน และศึกษาการบริหารจัดการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนทั้ง 7 ด้าน ได้แก่ ด้านโครงสร้าง ด้านการจัดการ ด้านการมีส่วนร่วม ด้านการแลกเปลี่ยนความรู้ ด้านการติดต่อสื่อสาร ด้านการตลาด และด้านผลประโยชน์ นอกจากนี้ ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษารูปแบบการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ และด้านสิ่งแวดล้อม ตลอดจนศึกษา ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืน จังหวัดเชียงใหม่

3. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ สมาชิกวิสาหกิจที่อยู่ในเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 7 เครือข่ายและมีวิสาหกิจชุมชนที่เป็นสมาชิกเครือข่ายจำนวน 25 กลุ่ม โดยประชากรแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ประกอบด้วย 1) สมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนทั้ง 25 กลุ่ม วิสาหกิจชุมชนรวม 333 คน โดยกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้คือ 182 คน 2) คณะกรรมการบริหาร

เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ประกอบด้วย ประธาน 1 คนและตัวแทนคณะกรรมการ 1 คน ทั้ง 25 กลุ่มวิสาหกิจชุมชน รวมกลุ่มตัวอย่าง คณะกรรมการบริหารเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน 50 คน

4. ขอบเขตด้านเวลา

ระยะเวลาในการศึกษาวิจัย จำนวน 12 เดือน ตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2564 ถึงมกราคม พ.ศ. 2565

นิยามศัพท์

เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน หมายถึง คณะบุคคลของวิสาหกิจชุมชนแต่ละที่รวมตัวกัน โดยมีวัตถุประสงค์ในการทำกิจกรรมอย่างหนึ่งอย่างใด เพื่อประโยชน์ในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนในเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ โดยในที่นี้หมายรวมถึง เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนทั้ง 7 เครือข่าย ของจังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่ เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนผู้ปลูกมะม่วงเพื่อคุณภาพอำเภอเชียงดาว เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนสมุนไพรภาคเหนือ เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรอินทรีย์รวมใจพัฒนา เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนรวมพลังเกษตรอินทรีย์เชียงใหม่ เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนสถาบันการเงินชุมชน อบอุ่นเปียงหลวง เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์ตำบลบ้านแหวน และเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนข้าวกล้องบ้านทุ่งจำเริง

การบริหารจัดการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน หมายถึง การบริหารจัดการของคณะกรรมการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายของเครือข่ายที่ตั้งไว้ และการบริหารจัดการจะประกอบไปด้วย ด้านโครงสร้าง ด้านการจัดการ ด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิก ด้านการแลกเปลี่ยนความรู้ ด้านการติดต่อสื่อสาร ด้านการตลาด และด้านผลประโยชน์ โดยในที่นี้หมายรวมถึง การบริหารจัดการของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนทั้ง 7 เครือข่าย ของจังหวัดเชียงใหม่

การพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง การสร้างและพัฒนาความเข้มแข็งรวมถึงความสามารถในการดำเนินงานและบริหารจัดการเครือข่ายต่อไปในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนทั้ง 7 เครือข่ายของจังหวัดเชียงใหม่

รูปแบบการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง การดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ส่วนของการบริหารจัดการทั้ง 7 ด้านโดยคณะกรรมการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ได้แก่ ด้านโครงสร้าง ด้านการจัดการ ด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิก ด้านการแลกเปลี่ยนความรู้ ด้านการติดต่อสื่อสาร ด้านการตลาด และด้านผลแบ่งผลประโยชน์ โดยครอบคลุมกับการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ และด้านสิ่งแวดล้อม โดยในที่นี้กล่าวถึง เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนทั้ง 7 เครือข่าย ของจังหวัดเชียงใหม่

บทที่ 2

การตรวจเอกสาร

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้ารวบรวมแนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ และงานวิจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับงานวิจัย เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษา ซึ่งแยกเป็นประเด็นดังต่อไปนี้

1. สถานการณ์เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน
  - 1.1 สถานการณ์เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในประเทศไทย
  - 1.2 สถานการณ์เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่
2. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย
  - 2.1 ทฤษฎีระบบ
  - 2.2 ทฤษฎีด้านการบริหารจัดการ
  - 2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
  - 2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน
  - 2.5 แนวคิดเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน
  - 2.6 แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน
  - 2.7 แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่าย
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
4. ภาคนิพนธ์
5. กรอบแนวคิด
6. สมมติฐานการวิจัย

1. สถานการณ์เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทบทวนสถานการณ์เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ไว้ 2 ระดับคือ ในระดับประเทศและระดับจังหวัดเชียงใหม่มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.1 สถานการณ์เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในประเทศไทย

ปัจจุบันเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนมีอัตราการเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากรัฐบาลเริ่มเล็งเห็นความสำคัญของการรวมกลุ่มเพื่อแก้ไขปัญหาและเป็นการพัฒนาโดยให้มีการเกื้อกูลกันระหว่าง

วิสาหกิจชุมชนต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกันในด้านของการดำเนินงานกิจกรรม พึ่งส่งผลให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้และข้อมูลกันในหลาย ๆ ด้าน อีกทั้งยังเป็นการช่วยเหลือวิสาหกิจชุมชนที่เกิดขึ้นใหม่หรือวิสาหกิจชุมชนที่มีปัญหา ให้เกิดการพัฒนาและสามารถดำเนินงานต่อไปได้โดยได้รับคำปรึกษาจากวิสาหกิจชุมชนที่ประสบความสำเร็จหรือผ่านการประเมินในระดับดีขึ้น

โดยอัตราการเจริญเติบโตของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในประเทศไทย พบว่า ปี พ.ศ. 2558 มีการจดทะเบียนของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน 325 เครือข่าย ปี พ.ศ. 2559 มีการจดทะเบียนของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน 345 เครือข่าย ปี พ.ศ. 2560 มีการจดทะเบียนของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน 399 เครือข่าย ปี พ.ศ. 2561 มีการจดทะเบียนของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน 418 เครือข่าย ปี พ.ศ. 2562 มีการจดทะเบียนของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน 445 เครือข่าย ปี พ.ศ. 2563 มีการจดทะเบียนของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน 561 เครือข่าย ซึ่งมีอัตราการเติบโตของเครือข่ายสูงขึ้น แต่กลับพบปัญหาส่วนของความไม่ยั่งยืนในการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ซึ่งส่งผลกระทบต่อารจดทะเบียนหรือการเลิกกิจการในปีถัดไป (กลุ่มทะเบียนและสารสนเทศวิสาหกิจชุมชน, 2563)

1.2 สถานการณ์เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่

จากรายงานสรุปจำนวนวิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ที่อนุมัติการจดทะเบียนแล้วระหว่างปี พ.ศ. 2558 ถึง ปี พ.ศ. 2563 พบว่า ปี พ.ศ. 2558 มีจำนวนเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน 11 เครือข่าย ปี พ.ศ. 2559 มีจำนวนเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน 11 เครือข่าย ปี พ.ศ. 2560 มีจำนวนเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน 6 เครือข่าย ปี พ.ศ. 2561 มีจำนวนเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน 3 เครือข่ายปี พ.ศ. 2562 มีจำนวนเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน 6 เครือข่าย ปี พ.ศ. 2563 มีจำนวนเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน 7 เครือข่าย (กลุ่มทะเบียนและสารสนเทศวิสาหกิจชุมชน, 2563) โดยมีรายชื่อดังนี้

เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนผู้ปลูกมะม่วงเพื่อคุณภาพอำเภอเชียงดาว ที่อยู่ 386 หมู่ 2 ต.แม่่นะ อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่ มีวิสาหกิจชุมชนร่วมกันจัดตั้ง 4 วิสาหกิจชุมชนได้แก่ วิสาหกิจชุมชนกลุ่มพัฒนามะม่วงเพื่อคุณภาพ วิสาหกิจชุมชนกลุ่มพัฒนามะม่วงเพื่อคุณภาพ บ้านทุ่งข้าวพวง วิสาหกิจชุมชนกลุ่มพัฒนามะม่วงเพื่อคุณภาพแม่ฮ้อในและวิสาหกิจชุมชนกลุ่มพัฒนามะม่วงเพื่อคุณภาพบ้านปางเฟือง โดยมีสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนทั้งหมด 60 คน

เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนสมุนไพรภาคเหนือ ที่อยู่ 53/87 หมู่ 5 ต.ดอยหล่อ อ.ดอยหล่อ จ.เชียงใหม่ มีวิสาหกิจชุมชนร่วมกันจัดตั้ง 3 วิสาหกิจชุมชนได้แก่ วิสาหกิจชุมชนสมุนไพรดอยหล่อ วิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรรมผักเชียงดาบ้านศรีแดนเมืองและวิสาหกิจชุมชนแม่แตงสมุนไพรเพื่อการแพทย์ โดยมีสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนทั้งหมด 35 คน

เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรอินทรีย์รวมใจพัฒนา ที่อยู่ 142 หมู่ 5 ต.สันมหาพน อ.แม่แตง จ.เชียงใหม่ มีวิสาหกิจชุมชนร่วมกันจัดตั้ง 3 วิสาหกิจชุมชนได้แก่ วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูป

สมุนไพรมันไพรบ้านปี่ระกา วิสาหกิจชุมชนกลุ่มนมแพะนางฟ้าและวิสาหกิจชุมชนมีดีที่สมุนไพรมัน โดยมีส่วนชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนทั้งหมด 26 คน

เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนรวมพลังเกษตรกรอินทรีย์เชียงใหม่ ที่อยู่ 348 หมู่ 3 ต.ดอนแก้ว อ.แม่ริม จ.เชียงใหม่ มีวิสาหกิจชุมชนร่วมกันจัดตั้ง 5 วิสาหกิจชุมชนได้แก่ วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ปลูกและแปรรูปพืชสมุนไพรมันอินทรีย์แม่ริม วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ปลูกและแปรรูปพืชสมุนไพรมันอินทรีย์ดอนแก้ว วิสาหกิจชุมชนสปริงเฮอร์บอลส์ วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปสมุนไพรมันศาลาและวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ปลูกและแปรรูปสมุนไพรมันเพื่อสุขภาพและความงาม โดยมีสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนทั้งหมด 54 คน

เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนสถาบันการเงินชุมชน อบต.เปียงหลวง ที่อยู่ 333 หมู่ 3 ต.เปียงหลวง อ.เวียงแหง จ.เชียงใหม่ มีวิสาหกิจชุมชนร่วมกันจัดตั้ง 4 วิสาหกิจชุมชนได้แก่ วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปอาหารและเครื่องดื่มบ้านจ้อง วิสาหกิจชุมชนโรงงานปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ วิสาหกิจชุมชนสุรากลั่นบ้านใหม่และวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอผ้าบ้านเตียงหลวง โดยมีสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนทั้งหมด 31 คน

เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์ตำบลบ้านแหวน ที่อยู่ 182 หมู่ 4 ต.บ้านแหวน อ.หางดง จ.เชียงใหม่ มีวิสาหกิจชุมชนร่วมกันจัดตั้ง 4 วิสาหกิจชุมชนได้แก่ วิสาหกิจชุมชนกลุ่มศิลปะประดิษฐ์บ้านปากกอก วิสาหกิจชุมชนกลุ่มปุ๋ยอินทรีย์หมอดินตำบลบ้านแหวน วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลิตงานไม้และแปรรูปไม้ หมู่ 10 บ้านแหวนและวิสาหกิจชุมชนน้ำดื่มท้าวบุญเรือง โดยมีสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนทั้งหมด 87 คน

เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนข้าวกล้องบ้านทุ่งจำเริง ที่อยู่ 232 หมู่ 3 ต.อมก๋อย อ.อมก๋อย จ.เชียงใหม่ มีวิสาหกิจชุมชนร่วมกันจัดตั้ง 2 วิสาหกิจชุมชนได้แก่ วิสาหกิจชุมชนออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านทุ่งจำเริงและวิสาหกิจชุมชนข้าวกล้องบ้านทุ่งจำเริง โดยมีสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนทั้งหมด 20 คน

โดยสรุป เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่ มีทั้งสิ้น 7 เครือข่ายอยู่ใน 7 อำเภอและประกอบไปด้วยเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนผู้ปลูกมะม่วงเพื่อคุณภาพอำเภอเชียงดาว เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนสมุนไพรมันไพรภาคเหนือ เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์รวมใจพัฒนา เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนรวมพลังเกษตรกรอินทรีย์เชียงใหม่ เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนสถาบันการเงินชุมชน อบต.เปียงหลวง เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์ตำบลบ้านแหวน เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนข้าวกล้องบ้านทุ่งจำเริง โดยเครือข่ายทั้งหมดประกอบไปด้วยวิสาหกิจชุมชนจำนวน 25 กลุ่ม

2. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทบทวนแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ไว้ทั้งสิ้น 7 แนวคิดและทฤษฎี ประกอบไปด้วย ทฤษฎีระบบ ทฤษฎีด้านการบริหารจัดการ แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน แนวคิดเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน และแนวคิดเกี่ยวกับเครือข่าย โดยมีรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 ทฤษฎีระบบ

ความเป็นมาของทฤษฎีระบบ

การที่จะศึกษาถึงองค์การโดยเน้นเฉพาะโครงสร้างตามแนวคิดของนักวิชาการ กลุ่มการบริหารเชิงวิทยาศาสตร์หรือเน้นเฉพาะการปฏิสัมพันธ์ของกลุ่มบริหารเชิงมนุษยสัมพันธ์ย่อมมีปัญหา เพราะไม่ครอบคลุมพฤติกรรมทุกส่วนขององค์การทั้งระบบทำให้สามารถอธิบายพฤติกรรมทุกส่วนขององค์การได้ทุกระดับ ทั้งระดับบุคคล ระดับกลุ่ม และระดับองค์การ ทฤษฎีนี้จึงเป็นประโยชน์ต่อการบริหารงานเป็นอย่างมาก

การนำเอาแนวคิดของวิธีการเชิงระบบ (System Approach) มาใช้ในการบริหารด้วยเหตุผลที่ว่าในปัจจุบันองค์การมีการขยายตัวอย่างรวดเร็วและสลับซับซ้อนมากขึ้นจึงยากที่จะพิจารณาถึงพฤติกรรมขององค์การโดยให้ครอบคลุมได้หมดทุกแง่มุม ทำให้นักวิชาการการบริหารทฤษฎีองค์การสมัยใหม่หันมาศึกษาเรื่องพฤติกรรมองค์การ โดยมีความเห็นว่าองค์การเป็นระบบสังคมซึ่งเป็นระบบใหญ่ จึงต้องมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอยู่ตลอดเวลา (จันทรานี, 2545)

ผู้ที่คิดทฤษฎีระบบ Ludwig Von Bertalanffy ซึ่งเป็นนักชีววิทยา เขาเป็นคนแรกที่เขียนหนังสือชื่อ “General System Theory” โดยนำเอาแนวความคิดมาจากระบบชีววิทยา ซึ่งเป็นระบบเปิดที่มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมว่าระบบชีววิทยาที่สมบูรณ์จะช่วยให้ทั้งคน สัตว์ และพืช สามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมได้ทั้งในด้านการเรียนรู้ ปฏิกริยาตอบสนอง และการแก้ปัญหา เขามีความเชื่อว่าในเมื่อองค์การเป็นระบบเปิด จึงย่อมมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม และเปลี่ยนแปลงได้อย่างเป็นระบบมีความเกี่ยวพันต่อกันหลายด้าน หลายระดับ และส่วนต่าง ๆ ขององค์การก็เป็นส่วนสำคัญเท่า ๆ กับตัวขององค์การเอง ดังนั้นทฤษฎีระบบจะรวมเอาระบบย่อยทุกชนิดทั้งทางด้านชีวภาพ กายภาพ พฤติกรรม ความคิดเกี่ยวกับการควบคุมโครงสร้างเป้าหมาย และกระบวนการปฏิบัติงานไว้ด้วยกัน (จันทรานี, 2545)

ความหมายของระบบ

คำว่า “ระบบ” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า หมายถึง ระเบียบเกี่ยวกับการรวมสิ่งต่าง ๆ ซึ่งมีลักษณะซับซ้อนให้เข้าลำดับประสานกันเป็นอันเดียว ตามหลักเหตุผลทางวิชาการ ปรัชญาการณทางธรรมชาติซึ่งมีส่วนสัมพันธ์ประสานเข้ากันโดยกำหนดรวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (จันทรานี, 2545)

ศิริชัย (2529) ให้คำจำกัดความของวิธีการเชิงระบบว่า หมายถึง กระบวนการที่มุ่งถึง หลักการดำเนินงานที่ยึดเอาศูนย์รวมเป็นหลัก งานทุกชนิดเริ่มจากการมีจุดมุ่งหมายของงานที่เป็น ปัญหาต้องแก้ไข วิธีการที่จะใช้แก้ปัญหา และวิธีการประเมินผลงานเพื่อเสนอแนะวิธีการแก้ไขและปรับปรุงในคราวต่อไป

กิติมา (2529) กล่าวว่า คำว่าระบบในการบริหารงานนั้นอาจกล่าวได้ว่า หมายถึง องค์ประกอบ หรือปัจจัยต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์กันและมีส่วนกระทบต่อปัจจัยระหว่างกันในการดำเนินงานเพื่อให้ บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การ

พรธณี และวีรนารถ (2519) ได้ให้ความหมายของคำว่าระบบว่า “หมายถึงการเรียงลำดับ องค์ประกอบต่าง ๆ ซึ่งถูกกำหนดขึ้นเพื่อดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามแผนงานองค์ประกอบ ต่าง ๆ นั้นมีความสัมพันธ์และมีปฏิกริยาซึ่งกันและกันในระหว่างส่วนต่าง ๆ อยู่เสมอ

จันทรานี (2545) กล่าวว่า ระบบเป็นกลุ่มองค์ประกอบต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์ระหว่างกัน และมีความเกี่ยวข้องกันในลักษณะที่ทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเพื่อกระทำกิจกรรมเพื่อให้ ได้ผลสำเร็จตามความต้องการขององค์การ

ปัจจุบันคำว่า “ระบบ” เป็นคำกล่าวที่ใช้กันแพร่หลายโดยทั่วไป เวลาที่กล่าวถึงระบบ เรา จะต้องคำนึงถึง 3 คำคือ (จันทรานี, 2545)

1. การคิดอย่างมีระบบ (System Thinking) หมายถึง การคิดอย่างมีเหตุผลโดยคิดอย่าง รอบคอบถึงผลที่ได้ผลเสียที่จะเกิดขึ้นได้ทั้งในภาพรวม และทุก ๆ ส่วนขององค์ประกอบย่อยของ ระบบว่าต่างก็มีส่วนสัมพันธ์กัน และสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม

2. วิธีการปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบ (System Approach) หมายถึง วิธีการปฏิบัติงานที่เป็นระบบ โดยมีการนำเอาปัจจัยที่จำเป็นต่อการบริหารมาใช้ในการปฏิบัติงานเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ตรง ตามเป้าหมายที่กำหนด ทั้งปัจจัย กระบวนการทำงาน และผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นจะมีส่วนสัมพันธ์กัน และเป็นผลซึ่งกันและกัน

3. ทฤษฎีระบบ (System Theory) เป็นทฤษฎีที่ระบุว่าองค์การประกอบด้วยส่วนประกอบ ที่เป็นอิสระและเป็นวิธีการบริหารงานที่จะเพิ่มความเข้าใจ รู้จุดเด่นจุดด้อยในองค์การ เพื่อการพัฒนา และแก้ปัญหาได้มากยิ่งขึ้น

หลักการและแนวคิดของทฤษฎีระบบ

1. ทฤษฎีระบบมีความเชื่อว่า ระบบจะต้องเป็นระบบเปิด (Open System) กล่าวคือจะต้องมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมโดยได้รับอิทธิพล หรือผลกระทบตลอดเวลาจากสภาพแวดล้อม
2. มีรูปแบบของการจัดลำดับ (The Hierarchical Model) ในลักษณะของระบบใหญ่และระบบย่อยที่สัมพันธ์กัน
3. มีรูปแบบของปัจจัยป้อนเข้าและผลผลิต (Input Output Model) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงผลของปฏิสัมพันธ์ที่มีกับสิ่งแวดล้อม โดยเริ่มต้นจากปัจจัย กระบวนการ และผลผลิตตามลำดับเป็นองค์ประกอบของระบบ
4. แต่ละองค์ประกอบของระบบจะต้องมีส่วนสัมพันธ์กันหรือมีผลกระทบต่อกันและกัน (The Entities Model) หมายความว่า ถ้าองค์ประกอบของระบบตัวใดตัวหนึ่งเปลี่ยนไป ก็จะมีผลต่อการปรับเปลี่ยนขององค์ประกอบตัวอื่นด้วย
5. ทฤษฎีระบบเชื่อในหลักการของการมีเหตุ-ผลของสิ่งต่าง ๆ (Cause and Effect) ซึ่งเป็นหลักการทางวิทยาศาสตร์ที่สามารถพิสูจน์ได้ ทฤษฎีระบบไม่เชื่อผลของสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง เกิดจากสาเหตุเพียงสาเหตุเดียว แต่ทฤษฎีระบบเชื่อว่าปัญหาทางการบริหารที่เกิดขึ้นมักจะมีสาเหตุที่มากกว่าหนึ่งสาเหตุ
6. ทฤษฎีระบบจะมองทุก ๆ อย่างในภาพรวมของทุกองค์ประกอบมากกว่าที่จะมองเพียงส่วนใดส่วนหนึ่งของระบบ
7. ทฤษฎีระบบคำนึงถึงผลของการปฏิบัติที่เป็น “Output” หรือ “Product” มากกว่า “Process” ซึ่งผลสุดท้ายของงานที่ได้รับอาจมีมากมายหลายสิ่งซึ่งก็คือผลกระทบ (Outcome or Impact) ที่เกิดขึ้นตามมาในภายหลังนั่นเอง
8. ทฤษฎีระบบจะมีกระบวนการในการปรับเปลี่ยนและป้อนข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) เพื่อบอกให้รู้ว่าระบบมีการเบี่ยงเบนอย่างไร ควรจะแก้ไขที่องค์ประกอบใดของระบบซึ่งก็คือ (System Analysis) นั่นเอง

รูปแบบของวิธีระบบ (System Approach Model)

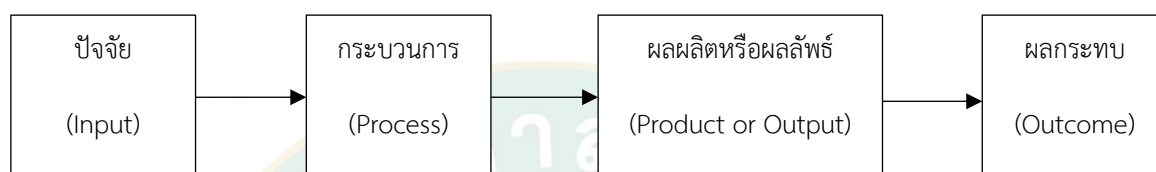
จากหลักการและแนวคิดของทฤษฎีระบบ ระบบประกอบด้วยส่วนประกอบที่สำคัญดังต่อไปนี้ (จันทรานี, 2545)

1. ปัจจัยนำเข้า หมายถึง ทรัพยากรทางการบริหารทุก ๆ ด้าน ได้แก่ บุคลากร (Man) งบประมาณ (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Materials) การบริหารจัดการ (Management) และแรงจูงใจ (Motivations) ที่เป็นส่วนเริ่มต้นและเป็นตัวจักรสำคัญในการปฏิบัติงานขององค์การ
2. กระบวนการ คือการนำเอาปัจจัยหรือทรัพยากรทางการบริหารทุกประเภทมาใช้ในการดำเนินงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ เนื่องจากในกระบวนการจะมีระบบย่อย ๆ รวมกันอยู่หลายระบบ

ครบวงจร ตั้งแต่การบริหาร การจัดการ การนิเทศ การวัดผลผลการประเมินผล การติดตามตรวจสอบ เป็นต้น เพื่อให้ปัจจัยทั้งหลายเข้าไปสู่กระบวนการทุกกระบวนการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. ผลผลิต หรือผลลัพธ์ เป็นผลที่เกิดจากกระบวนการของการนำเอาปัจจัยมาปฏิบัติเพื่อให้ เกิดประสิทธิผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

4. ผลกระทบ เป็นผลที่เกิดขึ้นหลังจากผลลัพธ์ที่ได้ ซึ่งอาจเป็นสิ่งที่คาดไว้หรือไม่เคย คาดคิดมาก่อนว่าจะเกิดขึ้นก็ได้เขียนเป็นรูปแบบ ได้ดังภาพที่ 1

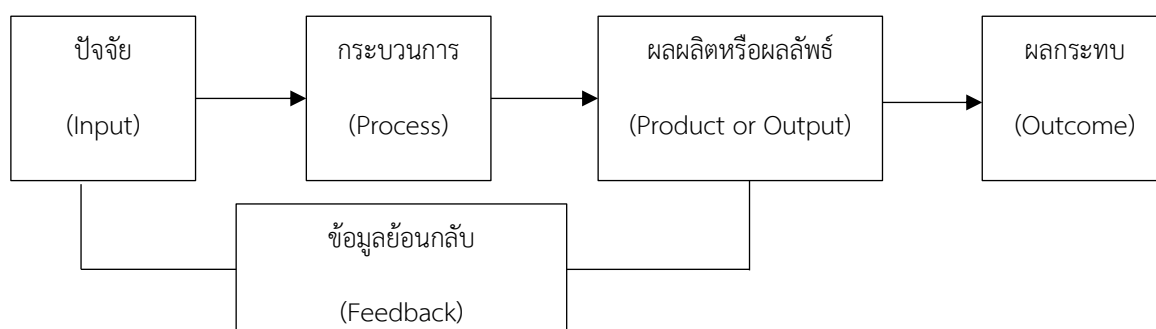

ภาพที่ 1 องค์ประกอบของวิธีระบบ

ที่มา : จันทรานี สงวนนนสม (2545)

รูปแบบของการวิเคราะห์ระบบ (System Analysis Model)

การนำเอาทฤษฎีระบบหรือวิธีระบบมาใช้ในการบริหารองค์การ หากนำมาใช้ให้ดี ถูกต้อง และเหมาะสม ระบบก็จะช่วยให้องค์การมีประสิทธิภาพ ในทางตรงกันข้ามหากนำมาใช้ไม่ถูกต้องหรือ องค์ประกอบแต่ละส่วนของระบบไม่สัมพันธ์กันก็อาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อองค์การได้ ดังนั้นการ นำเอาทฤษฎีระบบมาใช้ จึงจำเป็นต้องมีการวิเคราะห์ระบบที่เรียกว่า System Analysis ควบคู่ไป ด้วยการวิเคราะห์ระบบจะช่วยให้ผู้บริหารทราบว่า หากผลผลิตหรือผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นไม่เป็นไปตาม เป้าหมายที่กำหนดไว้ ปัญหานั้นจะเกิดจากองค์ประกอบใดของระบบ มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน หรือไม่ อย่างไร ข้อมูลย้อนกลับ จะช่วยให้ทราบถึงประเภทของปัญหา จุดที่ต้องได้รับการพัฒนาแก้ไข หรือปรับปรุงได้มากขึ้น การแก้ไขปรับปรุงก็จะต้องกระทำอย่างเป็นระบบมิใช่แก้ไขเฉพาะด้านใดด้าน หนึ่งเท่านั้น (จันทรานี, 2545) ได้ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 รูปแบบองค์ประกอบของวิธีระบบและการวิเคราะห์ระบบ

ที่มา : จันทรานี สงวนนนสม (2545)

การวิเคราะห์ระบบเป็นส่วนหนึ่งของวิธีระบบ ที่มุ่งเน้นกระบวนการมากกว่าผลผลิตหรือผลลัพธ์ โดยมุ่งวิเคราะห์ปัญหา และเป็นกระบวนการประเมินวิธีระบบ

การวิเคราะห์ระบบ เป็นขั้นแรกของการพัฒนาที่จะนำไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายเพื่อให้มีระบบการดำเนินการที่มีประสิทธิภาพ เพราะพัฒนาการคือการปรับปรุง เพื่อให้สภาพที่มีปัญหาอยู่หมดไป หรือเหลือน้อยลงตามศักยภาพของทรัพยากรและข้อจำกัดที่มีอยู่ ให้เกิดความสมดุลของโครงสร้างและองค์ประกอบต่างๆ ในระบบ จึงจำเป็นต้องมีการวิเคราะห์ระบบ

สรุปว่าการวิเคราะห์ระบบมีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลวิธีระบบในเรื่องต่อไปนี้

1. ประเมินความมีประสิทธิภาพของระบบงาน
2. ประเมินเวลา
3. ประเมินการใช้งบประมาณ
4. ประเมินความถูกต้องของกระบวนการ
5. ประเมินผลผลิตหรือผลงาน

วิธีระบบและการวิเคราะห์ระบบเป็นกระบวนการที่ใช้หลักการทางวิทยาศาสตร์ที่มีเหตุผล และมุ่งไปที่กระบวนการแก้ปัญหาอย่างมีขั้นตอน

การนำทฤษฎีระบบมาใช้ในการแก้ปัญหา

การนำวิธีระบบมาใช้แก้ปัญหานั้น ก่อนอื่นควรจะต้องรู้และทำความเข้าใจว่าปัญหาคืออะไร เสียก่อน จันทรานี, (2545)

- 1) ปัญหา คือ ความแตกต่างระหว่างสภาพที่พึงประสงค์กับสภาพที่เป็นอยู่จริงในปัจจุบัน
- 2) ปัญหา คือ ความแตกต่างระหว่างสิ่งที่คาดหวังว่าควรจะเป็นกับสิ่งที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน
- 3) ปัญหา คือ สภาพการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต และมีแนวโน้มว่าจะไม่ตรงกับความต้องการ
- 4) ปัญหา คือ ความต้องการ
- 5) ปัญหา คือ สิ่งที่ไม่ตรงกับความต้องการหรือความพอดี มากเกินไปก็เป็นปัญหา น้อยเกินไปก็เป็นปัญหา

สรุปว่า ปัญหาคือ ความเบี่ยงเบนของสภาวะการณ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งแตกต่างกับสภาวะการณ์ที่ต้องการ สามารถเขียนเป็นสมการได้ดังนี้ จันทรานี, (2545)

ปัญหา = สภาพที่คาดหวัง – สภาพความเป็นจริง X ความวิตกกังวล

Problem = Expectation – Reality X Concern

ถ้าเราสามารถแก้ปัญหาได้ $\longrightarrow$ ชีวิตก็จะมีคุณภาพ

Solution $\longrightarrow$ Quality of Life/Work

ประเภทของปัญหา แบ่งออกเป็นหลายประการ คือ

1. ปัญหาที่แบ่งตามระดับความรุนแรงของสภาวะการณ์ของปัญหา (Degree of Condition of the Problem) แบ่งเป็น 3 ประเภท คือ

1.1 ปัญหาที่เกิดจากสภาวะการณ์คงที่ (Stable) เช่น ปัญหาที่เกี่ยวกับเนื้องาน ระเบียบ และกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ซึ่งไม่จำเป็นต้องรีบแก้ไข

1.1 ปัญหาที่เกิดจากสภาวะการณ์ที่เป็นพลวัต (Dynamic) เช่น ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมคน และการปฏิบัติ

1.2 ปัญหาวิกฤต (Critical) เป็นปัญหารุนแรงที่จะต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน ถ้าไม่แก้ไขจะส่งผลกระทบต่อปัญหาอื่น ๆ ได้

2. ปัญหาที่แบ่งตามความเบี่ยงเบนของสภาวะการณ์ที่เกิดขึ้นจริงกับความต้องการที่เกิดในเวลาต่างกัน

2.1 ปัญหาขัดข้อง ถ้าความเบี่ยงเบนเกิดขึ้นในอดีตปัจจุบันยังคงปรากฏอยู่และมีแนวโน้มว่าจะเกิดต่อไปในอนาคต เพราะมาตรการแก้ไขไม่ได้ผล จำเป็นต้องได้รับการแก้ไขปรับปรุง เรียกว่าปัญหาขัดข้อง

2.2 ปัญหาป้องกัน ถ้าในอดีตไม่มีความเบี่ยงเบน แต่ปัจจุบันมีสิ่งบอกเหตุว่าจะเกิดความเบี่ยงเบนหรือเกิดปัญหาขึ้นในอนาคต ถ้าไม่ป้องกันเอาไว้ก่อน

2.3 ปัญหาเชิงพัฒนา ต้องการแก้ไขเปลี่ยนแปลง (Change) เพื่อปรับปรุงสภาพในอนาคตให้ดีกว่าเดิมอย่างมีเป้าหมายว่าจะพัฒนาในเรื่องใด จึงจะทำให้คุณภาพของงานสูงขึ้น

ผู้บริหารที่มีความเชื่อว่าผลของสถานการณ์เกิดจากสาเหตุใดเพียงสาเหตุเดียว (A Single-Causation) จะมีลักษณะของผู้บริหารที่มีความเข้มแข็ง เชื่อมั่นในตนเองว่าการเป็นผู้นำที่เข้มแข็งจะเป็นสาเหตุที่ก่อให้เกิดประสิทธิภาพขององค์การ เขียนเป็นภาพได้ ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำที่เข้มแข็งและประสิทธิภาพขององค์การ

ที่มา : จันทรานี สงวนนาม (2545)

ส่วนผู้บริหารที่มีความเชื่อว่าผลของสถานการณ์เกิดจากหลายสาเหตุตามแนวคิดของทฤษฎีระบบจะมีลักษณะของผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำ มีทักษะในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง รู้จักใช้ทรัพยากรที่จำเป็นและรู้เป้าหมายขององค์การอย่างชัดเจน

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้เห็นความสำคัญถึงกระบวนการแก้ไขปัญหาระบบด้วยทฤษฎีโดยได้นำแนวคิดทฤษฎีระบบมาเป็นกรอบในการวิจัยครั้งนี้ โดยปัจจัยนำเข้าตามกรอบทฤษฎีระบบได้แก่ ปัจจัยบุคคล ปัจจัยเศรษฐกิจสังคม และปัจจัยแวดล้อม โดยกระบวนการวิจัยคือกระบวนการแก้ไขปัญหา

ในขณะที่ผลลัพธ์ในการวิจัยได้แก่ รูปแบบการดำเนินเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน และผลสะท้อนกลับในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินงาน

2.2 ทฤษฎีด้านการบริหารจัดการ

ทฤษฎีด้านการบริหารจัดการ แบ่งออกเป็น 4 ด้าน (4 Functions)

ทฤษฎีด้านการจัดการ (Management) ตามทฤษฎีของ Harold Koontz อ้างถึงใน สมยศ (2540) แบ่งเป็น 5 อย่าง คือ

1. การวางแผน (Planning) หมายถึง กระบวนการในการใช้ความคิดอย่างรอบคอบ เพื่อทำการตัดสินใจล่วงหน้าว่าจะทำอะไร (What) ทำไมจึงทำ (Why) จะทำเมื่อไหร่ (When) ทำในพื้นที่ไหน (Where) ใครเป็นผู้รับผิดชอบ (Who) และจะดำเนินการอย่างไร (How)

2. การจัดการองค์การ (Organizing) หมายถึง การจัดโครงสร้างของงานต่างๆ ตลอดจนอำนาจหน้าที่ในการทำงานให้อยู่ในระดับที่เหมาะสม เพื่อช่วยให้งานขององค์กรบรรลุผลสำเร็จได้

3. การจัดคนเข้าทำงาน (Staffing) หมายถึง การคัดเลือกและการบรรจุคนเข้าทำงานและรักษาประสิทธิภาพการทำงานของพนักงานในตำแหน่งต่างๆ ในองค์กร ซึ่งผู้บริหารต้องวางแผนกำลังคนสำหรับตำแหน่งต่างๆ แล้วประเมินกำลังคนที่มีอยู่ จากนั้นดำเนินการคัดเลือกบุคคลที่มีความเหมาะสม และฝึกอบรมให้บุคลากรมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น

4. การสั่งการ (Directing) หมายถึง การใช้ความสามารถชักจูงคนของผู้บริหารให้ปฏิบัติงานอย่างดีที่สุด ให้องค์กรสามารถบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ได้

5. การควบคุม (Control) หมายถึง การกำกับให้กิจกรรมต่าง ๆ ที่ดำเนินงานไปนั้นสามารถเข้ากันได้กับแผนงานที่วางไว้

ทฤษฎีด้านการเงิน (System of Internal Control) (Hermanson, 1987) หมายถึง กระบวนการที่ใช้ควบคุมดูแลการใช้ทรัพย์สินต่างๆ ของบริษัทให้เกิดประโยชน์สูงสุด ถูกต้องเหมาะสม สอดคล้องกับความจำเป็นในการปฏิบัติงานแต่ละอย่าง เพื่อบรรลุถึงเป้าหมายของบริษัทที่กำหนดไว้ โดยมีความเกี่ยวข้องกับแหล่งที่มาของเงินทุน (Sources of Total Assets) แหล่งที่มาของสินทรัพย์ทั้งหลาย ได้แก่ เงินสด หลักทรัพย์ระยะสั้น ลูกหนี้การค้า ตัวรับเงิน และสินค้าคงเหลือ แหล่งที่มาของหนี้สิน ได้แก่ หนี้สินระยะสั้น หนี้สินระยะยาว ตลอดจนค่าใช้จ่ายค้างจ่ายต่างๆ ส่วนของผู้ถือหุ้นเพิ่ม ได้แก่ การลงทุนเพิ่มของผู้ถือหุ้นและกำไรสะสมของผู้ถือหุ้น แหล่งที่ใช้ไปของเงินทุน (Sources of the use of Assets) จะพิจารณาถึงการใช้ไปของเงินทุนในส่วนของสินทรัพย์ หนี้สิน และส่วนของผู้ถือหุ้นผลการดำเนินงานของบริษัท (The Financial Operation) ซึ่งจะพิจารณาถึงผลการดำเนินงานของบริษัทที่เกิดขึ้น

ทฤษฎีด้านการผลิต (Production Management) (สุปัญญา, 2540) หมายถึง การพิจารณาศึกษากิจกรรมทางการผลิตที่จำเป็นและมีผลต่อการก่อให้เกิดการผลิตอย่างมีประสิทธิภาพ ปัจจัยที่ใช้ นำมาศึกษา ได้แก่ วัตถุประสงค์ของการผลิต การควบคุมการผลิต และคุณภาพการผลิต

ทฤษฎีด้านการตลาด ส่วนผสมทางการตลาด (Marketing Mix หรือ 4P's) (ธนวรรณ และ คณะ, 2552) หมายถึง ตัวแปรทางการตลาดที่ควบคุมได้ ซึ่งบริษัทใช้ร่วมกันเพื่อสร้างความพึงพอใจแก่กลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วย ผลิตภัณฑ์ (Product) ราคา (Price) ช่องทางการจัดจำหน่าย (Place) และการส่งเสริมการตลาด (Promotion)

1. ผลิตภัณฑ์ (Product) หมายถึง สิ่งที่เสนอขายโดยธุรกิจเพื่อสนองความต้องการของลูกค้า ให้พึงพอใจ ประกอบด้วย สินค้า (Goods) บริการ (Services) ความคิด (Ideas) สถานที่ (Places) องค์กร (Organizations) หรือบุคคล (Persons) โดยที่ผลิตภัณฑ์ต้องมีรรถประโยชน์และมีคุณค่า (Utility and Value) ในสายตาลูกค้าจึงจะมีผลให้ผลิตภัณฑ์สามารถขายได้

2. ราคา (Price) หมายถึง สิ่งที่บุคคลต้องจ่ายสำหรับสิ่งที่ได้มา ซึ่งแสดงถึงมูลค่าในรูปเงินตรา หรืออาจหมายถึง จำนวนเงินหรือสิ่งอื่นที่จำเป็นต้องใช้เพื่อให้ได้มาซึ่งผลิตภัณฑ์หรือบริการ การกำหนดกลยุทธ์ด้านราคา ต้องคำนึงถึงการยอมรับของลูกค้าในมูลค่าของผลิตภัณฑ์

3. ช่องทางการจัดจำหน่าย (Place) หมายถึง โครงสร้างของช่องทางซึ่งประกอบด้วย สถาบันการตลาด และกิจกรรม ใช้เพื่อเคลื่อนย้ายผลิตภัณฑ์ และบริการจากสถานที่ผลิตไปยังตลาดทำให้ผลิตภัณฑ์หรือบริการสามารถหาได้ง่ายสำหรับการบริโภค สถาบันที่นำผลิตภัณฑ์ออกสู่ตลาดเป้าหมายก็คือ สถาบันการตลาด ส่วนกิจกรรมที่ช่วยในการกระจายสินค้าประกอบด้วย การขนส่ง การคลัง และการเก็บรักษาสินค้า

4. การส่งเสริมการตลาด (Promotion) เป็นการติดต่อสื่อสารเกี่ยวกับข้อมูลระหว่างผู้ขายกับผู้ซื้อเพื่อสร้างทัศนคติและพฤติกรรมการซื้อ การติดต่อสื่อสาร เครื่องมือในการติดต่อสื่อสารมีหลายประการ ซึ่งอาจเลือกใช้หนึ่งอย่าง หรือใช้ผสมประสานกันโดยพิจารณาถึงความเหมาะสมกับลูกค้า ผลิตภัณฑ์ คู่แข่งขัน โดยบรรลุจุดมุ่งหมายร่วมกันได้ เครื่องมือส่งเสริมการตลาดที่สำคัญ คือ การโฆษณา (Advertising) การขายโดยใช้พนักงานขาย (Personal selling) และการส่งเสริมการขาย (Sales promotion)

โดยสรุป ทฤษฎีการบริหารจัดการ ประกอบไปด้วย 4 ด้าน คือ ทฤษฎีด้านการจัดการ (Management) แบ่งออกเป็น การวางแผน (Planning) การจัดการองค์การ (Organizing) การจัดคนเข้าทำงาน (Staffing) การสั่งการ (Directing) และการควบคุม (Control) ทฤษฎีด้านการเงิน (System of Internal Control) หมายถึงกระบวนการที่ใช้ควบคุมดูแลการใช้ทรัพย์สินต่างๆ ของธุรกิจให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยรวมถึงแหล่งที่มาของเงินทุน (Sources of Total Assets) แหล่งที่มาของสินทรัพย์ทั้งหลาย ตลอดจนค่าใช้จ่ายค้ำจ่ายต่าง ๆ ทฤษฎีด้านการผลิต (Production

Management) คือกิจกรรมทางการผลิตที่จำเป็นและมีผลต่อการก่อให้เกิดการผลิต ได้แก่ วัตถุประสงค์ของการผลิต การควบคุมการผลิต และคุณภาพการผลิต เป็นต้น และทฤษฎีด้านการตลาด หมายถึง ตัวแปรทางการตลาดที่ควบคุมได้ ซึ่งบริษัทใช้ร่วมกันเพื่อสร้างความพึงพอใจแก่กลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วย ผลิตภัณฑ์ (Product) ราคา (Price) ช่องทางการจัดจำหน่าย (Place) และการส่งเสริมการตลาด (Promotion) เป็นต้น ดังนั้นรูปแบบการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน มีการดำเนินงานครอบคลุมทั้ง 4 ประเด็น ได้แก่ การจัดการ การเงิน การผลิต และการตลาด

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมเริ่มปรากฏขึ้นครั้งแรกในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 และนับจากนั้นเป็นต้นมารัฐก็ได้ใช้แนวทางการมีส่วนร่วมสำหรับเป็นเครื่องมือในการดำเนินโครงการ โดยตลอด (จินตนา, 2529) การมีส่วนร่วมเป็นคำที่นิยมใช้กันมาในปัจจุบันทั้งในวงวิชาการและในวงข้าราชการ เพื่อยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ และขจัดปัญหาความยากจนในชนบทลดช่องว่างทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองระหว่างประชาชนกลุ่มต่าง ๆ การมีส่วนร่วมของประชาชนหรือชุมชน นับเป็นยุทธวิธีที่สำคัญยิ่งต่อความสำเร็จต่อการพัฒนาคนและส่งเสริมความเป็นธรรมในสังคม เพื่อให้เกิดความเข้าใจในความหมายของการมีส่วนร่วมอย่างถูกต้องและตรงกันจึงควรได้ศึกษาถึงความหมายของการมีส่วนร่วมที่ได้มีผู้รู้ให้ความหมายไว้ดังนี้

เสนห์ (2536) ให้ความหมายว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การให้ประชาชนเป็นผู้คิดค้นปัญหาเป็นผู้นำทุกอย่าง ซึ่งไม่ใช่การกำหนดภายนอกแล้วให้ประชาชนเข้าร่วม ต้องเป็นเรื่องที่ประชาชนคิดเอง และหมายถึงการเข้าร่วมอย่างกระตือรือร้น มีพลังของประชาชนในการตัดสินใจเพื่อกำหนดเป้าหมายของสังคม จัดการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายนั้น และเป็นการปฏิบัติตามแผนการหรือโครงการต่าง ๆ

นรินทร์ชัย (2546) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมในโครงการพัฒนา คือ การเข้าไปมีส่วนแบ่งในอำนาจการตัดสินใจในการกำหนดสิ่งที่ชุมชนหรือสังคมนั้นปรารถนา แล้วร่วมค้นหาสภาพปัญหาของชุมชน จากนั้นกำหนดแนวทางเลือกที่จะทำให้ได้สิ่งที่ปรารถนานั้น แล้วร่วมปฏิบัติ จากนั้นร่วมกันประเมินผล และรับผลประโยชน์จากผลที่เกิดขึ้นต่อไป หรือการให้ประชาชนในชนบทรู้สึกตื่นตัวเพื่อที่จะทราบถึงการรับความช่วยเหลือและตอบสนองต่อโครงการพัฒนาขณะเดียวกันสนับสนุนความคิดริเริ่มของคนในท้องถิ่น

วรรณิการ์ (2540) ได้นิยามความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้ การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง ขั้นตอนให้ประชาชนไม่ว่าจะเป็นกลุ่มคนที่เห็นพ้องต้องกันหรือปัจเจกบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบในการดำเนินงานโดยการร่วมคิดร่วมลงมือปฏิบัติร่วมแบ่งปันผลประโยชน์และร่วมในการติดตามประเมินผล

อคิน (2527) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาขึ้นอยู่กับลักษณะหรือรูปแบบของการมีส่วนร่วม อาทิ เป็นการเข้าร่วมกิจกรรม เพราะเกรงใจใคร หรือถูกบังคับเข้ามาทำงาน เพราะมีสิ่งจูงใจเฉพาะหน้าที่ หรือเข้ามามีส่วนร่วม โดยเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของกิจกรรมนั้น และอยากเข้ามามีส่วนร่วม เพราะเห็นว่าเป็นกิจกรรมที่จะก่อประโยชน์ระยะยาวให้กับตนเอง ซึ่งลักษณะการมีส่วนร่วมสามารถจำแนกได้หลายลักษณะ โดยใช้เกณฑ์แตกต่างกันไป

United Nation (1981) ได้จำแนกลักษณะการมีส่วนร่วมเป็น 3 ลักษณะดังนี้

1. การมีส่วนร่วมแบบเป็นไปเอง (spontaneous) ซึ่งเป็นโดยการอาสาสมัครหรือการรวมตัวกันเองเพื่อแก้ปัญหาของตัวเอง เป็นการกระทำที่ไม่ได้รับความช่วยเหลือจากภายนอก ซึ่งเป็นรูปแบบที่เป็นเป้าหมายของการมีส่วนร่วม

2. การมีส่วนร่วมแบบชักนำ (induced) เป็นการเข้าร่วมโดยความต้องการเห็นชอบหรือการสนับสนุนโดยรัฐบาล ซึ่งเป็นรูปแบบที่เป็นลักษณะทั่วไปของประเทศกำลังพัฒนา

3. การมีส่วนร่วมแบบบังคับ (co-received) เป็นการมีส่วนร่วมภายใต้การดำเนินการตามนโยบายของรัฐบาลภายใต้การจัดการของเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือโดยการบังคับโดยตรง รูปแบบนี้เป็นรูปแบบที่ส่งผลกระทบต่อผู้กระทำได้รับการสนับสนุนจากประชาชนในที่สุด

กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช (2549) ได้อธิบายถึงลักษณะการมีส่วนร่วมโดยพิจารณาจากลักษณะผู้เข้าร่วม แบ่งได้เป็น

1. การมีส่วนร่วมโดยตรง คือ การเข้าไปมีส่วนร่วมด้วยตัวเอง
2. การมีส่วนร่วมโดยผ่านสนทนากลุ่ม คือ การคัดเลือกตัวแทนของตนหรือกลุ่มเข้าไปเป็นผู้แทน
3. การมีส่วนร่วมโดยผ่านตัวแทน คือ การใช้ตัวแทนครัวเรือน ซึ่งอาจเป็นหัวหน้าครัวเรือนหรือบุคคลซึ่งมีกำลังที่จะเข้าร่วม

Cohen (1977) ได้อธิบายและวิเคราะห์รูปแบบการมีส่วนร่วมโดยสามารถแบ่งออกเป็น 4 รูปแบบ คือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ ริเริ่มตัดสินใจ ดำเนินการตัดสินใจและตัดสินใจลงมือปฏิบัติ

2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) ประกอบไปด้วยการสนับสนุนทางด้านทรัพยากรการเข้าร่วมในการบริหารและการประสานขอความร่วมมือ

3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) ทางด้านต่าง ๆ ประกอบไปด้วยผลประโยชน์ทางด้านวัสดุผลประโยชน์ทางสังคมและผลประโยชน์ส่วนบุคคล

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) เกี่ยวกับการควบคุมและการตรวจสอบการดำเนินกิจกรรมทั้งหมด และเป็นการแสดงถึงการปรับตัวในการมีส่วนร่วมต่อไป

ศรีเพ็ญ (2544) ได้กล่าวว่าถึงรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการวางแผนการพัฒนา ซึ่งแบ่งออกได้เป็น 3 รูปแบบ คือ

1. การชักชวนให้เข้ามามีส่วนร่วม รูปแบบนี้รัฐบาลจะเป็นผู้วางแผนนโยบาย และโครงการพัฒนาด้วยตนเอง ประชาชนไม่มีส่วนร่วมในการวางแผนและจัดทำโครงการ แต่จะถูกชักจูงจากรัฐบาลให้เข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนของการดำเนินโครงการ

2. การเจรจาต่อรอง รูปแบบนี้รัฐบาลและตัวแทนของประชาชน จะเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนและพัฒนาและตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนการจัดทำโครงการพัฒนา จะอยู่ในมือของรัฐบาลท้องถิ่น และตัวแทนหรือองค์กรประชาชน แม้ว่าในความเป็นจริงนั้นการริเริ่มโครงการจะยังคงมาจากรัฐบาลกลางก็ตาม แต่รัฐบาลท้องถิ่นและองค์กรประชาชนก็ยังสามารถร่วมการตัดสินใจหรือเจรจาต่อรองผลประโยชน์กับรัฐบาลกลางได้ เพื่อรักษาผลประโยชน์ท้องถิ่นให้มากที่สุด การวางแผนการพัฒนาไว้แล้ว หากใช้การยินยอมหรือเปิดโอกาสให้ตัวแทนท้องถิ่น หรือแม้แต่เจ้าหน้าที่ท้องถิ่นเข้าร่วมตั้งแต่การวางแผนตั้งแต่แรก

3. การจัดการวางแผนด้วยตนเอง รูปแบบนี้ประชาชนในท้องถิ่นเป็นผู้จัดการและควบคุมการวางแผนพัฒนาการใช้ทรัพยากรด้วยตนเองอย่างสิ้นเชิง นี่คือรูปแบบการวางแผนพัฒนาโครงการพึ่งตนเองอย่างแท้จริงและเป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์แบบ การวางแผนแบบนี้ไม่ได้อาศัยความคิดริเริ่ม ชักชวนและชักจูงจากบุคคลภายนอกหรือรัฐบาลเลย ประชาชนในท้องถิ่นสามารถวิเคราะห์และตัดสินใจเกี่ยวกับปัญหา แนวทางการวางแผนพัฒนาหรือ แม้กระทั่งการประเมินผลติดตามผลสำเร็จโครงการตนเอง รูปแบบนี้เป็นการเปิดโอกาสอย่างเต็มที่ให้แก่ประชาชนทุกคนในท้องถิ่นให้เข้ามามีบทบาท และมีส่วนร่วมโดยสมบูรณ์

Uphoff (1993) ได้มีการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนถึงลักษณะและผลของการมีส่วนร่วมของประชาชนดังนี้

1. พื้นฐานของการเข้าร่วม ลักษณะการเข้ามามีส่วนร่วมที่มาจากแรงจูงใจภายในจะเป็นแรงหนุนหรือช่วยให้ประชาชนมีความกระตือรือร้นที่จะเข้ามามีส่วนร่วม ส่วนการมีส่วนร่วมที่มาจากปัจจัยภายนอกโดยอาศัยอำนาจบารมี หรือแรงบีบบังคับจากผู้มีอำนาจ ความเกรงใจ หรืออิทธิพลของผู้มีอำนาจนอกชุมชนเองถึงจะสามารถทำได้สำเร็จ แต่ก็ไม่มีผลผูกพันทางจิตใจ ความยั่งยืนต่อเนื่องของกิจกรรม หรือโครงการต่าง ๆ ที่จะลดลง

2. รูปแบบของการเข้าร่วม การเข้าร่วมของประชาชนนั้น เป็นการเข้าร่วมโดยผ่านองค์กรจัดตั้งของประชาชนเอง โดยเฉพาะกิจกรรมที่ดำเนินถึงผลประโยชน์ที่จะอยู่ในลักษณะผู้ให้การสนับสนุน และให้ความร่วมมือ

3. ขอบเขตของการมีส่วนร่วม เป็นช่วงเวลาของการมีส่วนร่วม การใช้เวลาในการเข้าร่วมในกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ จะใช้เวลาอย่างน้อยแตกต่างกัน ความถี่ของจำนวนครั้งที่เข้าร่วมความสม่ำเสมอและฤดูกาลที่เหมาะสมช่วงเวลาที่ใช้ในกิจกรรมในแต่ละครั้ง

4. ผลของการเข้าร่วม ลักษณะเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน ทำให้เกิดการรวมพลังที่จะสร้างอำนาจต่อรองให้ชุมชนมีศักยภาพเป็นตัวของตัวเองสร้างปฏิสัมพันธ์อันดี มีความสามัคคีในสมาชิกชุมชน

โดยสรุป การมีส่วนร่วม หมายถึง การทำงานร่วมกับกลุ่มเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ด้วยความตั้งใจ โดยแบ่งออกเป็น 4 รูปแบบคือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ดังนั้นการมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่มีต่อเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ คือการที่สมาชิกนั้นได้ทำงานร่วมกันกับกลุ่มเพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน โดยแบ่งการมีส่วนร่วมในด้านการตัดสินใจ ด้านการดำเนินการ ด้านการรับผลประโยชน์ และด้านการประเมินผล

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน

แนวคิดด้านความยั่งยืนได้ถูกกล่าวถึงมาตั้งแต่ช่วงทศวรรษที่ 1960 เรื่อยมาจนกระทั่งในปี 1987 ได้มีรายงาน Brundtland Report (Brundtland, 1987) ซึ่งนิยามการพัฒนาอย่างยั่งยืนไว้ว่าเป็น “การพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของคนในปัจจุบันโดยไม่ได้ลดหรือจำกัดโอกาสหรือความสามารถในการตอบสนองความต้องการของคนในรุ่นถัดไป” “(Sustainable development is development that meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs)” นิยามดังกล่าวเป็นนิยามที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางที่สุดในปัจจุบัน แต่อย่างไรก็ตามยังขาดความชัดเจนในรายละเอียดรวมทั้งยังไม่ได้พูดถึงแนวทางในการปฏิบัติเพื่อบรรลุเป้าหมายความยั่งยืนว่าจะทำอย่างไร โดยเฉพาะประเด็น “ไม่ลดหรือจำกัดโอกาสหรือความสามารถในการตอบสนองต่อความต้องการของคนในรุ่นถัดไป” ว่าหมายความว่าอย่างไรและครอบคลุมประเด็นใดบ้าง (เขมรัฐ, 2560)

ที่ผ่านมา มีนักเศรษฐศาสตร์จำนวนหนึ่งได้พยายามแปลและอธิบายความหมายของความยั่งยืนในหลายมิติ โดยมักสรุปเงื่อนไขการไม่ลดหรือจำกัดโอกาสหรือความสามารถในการตอบสนองความต้องการของคนในรุ่นถัดไปไว้ใน 2 ลักษณะ ได้แก่ 1) ความยั่งยืนจะเกิดขึ้นได้หากว่าคนรุ่นถัดไปมีทางเลือกในการใช้ทรัพยากรได้ไม่น้อยกว่าคนรุ่นปัจจุบัน นั่นคือเงื่อนไขทุนทางธรรมชาติ (Natural capital) ที่ไม่ลดลง โดยเรียกว่าแนวคิด Strong sustainability และ 2) ความยั่งยืนหมายถึงการที่สวัสดิภาพของคนรุ่นถัดไปจะไม่ลดลง ซึ่งภายใต้เงื่อนไขบางอย่างความยั่งยืนใน

ความหมายนี้จะเกิดขึ้นได้เมื่อทรวมในระบบเศรษฐกิจไม่ลดลง (ทรวม หมายถึง ทรวทางธรรมชาติ ทรวมนุษย์ และทรวที่มนุษย์สร้างขึ้น) โดยเรียกว่าแนวคิด Weak sustainability (เจมรัฐ (2560) อ้างถึง Robert (1987))

จากแนวคิดด้านความยั่งยืนที่หลากหลาย สามารถสรุปประเด็นที่มีความสำคัญในด้านความยั่งยืนได้ 3 ประเด็น (Roumasset, 2010)

1. การคำนึงถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติ (Inter-linkages)
2. การใช้ทรัพยากรต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพตามพลวัต (Dynamic efficiency)
3. การคำนึงถึงความเท่าเทียมกันระหว่างรุ่น (Intertemporal equity)

ในทางปฏิบัติความยั่งยืนครอบคลุมหลายประเด็น เช่น การพัฒนาที่คำนึงถึงผลกระทบและปฏิสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ความเท่าเทียมกันระหว่างคนรุ่นอื่น ๆ หรือกระทั่งความยืดหยุ่นในการปรับตัวเพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลันจากภายนอก (shock) และภาวะแรงกดดันจากภายใน (stress) หรือที่เรียกว่า resilience ซึ่งความหลากหลายคือตัวแปรสำคัญที่จะช่วยสร้างความสามารถในการรับมือ (ทัศนชัย, 2564)

การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable development) เป็นคำศัพท์ของการพัฒนาที่เพิ่งเกิดขึ้นในช่วง พ.ศ. 2530 เป็นต้นมา ด้วยสาเหตุของความกดดันที่เกิดจากความไม่สมดุลของการเร่งรัดพัฒนา ด้านเศรษฐกิจ การลงทุน และการใช้วัตถุดิบจากทรัพยากรธรรมชาติอย่างไร้ขอบเขต โดยเป็นการพัฒนาที่มาจากแนวคิดของการพัฒนาที่เน้นดุลยภาพระหว่างมิติทางเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเกื้อกูล โดยในมิติทางด้านเศรษฐกิจนั้นมุ่งเน้นการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ทรัพยากร และการหมุนเวียนกลับมาใช้ใหม่ เพื่อลดการปล่อยมลพิษให้อยู่ในระดับที่ระบบนิเวศสามารถดูดซับและทำลายได้ ในด้านสังคมเน้นการส่งเสริมองค์ความรู้และบทบาทของประชาชนในท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และในด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น (ทัศนชัย, 2564)

การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นแนวคิดและแนวทางในการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของคนและชุมชนให้ดีขึ้นโดยไม่เอนเอียงไปทางด้านวัตถุนิยมจนลืมการพิจารณาและอนุรักษ์สภาพแวดล้อมและธรรมชาติ แต่ให้ผสมผสานกลมกลืนไปกับการพัฒนา บำรุงรักษาสถานะแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติและสังคม (อนุรักษ์, 2548) ซึ่งในระยะหลังโดยเฉพาะทศวรรษที่ 20 นี้ได้มีผู้ให้ความสนใจในด้านความยั่งยืนของการพัฒนา (Sustainable development) ซึ่งเป็นผลจากการพัฒนาที่ผ่านมาได้มุ่งความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและความเจริญเติบโตทางวัตถุที่ก่อให้เกิดปัญหาในการพัฒนาและปัญหาที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม รวมไปถึงทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกทำลายไปมากภายหลังการพัฒนาปัจจัยอื่นหลายด้าน

การพัฒนาที่ยั่งยืนจึงก่อกระแสขึ้นมาเพื่อให้ทุกกลุ่มหันมาสนใจและปรับยุทธศาสตร์การพัฒนาใหม่โดยการนำเอาแนวความคิดเรื่องการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเน้นการผนึกกำลัง

ร่วมกันของฝ่ายรัฐและประชาชนเพื่อดำเนินการแก้ไขปัญหาพื้นฐานของชุมชนโดยมุ่งยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นซึ่งเป็นไปตามปรัชญาและหลักการพัฒนาชุมชนนั่นเอง ทั้งนี้เพราะว่ารากฐานความเชื่อในศักดิ์ศรีและศักยภาพในความเป็นมนุษย์จึงเป็นปรัชญาสำคัญในการพัฒนาชุมชน (ทัศนชัย, 2564)

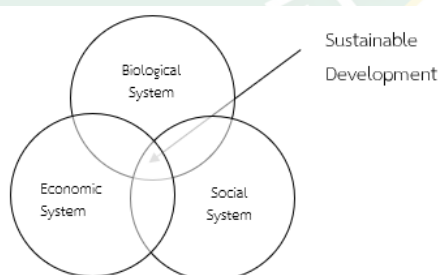
คณะกรรมการโลกในเรื่องสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา WCED (World Commission on Environment and Development) (1987) ได้นิยามคำว่า “การพัฒนาที่ยั่งยืน” คือการพัฒนาที่สนองความต้องการของคนในรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ทำให้คนในรุ่นอนาคตต้องประนีประนอมยอมลดทอนความสามารถในการที่จะตอบสนองความต้องการของตนเอง

โดยจากคำนิยามของการพัฒนาแบบยั่งยืนที่กล่าวมาข้างต้นนี้สามารถสรุปเป้าหมายของการพัฒนาแบบยั่งยืนแบบกว้างๆ (ทัศนชัย (2564) อ้างถึง บงกชมาศ (2548)) ได้ดังต่อไปนี้

1. เป้าหมายของระบบทางชีววิทยา คือการนำไปสู่ความหลากหลายทางพันธุกรรม (Genetic diversity) ความอุดมสมบูรณ์ รวมทั้งความสามารถในการกลับคืนสู่สมดุลในกรณีที่ถูกกระทบหรือถูกใช้ไป (Resilience) และความสามารถในการให้ผลผลิตทางชีวภาพ (Biological productivity) เพื่อความเพียงพอในการบริโภค

2. เป้าหมายของระบบเศรษฐกิจคือ การนำไปสู่การได้รับความต้องการขั้นพื้นฐานอย่างเพียงพอ ส่งเสริมให้เกิดความเท่าเทียมกัน (Equity-enhancing) มีสินค้าและบริการเพิ่มขึ้น รวมทั้งความยุติธรรมและเท่าเทียมกันในการบริโภคอุปโภคสินค้าและบริการ

3. เป้าหมายของระบบสังคมคือการนำไปสู่ความหลากหลายในวัฒนธรรม (Cultural diversity) มีสถาบัน ที่ยั่งยืนยาวนานมีความเป็นธรรมทางสังคม และมีส่วนร่วมจากผู้คนต่าง ๆ ในสังคม รวมทั้งการอยู่อย่างมีความสุข ปลอดภัย และได้รับการปฏิบัติ ปกป้องดูแลรักษาจากสถาบันทางสังคมที่เท่าเทียมกันและทั่วถึง ได้ดังภาพที่ 4

ภาพที่ 4 เป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้ง 3 ระบบ

ที่มา: จักรพงษ์ พวงงามชื่น (2552)

ในประเทศไทยมีผู้กล่าวถึงแนวคิดของการพัฒนาที่ยั่งยืนไว้หลายท่านด้วยกันความยั่งยืนนั้นสามารถอธิบายได้ดังนี้ (ทัศนชัย, 2564)

1. ความยั่งยืนทางด้านนิเวศ/สิ่งแวดล้อม หมายถึง ความยั่งยืนของระบบนิเวศในลักษณะที่ระบบสามารถรองรับและกระจายพันธุ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพและมั่นคง (Lakanavichian, 1998)

ความยั่งยืนในมิตินี้เป็นความคงอยู่ของสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศที่เป็นระบบค้ำจุนชีวิต ไม่ว่าจะเป็นอากาศ น้ำ ดิน ความหลากหลายทางชีวภาพพืชพันธุ์ สัตว์ป่า (ดวงจันทร์, 2547) นอกจากนี้ยังหมายถึงการใช้ทรัพยากรแบบยั่งยืน เมื่อใช้แล้วต้องไม่ทำให้สิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากรนั้นเกิดความด้อยประสิทธิภาพจนไม่สามารถให้ผลผลิตได้ (เกษม, 2545)

2. ความยั่งยืนทางด้านเศรษฐกิจ หมายถึง ความยั่งยืนในการจัดสรรและกระจายผลประโยชน์ที่ได้จากทรัพยากรอย่างเท่าเทียมกัน มนัส (2544) ได้ให้คำนิยามของการพัฒนาแบบยั่งยืนในมิติทางเศรษฐกิจไว้ว่า เป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาที่นำเอาทรัพยากรทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นธรรมชาติ มนุษย์ เงิน และกายภาพมาจัดการเพื่อก่อให้เกิดความมั่งคั่ง ความอยู่ดีกินดี และความสุขสมบูรณ์ที่เพิ่มขึ้น ซึ่งขึ้นอยู่กับการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ถูกต้องและเหมาะสม และอยู่ภายใต้ขีดจำกัดทางนิเวศ ส่วน ดวงจันทร์ (2547) มองความยั่งยืนทางเศรษฐกิจว่า เมืองหรือชุมชนต้องมีเศรษฐกิจที่ดีและมั่นคงสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมีเสถียรภาพแม้ว่าจะมีปัจจัยภายนอกมากระทบ (ตรงกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเรื่องการมีภูมิคุ้มกันที่ดี) เช่น ภัยธรรมชาติ หรือการก่อการร้าย เป็นต้น ที่สำคัญเศรษฐกิจที่ดีนั้นต้องอยู่บนพื้นฐานของการกระจายรายได้ที่เป็นธรรม ลดช่องว่างระหว่างคนรวยและคนจน

3. ความยั่งยืนทางสังคม-การเมือง-วัฒนธรรม หมายถึง ความยั่งยืนในการดำรงชีวิตที่คำนึงถึงคุณภาพชีวิตในสังคม วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี การเมือง และสถาบันต่าง ๆ นอกจากนี้มิติทางสังคม-วัฒนธรรม ในการพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม และตั้งอยู่บนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่น การตัดสินใจของชุมชนและการจัดองค์กรทางสังคมต้องสอดคล้องกับหลักการนิเวศวิทยา ชุมชนต้องมีส่วนร่วมและมีสิทธิในการจัดการทรัพยากรของตนเอง มนัส (2544) กล่าวถึง ประชาสังคม (Civil Society) ในการพัฒนาที่ยั่งยืนความหมายถึง สังคมที่เต็มไปด้วยความเป็นชุมชน ซึ่งไม่ได้แปลว่าการตั้งสังคมไปสู่ชุมชนแบบบุพกาลหรือโบราณ แต่ชุมชนมีความหมายว่า การที่คนจำนวนหนึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีความพยายามทำอะไรร่วมกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำซึ่งรวมถึงการติดต่อสื่อสารกัน ทั้งนี้เพื่อให้สามารถดำรงไว้ซึ่งประชากรและชาติพันธุ์ รวมทั้งคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน (ดวงจันทร์, 2547)

ทัศน์ชัย (2564) ได้สรุปว่าการพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นเป้าหมายที่พึงประสงค์ร่วมกันในการจัดการสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาทั้งในระดับชุมชน สังคม และความร่วมมือระหว่างประเทศเพื่อก่อเกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนใน 5 ด้านคือ

1. สิ่งแวดล้อมยั่งยืน (Environmental sustainability) โดยคำนึงถึงปัจจัยทางนิเวศวิทยา ความหลากหลายทางชีวภาพ (Biological diversity) และสัดส่วนที่เหมาะสมระหว่างประชากรและทรัพยากรธรรมชาติ และตระหนักถึง “Carrying capacity” หรือความสามารถระดับสูงสุดของสิ่งแวดล้อมที่จะรองรับจำนวนประชากรได้อย่างต่อเนื่อง หากประชากรมากเกินไปก็จะเกิดมลภาวะ

ความเสื่อมโทรมทางนิเวศหรือการขาดดุลยภาพในธรรมชาติ ซึ่งจะส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของมนุษย์ และความไม่ยั่งยืน

2. เศรษฐกิจยั่งยืน (Economic sustainability) จะประกอบไปด้วยนโยบายการพัฒนา เศรษฐกิจที่เหมาะสม การจัดสรรทรัพยากรให้ได้ประโยชน์สูงสุด และสร้างความเสมอภาคในการ เข้าถึงทรัพยากร ตลอดจนการกระจายรายได้

3. วัฒนธรรมยั่งยืน (Cultural sustainability) เป็นการให้ความสำคัญกับความแตกต่างทาง วัฒนธรรมของชาวบ้านและชุมชน โครงการพัฒนาต้องสามารถปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับ ความ ต้องการของชาวบ้านและชุมชนซึ่งจะก่อให้เกิดการยอมรับในแนวทางและค่านิยมที่เกี่ยวข้องกับการ พัฒนาได้

4. สังคมยั่งยืน (Social sustainability) เกี่ยวข้องกับการกระจายรายได้อย่างเสมอภาคให้กับ กลุ่มคนทุกระดับ ร่วมด้วยการคำนึงความเท่าเทียมกันทางเพศและเชื้อชาติ โดยสนับสนุนให้มีการ ลงทุนด้านบริการขั้นพื้นฐานต่าง ๆ เช่น การศึกษา การสาธารณสุข เป็นต้น

5. การเมืองยั่งยืน (Political sustainability) ให้ความสำคัญกับความมั่นคงปลอดภัยของ ประชาชนส่วนรวม เน้นความเท่าเทียมและการมีสิทธิเสรีภาพของประชาชน ได้ดังภาพที่ 5

ภาพที่ 5 แบบจำลองเพื่อความยั่งยืนซึ่งมีปัจจัยย่อยที่เกี่ยวข้องจำนวนมาก

ที่มา: (ทัศนชัย ศิริวรรณ, 2564) ดัดแปลงจาก (Lakanavichian, 1998)

โดยสรุป การพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของคนใน ปัจจุบันโดยไม่ได้ลดหรือจำกัดโอกาสหรือความสามารถในการตอบสนองความต้องการของคนในรุ่น ถัดไป โดยความยั่งยืนจะเกิดขึ้นได้หากว่าคนรุ่นถัดไปมีทางเลือกในการใช้ทรัพยากรได้ไม่น้อยกว่าคน รุ่นปัจจุบัน และความสามารถของคนรุ่นถัดไปจะไม่ลดลง โดยเป้าหมายของการพัฒนาอย่างยั่งยืนแบ่ง ออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่ สิ่งแวดล้อมยั่งยืน (Environmental sustainability) เศรษฐกิจยั่งยืน (Economic sustainability) วัฒนธรรมยั่งยืน (Cultural sustainability) สังคมยั่งยืน (Social sustainability) และการเมืองยั่งยืน (Political sustainability)

2.5 แนวคิดเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน

ในชุมชนมีการรวมตัวกันเพื่อประกอบธุรกิจในระดับรากหญ้าอยู่มากมาย ซึ่งเป็นธุรกิจที่ยังมีขนาดไม่ถึงวิสาหกิจขนาดกลาง และขนาดย่อม (SME) หรือสหกรณ์ แต่เป็นธุรกิจที่สามารถช่วยเหลือเศรษฐกิจของประเทศได้ในระดับหนึ่ง ธุรกิจในระดับนี้ยังมีปัญหาที่ประสบอยู่คือ ไม่เป็นที่ยอมรับของหน่วยงานรัฐหรือเอกชนอื่น ๆ เนื่องจากไม่มีกฎหมายรองรับ การสนับสนุนจากภาครัฐไม่ตรงกับความต้องการที่แท้จริง เนื่องจากข้อมูลกลุ่มเป้าหมาย และความต้องการไม่ชัดเจน รัฐบาลจึงกำหนดให้มีการออกกฎหมายรองรับการประกอบการ

ดังนั้น จึงได้มีพระราชบัญญัติวิสาหกิจชุมชนซึ่งเกิดจากการนำเสนอของเครือข่ายองค์กรชุมชนทั่วประเทศ ร่วมกับมูลนิธิหมู่บ้าน และหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ประกาศใน ราชกิจจานุเบกษา มีผลบังคับใช้เป็นกฎหมายตั้งแต่วันที่ 29 มกราคม 2548 เป็นต้นมา ทั้งนี้กรมส่งเสริมการเกษตร ทำหน้าที่เป็นสำนักเลขานุการของคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน

หลักการของวิสาหกิจชุมชน

เพื่อส่งเสริมสนับสนุนเศรษฐกิจชุมชนซึ่งเป็นพื้นฐานของการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียง ซึ่งจำนวนหนึ่งอยู่ในระดับที่ไม่พร้อมจะเข้ามาแข่งขันทางการค้า ให้ได้รับการส่งเสริมความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น การสร้างรายได้ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การพัฒนาความสามารถในการจัดการ และพัฒนารูปแบบของวิสาหกิจชุมชน เพื่อให้ระบบเศรษฐกิจชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถพัฒนาไปสู่ผู้ประกอบการของหน่วยธุรกิจที่สูงขึ้น (สำนักงานเลขานุการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน , 2548)

องค์ประกอบของวิสาหกิจชุมชน

1. ชุมชนเป็นเจ้าของและผู้ดำเนินการ ไม่ใช่เป็นลูกจ้างอย่างที่พบบ่อยในหลายชุมชน ที่มีเจ้าแค้นคนนอก หรือคนรวยคนเดียวเป็นเจ้าของ ให้ชาวบ้านเป็นแรงงาน เป็นเหมือนโรงงานในหมู่บ้าน แทนที่จะตั้งอยู่ในเมือง และดำเนินการโดยชุมชน ไม่ใช่ไปจ้างคนต่างถิ่นต่างแดนมาทำงานให้
2. ผลผลิตมาจากกระบวนการในชุมชนเป็นงานที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ไม่ใช่ไปลงทุนที่อื่น
3. ริเริ่มสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมของชุมชน เป็นอะไรที่ไม่ใช่ทำตามคนอื่น แต่เป็นผลผลิตของกระบวนการเรียนรู้ การต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือเป็นการค้นคิดอะไรใหม่ๆ ซึ่งถ้าหากเหลือใช้เอาไปขายข้างนอกก็จะแข่งขันกับคนอื่นได้ ไม่ใช่ได้แต่เลียนแบบคนอื่น
4. มีฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับภูมิปัญญาสากล ทำให้ผลผลิตมีเอกลักษณ์ของท้องถิ่น เอาไปขายข้างนอกก็อาจจะแข่งขันกับคนอื่นได้ เพราะมีทั้งของเก่าและของใหม่ ผสมผสานกัน ทำให้ได้ของดีท้องถิ่นและรูปแบบหรือเทคนิคสากลมาเสริมหรือผสมผสานให้กลมกลืน
5. มีการดำเนินการแบบบูรณาการ เชื่อมโยงกิจกรรมต่าง ๆ อย่างเป็นระบบหมายถึงการดำเนินการวิสาหกิจชุมชนไม่ใช่เน้นที่การผลิตเรื่องหนึ่งสองเรื่องเพื่อขายอย่างเดียว แต่ผลิตแปรรูป

จัดการให้เกิดการประกอบการในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นเป็นหลัก แปลว่าต้องทำอะไรหลายๆ อย่าง ต้องมีข้อมูล ต้องวิจัยเอาเองว่า ชุมชนกินอยู่อย่างไร ซื้อกินซื้อใช้อะไรบ้าง และจะทำอะไรเพื่อลดการซื้อกินซื้อใช้ลงให้ได้สักพัก “เศษหนึ่งส่วนสี่” ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ถ้ามีข้อมูลที่ชุมชนวิจัยเองก็จะพบว่า มีมากกว่านี้อีกที่ชุมชนทำเองได้

6. มีกระบวนการเรียนรู้เป็นหัวใจ วิสาหกิจชุมชนเกิดได้ สำเร็จได้ด้วย “ความรู้และปัญญา” ไม่ใช่เพียงเพราะมีเงินมีงบแล้วจะเกิดได้ การใช้ “เงินนำหน้าปัญญาตามหลัง” อาจเกิดได้แต่เพียงโครงการ แต่ไม่อาจเกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน การเรียนรู้จะทำให้เข้าใจกระบวนการวิสาหกิจชุมชนทั้งหมด

7. มีการพึ่งตนเองเป็นเป้าหมาย ถ้าไม่มีการเรียนรู้ก็จะไม่เข้าใจความข้อนี้ และจะคิดเพียงสั้นๆ ว่า ทำอย่างไรจึงจะผลิตเยอะๆ ขายเยอะๆ จะได้เงินเยอะๆ ซึ่งก็เหมือนหลอกตัวเอง เพราะที่สุดท้ายวนไปมากับการผลิตแล้วขายไม่ออก เป็นหนี้เป็นสิน ท้อ หมดกำลังใจ เลิกทำ หันไปรับจ้าง หาเงินไปซื้ออยู่ซื้อกินเหมือนเดิม

ปัจจัยและแนวคิดที่เกี่ยวกับความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชน

จากการศึกษาของ วิทยา (2547) เรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ได้กล่าวว่า สำหรับปัจจัยที่ต้องพิจารณาและให้ความสำคัญสำหรับการนำแนวทางเลือกวิสาหกิจชุมชนนำไปปรับใช้กับกลุ่มเพื่อผลต่อความสำเร็จประกอบด้วย ปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้

1. ปัจจัยด้านการผลิต ปัจจัยด้านการผลิตถือเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญในการตัดสินใจทำการผลิตของแต่ละกลุ่ม โดยแต่ละกลุ่มต้องพิจารณาถึงความได้เปรียบ โดยเปรียบเทียบหรือโอกาสในสินค้าที่กลุ่มผลิตที่จะสามารถดำรงประโยชน์และสร้างรายได้ให้แก่กลุ่ม ดังนั้นในการผลิตจึงจำเป็นต้องมีแหล่งวัตถุดิบที่เพียงพอและสามารถหาได้สะดวก เพื่อลดต้นทุนอันเกิดจากการจัดหาวัตถุดิบ นอกจากนี้ทักษะและความรู้ความสามารถหรือภูมิปัญญาชาวบ้านของสมาชิกในการผลิต จะช่วยให้สินค้าที่ผลิตได้นั้นมีคุณภาพได้มาตรฐาน

2. ปัจจัยด้านการตลาด ปัจจัยด้านการตลาดถือเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อปัจจัยด้านการผลิต การผลิตนั้นแม้จะมีความได้เปรียบในการผลิตแต่หากไม่สามารถหาตลาดมารับผลผลิตที่ผลิตได้นั้น การดำเนินกิจกรรมกลุ่มไม่อาจประสบความสำเร็จได้ โดยทั่วไปแล้วตลาดของผลผลิตที่กลุ่มผลิตได้มักอยู่ในท้องถิ่นและพื้นที่ใกล้เคียงเป็นสำคัญ

3. ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ ปัจจัยด้านการบริหารจัดการนี้มิได้เป็นหน้าที่หรือความรับผิดชอบของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง แต่เป็นหน้าที่ของสมาชิกทุกคน เนื่องจากสมาชิกที่เข้าร่วมควรมีส่วนร่วมในการคัดเลือกผู้ที่จะมาทำหน้าที่แทน อย่างไรก็ตามสมาชิกที่ไม่ได้เข้าร่วมในสายการบังคับบัญชา ก็ยังสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการเสนอความเห็นหรือร่วมตัดสินใจในการดำเนิน

กิจกรรมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้ กลุ่มที่ประสบความสำเร็จมักมีการจัดแบ่งอำนาจหน้าที่ ตลอดจนความรับผิดชอบไว้อย่างชัดเจน

4. ปัจจัยด้านการเงิน สำหรับปัจจัยด้านการเงินนี้เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง โดยส่วนใหญ่แล้วเงินทุนที่กลุ่มจัดหานั้นมักอยู่ในรูปของการออมทรัพย์ หรือการถือหุ้น เรือนหุ้น การสะสมทุน การดำเนินกิจกรรมด้านการเงิน การบัญชี การกำหนดการจัดสรรผลกำไรอย่างเป็นสัดส่วน และมีระบบที่ชัดเจนจะสามารถช่วยให้การดำเนินงานกลุ่มเป็นไปได้อย่างดี

5. ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ในการพิจารณาถึงการมีส่วนร่วมของสมาชิกภายในกลุ่มหรือชุมชนนี้มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพิจารณาทั้งการมีส่วนร่วมในแง่ของการกำหนดนโยบายเป้าหมายของการดำเนินกิจกรรม การมีส่วนร่วมในการจัดสรรคัดเลือกผู้ที่จะเข้ามามีอำนาจในการตัดสินใจหรือรับผิดชอบในงานที่รับมอบหมาย ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นในอันที่จะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นเหล่านี้ล้วนแต่เป็นเกณฑ์ที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงความสามารถในการประสบความสำเร็จจากการนำแนวทางเลือกวิสาหกิจชุมชนมาปรับใช้ทั้งสิ้น ด้วยเหตุที่หัวใจหลักของวิสาหกิจชุมชนก็คือ การให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานต่างๆ ตลอดจนการเสนอความเห็นและการตัดสินใจเป็นสำคัญ

6. ปัจจัยที่เกี่ยวกับความเป็นผู้นำ ปัจจัยที่เกี่ยวกับความเป็นผู้นำนี้ถือเป็นเรื่องที่สำคัญที่จะทำให้การดำเนินกิจกรรมวิสาหกิจชุมชนประสบความสำเร็จหรือล้มเหลว เนื่องจากผู้นำมีบทบาทที่สำคัญในการริเริ่มการเสนอแนวทางเลือกและดำเนินการ นอกจากนี้ยังมีส่วนสำคัญในการเป็นผู้นำในการวางแผน ตลอดจนกำหนดนโยบายต่างๆ เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบในการดำเนินกิจกรรม

7. ปัจจัยด้านแรงงาน การดำเนินกิจกรรมวิสาหกิจชุมชนที่สามารถใช้แรงงานที่มีอยู่ในชุมชนนั้นนอกจากจะเป็นการสร้างงานให้เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งเท่ากับเป็นการช่วยแก้ปัญหาการเข้าไปขายแรงงานในเมืองในเขตเมืองหลวงได้แล้ว การใช้แรงงานที่มีอยู่ในชุมชนยังเป็นการช่วยให้แรงงานนั้นเป็นแรงงานที่มีทักษะเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ตัวแรงงานเอง และที่สำคัญก็คือการที่แรงงานสามารถใช้แรงงานในท้องถิ่นที่ตนเองอาศัยอยู่ได้นั้น ย่อมส่งผลให้ปัญหาครอบครัวลดลง เนื่องจากในปัจจุบันนี้เมื่อลูกหลานเติบโตขึ้นต่างก็เข้าไปทำงานทำในเมืองทำให้สภาพของชีวิตครอบครัวเปลี่ยนแปลง ดังนั้นการที่ชุมชนสามารถสร้างกิจกรรมและอาชีพที่เป็นของคนในชุมชนขึ้นมาได้นั้น ย่อมทำให้คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้น

8. ปัจจัยที่เกี่ยวกับการมีปฏิสัมพันธ์กับภายนอก การมีปฏิสัมพันธ์มี 2 ลักษณะ คือ การมีปฏิสัมพันธ์ที่เป็นบวก (Positive Interaction) และปฏิสัมพันธ์ที่เป็นลบ (Negative Interaction) ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับชุมชนที่จะต้องเรียนรู้และหาให้พบว่าการเข้ามามีปฏิสัมพันธ์จากสถาบันภายนอกนั้นเป็นไปในลักษณะใด ชุมชนที่สามารถประสบความสำเร็จนั้นสามารถสร้างได้จากการมีปฏิสัมพันธ์

ภายนอกกับสถาบันต่างๆ โดยการเข้ามาของสถาบันจากภายนอกนี้ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นการเข้ามาให้ความช่วยเหลือทั้งในส่วนของเงินทุน และการพัฒนาความรู้ความสามารถตลอดจนการฝึกทักษะให้แก่ชาวบ้าน

9. ปัจจัยที่เกี่ยวกับสมาชิก เนื่องจากสมาชิกในชุมชนถือเป็นสิ่งที่มีความสำคัญที่สุดในการดำเนินกิจกรรมวิสาหกิจชุมชน การได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านตลอดจนการที่ชาวบ้านมีความอดทนและพยายามสร้างสิ่งที่มีความหมายต่อการดำเนินกิจกรรมอย่างไรก็ดี ชาวบ้านที่เป็นสมาชิกก็ควรตระหนักและให้ความสำคัญกับการดำเนินงานหรือกิจกรรมที่ตนเข้าเป็นสมาชิก โดยสมาชิกต้องหมั่นติดตามความคืบหน้าขององค์กรและให้ความร่วมมือให้กิจกรรมต่างๆ อาทิเช่น การเข้าร่วมประชุม การร่วมติดตามศึกษาดูงาน พร้อมทั้งร่วมคิดและเสนอความเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อองค์กรหรือชุมชนที่ตนอาศัยอยู่

10. ปัจจัยที่เกี่ยวกับข้อมูลข่าวสาร ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญและจำเป็นสำหรับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพื่อการพัฒนาของกลุ่ม โดยกลุ่มต้องมีการติดต่อกับสมาชิกอย่างทั่วถึงและสม่ำเสมอ มีการพบปะแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกันระหว่างผู้นำ สมาชิกและระหว่างกลุ่ม หรือบุคคลหรือองค์กรภายนอกที่นำความรู้หรือข่าวสารใหม่ๆ มาแลกเปลี่ยนและสามารถนำไปปรับใช้ให้กับกลุ่ม

ณรงค์ (2542) ได้ศึกษาเรื่องและสรุปปัจจัยกำหนดความสำเร็จและความล้มเหลวของวิสาหกิจชุมชนไว้ 9 ประการ คือ 1) ปัจจัยด้านการผลิต 2) ปัจจัยด้านการตลาด 3) ปัจจัยด้านแรงงาน 4) ปัจจัยด้านการเงิน 5) ปัจจัยด้านการบริหาร 6) ปัจจัยด้านปฏิสัมพันธ์กับภายนอก 7) ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิก 8) ปัจจัยซึ่งเกี่ยวข้องกับผู้นำ 9) ปัจจัยเกี่ยวข้องกับระเบียบข้อบังคับขององค์กร

จากการศึกษาของ มนเทียร (2549) เรื่อง การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน กลุ่มผลิตภัณฑ์จากผ้าในจังหวัดเชียงใหม่ ได้กล่าวว่า ปัจจัยแห่งความสำเร็จ คือการบริการลูกค้า ความเร็วของตลาดและนวัตกรรม ปัจจัยแห่งความสำเร็จนี้ จะสอดคล้องกับกลยุทธ์ความแตกต่างและกลยุทธ์การเป็นผู้นำด้านต้นทุนที่ต่ำกว่า สามารถวัดค่าปัจจัยแห่งความสำเร็จได้โดยการแบ่งปัจจัยแห่งความสำเร็จออกเป็นปัจจัยด้านการเงิน ด้านลูกค้า กระบวนการภายในธุรกิจ การเรียนรู้และการสร้างนวัตกรรมใหม่ และปัจจัยอื่น ๆ เพื่อสามารถติดตามวัดผลการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ได้

1. ปัจจัยด้านการเงิน ที่ใช้วัดความสำเร็จ ได้แก่ ผลกำไรจากการดำเนินงาน สภาพคล่องของกิจการทั้งด้านกระแสเงินสด ความสามารถในการจ่ายดอกเบี้ยผลตอบแทนของสินทรัพย์ ผลตอบแทนของสินค้าน่าเชื่อถือ ผลตอบแทนจากการลงทุนที่ได้รับและยังวัดค่าจากการขายสินค้าได้ด้วย

2. ปัจจัยด้านลูกค้า ก็ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ชี้วัดถึงความสำเร็จของการดำเนินงาน สามารถวัดค่าของปัจจัยแห่งความสำเร็จด้านนี้ได้โดยวัดความพึงพอใจของลูกค้า ว่ามีการตอบกลับจากลูกค้า

เป็นอย่างไร หรือใช้วิธีการสำรวจลูกค้า การประเมินตัวแทนผู้จำหน่าย ทั้งด้านช่องทางจัดจำหน่าย ความครอบคลุมในพื้นที่ขาย จุดแข็งของตัวแทนจำหน่ายและความสัมพันธ์กับตัวแทนจำหน่าย ความรวดเร็วและถูกต้องในการส่งสินค้า คุณภาพของสินค้า ค่าใช้จ่ายในการรับประกันสินค้า ความสามารถด้านการตลาดและการขาย โดยวัดจากแนวโน้มของยอดขาย กิจกรรมสำรวจตลาด และการฝึกอบรมพนักงานขาย

3. ปัจจัยด้านกระบวนการภายในธุรกิจ เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ใช้วัดความสำเร็จของธุรกิจ เพราะหากระบวนการบริหารและการดำเนินงานด้านต่างๆ ไม่มีประสิทธิภาพแล้ว ถึงแม้จะมียอดขายสูง ก็อาจไม่ได้รับผลตอบแทนอย่างที่ควรเป็นได้ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องวัดคุณภาพของธุรกิจไม่ว่าจะเป็นด้านคุณภาพสินค้า ว่ามีจำนวนของเสียอยู่ในระดับที่ควบคุมหรือไม่ มีค่าใช้จ่ายในการรับประกัน ผลิตซ่อมแซมสินค้า หรือชดเชยให้ลูกค้ามากน้อยเพียงใด ประสิทธิภาพในการผลิตสินค้า ทั้งการใช้วัตถุดิบ แรงงาน เครื่องจักร การบริหารเวลาในการจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ในการผลิต ความปลอดภัยในการทำงาน พิจารณาว่ามีจำนวนครั้งของการเกิดอุบัติเหตุ สูงหรือไม่ และมีผลกระทบรุนแรงระดับใด และสุดท้ายมีความยืดหยุ่นต่อการเปลี่ยนแปลงแก้ไขการผลิตหรือไม่

การเรียนรู้และการสร้างนวัตกรรมใหม่ ถือเป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จที่ทำให้กิจการมีการเติบโตอย่างยั่งยืน สามารถวัดค่าความสำเร็จได้จากการสร้างนวัตกรรมสินค้าของกิจการ ทั้งจากจำนวนของสินค้าใหม่หรือการพัฒนาสินค้าเดิม ตลอดจนความรวดเร็วในการสร้างสินค้าใหม่และทักษะและการพัฒนาทักษะของผู้วิจัย ขวัญกำลังใจของลูกจ้างจากอัตราผลตอบแทน การสำรวจความพอใจ และจำนวนการร้องเรียน สุดท้ายคือ การวัดความรู้ความสามารถของพนักงาน จากการฝึกอบรม ประสบการณ์และการวัดผลการปฏิบัติงาน

นอกจากปัจจัยด้านต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ปัจจัยภายนอกอื่น ๆ เช่น ความสัมพันธ์กับรัฐบาล การให้บริการของภาครัฐ การสื่อสาร ก็ล้วนแต่เป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จของการประกอบธุรกิจเช่นกัน

โดยสรุป ปัจจัยและแนวคิดที่เกี่ยวกับความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชน หมายถึง ปัจจัยที่ส่งผลทำให้วิสาหกิจชุมชน ประสบความสำเร็จหรือบรรลุวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ โดยมีหลายปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของกลุ่ม ได้แก่ ปัจจัยด้านการผลิต ปัจจัยด้านการตลาด ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ ปัจจัยด้านการเงิน ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วม ปัจจัยที่เกี่ยวกับความเป็นผู้นำ ปัจจัยด้านแรงงาน ปัจจัยที่เกี่ยวกับการมีปฏิสัมพันธ์กับภายนอก ปัจจัยที่เกี่ยวกับสมาชิก และปัจจัยที่เกี่ยวกับข้อมูลข่าวสาร เป็นต้น ดังนั้นเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกิดขึ้นจากการรวมตัวของวิสาหกิจชุมชน และมีการกำหนดเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ร่วมกัน โดยเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนจะสำเร็จหรือล้มเหลว อาจขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับวิสาหกิจชุมชนได้

ปัญหาที่เกิดขึ้นกับวิสาหกิจชุมชน

สำหรับปัญหาที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนซึ่งมีลักษณะคล้ายกับธุรกิจชุมชน นั้นก็มีลักษณะคล้ายคลึงกับปัญหาที่เกิดขึ้นของธุรกิจโดยทั่วไป อันอาจสรุปได้ดังนี้

1. ปัญหาด้านวัตถุดิบ (Raw Material) เนื่องจากวัตถุดิบที่มีอยู่ในชุมชนมีจำกัด ดังนั้นเมื่อกิจการขยายตัวความต้องการในผลผลิตมีมากขึ้น ปัญหาอันเกิดจากการขาดแคลนวัตถุดิบจึงตามมา ทำให้ราคาของวัตถุดิบสูงขึ้น ส่งผลกระทบต่อต้นทุน (Cost) ในการผลิต นอกจากนี้การที่วัตถุดิบที่อาจหาได้ในท้องถิ่นนั้นมีคุณภาพไม่ได้มาตรฐาน ก็ล้วนแต่ส่งผลกระทบต่อความต้องการในผลผลิตนั้น
2. ปัญหาด้านการผลิต (Production) โดยส่วนใหญ่แล้วมักเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจากการประสิทธิภาพในการผลิต เนื่องจากการผลิตในระดับชุมชนซึ่งเป็นการผลิตที่มีขนาดไม่ใหญ่โตนั้น เป็นการผลิตที่อาศัยเทคโนโลยีอย่างง่าย ทำให้ผลผลิตที่ได้ด้อยคุณภาพ นอกจากนี้การที่ผู้ผลิตขาดความรู้ความสามารถในการผลิตก็มีส่วนทำให้ผลผลิตที่ได้นั้นไม่ตรงกับความต้องการของตลาด
3. ปัญหาด้านการตลาด (Marketing) เนื่องจากระดับการผลิตนั้นเป็นการผลิตในระดับชุมชนที่อาศัยแรงงานราคาถูกอยู่ใกล้แหล่งวัตถุดิบ ทำให้การตลาดธุรกิจชุมชนเป็นการตลาดที่มีขนาดเล็ก ขณะที่ในปัจจุบันนี้มีการแข่งขันค่อนข้างสูงจากธุรกิจภายนอก โดยเฉพาะธุรกิจที่มีขนาดใหญ่กว่า เนื่องจากธุรกิจขนาดใหญ่มีการผลิตในปริมาณมากทำให้ต้นทุนต่อหน่วยของผลผลิตต่ำกว่าธุรกิจที่มีขนาดเล็ก ประกอบกับระบบคมนาคมขนส่งในปัจจุบันมีความสะดวกทำให้การเข้าไปแข่งขันของธุรกิจภายนอกมีความเป็นไปได้สูง
4. ปัญหาด้านแรงงาน (Labor) เนื่องจากธุรกิจชุมชนนั้นเกิดขึ้นในชนบทซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรม ดังนั้นในช่วงที่เป็นฤดูการผลิต ชาวบ้านจึงต้องผันแรงงานจากการทำงานในธุรกิจชุมชนไปทำการเพาะปลูก ส่งผลให้เกิดการขาดแคลนแรงงาน แม้ว่าการขาดแคลนแรงงานนี้จะเป็นการขาดแคลนแรงงานในระยะสั้น แต่การที่ธุรกิจชุมชนต้องประสบกับภาวะหยุดชะงักก็ส่งผลกระทบต่อการทำงาน ในทางตรงข้ามหากชาวบ้านไม่สามารถทำการเพาะปลูกได้อันเป็นสาเหตุมาจากสภาพภูมิอากาศ ชาวบ้านบางส่วนก็ยินดีที่จะโยกย้ายแรงงานเข้าไปทำงานในเมือง เนื่องจากได้รับค่าตอบแทนที่สูงกว่า
5. ปัญหาด้านการบริหารจัดการ (Management) เนื่องจากการดำเนินงานของธุรกิจชุมชนนั้นสมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในกระบวนการต่างๆ ดังนั้นสมาชิกจึงต้องมีความรู้ความสามารถเพียงพอในการร่วมกันบริหารงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้นำชุมชนจะต้องมีทักษะทางการบริหาร มีเวลาเพียงพอที่จะเอาใจใส่กับธุรกิจชุมชน หรือหากกล่าวโดยสรุปก็คือผู้นำควรมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล ที่สำคัญที่สุดคือ ต้องมีความซื่อสัตย์และตั้งใจจริงในการร่วมทำธุรกิจชุมชนไม่เพียงเฉพาะผู้นำเท่านั้น แต่รวมไปถึงสมาชิกทุกคนเพื่อให้การดำเนินงานของธุรกิจชุมชนสามารถดำเนินต่อไปได้

6. ปัญหาด้านเงินทุน (Financing) เนื่องจากธุรกิจชุมชนเป็นการจัดตั้งที่เกิดจากความร่วมมือจากสมาชิกเป็นหลัก ทำให้เงินทุนที่จะใช้ในการประกอบธุรกิจมีจำกัดประกอบกับธุรกิจชุมชนมีข้อจำกัดในเรื่องของการกู้ยืมเงินจากสถาบันการเงินในระบบ เนื่องจากไม่มีหลักประกันและแม้จะมีหลักประกันอยู่บ้างแต่ก็อาจไม่พอเพียงตามข้อกำหนดของสถาบันการเงินเหล่านั้น

7. ปัญหาด้านนโยบาย (Policies) สำหรับปัญหาในด้านนโยบายนี้มักเป็นปัญหาที่เกิดกับภาครัฐเนื่องจากโครงสร้างของระบบราชการมีความยุ่งยากซับซ้อนหลายขั้นตอน ทำให้เกิดความล่าช้าในการดำเนินงาน นอกจากนี้การที่ภาครัฐให้สิทธิพิเศษต่าง ๆ เช่น การได้รับการส่งเสริมการลงทุนจาก BOI (Board of Investment) ทำให้ผู้ประกอบการรายเล็กรวมทั้งธุรกิจชุมชนเสียเปรียบ

โดยสรุป ปัญหาที่เกิดขึ้นกับวิสาหกิจชุมชน หมายถึง ปัญหาที่อาจเกิดขึ้นเมื่อดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนไปได้สักระยะเวลาหนึ่ง โดยส่วนใหญ่เป็นปัญหาเกี่ยวข้องกับด้านวัตถุดิบ (Raw Material) ปัญหาด้านการผลิต (Production) ปัญหาด้านการตลาด (Marketing) ปัญหาด้านแรงงาน (Labor) ปัญหาด้านการบริหารจัดการ (Management) ปัญหาด้านเงินทุน (Financing) และปัญหาด้านนโยบาย (Policies)

ประโยชน์ของวิสาหกิจชุมชน

1. การรวมตัวกันของเกษตรกรในการประกอบธุรกิจในระดับชุมชน มีความมั่นคง ได้รับการรับรองตามกฎหมาย
2. การส่งเสริมความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น การพัฒนาความสามารถในการจัดการตรงตามความต้องการที่แท้จริง
3. ระบบเศรษฐกิจชุมชนมีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ มีความพร้อมที่จะพัฒนาสำหรับการแข่งขันทางการค้าในอนาคต

การประเมินศักยภาพวิสาหกิจชุมชน

พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 เป็นกฎหมายที่มีเจตนารมณ์ที่จะให้การส่งเสริมกิจการของชุมชน ทั้งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการผลิตสินค้า การให้บริการ หรือการอื่น ๆ ให้มีความสามารถในการพึ่งพาตนเองได้ มีระบบเศรษฐกิจชุมชนที่เข้มแข็งพร้อมสำหรับการแข่งขันทางการค้าในทุกๆระดับ รวมไปถึงการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนไปสู่การเป็นผู้ประกอบการกิจการขนาดย่อมและขนาดกลางการค้าต่อไป และมีการประเมินศักยภาพวิสาหกิจชุมชนเพื่อนำประเด็นต่าง ๆ ไปวิเคราะห์ ในการประกอบการตัดสินใจกำหนดแผนการดำเนินงาน ซึ่งประกอบด้วย 7 ประเด็น ดังนี้

1. ทิศทางวิสาหกิจชุมชน ได้แก่ การบริหารองค์กร ความรับผิดชอบชุมชน

1.1 การบริหารองค์กร ประกอบด้วย

1.1.1 การกำหนดทิศทางของวิสาหกิจชุมชน เช่น การกำหนดเป้าหมายและทิศทาง การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการกำหนดเป้าหมายและทิศทาง

1.1.2 การดำเนินการของวิสาหกิจชุมชน ประกอบด้วย การกำหนดโครงสร้างบริหารองค์กรและการแบ่งหน้าที่ การกำหนดกฎระเบียบ ข้อบังคับ จดบันทึกการเงิน/บัญชี การเปิดเผยข้อมูลทางการเงินและข้อมูลอื่น ๆ แก่สมาชิก

1.1.3 การบริหารจัดการทุนและผลประโยชน์ ประกอบด้วย การบริหารจัดการทุน การจัดสรรรายได้และผลประโยชน์ระหว่างสมาชิก

1.1.4 การทบทวนผลการดำเนินการของวิสาหกิจชุมชน ประกอบด้วย การทบทวนผลการดำเนินการ การนำปัญหาในการดำเนินการไปแก้ไข ปรับปรุง

1.2 ความรับผิดชอบต่อชุมชน ประกอบด้วย

1.2.1 การดำเนินการอย่างมีจริยธรรม การกำหนดเป้าหมายด้านจริยธรรม

1.2.2 ความรับผิดชอบต่อสาธารณะในด้าน ใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

1.2.3 การให้การสนับสนุนต่อชุมชน ในด้านการบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์ หรือการบริจาคเพื่อสาธารณะ

1.2.4 การจัดสรรรายได้เพื่อเป็นสวัสดิการชุมชน

2. การวางแผนดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน ได้แก่ กระบวนการและเป้าหมายในการจัดทำแผนการดำเนินงาน การจัดทำแผนปฏิบัติการและการถ่ายทอดแผนเพื่อนำไปปฏิบัติ

2.1 กระบวนการและเป้าหมายในการจัดการจัดทำแผนการดำเนินงานประกอบด้วย

2.1.1 กระบวนการจัดทำแผนการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน ได้แก่ การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การทำแผนแบบมีส่วนร่วม

2.1.2 เป้าหมายของแผน ได้แก่ เป้าหมาย การกำหนดจำนวนการผลิต/บริการ การลงทุน/รายจ่าย รายได้ จำนวนการให้สวัสดิการ การคำนึงถึงคุณภาพของสินค้า/บริการ คุณภาพชีวิตสังคม สิ่งแวดล้อมที่ดี

2.2 การจัดทำแผนปฏิบัติการและการถ่ายทอดแผนเพื่อนำไปปฏิบัติ ประกอบด้วย การจัดทำแผนปฏิบัติงาน การถ่ายทอดแผนแก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง การปฏิบัติตามแผนที่จัดทำไว้ การควบคุมแผนและการปรับแผน มีการคาดการณ์ความสำเร็จของแผน

3. การบริหารตลาด ได้แก่ การกำหนดแหล่งจำหน่าย/แหล่งบริการ/ลูกค้าเป้าหมาย การติดตามข้อมูล ความต้องการของลูกค้าและตลาด การจัดการความรู้ และข้อมูลข่าวสาร

4. การจัดการความรู้ ได้แก่

4.1 การรวบรวม ถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนภูมิปัญญาท้องถิ่น การแสวงหาความรู้ใหม่การต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

4.2 ความพร้อมการใช้งานของข้อมูล ระบบการจัดเก็บข้อมูลของวิสาหกิจชุมชน การสื่อสาร ประชาสัมพันธ์ ข้อมูลข่าวสารแก่สมาชิก เครือข่ายและบุคคลภายนอก

5. การบริหารสมาชิกวิสาหกิจชุมชน ได้แก่ การกำหนด เงื่อนไขการรับสมาชิกการพัฒนาผู้นำ และสมาชิกวิสาหกิจชุมชน การสร้างขวัญ กำลังใจ ความพึงพอใจและแรงจูงใจการประเมินผลการปฏิบัติงานของสมาชิก

6. กระบวนการจัดการสินค้าและบริการ ได้แก่ การบริหารให้เกิดความเชื่อมโยงกิจกรรมวิสาหกิจชุมชน ผลิตภัณฑ์ และระบบที่ก่อให้เกิดผลิตภัณฑ์ (การจัดการสินค้าและบริการ) การควบคุมระบบงาน ป้องกันความผิดพลาดในระบบงาน ปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

7. ผลลัพธ์การดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน ประกอบด้วย

7.1 ด้านประสิทธิผลตามภารกิจของวิสาหกิจชุมชน ได้แก่ ลดรายจ่าย (มีรายจ่ายลดลงในบางกิจกรรม) เพิ่มรายได้ (มีรายได้เพิ่มในบางกิจกรรม) มีคุณภาพชีวิตดีพึงตนเองได้ (คุณภาพชีวิตมีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น)

7.2 ด้านคุณภาพสินค้าและบริการ คุณภาพความปลอดภัย (สินค้า/บริการ ได้รับการตอบรับที่ดีจากลูกค้า) การสร้างความแตกต่างของสินค้าและบริการ (สินค้า/บริการไม่มีความแตกต่างเมื่อเทียบกับสินค้า/บริการที่มีลักษณะเดียวกัน)

7.3 ด้านประสิทธิภาพของการดำเนินงาน ลดต้นทุน (ต้นทุนลดลง ในบางกิจกรรม) มีคุณภาพของระบบงาน (มีการลดความผิดพลาดและการสูญเสียในระบบการผลิต/บริการในบางกิจกรรม)

7.4 ด้านพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ความสำเร็จของแผน และกิจกรรม (มีการดำเนินการตามแผน แต่ประสบความสำเร็จเป็นบางกิจกรรม) ประโยชน์ที่ชุมชนได้รับจากวิสาหกิจชุมชน (ชุมชนได้รับผลประโยชน์จากการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนเป็นครั้งคราว หรือในบางกิจกรรม) การเพิ่มศักยภาพและความสามารถของสมาชิก (สมาชิกมีความรู้ ความสามารถและทักษะในการทำงานเพิ่มขึ้น สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาและถ่ายทอดให้ผู้อื่นได้) ความพึงพอใจของสมาชิก (สมาชิกมีความพอใจ และสนใจเข้าร่วมกิจกรรมของวิสาหกิจชุมชนอย่างต่อเนื่อง สม่าเสมอ)

จากการประเมินศักยภาพวิสาหกิจชุมชนข้างต้นจะเห็นถึงการเข้าไปวิเคราะห์เพื่อประเมิน แล้วนำข้อมูลไปใช้ประกอบการส่งเสริมหรือสนับสนุนให้ประสบความสำเร็จในการประกอบกิจการได้ โดยการเข้าไปเติมเต็มในประเด็นที่ขาดโดยหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้องในด้านนั้น ๆ

การพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

สัจจา และคณะ (2551) กล่าวถึงแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนมีกระบวนการดำเนินการดังต่อไปนี้

1. การสร้างกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ด้วยการพบปะเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ การฝึกอบรม การสาธิต การศึกษาดูงานและทัศนศึกษา การประชุมสัมมนาเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้
2. การสร้างการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ โดยเริ่มต้นตั้งแต่ระดับครอบครัวให้แต่ละครอบครัวลงมือแก้ปัญหาของตนเอง พึ่งพาตนเองให้มากที่สุดเพื่อลดรายจ่ายในส่วนของระดับชุมชนทำการส่งเสริมสนับสนุนให้มีการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมตามความสามารถด้วยการกำหนดวัตถุประสงค์ วางแผนการทำกิจกรรมของกลุ่มอย่างต่อเนื่อง กำหนดบทบาทและหน้าที่ในกลุ่มของกรรมการและสมาชิก การเสริมสร้างและพัฒนาผู้นำการดำเนินกิจกรรมตามที่ตกลงร่วมกันในกลุ่มในชุมชน และการพัฒนาการขยายจำนวนสมาชิก
3. การส่งเสริมการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายองค์กรชุมชน ลักษณะเครือข่ายควรมีความสัมพันธ์กันแบบพี่แบบน้อง ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ทุกคนในชุมชน มีโอกาสและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจโดยอิสระบนพื้นฐานของความเสมอภาคและเท่าเทียมกัน มีการพบปะแลกเปลี่ยนและมีกิจกรรมร่วมกันซึ่งก่อให้เกิดความเกื้อกูล ร่วมมือและช่วยเหลือกัน อันจะก่อให้เกิดความเข้มแข็ง การสร้างเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพต้องเริ่มต้นจากความต้องการของชุมชนเป็นหลัก โดยมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน มีกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง สามารถตอบสนองความต้องการของสมาชิกเครือข่ายได้ และเป็นการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการดำเนินงาน โดยเชื่อมโยงการสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน รวมทั้งต้องมีการประเมินผลการดำเนินงานของเครือข่าย เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาและการพัฒนาเครือข่ายต่อไป

ถาวร (2552) กล่าวว่า แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเป็นกระบวนการดำเนินงานที่เน้นในเรื่องการปรับวิถีคิดของชุมชนแบบพึ่งพาภายนอกมาพึ่งพาตนเอง โดยเชื่อมโยงบูรณาการกับหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกชุมชน เพื่อให้ชุมชนเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ในที่สุด โดยหลักการของวิสาหกิจชุมชน คือการเรียนรู้เป็นหัวใจ และมีการพึ่งพาตนเองเป็นเป้าหมาย ความสำเร็จหรือความล้มเหลวของวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่จะประกอบด้วย ปัจจัยหลักสำคัญที่เหมือนๆ กัน หรือคล้ายๆ กัน ได้แก่ 1) ปัจจัยด้านเงินทุน 2) ปัจจัยด้านการตลาด 3) ปัจจัยด้านการผลิต 4) ปัจจัยด้านบริหารจัดการ 5) ปัจจัยด้านแรงงาน 6) ปัจจัยผู้นำและ 7) ปัจจัยการมีส่วนร่วมของสมาชิก

ชูศรี (2552) เห็นว่าแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเป็นกระบวนการดำเนินงานที่เน้นในเรื่องการปรับวิถีคิดของชุมชนแบบพึ่งพาภายนอกมาพึ่งพาตนเอง โดยเชื่อมโยงบูรณาการกับหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกชุมชน เพื่อให้ชุมชนเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ในที่สุด โดยหลักการวิสาหกิจชุมชน คือ มีการเรียนรู้เป็นหัวใจ และมีการพึ่งพาตนเองเป็นเป้าหมาย

โดยสรุป แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ต้องเป็นการพึ่งพาตนเองของคนในชุมชน อีกทั้งชุมชนเป็นรากฐานที่สำคัญของการทำวิสาหกิจ การปรับปรุงชีวิตให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น จะต้องมาจากพลังทางปัญญา พลังความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้บนพื้นฐานความรู้ภูมิปัญญาที่มีอยู่ในชุมชนมากมาย นำมาบริหารจัดการให้สอดคล้องกับศักยภาพในการบริหารจัดการองค์กรชุมชนโดยเชื่อมโยงการสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชนนำไปสู่การแก้ปัญหาและพัฒนาต่อไป

2.6 แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน

ความหมายของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน

เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 หมายถึง คณะบุคคลที่รวมตัวกันโดยมีวัตถุประสงค์ในการจัดทำกิจกรรมอย่างหนึ่งอย่างใด เพื่อประโยชน์ในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนในเครือข่ายมาตรา 11 เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอาจดำเนินการดังต่อไปนี้

1. ให้คำแนะนำและช่วยเหลือกิจการภายในวิสาหกิจชุมชนในเครือข่ายดังต่อไปนี้

1.1 ให้ความช่วยเหลือในการจัดตั้ง หรือการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการนำวัตถุดิบทรัพยากร หรือภูมิปัญญาของชุมชน ใช้ให้เหมาะสมกับวิสาหกิจชุมชนและสภาพท้องถิ่น

1.2 ให้ความรู้การฝึกอบรม หรือช่วยเหลือในการปรับปรุงหรือพัฒนาการผลิต การให้บริการ การบริหารจัดการ การหาทุน การตลาด และอื่น ๆ อันเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนในเครือข่าย

1.3 ให้คำแนะนำหรือดำเนินการใด ๆ เพื่อประโยชน์ในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนในเครือข่ายทั้งในระดับพื้นที่ ระดับภูมิภาค และระดับประเทศ

2. ให้คำแนะนำและช่วยเหลือกิจกรรมภายนอกของวิสาหกิจชุมชนในเครือข่ายดังต่อไปนี้

2.1 เป็นคนกลางในการติดต่อกับส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ องค์กรมหาชนหรือหน่วยงานอื่นของรัฐ รวมทั้งองค์กรภาคเอกชน เพื่อขอรับความช่วยเหลือและการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนในเครือข่าย

2.2 ประสานงานกับเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน หรือวิสาหกิจชุมชนอื่นเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้หรือดำเนินกิจกรรมอื่นอันเป็นประโยชน์หรือเพิ่มพูนประสิทธิภาพในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนในเครือข่าย

3. เป็นศูนย์กลางในการส่งเสริมความสามัคคีและการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน และความร่วมมือทางวิชาการ เพื่อให้วิสาหกิจชุมชนมีความเข้มแข็งและมีประสิทธิภาพในการดำเนินงาน ไม่ว่าในด้านคุณภาพของสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ การบริหารจัดการ และการพัฒนาตลาด

3.1 เสนอความเห็นต่อคณะกรรมการเกี่ยวกับนโยบายหรือมาตรการในการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนของส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ องค์กรมหาชน หรือหน่วยงานอื่นของรัฐ

โดยสรุป เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน หมายถึง วิสาหกิจชุมชนที่รวมตัวกันโดยมีวัตถุประสงค์ และเป้าหมายร่วมกัน และมีการดำเนินงานในลักษณะของโยแมงมมเป็นเครือข่ายในแนวนอน มีการทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อประโยชน์ที่มีต่อวิสาหกิจชุมชนของตนในด้านต่าง ๆ

2.7 แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่าย

ความหมายของเครือข่าย

คำว่า “เครือข่าย” มีความหมายแตกต่างกันไปตามมุมมองของแต่ละบุคคล ซึ่งได้มีนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

ธนา (2547) กล่าวว่า “เครือข่าย” เป็นการเชื่อมโยงอย่างมีเป้าหมาย การเชื่อมโยงนี้อาจเป็นการเชื่อมโยงระหว่างระบบที่ปฏิบัติการอยู่เข้าด้วยกัน เช่น การเชื่อมโยงคอมพิวเตอร์เข้าเป็นเครือข่าย อินเทอร์เน็ต เป็นต้น หรืออาจเป็นการเชื่อมโยงระหว่างบทบาทของบุคคล/องค์กรต่าง ๆ ภายใต้วัตถุประสงค์ของภาคีสมาชิก ซึ่งถ้าหากพิจารณาถึงไปในความเป็นบุคคล/องค์กรก็จะพบถึงความแตกต่างของระบบการทำงานและตามบทบาทภารกิจที่มีลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคล/องค์กรการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายจึงเท่ากับการเชื่อมโยงหลาย ๆ ระบบย่อยให้รวมกันขึ้นมาใหม่เป็นอีกหนึ่งระบบของหน่วยสมาชิกทุกหน่วยที่เข้ามารวมกัน

สุทธิชัย (2547) กล่าวถึงเครือข่าย หมายถึง ความร่วมมือ และการเปิดรับของฝ่ายต่าง ๆ ที่จะมีข้อตกลงร่วมกันในการทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งข้อกำหนดที่เกิดขึ้นนั้น เป็นความพยายามที่จะระดมทรัพยากร กระบวนการ ความรู้ และวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งความสำเร็จ จากการร่วมมือและการเปิดรับในสิ่งใหม่นั้นเสมอ

เกรียงศักดิ์ (2543) กล่าวถึง เครือข่ายว่า หมายถึง การที่ปัจเจกบุคคล องค์กร หน่วยงาน หรือสถาบันใด ๆ ได้ตกลงอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกันอย่างเป็นระบบ โดยมีจุดหมายเพื่อกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การปฏิรูปการศึกษา โดยกลุ่มเครือข่ายนี้ต้องมีการแสดงออกเป็นการลงมือกระทำกิจกรรมร่วมกัน

นฤมล (2543) กล่าวถึง เครือข่ายว่า เป็นการทำงานที่เป็นรูปแบบของความร่วมมือหรือการพึ่งพาอาศัยกันและกัน ดังนั้น เครือข่าย จึงหมายถึง รูปแบบการประสานงานกลุ่มของคน หรือองค์กรที่สมัครใจแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกัน หรือทำกิจกรรมร่วมกัน ช่วยเหลือกัน โดยการติดต่อสื่อสารอาจทำให้การผ่านศูนย์กลางหรือแม่ข่ายและการติดต่อโดยมีรูปแบบการรวมตัวแบบหลวม ๆ ตามความจำเป็น

โดยสรุป เครือข่าย หมายถึง การเชื่อมโยงองค์กร กลุ่มคน หรือบุคคลอย่างเป็นระบบและเสมอภาคกันในการดำเนินงานที่มีวัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกัน เครือข่ายที่เข้มแข็งจะเป็นหลัก

สำคัญในการผลักดันเคลื่อนไหว และเป็นกลไกในการตรวจสอบกิจกรรมต่าง ๆ ได้ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างชัดเจน

เครือข่ายทางสังคม

กาญจนา (2538) ได้อธิบายเครือข่ายประชาชน ว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของการประสานงานบุคคล กลุ่มหรือหลาย ๆ องค์กรที่มีทรัพยากรเป็นของตนเอง มีเป้าหมาย มีวิธีการดำเนินงาน และมีกลุ่มเป้าหมายของตนเอง บุคคล กลุ่มหรือองค์กรเหล่านี้ได้เข้ามาประสานความร่วมมือกัน โดยใช้ระยะเวลาพอสมควร แม้ไม่ได้มีกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอก็ตาม แต่ก็มีการวางรากฐานเอาไว้ เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีความต้องการที่จะขอความช่วยเหลือหรือขอความร่วมมือจากกลุ่มอื่น ๆ เพื่อแก้ปัญหา ก็สามารถติดต่อไปได้ เครือข่ายมีความแตกต่างจากกลุ่มหรือองค์กร คือ กลุ่มหรือองค์กรนั้น บุคคลทุกคนจะต้องอยู่ร่วมเครือข่ายนั้นแม้จะมีบางอย่างร่วมกัน เช่น มีเป้าหมายเฉพาะหน้าร่วมกัน มีผลประโยชน์เฉพาะหน้าร่วมกัน หรือมีกฎเกณฑ์บางอย่างที่ร่วมกัน แต่การเข้าร่วมนั้นก็เพียงบางส่วน หรือเป็นเพียงชั่วคราวเท่านั้น โดยที่แต่ละกลุ่มหรือแต่ละองค์กรยังคงรักษาเอกลักษณ์ของตนเองเอาไว้

ความหมายของเครือข่ายอาจจะแสดงออกได้หลายรูปแบบ เช่น เครือข่ายแบบแนวตั้งหรือเครือข่ายแบบแนวนอน เครือข่ายแบบแนวตั้ง หมายถึง สถานภาพของคนในแต่ละระดับชั้นจะเรียงจากสูงไปหาต่ำ ฝ่ายที่อยู่ในระดับสูงจะมีฐานะเป็นผู้อุปถัมภ์ และผู้ที่อยู่ข้างล่างจะอยู่ในฐานะผู้ใต้อุปถัมภ์ และเมื่อผู้อุปถัมภ์ต้องการความร่วมมือบางอย่างจากผู้ใต้อุปถัมภ์ก็สามารถระดมได้จากลูกข่ายของตน ส่วนผู้ที่อยู่ข้างล่างก็สามารถขอทรัพย์สินเงินทองหรือบริการบางอย่างเมื่อตนขาดแคลนได้ เป็นที่น่าสังเกตว่าการแลกเปลี่ยนระหว่างชั้นนี้มีลักษณะไม่เสมอภาคเท่าเทียมกัน

ส่วนเครือข่ายแบบแนวนอนนั้นสถานภาพของคนในกลุ่มที่เข้ามาเป็นเครือข่ายมีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน การแลกเปลี่ยนทรัพย์สินหรือบริการต่าง ๆ มีลักษณะช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ถ้อยทีถ้อยอาศัย เครือข่ายแบบอาจเป็นการติดต่อกันเองระหว่างกลุ่ม 2 กลุ่ม ในกรณีที่ไม่ซับซ้อนนักโดยไม่ต้องมีตัวกลางหรือในกรณีที่มีความซับซ้อนมากขึ้นมีหลายกลุ่มมากขึ้น ก็อาจมีแม่ข่ายเป็นตัวช่วยประสานงาน แต่สถานภาพของแม่ข่ายก็เสมอภาคเท่าเทียมกับคนอื่น ๆ

สำหรับตัวอย่างเครือข่ายแบบแนวตั้งอาจได้แก่ความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานรัฐบาลกับชาวบ้าน องค์กรพัฒนากับชาวบ้าน หรือนายจ้างกับลูกจ้าง ส่วนตัวอย่างเครือข่ายแบบแนวนอนก็เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างตัวชาวบ้านกับครอบครัวชาวบ้านกับกลุ่มเครือญาติ ความสัมพันธ์ระหว่างหมู่บ้าน นอกจากความแตกต่างของความหมายในเชิงระดับแล้ว คำว่า “เครือข่าย” ยังมีความหมายที่แตกต่างกันในด้านเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของเครือข่ายนั้น ตัวอย่างแรกแสดงให้เห็นถึงความคาดหวังของบุคคล กลุ่มหรือองค์กรที่มาประสานงานกันเพื่อสร้างเครือข่ายว่า ได้พิจารณาศักยภาพของเครือข่ายเอาไว้ในระดับหนึ่ง เช่น

1. เครือข่ายเป็นเทคนิคหรือเป็นกลยุทธ์อย่างหนึ่งในการระดมทรัพยากรจากส่วนอื่น ๆ ของเครือข่ายมาใช้แก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า การสร้างเครือข่ายในลักษณะนี้มักมีความคาดหวังในการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจซึ่งกันและกัน โดยถือผลประโยชน์ของแต่ละกลุ่มเป็นหลักและพร้อมจะสลายข่าวยานอื่น ๆ เมื่อถึงเวลาวิกฤติ เนื่องจากเครือข่ายเป็นเพียงเครื่องมืออย่างหนึ่งในการทำงาน จึงพร้อมที่จะสละทิ้งหากหมดประโยชน์

2. การสร้างเครือข่ายต้องเป็นวัตถุประสงค์หนึ่งของกลุ่มหรือองค์กรของตน เนื่องจากตระหนักถึงขีดจำกัดทางความสามารถของกลุ่มตนเองในการแก้ไขปัญหาหนึ่ง ๆ โดยลำพังในแง่นี้นอกจากกลุ่มจะต้องพยายามรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มตนเองเอาไว้แล้วก็ยังคงต้องพยายามรักษาเครือข่ายเอาไว้ด้วย เพราะเป็นส่วนประกอบที่จำเป็นของกลุ่ม การสร้างเครือข่ายในลักษณะนี้จะพบมากในวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมที่หมู่บ้านต่าง ๆ ต้องติดต่อประสานงานกันเพื่อแลกเปลี่ยนความช่วยเหลือกันในยามวิกฤติ หรือพบได้มากในขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ ที่จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากส่วนต่าง ๆ ในการรณรงค์ประเด็นต่าง ๆ ในสังคม

3. พิจารณาว่า การสร้างเครือข่ายจะเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างฐานพลังสำหรับการแก้ปัญหาร่วมกัน ทั้งในยามปกติและยามที่เกิดวิกฤติการณ์ ความแตกต่างระหว่างความหมายที่ 3 กับความหมายที่ 2 ก็คือ การที่กลุ่มแต่ละกลุ่มจะเห็นความสำคัญของกลุ่มตนเองและกลุ่มอื่น ๆ ที่เป็นเครือข่าย สำหรับในความหมายที่ 3 นี้จะให้ความสำคัญแก่กลุ่มของตนเองและเครือข่ายในลักษณะที่เท่าเทียมกัน ในบางครั้งสามารถเสียผลประโยชน์ของตนเองเพื่อพัฒนาอีกกลุ่มอื่น ๆ ในเครือข่ายให้ก้าวหน้าขึ้นมาทัดเทียมกัน เนื่องจากทุกกลุ่มที่มาร่วมเป็นเครือข่ายจะตระหนักว่า พลังจากการมาร่วมมือกันนั้นมีความแข็งแกร่งกว่าพลังที่มาจากกลุ่มย่อยแต่ละกลุ่ม ในลักษณะนี้บรรดาเครือข่ายจึงไม่เพียงแต่จะใช้ประโยชน์จากเครือข่ายเท่านั้นแต่จะพยายามพัฒนาศักยภาพของกลุ่มทุกกลุ่มที่อยู่ในเครือข่าย พร้อมกับพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ให้แน่นแฟ้นมากขึ้น

การจัดลำดับความหมายของเครือข่ายที่กล่าวมาทั้ง 3 ประการนั้นมีได้ทำในลักษณะเด็ดขาดตายตัวและขั้นตอนทั้ง 3 นั้นสามารถแปรเปลี่ยนกลับไปกลับมาได้อยู่เสมอตามความเข้าใจและการรับรู้ของกลุ่มที่เป็นสมาชิกของแต่ละเครือข่าย

ในภาคปฏิบัตินั้นเราจะมองเห็นลักษณะการจัดเครือข่ายระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ในหลายรูปแบบเพื่อวัตถุประสงค์ที่ต่างกันโดยใช้เกณฑ์ ซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นประสบการณ์อันหลากหลายของการสร้างเครือข่ายที่มีลักษณะยืดหยุ่นได้มาก ตัวอย่างการสร้างเครือข่ายที่เกิดขึ้นในกลุ่มนักพัฒนาก็ เช่น

1. เอาลักษณะพิเศษของกิจกรรมมาจัดเป็นเครือข่าย เช่น เครือข่ายของกลุ่มเกษตรผสมผสาน กลุ่มสมุนไพร กลุ่มธนาคารข้าว กลุ่มธนาคารควาย กลุ่มธนาคารปุ๋ย กลุ่มออมทรัพย์

2. การจัดตั้งเครือข่ายขององค์กรระหว่างชุมชน เช่น หมู่บ้านในระแวกเดียวกัน 5-10 หมู่บ้านมาจัดตั้งรวมกันเป็นเขต เพื่อสร้างความสัมพันธ์แบบพี่น้อง ช่วยเหลือกันในทุก ๆ เรื่อง

3. การจัดตั้งกลุ่มทุกประเภทมารวมพลังกันเพื่อผลักดันเคลื่อนไหวประเด็นใดประเด็นหนึ่ง เช่น เครือข่ายของทุกกลุ่ม ทุกหมู่บ้าน ทั้งในระดับชาวบ้าน ระดับกลุ่มสนับสนุน กลุ่มข้าราชการ ท้องถิ่น กลุ่ม ส.ส. มารวมกันเป็นประเด็นการคัดค้านการสร้างเขื่อนน้ำโจน เป็นต้น

ส่วนเครือข่ายแบบแนวนอนนั้น สถานภาพของสมาชิกในเครือข่ายจะเสมอภาคกันทุกคนในเครือข่ายสามารถแสดงความคิดเห็นหรือแสดงบทบาทได้หลายบทบาท ถึงแม้ว่าเครือข่ายจะประกอบไปด้วยบุคคลหลายๆ คน หรือกลุ่มคนหลายๆ กลุ่มก็ตาม แต่ในเครือข่ายใดเครือข่ายหนึ่งย่อมมีเป้าหมายเดียวกัน มีทิศทางเดียวกัน ถึงแม้ว่ารายละเอียดของวัตถุประสงค์ วิธีการจะมีความแตกต่างกันไป เครือข่ายอนุรักษ์เวียงดั่ง ประกอบไปด้วยกลุ่มชาวบ้านจากหลาย ๆ หมู่บ้านที่อยู่รอบป่าเวียงดั่ง ใช้ประโยชน์จากป่าเวียงดั่งร่วมกันมีทิศทางการทำงานอย่างเดียวกัน ทำให้เครือข่ายมีพลังในการแก้ไขปัญหา สามารถดึงทรัพยากรจากภายนอกชุมชนเข้าทำงานในชุมชนได้ แสดงให้เห็นถึงรูปแบบเครือข่ายในแนวนอนที่ทุกคนสามารถแสดงความคิดเห็น ทำกิจกรรมอย่างเท่าเทียมกัน

แกนนำหรือผู้นำในเครือข่ายมีการผลัดเปลี่ยนโดยไม่มีบุคคลใดบุคคลหนึ่งดำรงตำแหน่งอย่างถาวร แต่จะมีการปรับเปลี่ยนไปตามความถนัดของแต่ละบุคคล การที่เครือข่ายจะสามารถบรรลุเป้าหมายอย่างใดอย่างหนึ่งของเครือข่ายได้จะต้องมีการจัดองค์กรกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิกอย่างต่อเนื่องและเป็นขั้นตอน เพื่อให้เกิดผลอย่างแท้จริง ในเครือข่ายเวียงดั่งนอกจากจัดองค์กรเครือข่ายอย่างเป็นทางการและมีประสิทธิภาพแล้ว เป้าหมายสูงสุดของเครือข่ายคือการนำไปสู่การจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน

โดยสรุป เครือข่ายทางสังคม เป็นรูปแบบหนึ่งของการประสานงานบุคคล กลุ่มหรือหลาย ๆ องค์กรที่มีทรัพยากรเป็นของตนเอง มีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ มีวิธีการดำเนินงาน และมีกลุ่มเป้าหมายของตนเอง สามารถประสานความร่วมมือกันและช่วยเหลือหรือขอความร่วมมือจากกลุ่มอื่น ๆ เพื่อแก้ปัญหา โดยเครือข่ายทางสังคมแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะคือ เครือข่ายแนวตั้งและเครือข่ายแนวนอน โดยแตกต่างกันที่ลักษณะการบริหารและดำเนินงานของเครือข่าย

ที่มาและการเกิดเครือข่าย

ธนา (2547) กล่าวว่า เครือข่ายแต่ละเครือข่าย ต่างก็มีจุดเริ่มต้น หรือถูกสร้างมาได้ด้วยวิธีการต่าง ๆ กัน ซึ่งได้สรุปเป็นหลัก ๆ ไว้ 3 ลักษณะ ดังนี้

1. เครือข่ายที่เกิดโดยธรรมชาติ เครือข่ายนี้มักเกิดจาก การที่ผู้คนมีความคิดตรงกัน ทำงานคล้ายคลึงกัน หรือประสบกับสภาพปัญหาเดียวกันมาก่อน มารวมตัวกัน เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประสพการณ์ ไปจนถึงร่วมกันแสวงหาทางเลือกใหม่ที่ดีกว่า ในการดำรงอยู่ของกลุ่มสมาชิก อันเป็นแรงกระตุ้นที่เกิดขึ้นภายในกลุ่มเอง เครือข่ายเช่นนี้ มักเกิดในพื้นที่ชุมชนที่มีวัฒนธรรมความเป็นอยู่คล้ายคลึงกัน

2. เครือข่ายจัดตั้ง เครือข่ายจัดตั้งนี้มักจะมี ความเกี่ยวข้องกับนโยบาย หรือการดำเนินงานของภาครัฐ

3. เครือข่ายวิวัฒนาการ เป็นไปในลักษณะของกระบวนการพัฒนา ผสมผสานอยู่โดยเริ่มที่กลุ่มบุคคล/องค์การ มารวมกันด้วยวัตถุประสงค์กว้างๆ ในการที่จะสนับสนุนกัน และเรียนรู้ไปด้วยกัน ก่อน โดยอาจจะยังไม่ได้มีเป้าหมาย/วัตถุประสงค์ร่วมเฉพาะใด ๆ อย่างชัดเจน

เกรียงศักดิ์ (2543) ได้แบ่งที่มาของการมีเครือข่ายไว้ดังนี้

1. ต้องการความชำนาญเฉพาะด้านในการแก้ปัญหา ความชำนาญเฉพาะด้านของบุคคลหรือองค์กรจะช่วยให้มองเห็นปัญหาได้ชัดเจน

2. ต้องการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ในการทำงาน

3. ต้องการมีเพื่อนหรือกลุ่มในการทำงาน

4. ต้องการทรัพยากรในการทำงาน

5. ต้องการรับภาระความเสี่ยงในการทำกิจกรรมร่วมกัน

6. ต้องการประหยัด เนื่องจากการแบ่งปันงานกันทำ ลดความซ้ำซ้อนในการทำงาน

ลักษณะสำคัญของเครือข่าย

นฤมล (2543) กล่าวว่า เครือข่ายมีลักษณะสำคัญดังนี้

1. มีกลุ่มบุคคลหรือองค์กร

2. กลุ่มเหล่านี้มีปฏิสัมพันธ์ ปฏิสัมพันธ์เป็นกระบวนการที่ประสานกลุ่มหรือบุคคลเอาไว้ สิ่งที่ได้จากการมีปฏิสัมพันธ์ก็คือข่าวสารข้อมูลในรูปแบบต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์หรือบางครั้งอาจไม่เป็นประโยชน์ต่อการทำงาน

3. มีการทำงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายร่วมกันลักษณะทั้งสามประการข้างต้นเป็นลักษณะทั่วไปของกลุ่ม (Groups) หรือองค์การ (Organizations) แต่เครือข่ายยังมีลักษณะสำคัญอีกประการหนึ่งคือ มีความเป็นอิสระต่อกัน ความเป็นอิสระต่อกันนี้หมายถึง แต่ละกลุ่มก็มีเป้าหมายมีกิจกรรมของตนเองอยู่แล้ว การเข้ามาร่วมเครือข่ายเป็นการเข้ามาร่วมเป็นบางส่วนเพื่อทำกิจกรรม หรือโครงการร่วมกัน เมื่อโครงการสำเร็จแล้วเครือข่ายก็อาจสลายตัวไปได้

ประเภทของเครือข่าย

เครือข่ายเป็นรูปแบบการทำงานในลักษณะสร้างความร่วมมือประสานงานกันในแนวราบระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องด้วยการระดมสรรพกำลังซึ่งรวมถึงคน สติปัญญา ความสามารถ และทรัพยากรในการทำงานเพื่อเอาชนะอุปสรรคที่เป็นจุดอ่อนของระบบงานราชการดังกล่าวข้างต้น และเป็นแนวทางที่ตรงกับแนวคิดของการพัฒนาปัจจุบันที่ให้ยึดพื้นที่ประสานภารกิจและร่วมทรัพยากร (Area, Function, Participation) เป็นกลยุทธ์ในการพัฒนา

นฤมล (2543) กล่าวว่า การจำแนกประเภทของเครือข่ายกระทำได้หลายมิติ ดังนี้

1. ตามพื้นที่ดำเนินงาน เช่น เครือข่ายระดับหมู่บ้าน ตำบล จังหวัด ภาค และระดับประเทศ
2. ตามประเภทกิจกรรมหรือประเด็นปัญหา เช่น เครือข่ายที่ทำงานด้านเด็ก สตรี สาธารณสุข เศรษฐกิจ พัฒนาชุมชน สิทธิมนุษยชน สิ่งแวดล้อม ฯลฯ
3. ตามอาชีพ หรือสถานภาพทางสังคม เช่น เครือข่ายแรงงาน เครือข่ายกลุ่ม เครือข่ายครู พักภัยสิทธิเด็ก พระสงฆ์ เครือข่ายสารวัตรนักเรียน ฯลฯ
4. ตามรูปแบบโครงสร้างหรือความสัมพันธ์ การจำแนกโดยใช้เกณฑ์ทำให้เกิดเครือข่าย 2 ลักษณะ คือ เครือข่ายตามแนวตั้งและเครือข่ายตามแนวนอน

4.1 เครือข่ายตามแนวตั้ง หมายถึง เครือข่ายที่โครงสร้างมีลักษณะเป็นช่วงชั้น ความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรภายในเครือข่ายไม่เท่ากัน มีองค์กรที่มีสถานภาพสูงกว่าและอยู่ในฐานะผู้ให้ความช่วยเหลือแก่องค์กรที่เป็นลูกข่าย เครือข่ายตามแนวตั้งพบมากในองค์กรธุรกิจ เช่น เครือข่ายร้านค้าต่าง ๆ ซึ่งลูกข่ายต้องพึ่งพาบริษัทแม่ในเรื่องเครื่องหมายการค้า ขณะที่ลูกข่ายต้องเสียค่าใช้จ่ายสำหรับประโยชน์ที่จะได้จากแม่ข่าย

4.2 เครือข่ายตามแนวนอน เป็นเครือข่ายที่มีความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรต่าง ๆ ภายในเครือข่ายมีความเท่าเทียมกัน ลักษณะการแลกเปลี่ยนเป็นไปโดยช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การติดต่อภายในเครือข่าย เป็นการติดต่อระหว่างบุคคลหรือองค์กรหรืออาจจะมีองค์กรทำหน้าที่ประสานงานระหว่างเครือข่าย เช่น จัดประชุม กระจายข่าวสารข้อมูล หรือเป็นแกนกลางเมื่อต้องการมีการปฏิบัติการร่วมกัน องค์กรประสานงานนี้ก็ยังมีสถานภาพเท่าเทียมกับองค์กรอื่น ๆ ภายในเครือข่าย เครือข่ายในงานพัฒนาส่วนใหญ่เป็นเครือข่ายตามแนวนอน

รูปแบบเครือข่าย

รุ่งโรจน์ (2546) กล่าวถึงรูปแบบของเครือข่ายที่พิจารณาจากลักษณะความสัมพันธ์ของสมาชิกและแกนกลางประสานเครือข่ายมี 3 รูปแบบ คือ

1. รูปแบบรวมศูนย์ จะเป็นเครือข่ายที่องค์กรหรือกลุ่มบุคคลที่เป็นสมาชิก มีความร่วมมือประสานงาน และมีความสัมพันธ์กับกลุ่มแกนกลางสูง ความเป็นเครือข่ายกันระหว่างสมาชิกมีน้อยหรือไม่น้อย
2. รูปแบบกระจาย เป็นเครือข่ายองค์กรแกนหรือกลุ่มกลางประสานตลอดจนสมาชิกมีการติดต่อสื่อสาร ประสานงานร่วมมือซึ่งกันและกัน กระจายการประสานงานและเชื่อมประสานสัมพันธ์กันในระหว่างสมาชิกด้วยกันและกับกลุ่มแกน ซึ่งกลุ่มแกนจะคอยทำหน้าที่เอื้ออำนวยความสะดวกต่าง ๆ ให้แก่สมาชิก
3. รูปแบบกระจายเชิงซ้อน เป็นเครือข่ายกระจายที่สมาชิกเครือข่าย สามารถติดต่อประสานงานร่วมมือซึ่งกันและกัน และขยายการติดต่อไปยังกลุ่มหรือองค์กรอื่น ๆ ซึ่งกลุ่มหรือองค์กร

ต่าง ๆ เหล่านั้นเป็นเครือข่ายซึ่งกันและกันและมีลักษณะเป็นเครือข่ายเชิงซ้อน โดยกลุ่มแกนหรือองค์กรแกนจะมีผู้ประสานงาน หรือเลขานุการเครือข่ายหลายคน

องค์ประกอบของเครือข่าย

องค์ประกอบของเครือข่ายมีดังต่อไปนี้ (ธนา, 2547)

1. สมาชิกเครือข่ายจะต้องเริ่มต้นจากสมาชิก ซึ่งหากเครือข่ายมีสมาชิกมากต้องมีการจัดแบ่งหน้าที่เป็นคณะกรรมการ เพื่อทำหน้าที่ในการจัดการการประสานงาน
2. กรรมการผู้ประสานงาน เพื่อให้เกิดการนำเครือข่ายจำเป็นต้องมีผู้ประสานงาน เพื่อให้เกิดการจัดการที่ดีต่อกระบวนการที่ทำให้สมาชิกสามารถนำพาเครือข่ายขับเคลื่อนไปด้วยพลังร่วม
3. เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ต้องมีความชัดเจนของเป้าหมายเพราะมีความสำคัญต่อการเข้าร่วมและคงอยู่ของสมาชิก ตลอดจนสามารถสนองตอบความต้องการหรือภารกิจของตนเองหรือองค์กร
4. กิจกรรมเครือข่ายต้องมีกิจกรรมอย่างต่อเนื่องและเน้นการมีส่วนร่วมของสมาชิกจากองค์ประกอบของเครือข่ายข้างต้น

สำหรับแบบแผนการเชื่อมโยงของเครือข่ายนั้น เกรียงศักดิ์ (2543) กล่าวว่า เครือข่ายอาจเป็นความร่วมมือระหว่างปัจเจก/กลุ่ม/องค์กรประเภทเดียวกัน หรืออาจเป็นการเชื่อมโยงระหว่างกลุ่ม ดังนั้นเครือข่ายจึงมีหลายระดับตั้งแต่การเชื่อมโยงระหว่างปัจเจกต่อปัจเจก การเชื่อมโยงระหว่างปัจเจกต่อกลุ่ม การเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มต่อกลุ่ม หรือแม้กระทั่งการเชื่อมโยงระหว่างเครือข่ายต่อเครือข่าย และได้นำเสนอองค์ประกอบของเครือข่ายไว้ 7 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การรับรู้มุมมองร่วมกัน 2) การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน 3) การมีผลประโยชน์และความสนใจร่วมกัน 4) การมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่ายอย่างกว้างขวาง 5) การเสริมสร้างซึ่งกันและกัน 6) การพึ่งพิงร่วมกัน และ 7) การปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน นอกจากนี้ยังได้แบ่งประเภทของเครือข่ายเป็นประเภทต่าง ๆ ได้แก่ การแบ่งตามขนาดของกลุ่ม การแบ่งตามพื้นที่ การแบ่งตามประเด็นที่สนใจร่วม การแบ่งตามวิชาชีพของสมาชิกกลุ่ม การแบ่งตามบทบาทของกลุ่ม การแบ่งตามลักษณะภาคีที่ร่วมในเครือข่าย และการแบ่งตามระดับความผูกพัน

โดยสรุป แสดงให้เห็นว่าการที่จะทำให้การดำเนินงานของเครือข่ายมีประสิทธิภาพจำเป็นต้องมีองค์ประกอบของเครือข่ายที่เหมาะสม คือ จะต้องประกอบไปด้วยสมาชิก กรรมการ และผู้ประสานงานขององค์กร มีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์การดำเนินงานที่ชัดเจน และต้องมีกิจกรรมในการทำงานอย่างต่อเนื่อง จึงจะทำให้เครือข่ายเป็นเครือข่ายที่สมบูรณ์แบบ เพราะถ้าขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งขององค์ประกอบของเครือข่ายก็จะทำให้การทำงานของเครือข่ายไม่ประสบความสำเร็จ

ความจำเป็นในการสร้างเครือข่าย

หากพิจารณาถึงความจำเป็นในการสร้างเครือข่าย พบว่ามีหลักการที่เกี่ยวข้อง 3 ประการ (สุทธิชัย, 2547) คือ

1. สถานการณ์ปัญหาและสภาพแวดล้อม ได้แก่ สถานการณ์ปัญหาที่ซับซ้อนหลากหลาย และขยายตัวเกินความสามารถของกลุ่มหรือองค์กรใดองค์กรหนึ่งที่จะดำเนินการแก้ไขได้ จำเป็นต้องมีการรวมพลัง หรือมีกลไกการจัดการที่มีประสิทธิภาพเพื่อแก้ไขปัญหาหนึ่ง โดยการเสริมสร้างเครือข่าย

2. การสร้างพื้นที่ทางสังคม เครือข่ายเป็นเครื่องมือและเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญต่อการระดมทรัพยากรและความคิดเห็นจากฝ่ายต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาและการเปลี่ยนแปลงในสิ่งที่ต้องการขยายผลการพัฒนา การใช้พลังเครือข่ายในฐานะเป็นเครื่องมือดังกล่าวถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมทางสังคมที่นำไปสู่การเรียนรู้และการสร้างพื้นที่ทางสังคม เพราะเมื่อกลุ่มต่าง ๆ ที่มีความต้องการคล้ายกัน มีความคิดหรืออุดมคติเหมือนกันมารวมกันเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกับกลุ่ม หรือองค์กรอื่น ๆ ในสังคม ทำให้กลุ่มตนเองรู้สึกว่ามีพื้นที่ทางสังคมที่ชัดเจน ซึ่งเป็นการตอบสนองทางด้านจิตใจ ความเชื่อมั่น หรือความไว้วางใจซึ่งกันและกัน

3. การประสานผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมกัน เมื่อทุกกลุ่ม องค์กร หรือเครือข่ายมีการประสานผลประโยชน์ต่อกันในลักษณะของการพึ่งพาอาศัยแล้ว สิ่งที่จะเกิดตามมาคือ เครือข่ายการเรียนรู้ และมีกิจกรรมการพัฒนาที่ต่อเนื่อง ซึ่งจะช่วยให้เกิดระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพและเกิดกระบวนการใหม่ เกิดความรู้ใหม่ การประสานผลประโยชน์นั้นมิได้หมายถึงการให้ผลประโยชน์ต่างตอบแทนเท่านั้น แต่อาจหมายถึงการให้โอกาสในทางเลือกของฝ่ายต่าง ๆ ที่มีต่อกัน การได้รับประโยชน์จากการเข้าร่วมเป็นเครือข่าย จะช่วยกระตุ้นให้เกิดเครือข่ายใหม่ และเกิดการรักษาร่วมกันของเครือข่ายที่มีอยู่แล้ว รวมทั้งเป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้เกิดกระบวนการพัฒนาเครือข่ายที่ต่อเนื่อง

ขั้นตอนการสร้างเครือข่าย

เสรี (2548) ได้แบ่งขั้นตอน 8 ขั้นตอนเพื่อก่อตั้งเครือข่ายต่อไปนี้เป็นเรื่องเครือข่ายองค์กรที่ดำเนินงานเพื่อให้การส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนายั่งยืน สนับสนุนชุมชนเข้มแข็ง เพราะการดำเนินงานของเครือข่ายองค์กรชุมชนมักเริ่มต้นเป็นเครือข่ายหลวม ๆ แบบ “ธรรมชาติ” มากกว่าและไม่จำเป็นต้องมีการกำหนดข้อความเอกสารอะไรให้ดูเป็นทางการและยุ่งยาก แต่องค์กรที่ต้องการทำงานเครือข่ายร่วมกับองค์กรอื่น ๆ เพื่อให้การสนับสนุนชุมชน โดยการทำงานเป็นเครือข่ายควรดำเนินการดังนี้

1. ร่างเป้าประสงค์ (purpose) ให้ชัดเจน เพื่อให้รู้ว่าสาเหตุความเป็นมาของการก่อตั้งเครือข่ายคืออะไร ทำไมต้องมีเครือข่ายนี้ ตั้งแล้วจะทำอะไร

2. บอกเป้าหมาย (Goals) และวัตถุประสงค์ (objectives)

3. กำหนดแผนการดำเนินงาน (action plan)
4. กำหนดกฎระเบียบ กฎเกณฑ์ขั้นพื้นฐาน
5. กำหนดกระบวนการในการตัดสินใจ (define decision making process)
6. เตรียมแผนการสื่อสารระหว่างสมาชิก
7. เลือกโครงสร้างการจัดการองค์กร
8. จัดหาทุนในการดำเนินงาน (secure resources)

บัณฑิตร และวิริยา (2540) ได้จำแนกกระบวนการสร้างเครือข่ายออกเป็นขั้นตอนต่าง ๆ ได้ดังนี้

1. ขั้นการตระหนักถึงความจำเป็นในการสร้างเครือข่าย (Realization) เป็นขั้นตอนที่ผู้ปฏิบัติงาน หรือฝ่ายจัดการตระหนักถึงความจำเป็นในการสร้างเครือข่ายเพื่อที่จะทำงานให้บรรลุเป้าหมายรวมทั้งพิจารณาองค์กรต่าง ๆ ที่เห็นว่าเหมาะสมเข้าเป็นเครือข่ายในการทำงาน คำถามสำคัญที่จะเกิดขึ้นในขั้นตอนนี้ก็คือ

- 1.1 จะเข้าร่วมเป็นเครือข่ายกับองค์กรใด
- 1.2 จะได้รับประโยชน์หรือจะต้องสละประโยชน์ด้านใดบ้างในการเข้าร่วมเป็นเครือข่าย
- 1.3 ระยะเวลาในการเข้าร่วมเป็นเครือข่าย จะนานเท่าใดคำตอบสำหรับคำถามบาง

คำถามเหล่านี้อาจจะมีการเปลี่ยนแปลงเมื่อการทำงานผ่านไประยะหนึ่งแล้ว

2. ขั้นการติดต่อกับองค์กรที่จะเป็นสมาชิกหรือภาคีเครือข่าย (Courtship) หลังจากที่ได้ตัดสินใจในองค์กรที่เห็นว่าเหมาะสมในการเข้าร่วมเป็นเครือข่าย ก็จะเป็นขั้นตอนของการติดต่อสัมพันธ์เพื่อชักชวนให้เข้าร่วมเครือข่ายในการทำงานโดยการรวมเป็นเครือข่ายจะเกิดขึ้นเมื่อองค์กรมีความต้องการเหมือนกัน และต้องการกระทำกิจกรรมตอบสนองความต้องการเหมือนกัน ดังนั้นจะต้องสร้างความคุ้นเคยและการยอมรับ รวมทั้งความไว้วางใจระหว่างกัน เป็นขั้นตอนของการปลูกจิตสำนึก โดยการให้ข้อมูลแลกเปลี่ยนข้อมูล และหวานล่อมให้อยากแก้ปัญหาร่วมกันอาจเรียกขั้นตอนการ เตรียมกลุ่มหรือเตรียมเครือข่าย (Pre-group)

3. ขั้นตอนการสร้างพันธกรณีร่วมกัน (Commitment) เป็นขั้นตอนของการสร้างความผูกพันร่วมกัน ซึ่งหมายถึงการตกลงในความสัมพันธ์ต่อกัน ในขั้นตอนนี้องค์กรเข้าสู่การตกลงที่จะทำงานร่วมกัน ซึ่งในกรณีที่จะทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อตอบสนองความต้องการหรือแก้ปัญหาในกลุ่มองค์กรจะต้องมีความรู้เพียงพอที่จะทำกิจกรรมได้ ดังนั้นจึงต้องเสริมความรู้ที่จำเป็น ซึ่งอาจกระทำได้โดยแลกเปลี่ยนความรู้ภายในกลุ่มหรือแลกเปลี่ยนกับองค์กรนอกกลุ่ม เช่น ศึกษาดูงาน เสิมวิทยากร มาถ่ายทอดเพิ่มพูนความรู้ เป็นต้น อาจเรียกขั้นตอนนี้ว่า กลุ่มศึกษาเรียนรู้ (Learning group) หากพิจารณาในประเด็นระดับการสร้างเครือข่ายก็เป็นขั้นตอนของ Informal Cooperation

4. ขั้นตอนการพัฒนาความสัมพันธ์ (Building) เป็นขั้นตอนที่การสร้างเครือข่ายปรากฏผลงานเป็นรูปธรรม เป็นขั้นตอนของการเริ่มทำกิจกรรมโดยใช้ทรัพยากรร่วมกัน ขณะเดียวกันมีการตกลงกันในเรื่องการบริหารจัดการกลุ่ม ซึ่งเริ่มต้นด้วยการกำหนดวัตถุประสงค์ของกลุ่ม กำหนดกิจกรรมจัดวางข้อตกลงในการทำงาน กำหนดบทบาทของสมาชิก รวมทั้งสิทธิและหน้าที่ของหัวหน้ากลุ่ม เป็นต้น ขั้นตอนนี้อาจเรียกว่า ขั้นกลุ่มกิจกรรม (Action group) หากพิจารณาในประเด็นระดับการสร้างเครือข่าย ก็เรียกว่า เป็นระดับ Formal Agreement ในขณะที่เครือข่ายเริ่มพัฒนาเป็นขั้นตอนตามลำดับนี้ ภายในแต่ละองค์กรสมาชิกเองก็ต้องมีการปรับกระบวนการทำงานเพื่อให้เอื้ออำนวยต่อประโยชน์ของเครือข่ายเช่นกัน อย่างไรก็ตามและองค์กรก็ยังคงความเป็นเอกเทศของตนไว้ได้

5. หลังจากขั้นตอนการพัฒนาความสัมพันธ์ จนนำไปสู่การทำกิจกรรมร่วมกันแล้วเมื่อผลงานเป็นที่ปรากฏชัด องค์กรเครือข่ายรู้สึกว่าคุณได้รับประโยชน์จากการเข้าเป็นเครือข่าย ความสัมพันธ์ ความสัมพันธ์ของเครือข่ายจะแน่นแฟ้นขึ้นพร้อมกับการเรียนรู้ร่วมกัน การเรียนรู้ร่วมกันนอกจากนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการทำงานของฝ่ายปฏิบัติการสร้างความสัมพันธ์ด้วยความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น อาจนำไปสู่การขยายตัว ซึ่งอาจปรากฏในรูปของการขยายกิจกรรมหรือการขยายกลุ่ม ตามพื้นที่หรือ ตามลักษณะกิจกรรม

จากขั้นตอนการสร้างเครือข่ายข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า ขั้นตอนการสร้างเครือข่ายประกอบด้วย ขั้นการตระหนักถึงความจำเป็นในการสร้างเครือข่าย ซึ่งจะต้องมีเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน ขั้นการติดต่อกับองค์กรที่จะเป็นสมาชิกหรือภาคีเครือข่าย ขั้นตอนการสร้างพันธมิตรร่วมกัน ขั้นตอนการพัฒนาความสัมพันธ์ และขั้นตอนการทำกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งขั้นตอนเหล่านี้จะทำให้เกิดเครือข่ายการทำงานที่มีประสิทธิภาพ

สุทธิชัย (2547) กล่าวถึงพัฒนาการของกลุ่มและเครือข่ายว่าอาจมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับปัจจัยแวดล้อมและบริบททางสังคมและบริบททางสังคม เช่น ภาคเหนือ ภาคใต้ และความหลากหลายทางวัฒนธรรมซึ่งพัฒนาการและวงจรชีวิตของเครือข่ายจะมี 4 ขั้นตอนใหญ่ ๆ คือ

ขั้นที่ 1 ขั้นเกิดแรงจูงใจ คือ คนที่เข้ามาร่วมกลุ่มอาจจะเกิดแรงกระตุ้นจากฝ่ายต่าง ๆ ทั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐ การชักชวนจากผู้นำชาวบ้าน และความต้องการของตนเองที่เห็นปัญหาและต้องการแก้ไข รวมทั้งความพร้อมในการทำงานร่วมกับผู้อื่น ซึ่งแรงกระตุ้นดังกล่าวทำให้คนแสวงหาการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนากิจกรรมที่เกิดขึ้น

ขั้นที่ 2 ขั้นวางใจกลุ่ม เป็นขั้นตอนที่ปัจเจกบุคคลเกิดความไว้วางใจกลุ่มมององค์กรว่าสามารถดำเนินการแก้ไขปัญหาและความต้องการนั้นได้ จึงดำเนินการเสริมสร้างการเรียนรู้ร่วมกันซึ่งกระบวนการดังกล่าวจะกลายเป็นพลังของกลุ่มและเครือข่ายในที่สุด

ขั้นที่ 3 ขยายผล หลังจากที่ได้ดำเนินการมาระยะหนึ่ง กลุ่มเครือข่ายเกิดความเข้มแข็ง จึงมีการสานต่อและเชื่อมโยงกับทุกฝ่าย ในการจัดการกับประเด็นปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ทั้งในระดับพื้นที่และประเด็นกิจกรรม เป็นขั้นการขยายผลที่นำไปสู่การพัฒนาที่ต้องการ

ขั้นที่ 4 กลุ่มสัมพันธ์ เป็นการบริหารเครือข่ายหลักจากที่เครือข่ายได้ดำเนินการจนมีความเข้มแข็งสามารถที่พึ่งตนเองได้ และมีการส่งเสริมให้เกิดการพัฒนากิจกรรมความสัมพันธ์เพื่อร่วมรักษาเครือข่ายให้ยั่งยืน

ประโยชน์การมีเครือข่าย

เลอพงศ์ (2549) ได้กล่าวว่าประโยชน์เฉพาะหน้าของเครือข่ายเห็นได้จากผลงานที่สมาชิกดำเนินการ ส่วนประโยชน์ระยะยาวจะบังเกิดในรูปของควมมีประสิทธิภาพของการวิจัยและพัฒนา การถ่ายทอดวิธีการทำงานและระบบที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้เครือข่ายในการพัฒนามีประโยชน์หลายประการ ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ สมาชิกและกิจกรรมของเครือข่าย ซึ่งพอจะรวบรวมได้ดังนี้

1. เครือข่ายช่วยให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ทักษะ ความรู้ ประสบการณ์ เครื่องมือ และสื่อ ผ่านการประชุม การทดลองปฏิบัติการ การประชาสัมพันธ์ และการให้ความร่วมมือกันในการดำเนินโครงการ การแบ่งปันทักษะและประสบการณ์ให้แก่กันเป็นการเสริมความสมบูรณ์ให้กับสมาชิกเครือข่ายทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นบุคคลหรือองค์กร
2. การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและการประสานงานในเครือข่ายช่วยลดการทำงานและการใช้ทรัพยากรซ้ำซ้อน ทำให้การพัฒนาสามารถดำเนินไปได้ก้าวหน้า รวดเร็ว และส่งผลต่อสังคมในวงกว้างยิ่งขึ้น
3. เครือข่ายสามารถเชื่อมโยงคนที่อยู่ในระดับต่างกัน มีวิธีการทำงาน การจัดองค์กร และมีภูมิหลังต่างกันไปที่ไม่มีโอกาสติดต่อกัน เข้าด้วยกันไปอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งส่งผลให้เกิดความเข้าใจกันมากขึ้น นำไปสู่การทำงานร่วมกัน เพื่อประโยชน์ของทุกฝ่าย
4. เครือข่ายสามารถทำให้คนและองค์กรที่ไม่มีความสัมพันธ์กันได้ทราบว่ายังมีบุคคลหรือหน่วยงานอื่นอีกมากที่สนใจทำงานในเรื่องเดียวกัน และเผชิญปัญหาเหมือนกัน
5. เครือข่ายสามารถทำให้ความต้องการของประชาชนได้รับการสนองตอบจากรัฐ
6. เครือข่ายช่วยชี้ให้เห็นปัญหาและประเด็นการพัฒนาที่ซับซ้อนและท่วมทับ
7. เครือข่ายช่วยเชื่อมหน่วยงานวิชาการและแหล่งทุนกับผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือ
8. เครือข่ายทำให้คนและองค์กรได้รับความช่วยเหลือจากเพื่อน ได้รับกำลังใจ การจูงใจ และการยอมรับ ซึ่งมีความสำคัญต่อหน่วยเล็ก ๆ ที่อยู่นอกระบบราชการ

เกรียงศักดิ์ (2543) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการมีเครือข่ายไว้ดังนี้

1. เครือข่ายเป็นแหล่งรวบรวมและเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลไปมาระหว่างแหล่งข้อมูลต่าง ๆ

2. เป็นแหล่งสร้างกระบวนการการเรียนรู้ และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน โดยผ่านการติดต่อโดยตรงระหว่างบุคคลหรือองค์กรต่าง ๆ ที่เข้าร่วมเป็นเครือข่าย
3. เป็นการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด และลดความซ้ำซ้อนในระบบงานเครือข่าย
4. เป็นกลยุทธ์ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กร ด้วยการเข้าร่วมทำงาน

ปัจจัยความสำเร็จของเครือข่าย

ธนา (2547) และ รุ่งโรจน์ (2546) ได้กล่าวถึงปัจจัยความสำเร็จของเครือข่ายโดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. ความเข้าใจ

เครือข่ายที่สร้างขึ้น และล้มไปอย่างรวดเร็วในเวลาต่อมา มีสาเหตุสำคัญประการแรกมาจากการที่เครือข่ายไม่สามารถสร้างความเข้าใจให้ตรงกันได้ระหว่างมวลสมาชิก โดยอาจเป็นความไม่เข้าใจต่อวัตถุประสงค์ของเครือข่ายตั้งแต่เริ่มต้น หรือเป็นความไม่เข้าใจในบทบาทของสมาชิกที่ตนเองเป็นอยู่นั้นว่ามีบทบาทอย่างไรเป็นบทบาทหลัก หรือบทบาทสนับสนุน ดังนั้นเมื่อเครือข่ายตั้งขึ้นได้ดำเนินการไปช่วงระยะเวลาหนึ่ง สมาชิกที่ไม่เข้าใจวัตถุประสงค์ หรือพบว่าวัตถุประสงค์ไม่ต่างกันก็อาจถอนตัวออกไป ด้วยเห็นว่าเครือข่ายไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของตนเอง หรือสำหรับสมาชิกที่ไม่เข้าใจบทบาทของแต่ละส่วน ก็อาจเกิดเป็นความสับสนว่ากิจกรรมแต่ละกิจกรรม ใครควรเป็นแกนหลักและใครควรเป็นผู้สนับสนุน (เช่น หน่วยงานภาครัฐ) ก็ไปทำบทบาทการเป็นแกนหลัก (แทนที่จะเป็นบทบาทของกลุ่มคน/ชุมชนเจ้าของพื้นที่) ในขณะที่ผู้ที่เป็แกนหลักเองก็อาจจะยังเคยชินกับรูปแบบเดิมของการเป็น “ผู้ร่วมกิจกรรม” ที่รอคอยการนำจากภายนอก

2. ความเป็นประชาธิปไตย

ด้วยความที่สมาชิกทุกคนในเครือข่ายที่มีอิสระทางความคิด สิ่งที่ตามมาคือ ความหลากหลายที่มีทั้งคล้ายคลึงกัน และแตกต่างกันของความคิดที่แสดงออกมา ดังนั้น จุดเริ่มต้นที่จะทำให้ความแตกต่างเหล่านี้อยู่กันอย่างราบรื่น คือ การให้เกียรติ การยอมรับความคิดเห็น ซึ่งเท่ากับเป็นการเปิดโอกาสให้สมาชิกทั้งหลายได้เห็นทางเลือกอื่น ๆ ที่นอกเหนือไปจากที่ตนคิดตามประสบการณ์ที่จำกัดของแต่ละบุคคล และเมื่อได้เกิดปฏิสัมพันธ์ทางความคิดระหว่างกันแล้ว จุดดี-จุดด้อยของแต่ละทางเลือก จะได้รับการวิเคราะห์อย่างเป็นเหตุเป็นผล เพื่อให้ได้ข้อสรุปที่เป็นผลจากการหลอมรวมของทุกความคิดมาเป็นทางเลือกที่เหมาะสมที่สุดบนพื้นฐานการยอมรับของสมาชิกโดยรวม

3. ความจริงใจ

เนื่องจากการทำงานในเครือข่าย เน้นการประสานงานในแนวราบ ไม่นับการบังคับสั่งการ ดังนั้นผู้ที่เป็สมาชิก จึงต้องเข้ามาด้วยความสมัครใจ และมีความจริงใจในการทำงานร่วมกัน โดยเห็นประโยชน์ร่วมตามที่เครือข่ายกำหนดวัตถุประสงค์ไว้ ซึ่งบางครั้งประโยชน์ร่วมที่เกิดขึ้นได้นั้น อาจหมายถึงผลรวมของการเสียสละที่มาจากสมาชิกแต่ละส่วนนั่นเอง

4. การจัดการ

ไม่ว่าเครือข่ายใหญ่หรือเล็ก สมาชิกมากหรือน้อย การจัดการจะคงเป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญของความสำเร็จขององค์กรเสมอ และสำหรับการจัดการเครือข่ายที่มีพื้นฐานสมาชิกหลากหลาย มารวมกันโดยอิสระ ไม่ถือการสั่งการเป็นกลไกหลักนั้น การจัดการจะมีความสำคัญยิ่งขึ้นไปอีก สิ่งที่สำคัญประการหนึ่งในการจัดการเครือข่ายที่ต้องมีคือ ความยืดหยุ่นในการจัดการให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถานการณ์ที่เครือข่ายต้องติดต่อประสานงานกับกลุ่มองค์กรภายนอกอื่น ๆ ที่อยู่นอกเหนือจากการจัดการเครือข่าย

5. การสื่อสาร

การสื่อสาร คือ ตัวกลางที่ทำให้เครือข่ายสามารถเชื่อมโยงติดต่อถึงกันได้ โดยที่ทราบกันเป็นอย่างดีว่า การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ไม่ควรจะเป็นแบบทางเดียวเพราะนั่นคือระบบสั่งการและก็ได้ไม่ได้หมายถึงเพียงระบบการสื่อสารเฉพาะระหว่างผู้มีหน้าที่ส่งสารกับผู้รับสารตามตอบกันไปมาอยู่เท่านั้น เพราะถ้านึกถึงภาพข่ายใยแมงมุมที่ไต่กล่าวไว้แต่ตอนต้นจะทำให้เข้าใจได้ในทันทีว่าการสื่อสารที่มีประสิทธิผลในเครือข่ายจะต้องมีลักษณะหลายช่องทางเชื่อมโยงระหว่างสมาชิกกันเองได้ โดยอิสระคล่องตัว เพื่อเปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกันให้มากที่สุด โดยที่แม้ว่าเครือข่ายจะมีระบบการสื่อสารหลักผ่านทางผู้ประสานงานอยู่ก็ตาม แต่สมควรกำหนดเป็นระบบการสื่อสารที่ตายตัวขึ้นมา ว่าต้องผ่านเป็นขั้นตอนตามนั้น เพราะการกำหนดเช่นนี้อาจจะทำให้เครือข่ายต้องเข้าไปติดอยู่ในระบบที่มากขึ้นตอนที่สร้างขึ้นเองอีก ทั้ง ๆ ที่เครือข่ายก็พยายามจะหลีกเลี่ยงออกมาจากกรอบที่เป็นปัญหาของระบบอยู่แล้ว

การมีส่วนร่วมขององค์กรเครือข่าย

ความเข้มแข็งของเครือข่ายขึ้นอยู่กับการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของสมาชิก ซึ่งสัมพันธ์ (2540) ได้ศึกษาศักยภาพและเครือข่ายผู้นำท้องถิ่น พบว่า การมีส่วนร่วมขององค์กรเครือข่าย ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือ

- 1) การร่วมคิดและวิเคราะห์ปัญหา สาเหตุแห่งปัญหาและทางเลือกการแก้ไขปัญหาอันเป็นพื้นฐานทางความคิดในการประมวลความรู้ทั้งหลายของชุมชน
- 2) การตัดสินใจ อันเป็นหัวใจสำคัญของการมีส่วนร่วมในการที่จะให้คนส่วนใหญ่ในชุมชนได้ใช้อำนาจของตนเอง ตัดสินใจในการดำเนินการกิจกรรมต่าง ๆ
- 3) การวางแผนเมื่อตัดสินใจว่าจะดำเนินการ เป็นที่แน่นอนแล้วอยู่ที่การวางแผนอย่างเป็นระบบว่าควรอะไรก่อนหลังและอย่างไร
- 4) การปฏิบัติ เป็นการปฏิบัติจริงตามสิ่งที่คิดและวางแผนไว้
- 5) การติดตามประเมินผล เพื่อให้ได้ข้อมูลเพื่อเป็นการปรับปรุงและแก้ไขในสิ่งที่ได้ดำเนินการไปแล้วให้ดียิ่งขึ้น

กล่าวโดยสรุป ความเข้มแข็งหรือความคงอยู่ของเครือข่ายชุมชนนั้น ขึ้นอยู่กับการมีส่วนร่วมของสมาชิกในเครือข่ายในทุก ๆ กิจกรรมหรือขั้นตอนการดำเนินงาน ซึ่งได้แก่ 1) การร่วมคิดวิเคราะห์ปัญหา 2) ร่วมตัดสินใจ 3) ร่วมวางแผน 4) ร่วมปฏิบัติ และ 5) ร่วมประเมินผล

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สุปราณี (2556) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนการแปรรูปและผลิตภัณฑ์อาหารในจังหวัดยโสธร การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของกรรมการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนการแปรรูปและผลิตภัณฑ์อาหาร (2) การดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปและผลิตภัณฑ์อาหาร (3) ปัจจัยเงื่อนไขที่มีผลต่อการพัฒนาเครือข่ายกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปและผลิตภัณฑ์อาหาร (4) แนวทางพัฒนาเครือข่ายกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปและผลิตภัณฑ์อาหาร (5) ปัญหาและข้อเสนอแนะในการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนแปรรูปและผลิตภัณฑ์อาหาร

ผลการศึกษาพบว่า (1) คณะกรรมการกลุ่มมีอายุเฉลี่ย 48.12 ปี มากกว่าครึ่งจบการศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เกือบครึ่งเป็นสมาชิกกองทุนหมู่บ้าน มีตำแหน่งเป็นคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน มีการรับรู้ข่าวสารจากสื่อบุคคล โดยรับรู้จากผู้นำหมู่บ้านในระดับมาก รองลงมาจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในระดับปานกลาง ประกอบอาชีพทำนาเป็นหลัก มีรายได้ครัวเรือนเฉลี่ย 56,395.83 บาท/ปี รายได้ส่วนใหญ่มาจากการทำนา (2) คณะกรรมการกลุ่มทั้งหมด เห็นว่าการก่อสร้างกลุ่มเกิดจากผู้นำชุมชนและการส่งเสริมจากหน่วยงานของรัฐ ที่มาของทุนเกิดจากทรัพยากรของชุมชน ทุนทางปัญญา และการระดมหุ้นของสมาชิก สมาชิกเกือบทั้งหมดมีการเข้าร่วมประชุมทุกครั้ง ในการดำเนินกิจกรรม คณะกรรมการกลุ่มเกินครึ่งใช้วัสดุดิบที่มีในท้องถิ่น ส่วนมากใช้แหล่งงบประมาณจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร มีการจำหน่ายสินค้ามีทั้งปลีกและส่ง โดยฝากขายร้านค้าชุมชน (3) ปัจจัยเงื่อนไขที่มีผลต่อการพัฒนาเครือข่าย คณะกรรมการเห็นว่ามีผลในระดับมากทั้งในด้านการจัดการเครือข่าย ด้านนโยบาย และด้านการปฏิบัติงานตามโครงการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนของเจ้าหน้าที่ (4) คณะกรรมการกลุ่ม เห็นด้วยในแนวทางพัฒนาเครือข่ายในระยะต่าง ๆ ดังนี้

ในระดับปานกลาง โดยในระยะเตรียมการ เห็นว่าควรมีการประชาสัมพันธ์ให้เกิดเครือข่าย จัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร กำหนดการประชุมร่วมกัน สนับสนุนทรัพยากรซึ่งกันและกัน ในระยะก่อตั้ง เห็นว่าสมาชิกควรมีการกำหนดเป้าหมายร่วมกัน มีการคัดเลือกคณะกรรมการบริหารเครือข่าย จัดทำระเบียบข้อบังคับเครือข่าย ระยะดำเนินกิจกรรม เห็นว่า ต้องมีการร่วมประชุมร่วมกัน อย่างสม่ำเสมอ กำหนดแผนกลยุทธ์การดำเนินงาน ดำเนินกิจกรรมตามแผนที่กำหนดร่วมกัน

สนับสนุนทรัพยากรร่วมกัน ติดต่อประสานงานอย่างต่อเนื่อง เพิ่มพูนความรู้ให้กับสมาชิกของเครือข่าย และระยะขยายเครือข่าย คณะกรรมการเห็นว่ามีการเชื่อมโยงด้านการบริหาร ด้านการตลาด ด้านความรู้ ด้านการวางแผนงาน ด้านกระบวนการจัดการสินค้า สร้างแรงจูงใจ และสร้างผู้นำรุ่นใหม่ (5) ปัญหาที่พบ คือกลุ่มไม่สามารถรวมตัวกันจัดตั้งเป็นเครือข่ายได้ ต้องมีเจ้าหน้าที่ของรัฐช่วยประสานงานอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ระดับพื้นที่และระดับเครือข่าย ทั้งนี้ควรเริ่มตั้งแต่การจัดเวทีประชาคม จัดให้มีเวทีพบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในด้านต่าง ๆ เพื่อก่อให้เกิดความเชื่อมโยงเครือข่ายระหว่างกัน

นวรรตน์ (2561) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนชายแดนไทย-กัมพูชา : กลุ่มวิสาหกิจชุมชนโรงสีข้าวบ้านโจรก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทของวิสาหกิจชุมชนบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา ศึกษารูปแบบเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา และศึกษาแนวทางการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนชายแดนไทย-กัมพูชา

ผลการศึกษาพบว่าบริบทของวิสาหกิจชุมชนโรงสีข้าวชุมชนบ้านโจรก เกิดจากการรวมกลุ่มของคนในชุมชนที่มีพื้นฐานการประกอบอาชีพด้านการเกษตร โดยมีผู้นำเป็นแกนนำและหน่วยงานภาครัฐให้การสนับสนุน เพื่อสร้างรายได้ในลักษณะของผลิตภัณฑ์ชุมชนและเพื่อการพึ่งตนเอง การดำเนินงานของกลุ่มในรูปของคณะกรรมการในการบริหารงานภายใต้การเรียนรู้ด้วยตนเองและยึดหลักธรรมาภิบาลเป็นพื้นฐานในการดำเนินงาน และการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการร่วมคิดร่วมแก้ปัญหา และร่วมกันจัดระบบดูแลซึ่งกันและกันมีการแบ่งปันผลประโยชน์จากการดำเนินงานในรูปสวัสดิการแก่สมาชิกและสาธารณประโยชน์ในชุมชน โดยการมีอุดมการณ์ร่วมกันก่อเกิดประโยชน์และคุณค่าร่วมกันในชุมชน

รูปแบบเครือข่ายของวิสาหกิจชุมชนมีลักษณะการเชื่อมโยงกับเครือข่ายภายในชุมชนและภายนอกชุมชน ประกอบด้วย เครือข่ายการผลิต เครือข่ายการตลาด เครือข่ายการเรียนรู้ และเครือข่ายหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งเครือข่ายภายในชุมชนเป็นเครือข่ายความสัมพันธ์ที่มีความผูกพันและเกื้อกูลกันเป็นฐานในการผลิตและบริการที่สำคัญ และเครือข่ายภายนอก เป็นการเชื่อมโยงเครือข่ายมีลักษณะการแลกเปลี่ยนผลผลิต เพิ่มช่องทางการตลาด และการพัฒนาองค์ความรู้ เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็ง

แนวทางการพัฒนารูปแบบเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน โดยการพัฒนาความสัมพันธ์ของเครือข่ายให้มีความเข้มแข็ง โดยการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้กับสถาบันการศึกษา วิสาหกิจชุมชนต้นแบบ เอกชนและภาครัฐ เพื่อให้เกิดพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้มีศักยภาพ รวมทั้งควรมีการสร้างเครือข่ายการตลาด เพื่อขยายช่องทางการตลาดทั้งในระดับชุมชน อำเภอ จังหวัด ระดับภูมิภาค ประเทศ ควบคู่กับการมีส่วนร่วมและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อการพัฒนาวิสาหกิจให้ประสบความสำเร็จ

ไพศาล (2556) ได้ศึกษาเรื่อง รูปแบบการจัดการที่ประสบผลสำเร็จของกลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์สมุนไพร กลุ่มจังหวัดนครชัยบุรีรินทร์ การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อศึกษาระดับความสำเร็จ วิเคราะห์ปัจจัย และนำเสนอรูปแบบการจัดการที่ประสบผลสำเร็จของกลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์สมุนไพรในกลุ่มจังหวัดนครชัย

ผลการวิจัยพบว่า 1) ภาพรวมความสำเร็จในการจัดการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์สมุนไพรทั้ง 8 ด้านอยู่ในระดับสูง เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ ด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านการจัดซื้อ/การผลิต ด้านการปฏิบัติการ ด้านการจัดส่งสินค้า ด้านการตลาดและการขาย ด้านการบัญชี/การเงิน ด้านการจัดการทุนชุมชน ด้านข่าวสาร/การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ 2) มี 17 ตัวแปรเป็นองค์ประกอบสำคัญที่มีผลต่อความสำเร็จในการจัดการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน (ค่าคะแนนองค์ประกอบ 0.203-0.510) ที่สำคัญ 3 อันดับแรก ได้แก่ การสร้างระบบการติดต่อสื่อสาร การผลิตสำรองเผื่อไว้ในช่วงฤดูกาลที่ขาดวัตถุดิบ และ การประสานงานเพื่อให้กลุ่ม/เครือข่ายบรรลุเป้าหมาย และ 3) รูปแบบการจัดการที่ประสบผลสำเร็จประกอบด้วย 4 ด้านสำคัญดังนี้ 3.1) ด้านการเงิน ก) เน้นการประเมินการบริหาร ข) เน้นการจัดหาแหล่งทุนภายนอก และ ค) เน้นความร่วมมือกำหนดระบบสวัสดิการกลุ่ม 3.2) ด้านผู้รับบริการ เน้นความพึงพอใจของสมาชิกเครือข่ายเกี่ยวกับระบบประสานงานเพื่อให้เครือข่ายบรรลุเป้าหมาย 3.3) ด้านกระบวนการบริหารจัดการภายใน ก) เน้นการให้บริการเกี่ยวกับระบบบัญชีที่เป็นมาตรฐาน ข) เน้นการสร้างเครือข่ายการสร้างระบบติดต่อสื่อสาร และ ค) เน้นประสิทธิภาพผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับการกำหนดคุณสมบัติของวัตถุดิบ และการผลิตสำรองเผื่อฤดูกาลขาดวัตถุดิบ และ 3.4) ด้านการเรียนรู้และพัฒนา ก) เน้นองค์ความรู้เกี่ยวกับเกณฑ์การเลือก/ตรวจสอบผู้ค้า การแบ่งปันแรงงาน การตรวจสอบความต้องการซื้อวัตถุดิบ ข้อมูลผู้ค้าวัตถุดิบ วัสดุอุปกรณ์เกี่ยวกับการดำเนินงานของกลุ่ม และการร่วมปฏิบัติตามกฎหมายแรงงาน และ ข) เน้นฝึกทักษะเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะให้กับสมาชิกเครือข่าย

วีระศักดิ์ (2551) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาระบบบริหารจัดการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน เพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถของบุคคลในท้องถิ่นอย่างเป็นระบบและยั่งยืน จังหวัดนครพนมมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน การสร้างเครือข่าย การเรียนรู้ เครือข่าย ข้อมูลข่าวสาร เครือข่ายวัตถุดิบ เครือข่ายการตลาด เครือข่ายพัฒนาผลิตภัณฑ์ เครือข่ายบรรจุภัณฑ์ รวมทั้งการหาแนวทางการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ในพื้นที่จังหวัดนครพนมและจังหวัดมุกดาหาร ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มวิสาหกิจทั้ง 8 กลุ่ม มีความหลากหลายทั้งบริบทกลุ่ม มีทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสังคม ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ และศักยภาพที่แตกต่างกัน โดยการวิเคราะห์ด้วยกระบวนการ SWOT Analysis และนำผลจากกระบวนการวิเคราะห์ศักยภาพกลุ่มมาทำแผนพัฒนาศักยภาพของกลุ่มเพื่อนำไปบูรณาการสู่ “เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน” ที่มีความหลากหลาย โดยการนำจุดแข็งของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มหนึ่งมาเสริมจุดอ่อนของอีกกลุ่มหนึ่ง เป็นการหาแนว

ทางการพัฒนาเครือข่ายร่วมกัน รวมทั้งการแบ่งปันทรัพยากรซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดเครือข่ายวัตถุดิบ เครือข่ายข้อมูลข่าวสาร เครือข่ายการเรียนรู้ เครือข่ายบรรรจุภัณฑ์ เครือข่ายพัฒนาผลิตภัณฑ์ เครือข่ายการตลาดแบบต่างตอบแทน ประเภท Bater Trade โดยใช้สถาบันการศึกษาและส่วนราชการที่เกี่ยวข้องเป็นที่ปรึกษา

กระบวนการมีส่วนร่วมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จะต้อง มีแกนที่เข้มแข็ง มีเป้าหมายที่ชัดเจน สมาชิกต้องเคารพในกฎระเบียบ มีการเรียนรู้ร่วมกัน มีการแบ่งปันทรัพยากรที่เป็นธรรม มีการทำกิจกรรมร่วมกัน มีความรู้สึกเป็นพี่เป็นน้องกัน โดยยึดหลักการพัฒนาทางด้านวัตถุและจิตใจควบคู่กันไป เพื่อเติมเต็มและส่งเสริมซึ่งกันและกันตามหลักการพัฒนาการเศรษฐกิจที่ยั่งยืน การอนุรักษ์และส่งเสริมคุณค่าทางวัฒนธรรม การรักษาสีงแวดล้อมทางธรรมชาติ การมีธรรมาภิบาล การเชื่อมโยงและการพัฒนาเครือข่ายจะต้องเป็นไปตามความต้องการของกลุ่มต่าง ๆ ที่เป็นไปโดยธรรมชาติ ซึ่งปราศจากการจัดตั้งจากส่วนราชการหรือองค์กรจากภายนอก เพื่อสร้าง “เครือข่ายแบบประสานพลัง” ให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

สุพรรณิ (2551) ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนในอำเภอสันป่าตอง มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนในอำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ในด้านโครงสร้างการบริหารจัดการองค์กร ด้านการผลิต ด้านการตลาด ด้านการเงิน และด้านการสนับสนุนส่งเสริมของเจ้าหน้าที่ภาครัฐ 2) วิเคราะห์ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก (จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และข้อจำกัด) ที่มีผลต่อการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนในอำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ และ 3) ศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนในอำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

ผลการศึกษาด้านโครงสร้างการบริหารจัดการองค์กร พบว่า วิสาหกิจชุมชนมีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งกลุ่มเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว แก้ไขปัญหาและพัฒนาอาชีพ โดยมีการกำหนดโครงสร้างการบริหารจัดการองค์กร แต่ไม่ได้แบ่งหน้าที่หรือบันทึกไว้ชัดเจน มีจำนวนสมาชิกเฉลี่ย 18 คน การมีส่วนร่วมของสมาชิกในด้านการวางแผน/กำหนดนโยบายและการมีส่วนร่วมในด้านการประเมินผลอยู่ในระดับน้อย รวมทั้งการมีส่วนร่วมในด้านการดำเนินงานและการมีส่วนร่วมในด้านผลประโยชน์อยู่ในระดับปานกลาง

จากการวิเคราะห์ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก (จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และข้อจำกัด) ที่มีผลต่อการดำเนินงานทั้ง 5 ด้าน พบว่า ในภาพรวมวิสาหกิจชุมชนมีจุดแข็ง คือ ประธานกลุ่มเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถเป็นที่ยอมรับและไว้วางใจจากสมาชิก แรงงานมีฝีมือและความชำนาญในการผลิต รวมทั้งมีการพัฒนาสินค้า/ผลิตภัณฑ์ที่ขายตรงกับความต้องการของลูกค้าและติดตามการตลาดอย่างต่อเนื่อง จุดอ่อน คือ ยังขาดความรู้ความเข้าใจในการดำเนินงานตามรูปแบบของวิสาหกิจ

ชุมชน โอกาส คือ หน่วยงานภาครัฐให้การช่วยเหลือและสนับสนุนอย่างเต็มที่ ส่วนข้อจำกัด คือ สภาวะเศรษฐกิจและคู่แข่ง

ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน ได้แก่ ขาดประสบการณ์ในการบริหารจัดการองค์กร ต้นทุนการผลิตสูง มีช่องทางการจัดจำหน่ายน้อย ขาดเงินทุนหมุนเวียนและการสนับสนุนของเจ้าหน้าที่ภาครัฐไม่ตรงกับความต้องการที่แท้จริงของกลุ่ม

จากผลการศึกษาที่มีข้อเสนอแนะจากตัวแทนวิสาหกิจชุมชนในการพัฒนาการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน คือ หน่วยงานภาครัฐควรมีการติดตามผลการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ทราบถึงศักยภาพของวิสาหกิจชุมชนในแต่ละกลุ่ม รวมทั้งสามารถให้การส่งเสริมและสนับสนุนตรงตามความต้องการที่แท้จริงของกลุ่ม

มัทนา (2552) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอผ้า อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์ วัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอผ้า อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์ 2) ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอผ้า 3) ปัญหาและแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอผ้า

ผลการวิจัยพบว่า วิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอผ้าอำเภอลำดวนที่ดำเนินการอยู่ระดับดีและปานกลาง สมาชิกมีส่วนร่วมในกิจกรรมทอผ้ามากที่สุด รองลงมาคือการบริหารจัดการกลุ่มและการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ ตามลำดับ ลักษณะการมีส่วนร่วมที่ชัดเจนของสมาชิกกลุ่มระดับ “ดี” คือ ร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมวางแผนการดำเนินงาน และร่วมแก้ไขปัญหาด้วย ส่วนปัจจัยที่เอื้อต่อการสร้างการมีส่วนร่วมของสมาชิก คือ 1) ผู้นำกลุ่มซึ่งสามารถทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จเป็นที่ยอมรับและเป็นแรงจูงใจของสมาชิก เนื่องจากมีคุณสมบัติที่โดดเด่นคือ มีประสบการณ์ในการทอผ้ามานานกว่า 37 ปี มีความชำนาญทุกขั้นตอน ถนัดด้านการอ่านการเขียน มีมนุษยสัมพันธ์ดีและมีตำแหน่งในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทำให้สามารถประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐและผู้ประกอบการได้ดี และมีเวลาทุ่มเทกับงานได้เต็มที่ 2) บทบาทที่สมาชิกได้รับมอบหมาย 3) รายได้และผลตอบแทน 4) ความรู้และประสบการณ์ด้านการทอผ้า 5) ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงานของกลุ่มทอผ้าในรูปแบบวิสาหกิจชุมชน 6) ช่วงเวลาที่ใช้ในการทำการเกษตร 7) การสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐ และ 8) ความกระตือรือร้นและความใฝ่รู้ของสมาชิก

ปัญหาในการสร้างการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มทอผ้าคือ 1) ภาวะในช่วงฤดูการทำ การเกษตร 2) ผู้นำกลุ่มไม่มีความสามารถในการสร้างเงื่อนไขกระตุ้นให้สมาชิกมีส่วนร่วม และ 3) การที่สมาชิกยังขาดความรู้และความเข้าใจ เกี่ยวกับการดำเนินงานของกลุ่มทอผ้าในรูปแบบวิสาหกิจชุมชน ส่วนแนวทางในการสร้างการมีส่วนร่วม คือ 1) จัดการประชุมให้เป็นกระบวนการเรียนรู้ของสมาชิก 2) การเปิดโอกาสให้สมาชิกได้แสดงความคิดเห็นในการวางแผน การดำเนินงาน และการ

ประเมินผล 3) การหมุนเวียนให้สมาชิกมีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมที่สร้างการเรียนรู้เท่าเทียมกัน 4) ให้สมาชิกที่เก่งแล้วช่วยสอนและติดตามเพื่อนสมาชิก

รจนา (2557) ได้ศึกษาเรื่อง การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์ผ้าทอ/เสื่อผ้าใน จังหวัดยโสธร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) ข้อมูลพื้นฐานและสภาพการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน ผลิตภัณฑ์ผ้าทอ/เสื่อผ้า (2) สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของกรรมการวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์ผ้าทอ/เสื่อผ้า (3) ความคิดเห็นของกรรมการวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์ผ้าทอ/เสื่อผ้า เกี่ยวกับการดำเนินงานของกลุ่ม (4) ปัญหาและข้อเสนอแนะของคณะกรรมการฯ เกี่ยวกับการดำเนินงานของกลุ่ม

ผลการศึกษาพบว่า (1) วิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์ผ้าทอ/เสื่อผ้า เริ่มก่อตั้งจากความต้องการของคนในชุมชน ดำเนินกิจกรรมผลิตผ้าทอ/เสื่อผ้ามาแล้วเฉลี่ย 12.73 ปี จำนวนสมาชิกเฉลี่ย 19.51 คน ดำเนินกิจกรรมออมทรัพย์ แปรรูปผลิตภัณฑ์การเกษตรร่วมกับการผลิตผ้าทอ/เสื่อผ้า ใช้ทุนจากการระดมหุ้น และการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการ รัฐวิสาหกิจ มีการจัดสรรผลประโยชน์แบ่งปันผลกำไร โดยการปันผลหุ้น และจำหน่ายผลิตภัณฑ์ การดำเนินงานมีการคัดเลือกคณะกรรมการ สับเปลี่ยนหมุนเวียนกัน แบ่งบทบาทหน้าที่การบริหารอย่างชัดเจน พัฒนาสมาชิกโดยการฝึกอบรม ใช้วิธีการผลิตแบบรวมกลุ่มและแยกกันผลิต มีการแปรรูปผลิตภัณฑ์โดยสมาชิกกลุ่มที่ได้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและจากการอบรม แต่ต้องซื้อวัตถุดิบจากร้าน/โรงงาน ร่วมกันกำหนดราคาเองได้ ประชาสัมพันธ์สินค้าและส่งเสริมการใช้ผลิตภัณฑ์ภายในชุมชน ระบบบัญชีมีการจดบันทึกและวางแผนการใช้เงินในแต่ละปี (2) คณะกรรมการมีอายุเฉลี่ย 48.97 ปี มากกว่าครึ่งจบการศึกษาระดับประถมศึกษา เป็นสมาชิกกองทุนหมู่บ้าน เคยผ่านการอบรม/ดูงานเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน (3) การดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน คณะกรรมการกลุ่มเห็นด้วยในระดับมากในด้านการบริหารการตลาดที่มีการนำข้อมูลความต้องการของลูกค้ามาใช้ประโยชน์อย่างต่อเนื่อง และกระบวนการผลิตที่มีการกำหนดราคาผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมกับต้นทุนการผลิต เห็นด้วยระดับปานกลางในด้านการบริหารองค์กร ด้านการวางแผนการดำเนินงานกลุ่ม การจัดการความรู้ข้อมูลข่าวสาร การบริหารสมาชิกกลุ่ม และการจัดการสินค้า (4) ปัญหาที่พบคือกลุ่มขาดการวิเคราะห์ทิศทางตลาดของสินค้า และขาดการระดมทุนเพิ่มเติม คณะกรรมการมีข้อเสนอแนะว่าควรวิเคราะห์และกำหนดกลยุทธ์ทางการตลาดอย่างต่อเนื่องและควรเชื่อมโยงการตลาดสินค้าทั้งภายในและภายนอกชุมชน

ภาคสรุป

จากการตรวจสอบเอกสารทั้งทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับ รูปแบบการดำเนินงานของ เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน สามารถสรุปเนื้อหา สำคัญ เพื่อเป็นแนวทางในการทำวิจัยได้ดังนี้

เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน หมายถึง วิสาหกิจชุมชนที่รวมตัวกันโดยมีวัตถุประสงค์ประสงค์ในการทำ กิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อประโยชน์ในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน

ปัจจัยส่วนบุคคล เศรษฐกิจสังคม และปัจจัยแวดล้อม หมายถึง ข้อมูลพื้นฐานของสมาชิก เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน โดยแบ่งประเด็นเกี่ยวข้องกับวิสาหกิจชุมชนของสมาชิกเครือข่ายทั้ง 3 ด้าน โดยส่วนของบุคคล เช่น เพศ อายุ เป็นต้น ส่วนเศรษฐกิจสังคม เช่น ประเภทของวิสาหกิจชุมชน ลักษณะ การก่อตั้งเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน เป็นต้น ส่วนแวดล้อม เช่น จำนวนครั้งได้รับความช่วยเหลือจากนัก ส่งเสริมการเกษตร ความแนบแน่นของสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน เป็นต้น

การบริหารจัดการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน หมายถึง การบริหารงานตามทิศทางเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ของการก่อตั้งเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนโดยคณะกรรมการบริหารจัดการเครือข่าย มี การจัดประเด็นในด้านโครงสร้าง ด้านการวางแผน ด้านการมีส่วนร่วม ด้านการแลกเปลี่ยนความรู้ ด้านการติดต่อสื่อสาร ด้านการตลาด และด้านผลประโยชน์

การพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของคนในปัจจุบัน โดยไม่ได้ลดหรือจำกัดโอกาสหรือความสามารถในการตอบสนองความต้องการของคนในรุ่นถัดไป โดย แบ่งออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่ สิ่งแวดล้อมยั่งยืน (Environmental sustainability) เศรษฐกิจยั่งยืน (Economic sustainability) วัฒนธรรมยั่งยืน (Cultural sustainability) สังคมยั่งยืน (Social sustainability) และการเมืองยั่งยืน (Political sustainability)

เพื่อเป็นแนวทางและรูปแบบการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ดังนั้นจึงต้องมีการศึกษา รูปแบบการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อสามารถนำไป แก้ไขปัญหาและพัฒนาการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืน จังหวัดเชียงใหม่ต่อไป

จากทฤษฎีและแนวคิด ที่กล่าวมา รูปแบบการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นการศึกษาเพื่อต้องการทราบถึงการบริหารจัดการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ซึ่งประกอบไปด้วย ด้านโครงสร้าง ด้านการวางแผน ด้านการมีส่วนร่วม ด้านการแลกเปลี่ยนความรู้ ด้านการติดต่อสื่อสาร ด้านการตลาด และด้านผลประโยชน์ โดย อยู่ภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ สิ่งแวดล้อมยั่งยืน เศรษฐกิจยั่งยืน สังคม

ยั่งยืน ตลอดจนปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จึงเป็นที่มาของกรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้

กรอบแนวคิดการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อศึกษารูปแบบการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยได้ดำเนินการศึกษาตัวแปรอิสระ 3 กลุ่ม คือ 1) ปัจจัยส่วนบุคคล ประกอบไปด้วยตัวแปร เพศ อายุ สถานภาพสมรส และการศึกษาสูงสุด 2) ปัจจัยเศรษฐกิจสังคมประกอบไปด้วยตัวแปร ประเภทของวิสาหกิจชุมชน รายได้เฉลี่ยต่อปี แหล่งเงินทุน ช่องทางการจำหน่ายผลผลิต ลักษณะการก่อตั้งเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ระยะเวลาในการเข้าร่วมเป็นสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ช่องทางการได้รับข้อมูลข่าวสารเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน และจำนวนครั้งในการติดต่อเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน และ 3) ปัจจัยแวดล้อม ประกอบไปด้วยตัวแปร จำนวนครั้งที่ได้รับความช่วยเหลือจากนักส่งเสริมการเกษตร ความแนบแน่นของสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน และการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน

กลุ่มตัวแปรอิสระทั้ง 3 กลุ่มข้างต้นที่กล่าวมาแล้ว ผู้วิจัยคาดหวังว่าอาจส่งผลต่อการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่ยั่งยืนใน 3 ด้าน คือ ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ และด้านสิ่งแวดล้อม

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยมีความสนใจในการศึกษาเพิ่มเติมเชิงลึกในประเด็นการบริหารจัดการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จึงได้ดำเนินการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการสนทนากลุ่มกับคณะกรรมการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน โดยศึกษาประเด็นในการบริหารจัดการเครือข่ายวิสาหกิจใน 7 ด้าน คือ ด้านโครงสร้าง ด้านการวางแผน ด้านการมีส่วนร่วม ด้านการแลกเปลี่ยนความรู้ ด้านการติดต่อสื่อสาร ด้านการตลาด และด้านผลประโยชน์ (ไพศาล, 2556; สุปราณี, 2556) โดยรวบรวมความคิด ประสบการณ์และผลการดำเนินงานที่ผ่านมา ตั้งแต่ระยะก่อนก่อตั้งจนถึงระยะการขยายเครือข่าย ทั้งนี้ผู้วิจัยต้องการศึกษาปัญหา อุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนและนำไปสู่การระดมความคิดเห็นเพื่อชี้แนะแนวทางข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป ได้ดังภาพที่ 6

ภาพที่ 6 กรอบแนวคิดในการวิจัย

สมมติฐานงานวิจัย

จากกรอบแนวคิดในการวิจัยและการทบทวนทฤษฎี แนวคิด ตลอดจนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสามารถตั้งสมมติฐานการวิจัยได้ ดังนี้

ปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยเศรษฐกิจสังคม และปัจจัยแวดล้อม มีความสัมพันธ์กับการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อศึกษารูปแบบการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ผู้วิจัยได้กำหนดรายละเอียดของวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

สถานที่ดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการวิจัยในเขตพื้นที่อำเภอดอยหล่อ อำเภอเชียงดาว อำเภอแม่แตง อำเภอแม่ริม อำเภอหางดง อำเภออมก๋อย และอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ เนื่องจากจังหวัดเชียงใหม่มีจำนวนเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนลดลงตั้งแต่ปี พ.ศ. 2558 มีจำนวนเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน 11 เครือข่าย เช่นเดียวกับปี พ.ศ. 2559 ในขณะที่ ปี พ.ศ. 2560 มีจำนวนเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเพียง 6 เครือข่าย ปี พ.ศ. 2561 มีจำนวนเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเหลือเพียง 3 เครือข่าย โดยในปี พ.ศ. 2562 มีจำนวนเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน 6 เครือข่าย และปี พ.ศ. 2563 มีจำนวนเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน 7 เครือข่าย ซึ่งสวนทางกับข้อมูลทางสถิติของประเทศไทยโดยรวมที่มีการเพิ่มขึ้นของเครือข่ายในทุก ๆ ปีแสดงให้เห็นถึงการดำเนินงานที่ผ่านมาขาดความยั่งยืนและการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นว่าควรมีการศึกษาถึงรูปแบบการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ทั้ง 7 เครือข่ายในจังหวัดเชียงใหม่ ภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ให้มีความยั่งยืนต่อไปในอนาคต

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการแบบผสม (Mixed Method) คือการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีรายละเอียดของประชากรและกลุ่มตัวอย่างดังต่อไปนี้

1. วิจัยเชิงปริมาณ

1.1 ประชากร ได้แก่ สมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ ทั้ง 7 เครือข่าย ซึ่งประกอบไปด้วย เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนผู้ปลูกมะม่วงเพื่อคุณภาพอำเภอเชียงดาว 60 คน เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนสมุนไพรภาคเหนือ 35 คน เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรอินทรีย์รวมใจพัฒนา

26 คน เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนรวมพลังเกษตรอินทรีย์เชียงใหม่ 54 คน เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนสถาบันการเงินชุมชน อบต.เปียงหลวง 31 คน เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์ตำบลบ้านแหวน 87 คน และเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนข้าวกล้องบ้านทุ่งจำเริง 20 คน รวมทั้งสิ้น 333 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ได้มาจากสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ ทั้ง 7 เครือข่ายจำนวนประชากรทั้งหมด 333 คน โดยผู้วิจัยได้ใช้วิธีคำนวณเพื่อหาขนาดของกลุ่มประชากรตัวอย่างจากประชากรทั้งหมด 333 คน จากสูตรของ Taro Yamane (1973) ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 และยอมให้มีความคลาดเคลื่อน 0.05 โดยแสดงวิธีการคำนวณ ดังต่อไปนี้

$$\text{จากสูตร} \quad n = \frac{N}{1+N(e)^2}$$

โดยแทนค่า

n	=	ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง
N	=	จำนวนประชากรทั้งหมด
e	=	ความคลาดเคลื่อนของการสุ่มที่ยอมรับได้ระดับ 0.05

$$\text{แทนค่าจากสูตร ได้ดังนี้} \quad n = \frac{333}{1+333(0.05)^2}$$

n	=	181.719
n	=	182

ดังนั้น จะได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 182 คน

หลังจากนั้นเป็นการสุ่มตัวอย่างสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน 7 เครือข่าย ได้แก่ เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนผู้ปลูกมะม่วงเพื่อคุณภาพอำเภอเชียงดาว เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนสมุนไพรภาคเหนือ เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรอินทรีย์รวมใจพัฒนา เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนรวมพลังเกษตรอินทรีย์เชียงใหม่ เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนสถาบันการเงินชุมชน อบต.เปียงหลวง เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์ตำบลบ้านแหวน และเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนข้าวกล้องบ้านทุ่งจำเริง ด้วยวิธีการสุ่มอย่างง่าย (Sample Random Sampling) โดยใช้วิธีการจับสลาก เพื่อกำหนดขอบเขตของกลุ่มตัวอย่าง (พวงรัตน์, 2540) เนื่องจากแต่ละเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนมีจำนวนไม่เท่ากัน ดังนั้นจึงสุ่มตัวแทนในแต่ละเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน โดยคำนวณตัวอย่างตามสัดส่วนประชากรในแต่ละเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน

ผู้วิจัยนำมาคำนวณตัวอย่างในแต่ละเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนโดยใช้สูตร Slovin's formula (GINTINGSUGIHEN. B., 1993) ดังต่อไปนี้

จากสูตร		$n_i = \frac{nN_i}{N}$
โดยแทนค่า	n	= ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง
	N	= จำนวนของประชากรทั้งหมด
	N_i	= จำนวนประชากรแต่ละกลุ่ม
	n_i	= จำนวนตัวอย่างที่จะสุ่มตัวอย่างในแต่ละกลุ่ม

จากการคำนวณได้ตัวอย่างสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนจำแนกตามแต่ละเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ได้ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนจำแนกตามเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน

เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน	ประชากร (คน)	กลุ่มตัวอย่าง (คน)
1. เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนผู้ปลูกมะม่วงเพื่อคุณภาพอำเภอเชียงดาว		
วิสาหกิจชุมชนกลุ่มพัฒนามะม่วงเพื่อคุณภาพ	7	4
กลุ่มพัฒนามะม่วงเพื่อคุณภาพ บ้านทุ่งข้าวพวง	14	8
กลุ่มพัฒนามะม่วงเพื่อคุณภาพแม่ฮ้อโน	17	9
วิสาหกิจชุมชนกลุ่มพัฒนามะม่วงเพื่อคุณภาพบ้านปางเพื่อง	22	12
รวม	60	33
2. เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนสมุนไพรภาคเหนือ		
วิสาหกิจชุมชนสมุนไพรดอยหล่อ	8	4
วิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรผักเชียงดาบ้านศรีแดนเมือง	7	4
วิสาหกิจชุมชนแม่แตงสมุนไพรเพื่อการแพทย์	20	11
รวม	35	19
3. เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์รวมใจพัฒนา		
วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปสมุนไพรบ้านปี่ระกา	11	6
วิสาหกิจชุมชนกลุ่มนมแพะนางฟ้า	7	4
วิสาหกิจชุมชนมีดีที่สมุนไพร	8	4
รวม	26	14

ตารางที่ 1 (ต่อ)

เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน	ประชากร (คน)	กลุ่มตัวอย่าง (คน)
4. เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนรวมพลังเกษตรกรอินทรีย์เชียงใหม่		
วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ปลูกและแปรรูปพืชสมุนไพรอินทรีย์แมริม	16	9
วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ปลูกและแปรรูปพืชสมุนไพรอินทรีย์ดอนแก้ว	8	4
วิสาหกิจชุมชนสปริงเฮอรับอลส์	12	7
วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปสมุนไพรศาลา	11	6
วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ปลูกและแปรรูปสมุนไพรเพื่อสุขภาพและความงาม	7	4
รวม	54	30
5. เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนสถาบันการเงินชุมชน อบต.เปียงหลวง		
วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปอาหารและเครื่องดื่มบ้านจอง	7	4
วิสาหกิจชุมชนโรงงานปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ	10	5
วิสาหกิจชุมชนสุรากลั่นบ้านใหม่	7	4
วิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอผ้าบ้านเตี้ยหลวง	7	4
รวม	31	17
6. เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์ตำบลบ้านแหวน		
วิสาหกิจชุมชนกลุ่มศิลปะประดิษฐ์บ้านปากกอง	9	5
วิสาหกิจชุมชนกลุ่มปุ๋ยอินทรีย์หมอดินตำบลบ้านแหวน	32	17
วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลิตงานไม้และแปรรูปไม้ หมู่ 10 บ้านแหวน	29	16
วิสาหกิจชุมชนน้ำดื่มทำบุญเรือง	17	9
รวม	87	47
7. เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนข้าวกล้องบ้านทุ่งจำเริง		
วิสาหกิจชุมชนออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านทุ่งจำเริง	20	11
วิสาหกิจชุมชนข้าวกล้องบ้านทุ่งจำเริง	20	11
รวม	40	22
รวม	333	182

2. วิจัยเชิงคุณภาพ

ผู้ให้ข้อมูลในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้คือ คณะกรรมการบริหารเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ประกอบด้วย ประธานวิสาหกิจชุมชน 1 คนและตัวแทนคณะกรรมการ 1 คน ทั้ง 25 กลุ่มวิสาหกิจชุมชน รวมกลุ่มตัวอย่าง คณะกรรมการบริหารเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน 50 คน โดยกำหนดให้ทั้ง 50 คนเป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัยครั้งนี้ ถูกแบ่งออกตามประเภทของงานวิจัย ได้แก่ ใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) สำหรับข้อมูลเชิงปริมาณ และชุดคำถาม (A Set of Question) สำหรับเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยการค้นคว้าจากตำรา หนังสือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งขอคำปรึกษาจากอาจารย์ที่ปรึกษาหลัก อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม และผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัย ซึ่งมีรายละเอียดของเครื่องมือดังต่อไปนี้

1. แบบสอบถาม (Questionnaire) มีลักษณะเป็นคำถามปลายปิด (close-ended questions) และคำถามปลายเปิด (open-ended questions) โดยแบ่งข้อคำถามออกเป็น 5 ตอน ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ข้อคำถามเกี่ยวกับข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ มีลักษณะเป็นแบบสำรวจ ประกอบไปด้วย เพศ อายุ สถานภาพสมรส และการศึกษาสูงสุด โดยใช้ข้อคำถามปลายปิด และข้อคำถามปลายเปิด

ตอนที่ 2 ข้อคำถามเกี่ยวกับปัจจัยเศรษฐกิจสังคมของสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ประกอบไปด้วย ประเภทของวิสาหกิจชุมชน รายได้เฉลี่ยต่อปี แหล่งเงินทุน ช่องทางการจำหน่ายผลผลิต ลักษณะการก่อตั้งเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ระยะเวลาในการเข้าร่วมเป็นสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ช่องทางการได้รับข้อมูลข่าวสารเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน และจำนวนครั้งในการติดต่อเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ใช้ข้อคำถามปลายปิด และข้อคำถามปลายเปิด

ตอนที่ 3 ข้อคำถามเกี่ยวกับปัจจัยแวดล้อมของสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ประกอบด้วย จำนวนครั้งที่ได้รับความช่วยเหลือจากนักส่งเสริมการเกษตร ความแนบแน่นของสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน และการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน โดยความแนบแน่นของสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน และการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน มีลักษณะข้อคำถามเป็นแบบวัดมาตราส่วนการประมาณค่า (Rating Scale) ตามแบบของ Likert (พวงรัตน์ (2540) อ้างถึง Likert (1961)) ใน 5 ระดับ โดยตัวแปรจำนวนครั้งที่ได้รับความช่วยเหลือจากนักส่งเสริมการเกษตร ใช้ข้อคำถามปลายเปิด (Open-ended Question)

ตอนที่ 4 ข้อคำถามเกี่ยวกับการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนใน 3 ด้าน โดยแบบสอบถามมีลักษณะเป็นมาตราส่วนการประมาณค่า (Rating Scale) ตามแบบของ Likert (พวงรัตน์ (2540) อ้างถึง Likert (1961)) ใน 5 ระดับ โดยให้ผู้ตอบแบบสอบถามพิจารณาตามการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนว่าอยู่ในระดับใด

ตอนที่ 5 ข้อคำถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน โดยมีลักษณะเป็นข้อคำถามปลายเปิด

2. ชุดคำถาม (A Set of Question) โดยใช้รูปแบบการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกรายบุคคล (In-depth interview) เพื่อศึกษาการบริหารจัดการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ทั้ง 7 ด้านคือ ด้านโครงสร้าง ด้านการวางแผน ด้านการมีส่วนร่วม ด้านการแลกเปลี่ยนความรู้ ด้านการติดต่อสื่อสาร ด้านการตลาด และด้านผลประโยชน์ โดยศึกษาจากคณะกรรมการบริหารเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ประกอบด้วย ประธาน 1 คนและตัวแทนคณะกรรมการ 1 คน ทั้ง 25 กลุ่มวิสาหกิจชุมชน รวมทั้งหมด 50 คน โดยชุดคำถามนั้นเน้นไปที่การบริหารจัดการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ซึ่งเก็บรวบรวมใน 2 ลักษณะ ดังต่อไปนี้

1.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) ซึ่งมีลักษณะคำถามแบบปลายปิด (close-ended questions) และคำถามแบบปลายเปิด (open-ended questions) จากกลุ่มตัวอย่างสมาชิกเครือข่าย 182 คน

1.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้ชุดคำถาม (A Set of Question) โดยใช้รูปแบบการสนทนากลุ่ม (Focus Group) จากคณะกรรมการบริหารเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จำนวน 50 คน

2. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นการรวบรวมข้อมูลโดยการศึกษาค้นคว้าจากตำราหนังสือ บทความวิชาการ วารสาร สิ่งตีพิมพ์ รวมถึงข้อมูลที่ค้นคว้าผ่านระบบออนไลน์ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานเกษตรอำเภอ สำนักงานเกษตรจังหวัด

การทดสอบเครื่องมือ

การวิจัยเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือ คือ แบบสอบถาม ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น แล้วนำไปทดสอบเพื่อหาความเที่ยงตรง (Validity) และหาความเชื่อมั่น (Reliability) ของเครื่องมือ ดังนี้

1. การทดสอบเพื่อหาความเที่ยงตรง (Validity) เป็นการหาความสอดคล้องกลมกลืนของเนื้อหาตามหลักการหรือทฤษฎี และตรงตามโครงสร้างเนื้อหาที่ได้กำหนด หรือสร้างขึ้นในแบบสอบถาม โดยนำแบบสอบถามเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาและนำไปให้นักประเมินวิสาหกิจชุมชน มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ทำการตรวจสอบแก้ไขภาษาที่ใช้ให้ถูกต้องรัดกุมยิ่งขึ้น

2. การทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability) โดยนำแบบสอบถามที่ผ่านการปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดสอบกับ สมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจริงในการวิจัย จำนวน 30 คน แล้วนำไปหาว่าความเชื่อมั่น (Reliability) ซึ่งเป็นการวัดประสิทธิภาพของเครื่องมือว่า มีลักษณะเชื่อถือได้เพียงใด โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (Cronbach, 1970) ตรวจสอบก่อนนำไปใช้ในการวิจัยผลการทดสอบ

โดยใช้สูตรดังนี้

$$\alpha = \frac{N}{N-1} \left[1 - \frac{\sum s_i^2}{s_t^2} \right]$$

โดยที่ α	=	ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม
N	=	จำนวนข้อของแบบสอบถาม
$\sum S_i^2$	=	ผลรวมของความแปรปรวนของคะแนนแต่ละข้อ
S_t^2	=	คะแนนแปรปรวนของคะแนนทั้งฉบับ

ในการวิจัยครั้งนี้ กำหนดให้ค่าความเชื่อมั่นที่ได้ต้องมีค่าไม่น้อยกว่า 0.70 (สุชาติ, 2534) หมายความว่า เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มีความเชื่อมั่นที่น่าเชื่อถือได้ และสามารถนำไปทดสอบกับประชากร เวลา และสถานที่อื่น ๆ ที่มีความใกล้เคียงกันได้โดยมีความเชื่อมั่นสูง โดยการมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนมีค่าความเชื่อมั่นอยู่ที่ 0.853 ส่วนความแปรปรวนของสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนมีความเชื่อมั่น 0.914 และการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนมีค่าความเชื่อมั่น 0.932 แสดงว่าข้อคำถามในการวิจัยมีความเชื่อถือได้ และแบบสอบถามมีค่าความเที่ยงตรง (Validity) อยู่ที่ IOC = .089

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้แบบสอบถามเพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ โดยใช้โปรแกรมสถิติสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ในการแจกแจงข้อมูลแต่ละส่วนดังต่อไปนี้

1. วิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยเศรษฐกิจสังคม และปัจจัยแวดล้อม ซึ่งประกอบไปด้วย เพศ อายุ สถานภาพสมรส การศึกษาสูงสุด ประเภทของวิสาหกิจชุมชน รายได้เฉลี่ยต่อปี แหล่งเงินทุน ช่องทางการจำหน่ายผลผลิต ลักษณะการก่อตั้งเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ระยะเวลาในการเข้าร่วมเป็นสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ช่องทางการได้รับข้อมูลข่าวสารเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จำนวนครั้งในการติดต่อเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จำนวนครั้งที่ได้รับความช่วยเหลือจากนักส่งเสริมการเกษตร ความแน่นอนของสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน และการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ค่าสูงสุด(Maximum) และค่าต่ำสุด(Minimum) ค่าเฉลี่ย (Mean) การวัดแนวโน้มเข้าสู่ส่วนกลาง (Weighed Mean Score) เพื่อใช้ในการแจกแจงความถี่และจัดลำดับของข้อมูล

สำหรับความแน่นอนของสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน และการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจ ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นแบบวัดมาตราส่วนการประมาณค่า (Rating Scale) ของ Likert (พวงรัตน์ (2540) อ้างถึง Likert (1961)) ใน 5 ระดับคือ 5=แน่นอนมากที่สุด/มีส่วนร่วมมากที่สุด 4=แน่นอนมาก/มีส่วนร่วมมาก 3=แน่นอนปานกลาง/มีส่วนร่วมปานกลาง 2=แน่นอนน้อย/มีส่วนร่วมน้อย 1=แน่นอนน้อยที่สุด/มีส่วนร่วมน้อยที่สุด โดยคะแนนเฉลี่ยที่ได้ นำมาแบ่งเป็นช่วง ๆ เพื่อพิจารณาระดับความแน่นอนและการมีส่วนร่วม (จักรพงษ์ และคณะ, 2562) ดังนี้

ระดับคะแนนเฉลี่ย	ระดับความแน่นอน/ระดับการมีส่วนร่วม
4.50-5.00	แน่นอนมากที่สุด/มีส่วนร่วมมากที่สุด
3.50-4.49	แน่นอนมาก/มีส่วนร่วมมาก
2.50-3.49	แน่นอนปานกลาง/มีส่วนร่วมปานกลาง
1.50-2.49	แน่นอนน้อย/มีส่วนร่วมน้อย
1.00-1.49	แน่นอนน้อยที่สุด/มีส่วนร่วมน้อยที่สุด

2. วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนายั่งยืนใน 3 ด้าน โดยมีเนื้อหาประกอบด้วย ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านสิ่งแวดล้อม โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ค่าสูงสุด (Maximum) ค่าต่ำสุด (Minimum) ค่าเฉลี่ย (Mean) และการวัดแนวโน้มเข้าสู่ส่วนกลาง (Weighed Mean Score) เพื่อใช้ในการแจกแจงความถี่และจัดลำดับของข้อมูล โดยการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนายั่งยืนมีการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นแบบวัดมาตราส่วนการประมาณค่า (Rating Scale) ของ Likert (พวงรัตน์ (2540) อ้างถึง Likert (1961)) ใน 5 ระดับคือ 5=มากที่สุด 4=มาก 3=ปานกลาง 2=น้อย 1=น้อยที่สุด โดยคะแนนเฉลี่ยที่ได้นำมาแบ่งเป็นช่วง ๆ เพื่อพิจารณาระดับความแน่นอนและการมีส่วนร่วม (จักรพงษ์ และคณะ, 2562) ดังนี้

ระดับคะแนนเฉลี่ย	ระดับการดำเนินงานภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนายั่งยืน
4.50-5.00	มากที่สุด
3.50-4.49	มาก
2.50-3.49	ปานกลาง
1.50-2.49	น้อย
1.00-1.49	น้อยที่สุด

3. การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนายั่งยืน 3 ด้าน โดยใช้สถิติเชิงอนุมานคือ การวิเคราะห์ถดถอยพหุ (Multiple Regression Analysis) ด้วยวิธี Stepwise เพื่อวิเคราะห์หาเหตุปัจจัยจากตัวแปรอิสระใน 3 กลุ่มทั้งหมด 19 ตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนายั่งยืนและอธิบายผลการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Explanation)

4. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสนทนากลุ่มกับประธานและคณะกรรมการบริหารจัดการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการจัดหมวดหมู่และการจัดเชื่อมโยงตามขั้นตอนและลำดับเวลา การวิเคราะห์เนื้อหาเชิงเหตุผล (Rational Content Analysis) และนำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนา

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง รูปแบบการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการวิจัยแบบผสมโดยมีวัตถุประสงค์หลักคือ เพื่อศึกษารูปแบบการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาได้นำเสนอใน 6 ตอน เรียงตามลำดับวัตถุประสงค์ของการศึกษาดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐสังคม และแวดล้อมของสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จังหวัดเชียงใหม่

จากตารางที่ 2 พบว่ามากกว่าครึ่ง (ร้อยละ 56.59) เป็นเพศหญิง อายุเฉลี่ยประมาณ 47.54 ปี (ร้อยละ 61.54) สถานภาพสมรส กลุ่มตัวอย่างหนึ่งในสาม (ร้อยละ 37.36) จบการศึกษาระดับประถมศึกษา

ตารางที่ 2 ข้อมูลส่วนบุคคลของสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จังหวัดเชียงใหม่

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน (n=182)	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	103	56.59
หญิง	79	43.40
อายุ (ปี)		
ต่ำกว่า 33	31	17.03
34-43	36	19.78
44-53	49	26.92
สูงกว่า 53	66	36.26
ค่าเฉลี่ย = 47.54	SD = 12.456	Min - Max = 23-73

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน (n=182)	ร้อยละ
สถานภาพสมรส		
โสด	41	22.53
สมรส	112	61.54
หย่าร้าง/หม้าย	26	14.29
แยกกันอยู่	3	1.65
การศึกษาสูงสุด		
ไม่มีโอกาสได้รับการศึกษา	4	2.20
ประถมศึกษา	68	37.36
มัธยมศึกษาตอนต้น	17	9.34
มัธยมศึกษาตอนปลาย	43	23.62
ปวช. – ปวส.	15	8.24
ระดับปริญญาตรีและสูงกว่า	35	19.23

จากตารางที่ 3 วิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่ในเครือข่ายเป็นประเภทการผลิต (ร้อยละ 78.57) มีรายได้เฉลี่ยต่อปี 99,230.77 บาท โดยใช้ทุนตนเอง (ร้อยละ 29.10) และจัดจำหน่ายผลผลิตตามคำสั่งซื้อ (ร้อยละ 23.26) สองในสามของการก่อตั้งเครือข่ายเกิดจากผู้นำกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเป็นคนริเริ่ม (ร้อยละ 63.74) โดยสมาชิกส่วนใหญ่เข้าร่วมเครือข่ายมาแล้ว 3 ปี เกินครึ่งหนึ่งได้รับข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวกับเครือข่ายจากสมาชิก ประธานและคณะกรรมการเครือข่าย (ร้อยละ 52.55) สมาชิกโดยส่วนใหญ่เคยติดต่อเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับเครือข่าย (ร้อยละ 57.14)

ตารางที่ 3 ข้อมูลเศรษฐกิจสังคมของสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จังหวัดเชียงใหม่

ข้อมูลเศรษฐกิจสังคม	จำนวน (n=182)	ร้อยละ
ประเภทของวิสาหกิจชุมชน		
การผลิต	143	78.57
การบริการ	39	21.43

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ข้อมูลเศรษฐกิจสังคม	จำนวน (n=182)	ร้อยละ
รายได้เฉลี่ยต่อปี		
ต่ำกว่า 84,000 บาท	97	53.30
84,001 – 168,000 บาท	61	33.52
168,001 – 252,000 บาท	18	9.89
มากกว่า 252,000 บาท	6	3.30
เฉลี่ย = 99,230.7692 SD = 67,489.831		Min-Max = 24,000-360,000
แหล่งเงินทุน**		
ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์	47	16.91
กองทุนหมู่บ้าน	23	8.27
กองทุนเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน	49	17.63
กู้เงินจากญาติ พี่ น้องและเพื่อนบ้าน	4	1.44
ทุนตนเอง	81	29.14
แหล่งอื่น ๆ (กู้ยืมนอกระบบ)	74	26.62
ช่องทางการจำหน่ายผลผลิต**		
ขายส่ง	85	19.77
ขายปลีก	97	22.56
ตามคำสั่งซื้อ	100	23.26
ฝากร้านค้าจำหน่ายในชุมชน	33	7.67
เทศกาลงานต่าง ๆ	24	5.58
ผ่านพ่อค้าคนกลาง	55	12.79
ออนไลน์	34	8.37
ลักษณะการก่อตั้งเครือข่าย		
ผู้นำกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเป็นคนริเริ่ม	116	63.74
รวมตัวแก้ไขปัญหาวิสาหกิจชุมชน	17	9.34
การส่งเสริมของหน่วยงานภาครัฐ	49	26.92

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ข้อมูลเศรษฐกิจสังคม	จำนวน (n=182)	ร้อยละ
ระยะเวลาการเข้าร่วมเครือข่าย		
เข้าร่วมต่ำกว่า 1 ปี	39	21.43
2 – 3 ปี	98	53.85
4 – 5 ปี	17	9.34
ตั้งแต่ 6 ปีขึ้นไป	28	15.38
เฉลี่ย = 3.357	SD = 2.818	Min–Max = 1-12
ช่องทางการรับข้อมูลข่าวสาร**		
สื่อสิ่งพิมพ์	5	1.96
อินเทอร์เน็ต	64	25.10
สมาชิกภายในเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน	134	52.55
เจ้าหน้าที่หน่วยงานของรัฐ	50	19.61
อื่น ๆ (ประธานเครือข่าย, กลุ่ม Line)	2	0.78
การติดต่อเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับเครือข่าย		
ไม่เคยติดต่อ	78	42.86
เคยติดต่อ	104	57.14

**ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

สำหรับข้อมูลแวดล้อมของสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น 3 ประเด็น ได้แก่ การได้รับความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ความแนบแน่นของสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน และการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การได้รับความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน

จากตารางที่ 4 พบว่ากลุ่มตัวอย่างเกินครึ่งไม่ได้รับความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน (ร้อยละ 56.59) จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารพบว่า การเข้าติดต่อหน่วยงานภาครัฐเพื่อขอความช่วยเหลือของเครือข่ายนั้น บ่อยครั้งที่ได้รับการติดต่อกลับค่อนข้างล่าช้า และในบางครั้งก็ไม่ได้รับการติดต่อกลับแต่อย่างใด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะรูปแบบและระบบดั้งเดิมของการทำงานในระบบราชการที่อาจมีขั้นตอนที่ซับซ้อนและใช้เวลาในการประสานงานค่อนข้างนาน หากกลุ่มวิสาหกิจชุมชนต้องการการรับรอง อย. ของผลิตภัณฑ์ โดยขออนุญาตจากสำนักงาน

เกษตรกรอำเภอ โดยจำเป็นต้องมีการเตรียมเอกสารค่อนข้างมาก ผ่านหลายหน่วยงานย่อยในสำนักงาน เกษตรอำเภอหลายหน่วยงาน จึงเป็นเหตุให้การดำเนินงานนั้นต้องใช้ระยะเวลาานพอสมควร ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความเข้าใจผิดของสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในการไม่ได้รับการติดต่อกลับจากสำนักงาน

ตารางที่ 4 ข้อมูลเวดล้อมของสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จังหวัดเชียงใหม่

ข้อมูลเวดล้อม	จำนวน (คน)	ร้อยละ
การได้รับความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน		
ไม่เคยได้รับความช่วยเหลือ	103	56.59
เคยได้รับความช่วยเหลือ	79	43.41

2. ความแนบแน่นของสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จังหวัดเชียงใหม่

จากการศึกษาในตารางที่ 5 พบว่าความแนบแน่นของสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.23) โดยเมื่อพิจารณารายประเด็น พบว่า การสนับสนุนซึ่งกันและกันในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ การเคารพความคิดเห็นของกันและกัน ความเต็มใจในการเข้าร่วมกิจกรรม มีการติดต่อให้ความช่วยเหลือหรือตักเตือนสมาชิกด้วยกัน และความเชื่อใจกันของสมาชิกเป็น 5 ประเด็นหลักที่แสดงให้เห็นถึงความแนบแน่นของสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ อยู่ในระดับ “มาก” (ค่าเฉลี่ย 4.31, 4.29, 4.23, 4.21 และ 4.11 ตามลำดับ)

ตารางที่ 5 ความแนบแน่นของสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จังหวัดเชียงใหม่

ความแนบแน่นของสมาชิก เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน	ระดับความแนบแน่นของสมาชิก				$\bar{x}$	SD	แปล ผล
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย			
1. สมาชิกในเครือข่ายมีความเชื่อใจกัน	62 (34.07)	78 (42.86)	42 (23.08)	0 (0)	4.110	0.750	มาก
2. สมาชิกในเครือข่ายเคารพความคิดเห็นของกันและกัน	87 (47.80)	61 (33.52)	34 (18.68)	0 (0)	4.291	0.764	มาก
3. สมาชิกในเครือข่ายสนับสนุนซึ่งกันและกันในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ	87 (47.80)	68 (37.36)	24 (13.19)	3 (1.65)	4.313	0.762	มาก

ตารางที่ 5 (ต่อ)

ความแนบแน่นของสมาชิก เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน	ระดับความแนบแน่นของสมาชิก				$\bar{x}$	SD	แปล ผล
	มากที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย			
4. สมาชิกในเครือข่ายมีความ เต็มใจในการเข้าร่วมกิจกรรม ต่าง ๆ ของชุมชนเสมอ	84 (46.15)	55 (30.22)	43 (23.63)	0 (0)	4.225	0.807	มาก
5. กรณีสมาชิกในเครือข่ายขาด ความสนใจในการดำเนินงาน ของเครือข่าย สมาชิกที่เหลือ มีการติดต่อให้ความช่วยเหลือ หรือดักเตือน	87 (47.80)	46 (25.27)	49 (26.92)	0 (0)	4.209	0.841	มาก
รวม					4.230	0.785	มาก

3. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน

จากการศึกษาในตารางที่ 6 พบว่า การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.02) โดยเมื่อพิจารณารายประเด็นพบ 4 ประเด็น พบว่า การมีส่วนร่วมด้านการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมด้านการแบ่งผลประโยชน์ร่วมกัน การมีส่วนร่วมด้านการดำเนินงานเครือข่าย และการมีส่วนร่วมด้านการประเมินผล (ค่าเฉลี่ย 4.14, 4.07, 3.98 และ 3.90 ตามลำดับ)

ตารางที่ 6 การมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน

การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินงาน กลุ่มวิสาหกิจชุมชน	$\bar{x}$	SD	ระดับการมี ส่วนร่วม
การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการตัดสินใจ	4.14	0.873	มาก
การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินการ	4.07	0.923	มาก
การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการแบ่งผลประโยชน์ร่วมกัน	3.98	0.888	มาก
การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการประเมินผล	3.90	0.989	มาก
รวม	4.02	0.671	มาก

เมื่อพิจารณาผลการศึกษาในแต่ด้านของการมีส่วนร่วมตามข้อมูลในตารางที่ 7 พบว่า การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการตัดสินใจทั้ง 3 ประเด็นอยู่ในระดับ “มาก” คือ การมีส่วนร่วมตัดสินใจในการก่อตั้งเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน การมีส่วนร่วมตัดสินใจคิดและปฏิบัติแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน และการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจปรับปรุงและพัฒนาการดำเนินงานของเครือข่าย (ค่าเฉลี่ย 4.22, 4.13 และ 4.08 ตามลำดับ) ในขณะที่การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินการพบว่ทั้ง 3 ประเด็นย่อยอยู่ในระดับ “มาก” ได้แก่ การมีส่วนร่วมวางแผนการดำเนินงานและทิศทางของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน มีการแลกเปลี่ยนความรู้ของสมาชิกระหว่างเครือข่าย และมีส่วนร่วมประสานงานกับบุคคลหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน (ค่าเฉลี่ย 4.06, 4.07 และ 3.81 ตามลำดับ)

เมื่อพิจารณาการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการแบ่งผลประโยชน์ร่วมกันพบว่า ประเด็นย่อยทั้ง 3 ประเด็น สมาชิกกลุ่มเข้ามามีส่วนร่วมในระดับ “มาก” ทุกประเด็น โดยประเด็นที่ให้ความสำคัญมากที่สุดคือ มีส่วนร่วมในการได้รับประโยชน์ทางอ้อมจากเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน (ค่าเฉลี่ย 4.17) รองลงมาคือ การมีส่วนร่วมในการส่งต่อผลประโยชน์จากเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนสู่สมาชิกคนอื่น ๆ และสมาชิกครอบครัว (ค่าเฉลี่ย 4.13) และการมีส่วนร่วมแสดงความเห็นเกี่ยวกับอัตรารายได้หรือค่าจ้างของสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน (ค่าเฉลี่ย 3.90) ในขณะที่การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการประเมินผลการพบว่สองในสามประเด็นย่อยอยู่ในระดับ “ปานกลาง” คือ มีส่วนร่วมติดตามและประเมินผลการดำเนินกิจกรรมของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน (ค่าเฉลี่ย 3.21) และมีส่วนร่วมประเมินปัญหาและอุปสรรคที่เกี่ยวข้อง (ค่าเฉลี่ย 2.99) ในขณะที่มีส่วนร่วมในการติดตามและแก้ไขปัญหาของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอยู่ในระดับ “มาก” (ค่าเฉลี่ย 4.06)

ตารางที่ 7 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน

การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน	ระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิก					$\bar{x}$	SD	แปลผล
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
ด้านการตัดสินใจ								
1. มีส่วนร่วมตัดสินใจในการก่อตั้งเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน	87 (47.80)	48 (26.37)	47 (25.82)	0 (0)	0 (0)	4.220	0.832	มาก
2. มีส่วนร่วมตัดสินใจคิดและปฏิบัติแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน	82 (45.05)	48 (26.37)	47 (25.82)	3 (1.65)	2 (1.10)	4.126	0.929	มาก
3. มีส่วนร่วมในการตัดสินใจปรับปรุงและพัฒนาการดำเนินงานของเครือข่าย	68 (37.36)	64 (35.16)	48 (26.37)	0 (0)	2 (1.10)	4.077	0.857	มาก
รวม						4.141	0.873	มาก
ด้านการดำเนินงาน								
4. มีส่วนร่วมวางแผนการดำเนินงานและทิศทางของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน	70 (38.46)	57 (31.32)	57 (31.32)	0 (0)	2 (1.10)	4.060	0.881	มาก
5. มีการแลกเปลี่ยนความรู้ของสมาชิกระหว่างเครือข่าย	71 (39.01)	63 (34.62)	39 (21.43)	7 (3.85)	2 (1.10)	4.066	0.926	มาก

ตารางที่ 7 (ต่อ)

การมีส่วนร่วมในการ ดำเนินงานของเครือข่าย วิสาหกิจชุมชน	ระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิก					$\bar{x}$	SD	แปล ผล
	มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด			
6. มีส่วนร่วมประสานงาน กับบุคคลหรือองค์กรที่ เกี่ยวข้องในการดำเนินงาน ของเครือข่ายวิสาหกิจ ชุมชน	59 (32.42)	38 (20.88)	80 (43.96)	2 (1.10)	3 (1.65)	3.813	0.962	มาก
รวม						3.980	0.923	มาก
ด้านการแบ่งผลประโยชน์ร่วมกัน								
7. มีส่วนร่วมแสดง ความเห็นเกี่ยวกับอัตรา รายได้หรือค่าจ้างของ สมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจ ชุมชน	55 (30.22)	59 (32.42)	64 (35.16)	2 (1.10)	2 (1.10)	3.896	0.889	มาก
8. มีส่วนร่วมในการได้รับ ประโยชน์ทางอ้อมจาก เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน เช่น ความรู้ ทรัพยากร สิทธิ์พิเศษทางการตลาด เป็นต้น	82 (45.05)	53 (29.12)	43 (23.63)	4 (2.20)	0 (0)	4.170	0.866	มาก
9. มีส่วนร่วมในการส่งต่อ ผลประโยชน์จากเครือข่าย วิสาหกิจชุมชนสู่สมาชิกคน อื่น ๆ และสมาชิก ครอบครัว	78 (42.86)	60 (32.97)	37 (20.33)	5 (2.75)	2 (1.10)	4.137	0.909	มาก
รวม						4.068	0.888	มาก

ตารางที่ 7 (ต่อ)

การมีส่วนร่วมในการ ดำเนินงานของเครือข่าย วิสาหกิจชุมชน	ระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิก					$\bar{x}$	SD	แปล ผล
	มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด			
ด้านการประเมินผล								
10. มีส่วนร่วมติดตาม และประเมินผลการ ดำเนินกิจกรรมของ เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน	13 (7.14)	45 (24.73)	97 (53.30)	21 (11.54)	6 (3.30)	3.21	.861	ปาน กลาง
11. มีส่วนร่วมในการ ติดตามและแก้ไขปัญหา ของเครือข่ายวิสาหกิจ ชุมชน	75 (41.21)	52 (28.57)	48 (26.37)	5 (2.75)	2 (1.10)	4.06	.941	มาก
12. มีส่วนร่วมประเมิน ปัญหาและอุปสรรคที่ เกี่ยวข้องในเครือข่าย วิสาหกิจชุมชน	17 (9.34)	26 (14.29)	83 (45.60)	51 (28.02)	5 (2.75)	2.99	.955	ปาน กลาง
รวม						3.42	.919	ปาน กลาง
รวมทั้งหมด						3.903	.671	มาก

ตอนที่ 2 การดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนายั่งยืน

จากตารางที่ 8 การศึกษาการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนายั่งยืนในบริบทของสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนได้แบ่งออกเป็น 3 ด้านคือ ความยั่งยืนในด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ที่อยู่ในระดับ มาก (ค่าเฉลี่ย 4.00) โดยระดับการดำเนินงานอย่างยั่งยืนในแต่ละด้านมีความใกล้เคียงกันโดยพบว่า ความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.17) รองลงมาความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม (ค่าเฉลี่ย 4.04) และด้านสังคม (ค่าเฉลี่ย 3.79)

ตารางที่ 8 ระดับการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืน

การดำเนินงานอย่างยั่งยืน	$\bar{x}$	SD	ระดับความยั่งยืน
การดำเนินงานด้านสังคม	3.79	.878	มาก
การดำเนินงานด้านเศรษฐกิจ	4.17	.875	มาก
การดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อม	4.04	.865	มาก
รวม	4.00	0.63	มาก

เมื่อพิจารณาการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน รายงานพบว่า การจัดให้สมาชิกได้พบปะแลกเปลี่ยนกันอย่างสม่ำเสมอเพื่อการดำเนินงานที่เข้าใจกัน การสร้างแรงจูงใจเพื่อให้เกิดการเป็นเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่เข้มแข็งและยั่งยืน การพูดคุยและวางแผนในการสร้างผู้นำรุ่นใหม่ในเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเพื่อสืบทอดการบริหารและดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนต่อไป ทั้งหมดอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.13 และค่าเฉลี่ย 4.11) ส่งผลต่อการจัดการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนในด้านของสังคม ในขณะที่การจัดการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนด้านเศรษฐกิจอยู่ในระดับมาก นั้นเป็นผลมาจากการมีแนวทางการดำเนินงานเพื่อให้สมาชิกในเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนมีรายจ่ายลดลง และมีการวางแผนเพิ่มการลงทุนปรับปรุง และพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มยอดขายและรายได้ร่วมกันระหว่างเครือข่าย ที่มีอยู่ในระดับมาก และมีค่าเฉลี่ยสูงสุดทั้ง 2 ด้านในด้านเศรษฐกิจ (ค่าเฉลี่ย 4.32 และค่าเฉลี่ย 4.20) และเมื่อพิจารณาถึงการจัดการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อมที่อยู่ในระดับมากพบว่า การมีวิธีการผลิตที่ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ลดขยะและของเสีย มีค่าเฉลี่ยสูงสุดและอยู่ในระดับมาก แต่ในทางกลับกันเทคโนโลยีในการดำเนินการกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับปานกลางและมีค่าเฉลี่ยต่ำสุดของการจัดการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม (ตารางที่ 9)

ตารางที่ 9 การดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

การดำเนินงานของเครือข่าย วิสาหกิจชุมชน ภายใต้กรอบ แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน	ระดับการดำเนินงานภายใต้กรอบแนวคิดการ พัฒนาที่ยั่งยืน					$\bar{x}$	SD	แปล ผล
	มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด			
	ด้านสังคม							
1. มีการจัดให้สมาชิกได้พบปะ แลกเปลี่ยนกันอย่างสม่ำเสมอ เพื่อการดำเนินงานที่เข้าใจกัน	77 (42.31)	51 (28.02)	54 (29.67)	0 (0)	0 (0)	4.13	.841	มาก
2. มีการประชาสัมพันธ์ให้กลุ่ม วิสาหกิจชุมชนทราบถึงการ ดำเนินงานแบบเครือข่าย	38 (20.88)	47 (25.82)	87 (47.80)	9 (4.95)	1 (0.55)	3.62	.889	ปาน กลาง
3. มีการจัดประชุมสัญจรกันใน เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอย่าง สม่ำเสมอ	15 (8.24)	24 (13.19)	95 (52.20)	56 (24.73)	3 (1.65)	3.02	.882	ปาน กลาง
4. มีการสร้างแรงจูงใจเพื่อให้เกิด การเป็นเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ที่เข้มแข็งและยั่งยืน	76 (41.76)	57 (31.32)	44 (24.18)	3 (1.65)	2 (1.10)	4.11	.904	มาก
5. มีการพูดคุยและวางแผนใน การสร้างผู้นำรุ่นใหม่ในเครือข่าย วิสาหกิจชุมชนเพื่อสืบทอดการ บริหารและดำเนินงานของ เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนต่อไป	69 (37.91)	65 (35.71)	44 (24.18)	2 (1.10)	2 (1.10)	4.08	.872	มาก
รวม						3.79	.878	มาก

ตารางที่ 9 (ต่อ)

การดำเนินงานของเครือข่าย วิสาหกิจชุมชน ภายใต้กรอบ แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน	ระดับการดำเนินงานภายใต้กรอบแนวคิดการ พัฒนาที่ยั่งยืน					$\bar{x}$	SD	แปล ผล
	มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด			
	2. ด้านเศรษฐกิจ							
6. มีแนวทางการดำเนินงาน เพื่อให้สมาชิกในเครือข่าย วิสาหกิจชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น	75 (41.21)	66 (36.26)	34 (18.68)	5 (2.75)	2 (1.10)	4.14	.891	มาก
7. มีแนวทางการดำเนินงาน เพื่อให้สมาชิกในเครือข่าย วิสาหกิจชุมชนมีรายจ่ายลดลง	91 (50.00)	61 (33.52)	28 (15.38)	2 (1.10)	0 (0)	4.32	.772	มาก
8. มีแนวทางการดำเนินงาน เพื่อให้สมาชิกในเครือข่าย วิสาหกิจชุมชนมีเงินออมมาก ยิ่งขึ้น	74 (40.66)	65 (35.71)	37 (20.33)	4 (2.20)	2 (1.10)	4.13	.886	มาก
9. มีแนวทางการดำเนินงาน เพื่อให้สมาชิกในเครือข่าย วิสาหกิจชุมชนมีแผนในการรับมือ กับปัญหาทางการเงินที่อาจ เกิดขึ้นในอนาคต	70 (38.46)	66 (36.26)	40 (21.98)	2 (1.10)	4 (2.20)	4.08	.919	มาก
10. มีการวางแผนเพิ่มการลงทุน ปรับปรุง และพัฒนาผลิตภัณฑ์ เพื่อเพิ่มยอดขายและรายได้ ร่วมกันระหว่างเครือข่าย	83 (45.60)	63 (34.62)	30 (16.48)	2 (1.10)	4 (2.20)	4.20	.909	มาก
รวม						4.17	.875	มาก

ตารางที่ 9 (ต่อ)

การดำเนินงานของเครือข่าย วิสาหกิจชุมชน ภายใต้กรอบ แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน	ระดับการดำเนินงานภายใต้กรอบแนวคิดการ พัฒนาที่ยั่งยืน					$\bar{x}$	SD	แปล ผล
	มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด			
	3. ด้านสิ่งแวดล้อม							
11. มีการนำทรัพยากรธรรมชาติมา ใช้ในกระบวนการผลิตลดลง	78 (42.86)	70 (38.46)	32 (17.58)	0 (0)	2 (1.10)	4.22	.812	มาก
12. มีการนำความรู้ด้านการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมมาใช้ประกอบการ ดำเนินกิจกรรมวิสาหกิจชุมชน	82 (45.05)	63 (34.62)	34 (18.68)	1 (0.55)	2 (1.10)	4.22	.845	มาก
13. มีวิธีการผลิตที่ไม่มีผลกระทบต่อ สิ่งแวดล้อม ลดขยะและของเสีย	83 (45.60)	68 (37.36)	26 (14.29)	1 (0.55)	4 (2.20)	4.24	.876	มาก
14. ลดการใช้พลังงาน และมี วิธีการใช้พลังงานให้มีประสิทธิภาพ สูงสุด	77 (42.31)	65 (35.71)	35 (19.23)	3 (1.65)	2 (1.10)	4.16	.870	มาก
15. ใช้เทคโนโลยีในการดำเนินการ กิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นมิตรต่อ สิ่งแวดล้อม	21 (11.54)	56 (30.77)	78 (42.86)	23 (12.64)	4 (2.20)	3.37	.923	ปาน กลาง
รวม						4.04	.865	มาก

ตอนที่ 3 การบริหารจัดการของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนของคณะกรรมการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จังหวัดเชียงใหม่

การศึกษาการบริหารจัดการของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนผู้วิจัยได้ทำการศึกษากับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นประธาน คณะกรรมการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน โดยมีรายละเอียดต่อไปนี้

3.1 ด้านโครงสร้าง

1. เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนทั้ง 7 แห่งมีโครงสร้างที่ชัดเจนและเป็นธรรมเนื่องจากได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐในการช่วยเหลือและส่วนร่วมในการจัดการโครงสร้างกรรมการเครือข่าย

2. มีการกำหนดตามบทบาทของความสามารถของคณะกรรมการ โดยเน้นไปที่ขีดความสามารถในการแข่งขันของแต่ละวิสาหกิจชุมชนที่อยู่ในเครือข่าย หากวิสาหกิจชุมชนไหนที่มีผู้นำเข้มแข็งวิสาหกิจชุมชนนั้นจะมีบทบาทหน้าที่ในเครือข่ายมากกว่าวิสาหกิจชุมชนที่เพิ่งเกิดใหม่หรือดำเนินงานในระดับทั่ว ๆ ไป

3. และมีการผลัดเปลี่ยนการเป็นคณะกรรมการโดยหมุนเวียนกันจากตัวคณะกรรมการที่เป็นกรรมการและประธานของแต่ละกลุ่มในเครือข่าย โดยจะเปลี่ยนช่วงที่มีการต่อภาระจดทะเบียนเครือข่าย

4. โดยมีหน่วยงานให้ความช่วยเหลือตั้งแต่ก่อนจะเกิดเครือข่ายจนกระทั่งจดทะเบียน และยังช่วยในด้านของการวางโครงสร้างของเครือข่ายให้เป็นรูปธรรม การกำหนดบทบาทหน้าที่

3.2 ด้านการวางแผน

1. เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนมีการกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ โดยรวมของทุกเครือข่าย กำหนดไว้ว่า เพื่อเป็นการสร้างความเข้มแข็งทางด้านเศรษฐกิจ การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นภายในกลุ่มของตน ทางด้านเศรษฐกิจหมายถึง เพื่อมีอำนาจในการต่อรองราคาทางการตลาดและสถาบันการเงิน การรวมตัวเพื่อสร้างกองทุนเครือข่าย อีกทั้งยังเป็นการหนุนเสริมด้านการแลกเปลี่ยนสินค้ากันภายในเครือข่าย การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้หมายถึง การแลกเปลี่ยนทั้งด้านความรู้ เทคนิค วิธีการต่าง ๆ ระหว่างกันภายในเครือข่าย เพื่อเพิ่มขีดความสามารถของกลุ่มตน และแก้ไขปัญหาหมายถึงการแก้ไขปัญหาที่ตนไม่สามารถแก้ไขได้ โดยขอความช่วยเหลือจากกลุ่มในเครือข่ายที่มีตัวแปรในการแก้ไขปัญหา

2. และในช่วงแรกของการก่อตั้งเครือข่าย มีการจัดทำแผนการดำเนินการตั้งแต่แรกและปฏิบัติตามกันมาตลอดและจะเริ่มเขียนแผนใหม่ในช่วงปลายปีก่อนการต่อทะเบียนเครือข่าย แต่ทั้งนี้ด้วยปัญหาทางด้านเศรษฐกิจและโรคระบาดทำให้การจัดทำแผนเกิดล่าช้าและไม่มีการดำเนินการใน

ส่วนนั้น ทั้งนี้แต่ละเครือข่ายให้ความคิดเห็นว่าหากไม่มีปัญหาด้านต้น ก็จะทำการดำเนินการวางแผนตามเดิมในทุก ๆ ปี

3. มีการกำหนดระเบียบข้อบังคับกันตั้งแต่เริ่มก่อตั้งเครือข่ายเพื่อความเท่าเทียมซึ่งกันและกัน เครือข่าย หากมีกลุ่มที่อยู่นอกเครือข่ายต้องการเข้าร่วมก็มีระเบียบที่ต้องยอมรับจากเครือข่าย ถึงจะดำเนินการเข้าร่วมได้

4. ส่วนของประเมินผลการดำเนินงาน จะมีการประเมินในช่วงแรกของการก่อตั้งเพียงเท่านั้น ภายในปีหลัง ๆ เริ่มไม่มีการประเมินอันเนื่องจากปัญหาทางด้านโรคระบาดและการขาดความสนใจในเรื่องของการประเมินผล

5. โดยได้รับความช่วยเหลือในประเด็นด้านการเขียนแผนและการบริหารจัดการเครือข่ายในตอนก่อตั้งเครือข่าย แต่ในระยะหลังไม่ได้รับความช่วยเหลือเพราะในช่วงแลกมีการนำร่องไว้แล้วภาครัฐจึงเล็งเห็นว่าสามารถดำเนินการเองได้โดยไม่ต้องช่วยเหลือ

3.3 ด้านการมีส่วนร่วม

1. การมีส่วนร่วมในการก่อตั้งเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนโดยส่วนใหญ่แล้วเกิดขึ้นระหว่างประธาน และคณะกรรมการวิสาหกิจชุมชนของแต่ละแห่งได้มาพูดคุยและร่วมออกแสดงความคิดเห็นในการจัดตั้งเครือข่าย จนเป็นการตกลงร่วมกันก่อตั้ง

2. การรวมตัวการก่อตั้งเป็นเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ได้เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในเครือข่ายมีการหมุนเวียนของการผลิต บริการ และการจัดจำหน่ายโดยทำเป็นระบบ

3. ในส่วนของข้อมูลข่าวสารจะได้รับจากภาครัฐ หรือภาคเอกชนที่เข้ามาติดต่อของประธานเครือข่าย และคณะกรรมการ หลังจากนั้นก็จะมีการกระจายข่าวไปยังสมาชิกเครือข่ายอีกทีหนึ่ง โดยมีการบอกต่อตามลำดับ

4. ด้านของการประชุมประธาน และคณะกรรมการคอยจัดประชุมอย่างสม่ำเสมอ เพื่อแก้ไขปัญหาโดยการจัดประชุมจะเน้นไปที่ผู้ที่มีความสามารถในกลุ่ม เป็นผู้เข้าร่วมเป็นหลัก (ประธาน คณะกรรมการ และสมาชิกที่มีความสามารถของเครือข่าย) ในช่วงก่อนหน้าการระบาดของ COVID-19 แต่หลังจากการระบาดก็ได้เกิดปัญหาทางด้านเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมขึ้น ส่งผลให้ไม่สามารถจัดประชุมได้ การรวมตัวเพื่อแก้ปัญหาจึงไม่เกิดขึ้น

5. การมีส่วนร่วมในด้านการตลาด ซึ่งเป็นหนึ่งในจุดมุ่งหมายของการก่อตั้งเครือข่าย มีการพูดถึงในภาพรวมของเครือข่ายเกี่ยวข้องกับเรื่องของการตลาด คือการรวมตัวเพื่อมีอำนาจทางการตลาด และเพื่อเป็นการขยายฐานการผลิต เช่น หากวัตถุดิบไม่เพียงพอจึงซื้อจากสมาชิกเครือข่ายด้วยกันเพื่อเป็นการทดแทนสิ่งที่ขาดเหลือ เป็นต้น

6. หน่วยงานภาครัฐได้มีส่วนร่วมในช่วงก่อนก่อตั้งเครือข่ายมีการส่งเสริมและอบรมให้ความรู้ด้านการวางแผน การจัดโครงสร้าง การกำหนดทิศทาง และบทบาทของแต่ละคน แต่หลังจากการ

ก่อตั้งและช่วยเหลือมาประมาณ 1-2 ปี ก็ไม่ได้ส่งเสริมอย่างสม่ำเสมอทำให้การดำเนินการของเครือข่ายต่าง ๆ ซ้ำลงขาดช่วง

3.4 ด้านการแลกเปลี่ยนความรู้

1. มีการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้หรือเทคนิคในการผลิต บริการ การตลาด และการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนตั้งแต่ก่อตั้งเป็นเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน และเกิดขึ้นในทุก ๆ อริยาบทจนถึงปัจจุบัน

2. มีการแลกเปลี่ยนวิธีการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ระหว่างวิสาหกิจชุมชนสู่วิสาหกิจชุมชน โดยแบ่งปันประสบการณ์และวิธีการ

3. ทั้งนี้หน่วยงานภาครัฐได้มีการส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับการดำเนินงานเครือข่าย การส่งเสริมการในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเครือข่าย เช่น การผลิต การบริการ และการตลาด แต่ในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของไวรัสทำให้ขาดการส่งเสริมด้านต่าง ๆ

3.5 ด้านการติดต่อสื่อสาร

1. ช่องทางการติดต่อสมาชิกทั้งเครือข่าย ส่วนใหญ่สมาชิกและคณะกรรมการจะใช้ส่วนของโซเชียลมีเดีย Facebook และ Line ในการติดต่อกันเป็นส่วนใหญ่ อีกทั้งมีกลุ่มสนทนาของเครือข่ายบนโซเชียล

2. การก่อตั้งเครือข่ายที่เกิดจากการส่งเสริมโดยตรงจากภาครัฐ มีการติดต่อสม่ำเสมอจากภาครัฐ

3. แต่เมื่อเครือข่ายติดต่อโดยตรงถึงเจ้าหน้าที่กลับไม่ได้รับความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่

3.6 ด้านการตลาด

1. การสร้างเครือข่ายทำให้เกิดช่องทางใหม่ ๆ แลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างกลุ่ม ถือเป็นช่องทางในการขายใหม่

2. อีกทั้งการรวมตัวกันทำให้เกิดการขยายช่องทางการตลาด เกิดการฝากร้านในชุมชนขายสินค้าของสมาชิกเครือข่าย หากกลุ่มไหนขายอะไร สมาชิกในเครือข่ายก็จะช่วยกันบอกต่อ

3. เครือข่ายไม่เคยได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐในการจัดหาตลาด นอกเสียจากการเชิญไปออกร้านตามงานเทศกาลต่าง ๆ เพียงเท่านั้น

3.7 ด้านผลประโยชน์

1. จากการรวมตัวเป็นเครือข่ายทำให้เกิดการลดต้นทุนการผลิตและลดความสูญเสียในการผลิตขึ้นอย่างมาก

2. ลดการสูญเสียทรัพยากรและจัดสรรทรัพยากรที่ดีขึ้นของสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน

3. ทำให้ได้รับรายได้เพิ่มมากขึ้นจากกระบวนการและสิ่งที่ได้จากการรวมตัวเป็นเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ทั้งนี้มีการแบ่งผลประโยชน์จะขึ้นอยู่กับหุ้นหรือจำนวนของผลผลิตที่ผลิตได้

ตอนที่ 4 รูปแบบการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

รูปแบบการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ สมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนทั้ง 7 เครือข่าย จังหวัดเชียงใหม่ มีจำนวนกลุ่มตัวอย่าง 182 คน โดยครั้งนี้มีดำเนินการวิเคราะห์หาปัจจัยที่มีผลต่อดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยการวิเคราะห์การถดถอยพหุ ด้วยวิธี Stepwise Multiple Regression Analysis โดยแยกการวิเคราะห์ออกเป็น 4 สมการ คือ ความยั่งยืนด้านสังคม ความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจ ความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม และความยั่งยืนในภาพรวม ประกอบไปด้วยตัวแปรอิสระทั้งหมด 23 ตัวแปร แบ่งเป็นตัวแปรอิสระ 19 ตัวแปร และตัวแปรตาม 4 ตัวแปร ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตัวแปรอิสระ

1. Gender	หมายถึง	เพศของสมาชิกเครือข่าย
2. Age	หมายถึง	อายุของสมาชิกเครือข่าย
3. Status	หมายถึง	สถานภาพสมรสของสมาชิกเครือข่าย
4. Edu	หมายถึง	ระดับการศึกษาของสมาชิกเครือข่าย
5. Type	หมายถึง	ประเภทของวิสาหกิจชุมชนของสมาชิกเครือข่าย
6. Income	หมายถึง	รายได้เฉลี่ยต่อปีของสมาชิกเครือข่าย
7. Funding	หมายถึง	แหล่งเงินทุนของสมาชิกเครือข่าย
8. Distribute	หมายถึง	ช่องทางการจำหน่ายของสมาชิกเครือข่าย
9. Founding	หมายถึง	ลักษณะการก่อตั้งเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน
10. Time	หมายถึง	ระยะเวลาในเข้าร่วมเป็นสมาชิกเครือข่าย
11. Info	หมายถึง	ช่องทางการรับข้อมูลข่าวสารเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน
12. Contact	หมายถึง	จำนวนติดต่อเจ้าหน้าที่ของสมาชิกเครือข่าย
13. Help	หมายถึง	จำนวนครั้งการได้รับความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่
14. Cohen	หมายถึง	ความแนบแน่นระหว่างสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน
15. Dec	หมายถึง	การมีส่วนร่วมในด้านการตัดสินใจ
16. Ope	หมายถึง	การมีส่วนร่วมในด้านดำเนินการ
17. Ben	หมายถึง	การมีส่วนร่วมในด้านการแบ่งผลประโยชน์ร่วมกัน
18. Eva	หมายถึง	การมีส่วนร่วมในด้านการประเมินผล
19. Par_t	หมายถึง	การมีส่วนร่วมในภาพรวมทั้ง 4 ด้าน

ตัวแปรตาม

1. Soci หมายถึง การดำเนินงานอย่างยั่งยืนด้านสังคม
2. Econ หมายถึง การดำเนินงานอย่างยั่งยืนด้านเศรษฐกิจ
3. Envi หมายถึง การดำเนินงานอย่างยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม
4. Total หมายถึง การดำเนินงานอย่างยั่งยืนภาพรวมทั้ง 3 ด้าน

ในการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้นดำเนินการกำหนดสมการทั้งหมด 4 สมการ ซึ่งสามารถเขียนเป็นสมการที่สมบูรณ์ได้ดังนี้

$$\text{Soci} = b_0 + b_1\text{Par}_t + b_2\text{Ope} + b_3\text{INCOME\_G1} + b_4\text{Help} + b_5\text{Funding (W1)} + b_6\text{Dec} + b_7\text{Founding (ESTA3)} + b_8\text{Distribute (M2)} \dots\dots\dots (1)$$

โดย b_0 คือ ค่าคงที่ และ $b_1, b_2, \dots, b_8$ เป็นสัมประสิทธิ์การถดถอยของตัวแปรอิสระสมการถดถอยด้านการดำเนินงานอย่างยั่งยืนด้านสังคม

$$\text{Econ} = b_0 + b_1\text{Par}_t + b_2\text{Status\_2} + b_3\text{Time\_G1} + b_4\text{Distribute(M\_5)} + b_5\text{Ben} + b_6\text{Age(34-43)} + b_7\text{Edu(2)} + b_8\text{Income(3)} + b_9\text{Distribute(M1)} + b_{10}\text{Distribute(M6)} + b_{11}\text{Funding (W1)} \dots\dots\dots (2)$$

โดย b_0 คือ ค่าคงที่ และ $b_1, b_2, \dots, b_{11}$ เป็นสัมประสิทธิ์การถดถอยของตัวแปรอิสระสมการถดถอยด้านการดำเนินงานอย่างยั่งยืนด้านเศรษฐกิจ

$$\text{Envi} = b_0 + b_1\text{Time(1)} + b_2\text{Info(4)} + b_3\text{Ben} + b_4\text{Edu(6)} + b_5\text{Status(1)} + b_6\text{Edu(3)} \dots\dots\dots (3)$$

โดย b_0 คือ ค่าคงที่ และ $b_1, b_2, \dots, b_6$ เป็นสัมประสิทธิ์การถดถอยของตัวแปรอิสระสมการถดถอยด้านการดำเนินงานอย่างยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม

$$\text{Total} = b_0 + b_1\text{Par}_t + b_2\text{Income(1)} + b_3\text{Ben} + b_4\text{Funding(W1)} + b_5\text{Help} + b_6\text{Time(1)} + b_7\text{Edu(5)} \dots\dots\dots (4)$$

โดย b_0 คือ ค่าคงที่ และ $b_1, b_2, \dots, b_7$ เป็นสัมประสิทธิ์การถดถอยของตัวแปรอิสระสมการถดถอยด้านการดำเนินงานอย่างยั่งยืนในภาพรวมทั้ง 3 ด้าน

จากสมการข้างต้นทั้ง 4 สมการได้ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุเกี่ยวกับการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนใน 4 ด้าน คือ 1) ด้านสังคม 2) ด้านเศรษฐกิจ 3) ด้านสิ่งแวดล้อม และ 4) ด้านภาพรวม ดังรายละเอียด ดังต่อไปนี้

4.1 ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนด้านสังคม

จากตารางที่ 10 พบ 8 ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนด้านสังคมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติยิ่ง (F value = 59.629) ได้แก่ การมีส่วนร่วมในภาพรวม การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน รายได้ต่ำกว่า 84,000 บาทต่อปี การได้รับความช่วยเหลือจากนักส่งเสริมการเกษตร แหล่งเงินทุนจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ การมีส่วนร่วมการตัดสินใจ การก่อตั้งเครือข่ายจากการส่งเสริมของหน่วยงานภาครัฐ และช่องทางการการขายปลีก โดยปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้สามารถอธิบายความผันแปรของตัวแปรตามหรือการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนด้านสังคมได้ร้อยละ 73.40 ($R^2 = .734$) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

การมีส่วนร่วมภาพรวม

จากการศึกษาพบว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสัมพันธ์กับการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนด้านสังคม 8 ปัจจัย กล่าวคือ การมีส่วนร่วมในภาพรวมมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการดำเนินงานอย่างยั่งยืนด้านสังคมอย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติทั้งนี้ หากสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุก ๆ กิจกรรมและทุกครั้ง จะส่งผลให้การดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน เกิดความยั่งยืนด้านสังคมมากยิ่งขึ้น ในทางตรงกันข้ามหากสมาชิกเข้าร่วมกิจกรรมไม่ครบอาจส่งผลต่อการดำเนินงานอย่างยั่งยืนที่ลดลง โดยจากการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมพบว่า สมาชิกจำนวนหนึ่งไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ทุกกิจกรรมของเครือข่ายเนื่องจากระยะทางที่ไกลและภาระงานจำนวนมากจึงไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ทุกกิจกรรม ซึ่งอาจส่งผลต่อการดำเนินงานเครือข่ายอย่างยั่งยืนด้านสังคม

การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน

การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานมีความสัมพันธ์เชิงลบกับการดำเนินงานอย่างยั่งยืนด้านสังคมอย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติ กล่าวคือ สมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนหากไม่ได้มีการดำเนินงานกิจกรรมต่าง ๆ หรือละเลยกิจกรรมของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนจะส่งผลให้การดำเนินงานอย่างยั่งยืนด้านสังคมที่ลดลง อีกนัยหนึ่งสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานในกิจกรรมของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนครบทุกกิจกรรม อาจส่งผลต่อความยั่งยืนด้านสังคมที่เพิ่มมากยิ่งขึ้น โดยจากการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมพบว่า สมาชิกเครือข่ายจะมีการดำเนินงานในส่วนของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนก็ต่อเมื่อมีกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งที่มีความเกี่ยวข้องกับวิสาหกิจชุมชนของตนเองหรือมีความเกี่ยวข้องกับตนเองเพียงเท่านั้น ทั้งนี้เนื่องจากภาระหน้าที่การงานของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนหรือภาระงานหน้าที่จากอาชีพรองของกลุ่มสมาชิกหลายคน

รายได้ต่ำกว่า 84,000 บาทต่อปี

รายได้ต่ำกว่า 84,000 บาทต่อปีมีความสัมพันธ์เชิงลบกับการดำเนินงานอย่างยั่งยืนด้านสังคมอย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติ แสดงว่า ทั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดระดับของรายได้ไว้คือ รายได้ต่ำกว่า 84,000 บาทต่อปี นั่นถือว่าเป็นรายได้ที่อยู่ในระดับน้อยที่สุด ดังนั้นการมีรายได้ที่อยู่ในระดับน้อยที่สุด อาจส่งผลต่อระดับการดำเนินงานอย่างยั่งยืนในด้านสังคมที่เพิ่มมากขึ้น อย่างไรก็ตามจากการเก็บข้อมูลแบบไม่เป็นทางการเพิ่มเติมพบว่า สมาชิกส่วนใหญ่ที่อยู่ในเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนมีความต้องการเพิ่มรายได้ เนื่องจากสมาชิกก่อนที่จะรวมตัวเป็นเครือข่าย มีรายได้ที่ไม่เพียงพอต่อการดำเนินชีวิต ทั้งนี้ปัจจุบันค่าครองชีพของคนไทยสูงขึ้น ดังนั้นสมาชิกวิสาหกิจ จึงมีการการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเพื่อเป็นการเพิ่มรายได้มากขึ้น

การได้รับความช่วยเหลือจากนักส่งเสริมการเกษตร

การได้รับความช่วยเหลือจากนักส่งเสริมการเกษตรมีความสัมพันธ์เชิงลบกับการดำเนินงานอย่างยั่งยืนด้านสังคมอย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติ กล่าวคือ สมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่ไม่ได้รับความช่วยเหลือจากนักส่งเสริมการเกษตรหรือหน่วยงานภาครัฐ ในการส่งเสริมหรือช่วยแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จะส่งผลให้การดำเนินงานอย่างยั่งยืนด้านสังคมลดลง แต่หากนักส่งเสริมหรือหน่วยงานภาครัฐให้ความสนใจและช่วยเหลือเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนจะส่งผลให้เกิดความยั่งยืนด้านสังคมมากยิ่งขึ้น สมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนไม่ได้รับความช่วยเหลือจากนักส่งเสริมการเกษตรในด้านต่าง ๆ ของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จะทำให้เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงโดยมุ่งเน้นให้เกิดแนวคิดว่า ทำอย่างไรให้เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยสามารถพัฒนาได้โดยไม่ต้องขอความช่วยเหลือจากนักส่งเสริมการเกษตรหรือหน่วยงานภาครัฐได้ แต่ในทางตรงกันข้ามหากเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนได้รับความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริม อาจส่งผลให้การดำเนินงานของเครือข่ายนั้นไม่เป็นไปในทิศทางที่กำหนดไว้เดิม แต่ต้องให้ความสำคัญกับทิศทางการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริม โดยจากการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมพบว่า สมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนได้มีการติดต่อไปที่หน่วยงานภาครัฐเพื่อขอความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ แต่ยังไม่ได้รับการติดต่อกลับแต่อย่างใด ซึ่งถือเป็นโอกาสหนึ่งที่สมาชิกเครือข่ายทุกคนได้มีแนวคิดในการพึ่งพาตนเอง ช่วยเหลือตนเอง เพื่อสามารถดำเนินงานของเครือข่ายร่วมกันทุกคน

แหล่งเงินทุนจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์

แหล่งเงินทุนจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการดำเนินงานอย่างยั่งยืนด้านสังคมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวคือ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์เป็นแหล่งเงินทุนเพื่อกู้ยืมทางการเกษตรซึ่งถือเป็นแหล่งเงินทุนที่มีความยืดหยุ่นในการดำเนินงาน เช่น สามารถผ่อนผันการชำระเงินได้ตามเงื่อนไข หรือมีโครงการพักชำระหนี้จากรัฐบาล เป็นต้น ดังนั้นสมาชิกจึงให้ความสนใจในการกู้ยืมจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ ซึ่งอาจ

ส่งผลให้ระดับความยั่งยืนในการดำเนินงานด้านสังคมของเครือข่ายเพิ่มมากขึ้น อย่างไรก็ตามหากสมาชิกเครือข่ายกู้ยืมจากแหล่งเงินทุนอื่น ๆ อาจส่งผลกระทบต่อระดับการดำเนินงานอย่างยั่งยืนด้านสังคมที่ลดลงตามไปด้วย จากการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการจากสมาชิกเครือข่ายบางรายพบว่า สมาชิกเกือบทุกรายกู้ยืมเงินทุนจากแหล่งเงินทุนจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ ทั้งนี้เนื่องจากสมาชิกเกือบทุกรายประกอบอาชีพทางการเกษตรเป็นอาชีพรองหรือเป็นอาชีพควบคู่ไปกับการเป็นสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน และมีการเซ็นค้ำประกันร่วมกันเป็นกลุ่ม

การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจมีความสัมพันธ์เชิงลบกับการดำเนินงานอย่างยั่งยืนด้านสังคมอย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติ กล่าวคือ หากสมาชิกมีส่วนร่วมในการตัดสินใจประเด็นต่าง ๆ ของเครือข่ายอาจส่งผลกระทบต่อระดับความยั่งยืนทางสังคมในการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน อีกนัยหนึ่งหากสมาชิกมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับตนเองเท่านั้น อาจส่งผลกระทบต่อระดับความยั่งยืนทางสังคมในการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่สูงขึ้นก็เป็นได้ ทั้งนี้การเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่องที่ตนเองไม่มีความรู้หรือไม่เกี่ยวข้องทุกเรื่องนั้น อาจส่งผลกระทบต่อเชิงลบในการดำเนินงานอย่างยั่งยืนด้านสังคมก็เป็นได้ ผู้วิจัยได้มีโอกาสเข้าไปสัมภาษณ์เพิ่มเติมกับสมาชิกเครือข่ายพบว่า สมาชิกส่วนใหญ่มักเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้านต่าง ๆ ของเครือข่ายค่อนข้างน้อย ทั้งนี้เนื่องจากทุกคนทราบว่า การตัดสินใจนั้นเป็นหน้าที่ของผู้บริหารหรือคณะกรรมการบริหารเครือข่ายเท่านั้น และตนเองมีความรู้ในด้านการจัดการต่าง ๆ เช่นกัน

การก่อตั้งเครือข่ายจากการส่งเสริมของหน่วยงานภาครัฐ

การก่อตั้งเครือข่ายจากการส่งเสริมของหน่วยงานภาครัฐมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการดำเนินงานอย่างยั่งยืนด้านสังคมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงให้เห็นว่า ในกรณีที่ภาครัฐเข้ามามีส่วนร่วมในการก่อตั้งเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน อาจส่งผลให้ระดับความยั่งยืนด้านสังคมในการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนนั้นอยู่ในระดับสูง แต่ในทางตรงกันข้ามหากการก่อตั้งเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนนั้นไม่มีหน่วยงานภาครัฐเข้ามาเกี่ยวข้อง อาจส่งผลต่อการดำเนินงานที่เป็นไปตามกรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนด้านสังคมที่อยู่ในระดับไม่มากนักของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน แต่อย่างไรก็ตาม คณะกรรมการบริหารจัดการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนได้กล่าวเพิ่มเติมว่า การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐตั้งแต่การก่อตั้งเครือข่าย การดำเนินงาน การบริหารจัดการ ตลอดจนในด้านการตลาดนั้นเป็นเรื่องที่จำเป็นมากสำหรับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่เป็นสมาชิกเครือข่าย

ช่องทางการจำหน่ายด้วยวิธีการขายปลีก

ช่องทางการจำหน่ายด้วยวิธีการขายปลีกมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการดำเนินงานอย่างยั่งยืนด้านสังคมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงให้เห็นว่า เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่มีการจำหน่ายผลผลิตในลักษณะขายปลีกอย่างสม่ำเสมอ อาจส่งผลกระทบต่อระดับความยั่งยืนทางสังคมในการดำเนินงาน

เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในระดับสูง ในทางตรงกันข้ามหากเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนไม่ใช่ช่องทางการจัดจำหน่ายในรูปแบบการขายปลีกอย่างสม่ำเสมอ อาจส่งผลกระทบต่อระดับความยั่งยืนทางสังคมในการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในระดับน้อย จากการลงพื้นที่พบว่า เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนมีช่องทางการจัดจำหน่ายที่หลากหลาย โดยหนึ่งในช่องทางนั้นคือการขายปลีก และช่องทางอื่น ๆ เช่น การฝากร้านที่เครือข่ายหรือแหล่งจำหน่ายสินค้าภายในชุมชน การขายด้วยระบบออนไลน์ การมีหน้าร้านเพื่อขายปลีกให้แก่ักท่องเที่ยว การออกงานประจำปีหรืองานกาชาด ของจังหวัดเชียงใหม่ การเข้าร่วมการแสดงสินค้า OTOP ของจังหวัด เป็นต้น

ตารางที่ 10 ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนายั่งยืนด้านสังคม

ตัวแปรอิสระ	ระดับความยั่งยืนด้านสังคม	
	Beta	t-value
ค่าคงที่		6.568
การมีส่วนร่วมในภาพรวม	1.199	8.524**
การมีส่วนร่วมการดำเนินงาน	-.259	-3.401**
รายได้ต่ำกว่า 84,000 บาท/ปี	-.183	-3.478**
การได้รับความช่วยเหลือจากนักส่งเสริมการเกษตร	-.171	-3.160**
แหล่งเงินทุนจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์	.315	4.580*
การมีส่วนร่วมการตัดสินใจ	-.233	-3.013**
การก่อตั้งเครือข่ายจากการส่งเสริมของหน่วยงานภาครัฐ	.134	2.101*
ช่องทางการจำหน่ายด้วยวิธีการขายปลีก	.116	2.045*
	$R^2 = .734$	F value = 59.629

4.2 ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนายั่งยืนด้านเศรษฐกิจ

จากตารางที่ 11 พบ 11 ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนายั่งยืนด้านเศรษฐกิจอย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติ (F value = 37.141) ได้แก่ การมีส่วนร่วมในภาพรวม สถานภาพสมรส การเข้าร่วมเครือข่ายต่ำกว่า 1 ปี ช่องทางการขายในงานเทศกาลต่าง ๆ การมีส่วนร่วมการแบ่งผลประโยชน์ร่วมกัน ช่วงอายุ 34 – 43 ปี การศึกษาระดับประถมศึกษา รายได้ระหว่าง 168,001 – 252,000 บาท ช่องทางการขายส่ง ช่อง

ทางการขายผ่านพ่อค้าคนกลาง และแหล่งเงินทุนจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ โดยปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้สามารถอธิบายความผันแปรของตัวแปรตามหรือการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนด้านเศรษฐกิจ ได้ร้อยละ 70.60 ($R^2 = .706$) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

การมีส่วนร่วมในภาพรวม

จากการศึกษาพบ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสัมพันธ์กับการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนด้านเศรษฐกิจ 11 ปัจจัย กล่าวคือ การมีส่วนร่วมในภาพรวมมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการดำเนินงานอย่างยั่งยืนด้านเศรษฐกิจอย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติ ทั้งนี้ สมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทุกครั้ง จะส่งผลให้การดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกิดความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจที่มากขึ้น แต่หากสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนมีส่วนร่วมกับกิจกรรมเป็นบางครั้งจะส่งผลต่อระดับการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนด้านเศรษฐกิจลดลงตามไปด้วย โดยจากการพูดคุยกับสมาชิกบางกลุ่มพบว่าในการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน สมาชิกทุกคนมีความสนใจในการมีส่วนร่วมแสดงให้เห็นว่าการที่สมาชิกมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนถือเป็นกระบวนการที่สนับสนุนและตอบสนองการดำเนินงานภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนด้านเศรษฐกิจอย่างแท้จริง

สถานภาพสมรส

สถานภาพสมรสมีความสัมพันธ์เชิงลบกับการดำเนินงานอย่างยั่งยืนด้านเศรษฐกิจอย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติ กล่าวคือ หากสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่มีครอบครัวแล้ว อาจส่งผลให้ระดับความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจในการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนนั้นอยู่ในระดับน้อย ในทางตรงกันข้ามหากสมาชิกมิได้มีสถานภาพสมรสหรือไม่มีครอบครัว อาจส่งผลต่อระดับการดำเนินงานอย่างยั่งยืนด้านเศรษฐกิจที่เพิ่มขึ้นก็เป็นได้ ทั้งนี้เนื่องจากสมาชิกที่มีมิได้มีสถานภาพสมรสหรือยังไม่มีครอบครัวนั้นจะมีภาระค่าใช้จ่ายส่วนตัวไม่มากนัก ในขณะที่สมาชิกอื่น ๆ ที่มีสถานภาพสมรสหรือมีครอบครัวแล้วอาจมีค่าใช้จ่ายในครอบครัวที่เพิ่มขึ้น โดยรายได้ส่วนเพิ่มที่จะนำมาจุนเจือครอบครัวนั้นส่วนใหญ่ได้มาจากแหล่งเงินในการร่วมทำงานกับเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน อย่างไรก็ตามจากการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมพบว่า สมาชิกส่วนใหญ่ต้องการรายได้เพิ่มขึ้นเนื่องจากมีภาระค่าใช้จ่ายในครัวเรือน บางรายมีบุตรและธิดาหลายคนอีกทั้งยังต้องมีภาระในการเลี้ยงดูบุพการี

การเข้าร่วมเครือข่ายต่ำกว่า 1 ปี

จากข้อมูลเกี่ยวกับการเข้าร่วมเครือข่ายต่ำกว่า 1 ปีตามตารางที่ 10 พบว่าการเข้าร่วมเครือข่ายต่ำกว่า 1 ปีมีความสัมพันธ์เชิงลบกับการดำเนินงานอย่างยั่งยืนด้านเศรษฐกิจอย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติ กล่าวคือ การเข้าร่วมเป็นสมาชิกเครือข่ายต่ำกว่า 1 ปีนั้นถือว่าสมาชิกเข้า

ร่วมกับเครือข่ายในระยะเวลาที่น้อย ซึ่งอาจส่งผลให้ระดับการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน อย่างยั่งยืนด้านเศรษฐกิจนั้นสูงขึ้น อีกนัยหนึ่งหากสมาชิกเข้าร่วมเครือข่ายตั้งแต่ 1 ปีขึ้นไปแล้วนั้น อาจส่งผลให้ระดับการดำเนินงานอย่างยั่งยืนด้านเศรษฐกิจนั้นลดลง ทั้งนี้การเป็นสมาชิกเครือข่ายได้ไม่ถึง 1 ปีนั้น ถือว่าสมาชิกมีประสบการณ์ในการดำเนินงานกับเครือข่ายไม่นานมากนัก และยังทำ รายได้ให้กับตนเองได้ไม่มากเช่นกัน ดังนั้นสมาชิกจึงต้องดำเนินงานอย่างยั่งยืนด้านเศรษฐกิจเพิ่มมากขึ้น จากการสัมภาษณ์กับสมาชิกบางกลุ่มทำให้ทราบว่า สมาชิกที่เข้าร่วมเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่จะค่อย ๆ ปรับตัวตั้งแต่เริ่มเป็นสมาชิก จนมีประสบการณ์ในการดำเนินงานมากขึ้น ทำรายได้ให้กับตนเองและครอบครัวมากขึ้น นั้นหมายความว่าสมาชิกเครือข่ายเห็นความสำคัญกับการดำเนินงานภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนด้านเศรษฐกิจที่เพิ่มมากขึ้นเช่นกัน

ช่องทางการจำหน่ายในงานเทศกาลต่าง ๆ

จากการศึกษาพบว่าช่องทางการจำหน่ายในงานเทศกาลต่าง ๆ มีความสัมพันธ์เชิงลบกับการดำเนินงานอย่างยั่งยืนด้านเศรษฐกิจอย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติ กล่าวคือ เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่ไม่ได้กำหนดช่องทางการจัดจำหน่ายขายสินค้าในงานเทศกาลต่าง ๆ อาจเป็นเหตุให้ระดับการดำเนินงานอย่างยั่งยืนด้านเศรษฐกิจดีขึ้นตามลำดับ แต่ในทางตรงกันข้ามหากมีการขายสินค้าในการเทศกาลต่าง ๆ ของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอาจส่งผลกระทบต่อระดับความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจในการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน โดยการลงพื้นที่เพิ่มเติมทำให้ทราบข้อมูลที่น่าสนใจว่า การจำหน่ายสินค้าตามงานเทศกาลต่าง ๆ ในช่วงระยะเวลา 1-2 ปีที่ผ่านมาถือเป็นช่องทางที่ไม่ได้สร้างกำไรให้แก่เครือข่ายมากเท่าที่ควร ทั้งนี้สืบเนื่องจากผลของการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 (COVID-19) ในพื้นที่เขตจังหวัดเชียงใหม่ ส่งผลให้ประชาชนไม่นิยมออกมาเที่ยวงานเทศกาลต่าง ๆ เพราะเกรงว่าจะติดเชื้อ ตลอดจนจังหวัดเชียงใหม่ประกาศให้ยกเลิกงานเทศกาลต่าง ๆ ในช่วงระยะเวลา 2 ปีนี้ เกือบทุกงาน

การมีส่วนร่วมในการแบ่งผลประโยชน์ร่วมกัน

การมีส่วนร่วมในการแบ่งผลประโยชน์ร่วมกันมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการดำเนินงานอย่างยั่งยืนด้านเศรษฐกิจอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวคือ ในกรณีที่สมาชิกมีส่วนร่วมมากในการแบ่งผลประโยชน์ร่วมกัน จะมีอิทธิพลต่อระดับการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนด้านเศรษฐกิจที่สูงขึ้นเช่นกัน แต่หากสมาชิกมีส่วนร่วมน้อยในการแบ่งผลประโยชน์ร่วมกัน จะส่งผลกระทบต่อระดับการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนด้านเศรษฐกิจในระดับที่ลดลงเช่นกัน โดยจากการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมพบว่า ในการแบ่งผลประโยชน์ร่วมกันของสมาชิก เช่น รายได้ เงินปันผล รวมทั้งความรู้และเทคนิคต่าง ๆ ในการดำเนินงานนั้น เครือข่ายจะจัดการประชุมเพื่อให้ คณะกรรมการบริหารจะดำเนินการรายงานผลการดำเนินงานที่แท้จริงและถูกต้องให้สมาชิกทุกคน

ทราบโดยเฉพาะด้านการเงินและรายได้ ซึ่งถือเป็นวิธีการที่ตอบสนองต่อวิธีการดำเนินงาน ภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนด้านเศรษฐกิจอย่างแท้จริง

ช่วงอายุ 34 – 43 ปี

ช่วงอายุ 34 – 43 ปีมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการดำเนินงานอย่างยั่งยืนด้านเศรษฐกิจอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวคือ สมาชิกที่มีช่วงอายุ 34-43 ปีถือเป็นช่วงอายุวัยกลางคนที่มีประสบการณ์ในการทำงานสุขภาพร่างกายสมบูรณ์พร้อมสำหรับการประกอบอาชีพของตน เพื่อสร้างความมั่นคงให้กับชีวิตและครอบครัว (Poung-ngamchuen, 2012) ซึ่งมีอิทธิพลต่อระดับความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจในการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่ดีขึ้น อย่างไรก็ตามจากการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการจากสมาชิกบางรายพบว่า สมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่อยู่ในวัยกลางคนจะมีความกระตือรือร้น มีความอดทนและขยันในการทำมาหากินเพื่อหารายได้ไปจุนเจือครอบครัว ซึ่งถือเป็นปรากฏการณ์เชิงวัฒนธรรมของคนไทยที่สนับสนุนการดำเนินงานภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนด้านเศรษฐกิจที่แท้จริง

การศึกษาระดับประถมศึกษา

จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่าการศึกษาในระดับประถมศึกษามีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการดำเนินงานอย่างยั่งยืนด้านเศรษฐกิจอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวคือ สมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่จบการศึกษาระดับประถมศึกษาซึ่งถือเป็นการศึกษาในระดับน้อย จะส่งผลกระทบต่อระดับความยั่งยืนทางเศรษฐกิจในการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่ลดลงตามไปด้วย แต่ในทางตรงกันข้ามในกรณีที่สมาชิกมีการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น จะมีอิทธิพลต่อระดับความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจในการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่เพิ่มขึ้นตามไปด้วย โดยจากการลงพื้นที่ของนักวิจัยเพิ่มเติมทำให้ทราบว่า ส่วนใหญ่สมาชิกจบการในระดับที่ไม่สูงมากนัก ซึ่งในขณะเดียวกันระดับการดำเนินงานที่สอดคล้องกับหลักความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจของสมาชิกดังกล่าวก็ไม่อยู่ในระดับไม่มากนักเช่นเดียวกัน เช่น การใช้ทรัพยากรในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่สิ้นเปลืองก่อให้เกิดต้นทุนที่เพิ่มสูงขึ้น เป็นต้น

ช่องทางการจำหน่ายขายส่ง

ช่องทางการจำหน่ายแบบขายส่งมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการดำเนินงานอย่างยั่งยืนด้านเศรษฐกิจอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวคือ เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่มีการจำหน่ายสินค้าในรูปแบบขายส่งอย่างสม่ำเสมอ อาจส่งผลกระทบต่อระดับความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจในการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในระดับที่ดีขึ้นเรื่อย ๆ ตามลำดับ โดยในทางตรงกันข้ามนั้น หากเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนใช้ช่องทางการจำหน่ายอื่น ๆ โดยไม่มีการจัดจำหน่ายแบบขายส่ง อาจส่งผลกระทบต่อระดับความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจในการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่ลดน้อยลงตามลำดับเช่นกัน โดยจะเห็นได้จาก คำสั่งซื้อของร้านค้าขายปลีกทั่วไป ที่มีความต้องการซื้อผลิตภัณฑ์จากเครือข่ายวิสาหกิจ

ชุมชนในรูปแบบค้าส่ง ซึ่งถือเป็นรูปแบบการซื้อขายสินค้าที่ได้รับผลประโยชน์ทั้ง 2 ฝ่าย กล่าวคือ ผู้ขายสามารถระบายสินค้าออกได้ในจำนวนมากจากคำสั่งซื้อเพียงหนึ่งครั้ง ในขณะที่ผู้ซื้อสามารถซื้อสินค้าได้ในราคาขายส่งที่ถูกกว่าราคาขายปลีก ดังนั้นกระบวนการของช่องทางการจัดจำหน่ายในช่องทางการขายส่งนั้น ถือเป็นกระบวนการที่สนับสนุนและตอบสนองการดำเนินงานภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนด้านเศรษฐกิจอย่างแท้จริง

ช่องทางการจำหน่ายผ่านพ่อค้าคนกลาง

ผลการวิเคราะห์พบว่าช่องทางการจำหน่ายผ่านพ่อค้าคนกลางมีความสัมพันธ์เชิงลบกับการดำเนินงานอย่างยั่งยืนด้านเศรษฐกิจอย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติ กล่าวคือ เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่มีการจำหน่ายสินค้าผ่านพ่อค้าคนกลางอย่างสม่ำเสมอ อาจส่งผลกระทบต่อระดับความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจในการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่ลดลง อีกนัยหนึ่งหากเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนลดช่องทางการจำหน่ายสินค้าผ่านพ่อค้าคนกลางลง อาจส่งผลกระทบต่อระดับความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจในการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในระดับที่ดีขึ้น โดยจากการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการกับคณะกรรมการบริหารจัดการเครือข่ายพบว่า หลังจากเครือข่ายตัดสินใจให้พ่อค้าคนกลางเป็นผู้จำหน่ายสินค้าแทน แต่กลับได้รับข้อร้องเรียนจากผู้บริโภคว่าสินค้าน่าราคาแพงกว่าปกติ ซึ่งส่งผลกระทบต่อให้ยอดขายลดลงมาก แต่ในปัจจุบันเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนตัดสินใจยกเลิกการจัดจำหน่ายสินค้าผ่านพ่อค้าคนกลาง โดยเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่ายแบบออนไลน์ทดแทน

แหล่งเงินทุนจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์

แหล่งเงินทุนจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการดำเนินงานอย่างยั่งยืนด้านเศรษฐกิจอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวคือ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์เป็นแหล่งเงินทุนเพื่อกู้ยืมทางการเกษตรซึ่งถือเป็นแหล่งเงินทุนที่มีความยืดหยุ่นในการดำเนินงาน ดังนั้นสมาชิกจึงให้ความสนใจในการกู้ยืมจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ ซึ่งอาจส่งผลให้ระดับความยั่งยืนในการดำเนินงานด้านเศรษฐกิจของเครือข่ายเพิ่มมากขึ้น อย่างไรก็ตามหากสมาชิกเครือข่ายกู้ยืมจากแหล่งเงินทุนอื่น ๆ อาจส่งผลกระทบต่อระดับการดำเนินงานอย่างยั่งยืนด้านเศรษฐกิจที่ลดลงตามไปด้วย จากการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการจากสมาชิกเครือข่ายบางรายพบว่า สมาชิกเกือบทุกรายกู้ยืมเงินทุนจากแหล่งเงินทุนจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ ทั้งนี้เนื่องจากสมาชิกเกือบทุกรายประกอบอาชีพทางการเกษตรเป็นอาชีพรองหรือเป็นอาชีพควบคู่ไปกับการเป็นสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน โดยมีการเซ็นคำประกันร่วมกันเป็นกลุ่ม ตลอดจนธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ยังมีนโยบายที่ช่วยเหลือเกษตรกรอีกด้วย เช่น นโยบายการพักชำระหนี้ นโยบายการลดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ยืม ดังนั้นสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนจึงสามารถบริหารจัดการเงินได้ด้วยตนเองแม้ว่าอยู่ในสภาวะเงินเฟ้อเงินฝืด ซึ่งจะเห็นได้ว่ากระบวนการดังกล่าวสนับสนุนและตอบสนองการดำเนินงานภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนด้านเศรษฐกิจอย่างแท้จริง

ตารางที่ 11 ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนด้านเศรษฐกิจ

ตัวแปรอิสระ	ระดับความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจ	
	Beta	t-value
ค่าคงที่		5.436
การมีส่วนร่วมในภาพรวม	.494	3.748**
สถานภาพสมรส	-.333	-4.744**
การเข้าร่วมเครือข่ายต่ำกว่า 1 ปี	-.284	-3.337**
ช่องทางการจำหน่ายในงานเทศกาลต่าง ๆ	-.328	-3.220**
การมีส่วนร่วมการแบ่งผลประโยชน์ร่วมกัน	.259	2.489*
ช่วงอายุ 34 – 43 ปี	.190	2.157*
การศึกษาระดับประถมศึกษา	.223	3.186**
รายได้ระหว่าง 168,001 – 252,000 บาท	.196	1.729
ช่องทางการจำหน่ายขายส่ง	.153	2.116*
ช่องทางการจำหน่ายผ่านพ่อค้าคนกลาง	-.262	-3.027**
แหล่งเงินทุนจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์	.221	2.547*
	$R^2 = .706$	F value = 37.141

4.3 ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนด้านสังคมด้านสิ่งแวดล้อม

จากตารางที่ 12 พบ 6 ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (F value = 43.628) ได้แก่ การเข้าร่วมเครือข่ายต่ำกว่า 1 ปี การได้รับข้อมูลข่าวสารผ่านอินเทอร์เน็ต การมีส่วนร่วมการแบ่งผลประโยชน์ร่วมกัน การศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป สถานภาพโสด และการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้สามารถอธิบายความผันแปรของตัวแปรตามหรือการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม ได้ร้อยละ 59.90 ($R^2 = .599$) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

การเข้าร่วมเครือข่ายต่ำกว่า 1 ปี

จากข้อมูลเกี่ยวกับการเข้าร่วมเครือข่ายต่ำกว่า 1 ปีตามตารางที่ 11 พบว่าการเข้าร่วมเครือข่ายต่ำกว่า 1 ปีมีความสัมพันธ์เชิงลบกับการดำเนินงานอย่างยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อมอย่างมี

นัยสำคัญยิ่งทางสถิติ กล่าวคือ การเข้าร่วมเป็นสมาชิกเครือข่ายต่ำกว่า 1 ปีนั้น ถือว่าสมาชิกเข้าร่วมกับเครือข่ายในระยะเวลาที่ค่อนข้างสั้น ซึ่งอาจส่งผลให้ระดับการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อมนั้นมีแนวโน้มที่ต่ำขึ้น อีกนัยหนึ่งหากสมาชิกเข้าร่วมเครือข่ายเกินกว่า 1 ปีขึ้นไปแล้วนั้น อาจส่งผลให้ระดับการดำเนินงานอย่างยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อมนั้นลดลง ทั้งนี้การเป็นสมาชิกเครือข่ายได้ไม่ถึง 1 ปีนั้น ถือว่าสมาชิกมีประสบการณ์ในการดำเนินงานกับเครือข่ายไม่นานมากนัก และยังทำรายได้ให้กับตนเองได้ไม่มากเช่นกัน ดังนั้นสมาชิกจึงต้องดำเนินงานภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อมให้เพิ่มมากขึ้น จากการสัมภาษณ์กับสมาชิกบางกลุ่มทำให้ทราบว่า สมาชิกที่เข้าร่วมเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่เป็นสมาชิกได้ไม่นานมากนัก ประมาณ 1-3 ปี ซึ่งอาจมีแนวคิดในการดำเนินงานเชิงนิเวศและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่มากนัก ดังนั้นเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนจึงจำเป็นต้องบ่มเพาะความรู้ความเข้าใจในการดำเนินงานให้สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อมให้แก่สมาชิกเพิ่มมากขึ้น

การได้รับข้อมูลข่าวสารผ่านอินเทอร์เน็ต

การได้รับข้อมูลข่าวสารผ่านอินเทอร์เน็ตมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการดำเนินงานอย่างยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อมอย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติ กล่าวคือ หากสมาชิกได้มีการติดตามข้อมูลข่าวสารจากช่องทางอินเทอร์เน็ตอย่างสม่ำเสมอ จะส่งผลให้ระดับการดำเนินงานอย่างยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อมสูงขึ้น ในทางกลับกันหากสมาชิกไม่ให้ความสำคัญกับการรับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนผ่านระบบอินเทอร์เน็ต อาจส่งผลให้ระดับการดำเนินงานอย่างยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อมมีแนวโน้มลดลง โดยจากการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการทำให้พบว่า สมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนทั้งหมดเข้าถึงสามารถเข้าถึงระบบอินเทอร์เน็ตได้ด้วยโทรศัพท์มือถือ (Smart phone) และสามารถค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนได้เช่นกัน โดยปัจจุบันคณะกรรมการบริหารเครือข่ายสนับสนุนให้สมาชิกทุกคนติดต่อสื่อสารและรับทราบข้อมูลต่าง ๆ ผ่านระบบอินเทอร์เน็ตมากยิ่งขึ้น

การมีส่วนร่วมในการแบ่งผลประโยชน์ร่วมกัน

การมีส่วนร่วมในการแบ่งผลประโยชน์ร่วมกันมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการดำเนินงานอย่างยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อมอย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติ กล่าวคือ ในกรณีที่สมาชิกมีส่วนร่วมมากในการแบ่งผลประโยชน์ร่วมกัน จะมีอิทธิพลต่อระดับการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อมที่เพิ่มมากขึ้นเช่นกัน แต่หากสมาชิกมีส่วนร่วมน้อยในการแบ่งผลประโยชน์ร่วมกัน จะส่งผลต่อระดับการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อมที่ลดลงตามไปด้วย อย่างไรก็ตามคณะกรรมการบริหารเครือข่ายกล่าวเพิ่มเติมว่า ปัจจุบันสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนทุกคนให้ความสำคัญในการเข้ามามีส่วนร่วมในการแบ่งผลประโยชน์ร่วมกันมากขึ้น ทั้งในระดับเครือข่ายและระดับกลุ่ม โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่นำมาเป็นวัตถุดิบที่นำมาผลิตของแต่ละกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

การศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป

การศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไปของสมาชิกมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการดำเนินงานอย่างยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อมอย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติ กล่าวคือ หากสมาชิกมีการศึกษาระดับปริญญาตรี ซึ่งถือว่าเป็นระดับการศึกษาที่ค่อนข้างสูง จะส่งผลต่อระดับการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน อย่างยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อมที่สูงขึ้นตามไปด้วย ในทางตรงกันข้ามหากสมาชิกจบการศึกษาในระดับที่น้อยกว่านี้ จะส่งผลต่อระดับการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อมที่ลดลงเช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตามในปัจจุบันนี้ถึงแม้ว่าสมาชิกส่วนใหญ่จะจบการศึกษาในระดับที่ไม่สูงมากนัก แต่ยังคงมีสมาชิกบางรายที่กำลังศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น และสมาชิกบางกลุ่มพยายามเข้ารับการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มความรู้ด้านการจัดการทรัพยากรและการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งถือได้ว่ากิจกรรมดังกล่าวทั้งหมดเป็นการสนับสนุนการดำเนินงานภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อมที่มากขึ้นเช่นกัน

สถานภาพโสด

สถานภาพโสดของสมาชิกเครือข่ายมีความสัมพันธ์เชิงลบกับการดำเนินงานอย่างยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อมอย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติ กล่าวคือ การมีสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในสถานภาพโสดหรือยังไม่ได้สมรสในปริมาณน้อย อาจส่งผลให้ระดับความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อมในการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนนั้นอยู่ในระดับที่ตรงกันข้าม อย่างไรก็ตามหากมีจำนวนสมาชิกที่อยู่ในสถานภาพโสดหรือไม่ได้สมรสในปริมาณมาก จะส่งผลต่อการดำเนินงานอย่างยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อมในระดับมากเช่นกัน ทั้งนี้คณะกรรมการบริหารเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า กลุ่มสมาชิกที่มีครอบครัวแล้วยอมให้ความสำคัญกับครอบครัวมากกว่าสิ่งอื่นใด ในขณะที่สมาชิกที่ยังไม่มีครอบครัวนั้นสามารถทุ่มเทการทำงานให้กับเครือข่ายได้มากกว่า แต่อย่างไรก็ตามคณะกรรมการบริหารเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ให้ความสำคัญกับความสำเร็จในการทำงานตามข้อตกลง (Work Agreement) โดยให้ความสำคัญน้อยกว่าจำนวนชั่วโมงในการทำงานต่อวัน

การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการดำเนินงานอย่างยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อมอย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติ กล่าวคือ หากสมาชิกมีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งถือว่าเป็นระดับการศึกษาที่สามารถนำไปประกอบอาชีพได้ จะส่งผลต่อระดับการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อมในระดับที่มีแนวโน้มดีขึ้นเรื่อย ๆ ในทางตรงกันข้ามหากสมาชิกนั้นมีการศึกษาในระดับที่น้อยกว่ามัธยมศึกษาตอนต้น อาจส่งผลต่อระดับการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อมในระดับที่น้อยลงตามไปด้วย โดยสมาชิกส่วนใหญ่ของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในปัจจุบันนั้นมีการศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และในระดับอาชีวศึกษาซึ่งถือว่าเป็นระดับการศึกษาที่สามารถนำความรู้ไปประกอบวิชาชีพได้เป็น

อย่างดี ส่งผลให้สามารถเครือข่ายส่วนใหญ่เข้าใจบทบาทหน้าที่ของการปฏิบัติงานของตนเองเป็นอย่างดี

ตารางที่ 12 ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนด้านสังคมด้านสิ่งแวดล้อม

ตัวแปรอิสระ	ระดับความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม	
	Beta	t-value
ค่าคงที่		10.605
การเข้าร่วมเครือข่ายต่ำกว่า 1 ปี	-.439	-4.995**
การได้รับข้อมูลข่าวสารผ่านอินเทอร์เน็ต	.321	4.272**
การมีส่วนร่วมการแบ่งผลประโยชน์ร่วมกัน	.485	10.518**
การศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป	.390	4.135**
สถานภาพโสด	-.241	-2.705**
การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น	.266	2.186*
	R² = .599	F value = 43.628

4.4 ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในภาพรวม

จากตารางที่ 13 พบ 7 ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการดำเนินงานอย่างยั่งยืนในภาพรวมของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติ (F value = 89.100) ได้แก่ การมีส่วนร่วมในภาพรวม รายได้ (ต่ำกว่า 84,000 บาท/ปี) การมีส่วนร่วมในการแบ่งผลประโยชน์ แหล่งเงินทุน(ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์) การได้รับความช่วยเหลือจากนักส่งเสริมการเกษตร ระยะเวลาการเข้าร่วมเครือข่าย (ต่ำกว่า 1 ปี) และระดับการศึกษา (ระดับปริญญาตรีขึ้นไป) โดยปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้สามารถอธิบายความผันแปรของตัวแปรตามหรือการดำเนินงานอย่างยั่งยืนของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในภาพรวมได้ร้อยละ 78.20 ($R^2 = 0.782$) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

การมีส่วนร่วมในภาพรวม

การมีส่วนร่วมในภาพรวมของสมาชิกเครือข่ายมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนในภาพรวมอย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติ กล่าวคือ ในกรณีสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมสม่ำเสมอ จะส่งผลให้ระดับการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกิดความยั่งยืนในภาพรวมมากขึ้นเช่นกัน ในทางตรงกันข้ามหากสมาชิกเข้าร่วมกิจกรรมไม่สม่ำเสมอ อาจส่งผลต่อการดำเนินงานอย่างยั่งยืนในภาพรวมที่ลดลงของสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนตามไปด้วย

อย่างไรก็ตามจากการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการพบว่า คณะกรรมการบริหารเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่ายในทุกด้านซึ่งได้แก่ การตัดสินใจ การดำเนินงาน การแบ่งผลประโยชน์ และการประเมินผล ทั้งนี้เครือข่ายฯ มีการส่งเสริมโดยเน้นการสร้างการมีส่วนร่วมของสมาชิกในกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งถือได้ว่าเป็นไปตามการดำเนินงานภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในภาพรวม เช่น การระดมความคิดเห็น ร่วมดำเนินการ การแบ่งผลประโยชน์ และการประเมินผลในการร่วมพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ ให้แก่กลุ่มสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน เป็นต้น

รายได้ต่ำกว่า 84,000 บาทต่อปี

การมีรายได้ต่ำกว่า 84,000 บาทต่อปีของสมาชิกมีความสัมพันธ์เชิงลบกับการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนในภาพรวมอย่างมีนัยสำคัญเชิงสถิติ ทั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดระดับของรายได้ไว้คือ รายได้ต่ำกว่า 84,000 บาทต่อปี นั้นถือว่าเป็นรายได้ที่อยู่ในระดับน้อยที่สุด ดังนั้นการมีรายได้ที่อยู่ในระดับน้อยที่สุด อาจส่งผลกระทบต่อระดับการดำเนินงานอย่างยั่งยืนในภาพรวมที่เพิ่มมากขึ้น แต่หากสมาชิกเครือข่ายมีรายได้สูงกว่า 84,000 บาทต่อปี อาจส่งผลต่อการดำเนินงานอย่างยั่งยืนในภาพรวมของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในระดับที่ไม่สูงมากนัก โดยจากการสัมภาษณ์พบว่า กลุ่มสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่มีสถานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวอยู่ในระดับดีอยู่แล้ว โดยมีอาชีพหลักอื่น ๆ ที่ทำรายได้มากกว่าการเป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชนและรายได้จากการเข้าร่วมเป็นสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนนั้นเป็นรายได้รอง จึงทำให้กลุ่มสมาชิกเหล่านั้นให้ความสำคัญกับการประกอบอาชีพหลักอื่น ๆ มากกว่าการเข้ามาเป็นสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ในขณะที่สมาชิกบางกลุ่ม ไม่มีอาชีพหลักโดยประกอบอาชีพในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพียงอาชีพเดียว มีรายได้ทางเดียว จึงส่งผลให้สมาชิกเหล่านี้พยายามอุทิศเวลาทั้งหมดให้กับการเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน เพื่อหารายได้มากที่สุด

การมีส่วนร่วมในการแบ่งผลประโยชน์

การมีส่วนร่วมในการแบ่งผลประโยชน์มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนในภาพรวมอย่างมีนัยสำคัญเชิงสถิติ กล่าวคือ ในกรณีที่สมาชิกมีส่วนร่วมอย่างสม่ำเสมอในการแบ่งผลประโยชน์ อาจมีอิทธิพลต่อระดับการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนในภาพรวมในระดับที่ดี อีกนัยหนึ่ง หากสมาชิกมีส่วนร่วมไม่สม่ำเสมอในการแบ่งผลประโยชน์ร่วมกัน จะส่งผลกระทบต่อระดับการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนในภาพรวมที่ลดลงตามไปด้วย อย่างไรก็ตามคณะกรรมการบริหารเครือข่ายกล่าวเพิ่มเติมว่า ปัจจุบันสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนทุกคนให้ความสำคัญในการเข้ามามีส่วนร่วมในการแบ่งผลประโยชน์ร่วมกันมากขึ้น โดยการแบ่งผลประโยชน์ที่ลงตัวจะส่งผลดีต่อสมาชิกด้วยกัน เกิดความเท่าเทียมของสมาชิกทุกคน ทั้งในด้านของรายได้ ทรัพยากรความรู้ และผลดีที่เกิดขึ้นจากเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนทางอ้อม ทำให้สมาชิกเครือข่ายเกิดทัศนคติที่ดีต่อสมาชิกด้วยกันเองและมีความไว้วางใจคณะกรรมการบริหารเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนทุกคน

แหล่งเงินทุนจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์

แหล่งเงินทุนจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการดำเนินงานอย่างยั่งยืนในภาพรวมอย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติ กล่าวคือ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์เป็นแหล่งเงินทุนเพื่อกู้ยืมทางการเกษตรซึ่งถือเป็นแหล่งเงินทุนที่มีความยืดหยุ่นในการดำเนินงาน ดังนั้นสมาชิกจึงให้ความสนใจในการกู้ยืมจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ ซึ่งอาจส่งผลให้ระดับความยั่งยืนในการดำเนินงานในภาพรวมของเครือข่ายในระดับที่ดีขึ้น อย่างไรก็ตามหากสมาชิกเครือข่ายกู้ยืมจากแหล่งเงินทุนอื่น ๆ อาจส่งผลกระทบต่อระดับการดำเนินงานอย่างยั่งยืนในภาพรวมที่ลดลงตามไปด้วย จากการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการจากคณะกรรมการบริหารเครือข่ายพบว่า ส่วนใหญ่สมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนมีการกู้ยืมเงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ ทั้งนี้เนื่องจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์มีนโยบายเพื่อช่วยเหลือเกษตรกร ดังนั้นเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนจึงสามารถบริหารจัดการเงินทุนได้อย่างเป็นระบบถึงแม้จะเกิดปัญหาสภาพคล่องทางการเงินในระดับประเทศก็ตาม ซึ่งจะเห็นได้ว่ากระบวนการดังกล่าวสนับสนุนการดำเนินงานภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในภาพรวมอย่างแท้จริง

การได้รับความช่วยเหลือจากนักส่งเสริมการเกษตร

การได้รับความช่วยเหลือจากนักส่งเสริมการเกษตรมีความสัมพันธ์เชิงลบกับการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนในภาพรวมอย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติ กล่าวคือ ในกรณีที่เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่ได้รับความช่วยเหลือจากนักส่งเสริมการเกษตรหรือหน่วยงานภาครัฐ ในการส่งเสริมหรือช่วยแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จะส่งผลให้การดำเนินงานอย่างยั่งยืนในภาพรวมลดลง แต่หากนักส่งเสริมหรือหน่วยงานภาครัฐนั้นมีการติดต่อประสานงานไม่บ่อยครั้งนัก อาจส่งผลให้การดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในภาพรวมที่ดีขึ้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการช่วยเหลือของหน่วยงานภาครัฐหรือนักส่งเสริมการเกษตรที่ไม่บ่อยครั้งมากนัก อาจส่งผลต่อการแก้ไขปัญหาและดำเนินงานด้วยตนเองของเครือข่าย ตลอดจนเกิดการเรียนรู้ การพัฒนาตนเองของสมาชิก ซึ่งก่อให้เกิดทักษะ ความเชี่ยวชาญในการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนในภาพรวมที่ดียิ่งขึ้น

การเข้าร่วมเครือข่ายต่ำกว่า 1 ปี

จากข้อมูลเกี่ยวกับการเข้าร่วมเครือข่ายต่ำกว่า 1 ปีตามตารางที่ 12 พบว่าการเข้าร่วมเครือข่ายต่ำกว่า 1 ปีมีความสัมพันธ์เชิงลบกับการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนในภาพรวมอย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติ กล่าวคือ การเข้าร่วมเป็นสมาชิกเครือข่ายต่ำกว่า 1 ปีนั้น ถือว่าสมาชิกเข้าร่วมกับเครือข่ายในระยะเวลาที่ค่อนข้างสั้น ซึ่งอาจส่งผลให้ระดับการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนในภาพรวมนั้นมีแนวโน้มที่ดีขึ้น อีกนัยหนึ่งหากสมาชิกเข้าร่วมเครือข่ายเกินกว่า 1 ปีขึ้นไปแล้วนั้น อาจส่งผลให้ระดับการดำเนินงานอย่างยั่งยืนในภาพรวมนั้นลดลง ทั้งนี้การเป็นสมาชิกเครือข่ายได้

ไม่ถึง 1 ปีนั้น ถือว่าสมาชิกมีประสบการณ์ในการดำเนินงานกับเครือข่ายไม่นานมากนัก และยังทำรายได้ให้กับตนเองได้ไม่มากเช่นกัน ดังนั้นสมาชิกจึงต้องดำเนินงานภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในภาพรวมให้เพิ่มมากขึ้น โดยจากการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมพบว่า เนื่องจากสมาชิกที่เข้าร่วมเครือข่ายน้อยกว่า 1 ปีอาจไม่ทราบถึงการดำเนินงานในรูปแบบ กฎ ระเบียบ กรอบการทำงานของเครือข่าย ดังนั้นเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนจึงจำเป็นต้องบ่มเพาะความรู้ความเข้าใจในการดำเนินงานให้สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในภาพรวมให้แก่สมาชิกเพิ่มมากขึ้น

การศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป

การศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไปของสมาชิกมีความสัมพันธ์เชิงลบกับการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนในภาพรวมอย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติ กล่าวคือ หากสมาชิกมีการศึกษาระดับปริญญาตรีซึ่งถือว่าเป็นระดับการศึกษาที่ค่อนข้างสูง อาจส่งผลกระทบต่อระดับการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนในภาพรวมที่ลดลง ในทางตรงกันข้ามหากสมาชิกจบการศึกษาในระดับที่น้อยกว่านี้ จะส่งผลกระทบต่อระดับการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนในภาพรวมที่เพิ่มขึ้นเช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตามในปัจจุบันนี้ถึงแม้ว่าสมาชิกส่วนใหญ่จะจบการศึกษาในระดับที่ไม่สูงมากนัก แต่ยังคงมีสมาชิกซึ่งส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มความรู้ในด้านทักษะ การจัดการ และด้านอื่น ๆ ทั้งนี้กิจกรรมดังกล่าวทั้งหมดเป็นการสนับสนุนการดำเนินงานภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในภาพรวมในระดับที่ดีมากขึ้นเช่นกัน

ตารางที่ 13 ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนภาพรวม

ตัวแปรอิสระ	ระดับความยั่งยืนภาพรวม	
	Beta	t-value
ค่าคงที่		10.248
การมีส่วนร่วมในภาพรวม	.328	3.606**
รายได้ต่ำกว่า 84,000 บาท/ปี	-.143	-2.860**
การมีส่วนร่วมการแบ่งผลประโยชน์ร่วมกัน	.314	4.345**
แหล่งเงินทุนจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์	.202	3.522**
การได้รับความช่วยเหลือจากนักส่งเสริมการเกษตร	-.144	-3.042**
การเข้าร่วมเครือข่ายต่ำกว่า 1 ปี	-.169	-2.748**
การศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป	-.177	-2.180**
	R ² = .782	F value = 89.100

ตอนที่ 5 ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จังหวัด เชียงใหม่

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลพบว่า เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนได้มีการแบ่งประเด็นปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนออกมาดังตารางที่ 14 ตารางที่ 14 ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนของ สมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จังหวัดเชียงใหม่

ปัญหาและอุปสรรค	n* = 143		ข้อเสนอแนะ	n* = 143	
	F*	%		F*	%
• ไม่สามารถขายสินค้าและบริการในช่วงโควิด	87	60.839	• ขยายช่องทางการขายสินค้าบนอินเทอร์เน็ต	87	60.839
• ต้องการความช่วยเหลือจากภาครัฐในการแก้ไขปัญหา	103	72.028	• ส่งเสริมให้สมาชิกเครือข่ายสามารถพึ่งพาตนเองได้	103	72.028
• ขาดแหล่งทุนในการลงทุน	37	25.874	• ก่อตั้งกองทุนเครือข่าย	37	25.874
• ต้องการความรู้เกี่ยวกับการออกแบบผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์	59	41.259	• ภาครัฐเข้ามาส่งเสริมและให้ความรู้ด้านการออกแบบบรรจุภัณฑ์และผลิตภัณฑ์	59	41.259

หมายเหตุ n* = สมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ, F* = จำนวนสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่แสดงความเห็นในประเด็นปัญหาต่าง ๆ

บทที่ 5

สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน จังหวัดเชียงใหม่ ที่ได้ศึกษาปัญหาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ที่มีแนวโน้มการจดทะเบียนเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนลดลงอย่างต่อเนื่อง ซึ่งส่งผลกระทบต่อกระบวนการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนในระดับประเทศ ดังนั้นปัจจัยและรูปแบบการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนจึงเป็นเรื่องเร่งด่วนที่ควรศึกษา โดยทำการเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม (Questionnaire) จากกลุ่มตัวอย่าง 182 คนซึ่งเป็นสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่จำนวน 7 เครือข่ายรวม 25 กลุ่มวิสาหกิจชุมชน และเก็บข้อมูลด้วยชุดคำถาม (A Set of Question) ด้วยเทคนิคการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกรายบุคคล (In-depth interview) จากประธานและตัวแทนกรรมการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทั้งสิ้น 50 คน เพื่อเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา แจกแจงความถี่ทางสถิติ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติการวิเคราะห์ถดถอยพหุ (Multiple Regression Analysis) และสถิติเชิงอนุมานและการใช้การวิเคราะห์เนื้อหาเชิงเหตุผล (Rational Content Analysis) สำหรับข้อมูลเชิงคุณภาพ ซึ่งผลการศึกษามีดังต่อไปนี้

สรุปผลการวิจัย

1. ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐฐานะ และแวดล้อมของสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จังหวัดเชียงใหม่

กลุ่มตัวอย่างมากกว่าครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 56.59) เป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 47 ปี กลุ่มตัวอย่างหนึ่งในสาม (ร้อยละ 37.36) จบการศึกษาระดับประถมศึกษา มีรายได้เฉลี่ย 99,230 บาทต่อปี วิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่ (ร้อยละ 78.57) ในเครือข่ายเป็นประเภทการผลิต โดยใช้ทุนตนเอง (ร้อยละ 29.10) และจัดจำหน่ายผลผลิตตามคำสั่งซื้อ (ร้อยละ 23.26) สองในสาม (ร้อยละ 63.74) ของการก่อตั้งเครือข่ายเกิดจากผู้นำกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเป็นคนริเริ่ม โดยกลุ่มตัวอย่างเข้าร่วมเครือข่ายมาแล้ว 3 ปี เกินครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 52.55) ได้รับข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวกับเครือข่ายจากสมาชิก ประธานและคณะกรรมการเครือข่าย สมาชิกโดยส่วนใหญ่ (ร้อยละ 57.14) เคยติดต่อกับเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับเครือข่าย แต่ในทางกลับกันกลับไม่ได้รับความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ (ร้อยละ 56.59)

ความแน่นอนของกลุ่มตัวอย่างในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.23) การมีส่วนร่วมในการจัดการของกลุ่มตัวอย่างอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.90)

2. การดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนของสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จังหวัดเชียงใหม่

การดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนใน 3 ด้านคือ ด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.00) โดยระดับการดำเนินงานอย่างยั่งยืนในแต่ละด้านมีความใกล้เคียงกันโดยพบว่า ความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.17) รองลงมาความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม (ค่าเฉลี่ย 4.04) และด้านสังคม (ค่าเฉลี่ย 3.79)

เมื่อพิจารณาการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนพบว่า การจัดให้สมาชิกได้พบปะแลกเปลี่ยนกันอย่างสม่ำเสมอเพื่อการดำเนินงานที่เข้าใจกัน การสร้างแรงจูงใจเพื่อให้เกิดการเป็นเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่เข้มแข็งและยั่งยืน การพูดคุยและวางแผนในการสร้างผู้นำรุ่นใหม่ในเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเพื่อสืบทอดการบริหารและดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนต่อไป ทั้งหมดอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.13 และค่าเฉลี่ย 4.11) ส่งผลต่อการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนในด้านของสังคม ในขณะที่การดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนด้านเศรษฐกิจอยู่ในระดับมาก นั้นเป็นผลมาจากการมีแนวทางการดำเนินงานเพื่อให้สมาชิกในเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนมีรายจ่ายลดลง และมีการวางแผนเพิ่มการลงทุนปรับปรุง และพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มยอดขายและรายได้ร่วมกันระหว่างเครือข่าย ที่มีอยู่ในระดับมาก และมีค่าเฉลี่ยสูงสุดทั้ง 2 ด้านในด้านเศรษฐกิจ (ค่าเฉลี่ย 4.32 และค่าเฉลี่ย 4.20) และเมื่อพิจารณาถึงการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อมที่อยู่ในระดับมากพบว่าการมีวิธีการผลิตที่ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ลดขยะและของเสีย มีค่าเฉลี่ยสูงสุดและอยู่ในระดับมาก แต่ในทางกลับกันเทคโนโลยีในการดำเนินการกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับปานกลางและมีค่าเฉลี่ยต่ำสุดของการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม

3. การบริหารจัดการของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนของคณะกรรมการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จังหวัดเชียงใหม่

คณะกรรมการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนทั้งหมดเคยได้รับการส่งเสริมก่อตั้งเครือข่ายจากหน่วยงานรัฐ และในช่วงแรกของการก่อตั้งเครือข่าย ทางหน่วยงานภาครัฐให้ความช่วยเหลือทางด้านการแบ่งโครงสร้างคณะกรรมการ การวางแผน การแลกเปลี่ยนความรู้ และมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของเครือข่าย โดยคณะกรรมการเครือข่ายมาจากประธานและกรรมการจากวิสาหกิจชุมชนของตนเอง จึงมีทักษะและประสบการณ์ในการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนที่มีประสิทธิภาพ คลอดจนทักษะในการแก้ไขปัญหา ทั้งนี้การรวมตัวเป็นเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนทำให้คณะกรรมการและ

ประธานจากวิสาหกิจชุมชนต่าง ๆ ได้มีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนความรู้ เทคนิคและประสบการณ์ เพื่อให้เกิดการแก้ไขปัญหาและมุ่งสู่เป้าหมายของเครือข่ายที่ตั้งไว้ สำหรับการดำเนินงานด้าน เศรษฐกิจ เครือข่ายส่วนใหญ่มีการวางแผนและกำหนดวัตถุประสงค์ที่มีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานด้านเศรษฐกิจ โดยมุ่งเน้นอำนาจในการต่อรองราคาทางการตลาดและสถาบันการเงิน การรวมตัวเพื่อสร้างกองทุนเครือข่ายสร้างศูนย์จำหน่ายสินค้า การแลกเปลี่ยนข้อมูลทางการตลาด อีกทั้ง ยังเป็นการหนุนเสริมด้านการมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนสินค้ากันภายในเครือข่าย เพื่อเป็นการขยาย ฐานการผลิตและลดต้นทุนการผลิต นอกจากนี้การแบ่งผลประโยชน์ขึ้นอยู่กับจำนวนหุ้นหรือการส่วน ร่วมที่สมาชิกเครือข่ายได้มีส่วนเกี่ยวข้องในการลงทุนหรือรอบการผลิตนั้น และประเด็นการ ดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อม มีการมุ่งเน้นประเด็นการมีส่วนร่วมในการผลิตเพื่อทดแทนสิ่งที่ขาดเหลือ ของสมาชิกเครือข่าย และเป็นการลดความสูญเสียในการผลิตที่เป็นผลเสียต่อสิ่งแวดล้อม การรวมตัว เป็นเครือข่ายเพื่อมักเป็นการแบ่งความรู้ เทคนิค และเทคโนโลยี เพื่อลดต้นทุนและการสูญเสียของ ทรัพยากรที่ไม่จำเป็นออก ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน

4. รูปแบบการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

รูปแบบการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ สมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนทั้ง 7 แห่ง ในจังหวัดเชียงใหม่ มี จำนวนตัวอย่าง 182 คน โดยครั้งนี้มีดำเนินการวิเคราะห์หาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินงาน เครือข่ายภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยการวิเคราะห์การถดถอยพหุ ด้วยวิธี Stepwise Multiple Regression Analysis โดยแบ่งออกเป็น 4 ด้าน คือ สังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และ ภาพรวม ดังต่อไปนี้

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินงานอย่างยั่งยืนของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนภายใต้กรอบ แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนด้านสังคม

พบ 8 ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนภายใต้กรอบแนวคิด การพัฒนาที่ยั่งยืนด้านสังคมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติถึง (F value = 59.629) ได้แก่ การมีส่วนร่วม ในภาพรวม การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน รายได้ต่ำกว่า 84,000 บาทต่อปี การได้รับความ ช่วยเหลือจากนักส่งเสริมการเกษตร แหล่งเงินทุนจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ การมีส่วน ร่วมการตัดสินใจ การก่อตั้งเครือข่ายจากการส่งเสริมของหน่วยงานภาครัฐ และช่องทางการการขาย ปลีก โดยปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้สามารถอธิบายความผันแปรของตัวแปรตามหรือการดำเนินงาน เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนด้านสังคมได้ร้อยละ 73.40 ($R^2 = .734$) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

จากการศึกษาพบว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสัมพันธ์กับการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจ ชุมชนภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนด้านสังคม 8 ปัจจัย กล่าวคือ การมีส่วนร่วมในภาพรวมมี

ความสัมพันธ์เชิงบวกกับการดำเนินงานอย่างยั่งยืนด้านสังคมอย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติ ทั้งนี้ หากสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุก ๆ กิจกรรมและทุกครั้ง จะส่งผลให้การดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน เกิดความยั่งยืนด้านสังคมมากยิ่งขึ้น ในทางตรงกันข้ามหากสมาชิกเข้าร่วมกิจกรรมไม่ครบอาจส่งผลต่อการดำเนินงานอย่างยั่งยืนที่ลดลง โดยจากการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมพบว่า สมาชิกจำนวนหนึ่งไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ทุกกิจกรรมของเครือข่ายเนื่องจาก ระยะเวลาที่ไกลและภาระงานจำนวนมากจึงไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ทุกกิจกรรม ซึ่งอาจส่งผลต่อการดำเนินงานเครือข่ายอย่างยั่งยืนด้านสังคม

การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานมีความสัมพันธ์เชิงลบกับการดำเนินงานอย่างยั่งยืนด้านสังคมอย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติ กล่าวคือ สมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนหากไม่ได้มีการดำเนินงานกิจกรรมต่าง ๆ หรือละเลยกิจกรรมของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนจะส่งผลให้การดำเนินงานอย่างยั่งยืนด้านสังคมที่ลดลง อีกนัยหนึ่งสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานในกิจกรรมของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนครบทุกกิจกรรม อาจส่งผลต่อความยั่งยืนด้านสังคมที่เพิ่มมากยิ่งขึ้น โดยจากการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมพบว่า สมาชิกเครือข่ายจะมีการดำเนินงานในส่วนของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนก็ต่อเมื่อมีกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งที่มีความเกี่ยวข้องกับวิสาหกิจชุมชนของตนเองหรือมีความเกี่ยวข้องกับตนเองเพียงเท่านั้น ทั้งนี้เนื่องจากภาระหน้าที่การงานของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนหรือภาระงานหน้าที่จากอาชีพรองของกลุ่มสมาชิกหลายคน

รายได้ต่ำกว่า 84,000 บาทต่อปีมีความสัมพันธ์เชิงลบกับการดำเนินงานอย่างยั่งยืนด้านสังคมอย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติ แสดงว่า ทั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดระดับของรายได้ไว้คือ รายได้ต่ำกว่า 84,000 บาทต่อปี นั่นถือว่าเป็นรายได้ที่อยู่ในระดับน้อยที่สุด ดังนั้นการมีรายได้ที่อยู่ในระดับน้อยที่สุด อาจส่งผลกระทบต่อระดับการดำเนินงานอย่างยั่งยืนในด้านสังคมที่เพิ่มมากขึ้น อย่างไรก็ตามจากการเก็บข้อมูลแบบไม่เป็นทางการเพิ่มเติมพบว่า สมาชิกส่วนใหญ่ที่อยู่ในเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนมีความต้องการเพิ่มรายได้ เนื่องจากสมาชิกก่อนที่จะรวมตัวเป็นเครือข่าย มีรายได้ที่ไม่เพียงพอต่อการดำเนินชีวิต ทั้งนี้ปัจจุบันค่าครองชีพของคนไทยสูงขึ้น ดังนั้นสมาชิกวิสาหกิจจึงมีการการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเพื่อเป็นการเพิ่มรายได้มากขึ้น

การได้รับความช่วยเหลือจากนักส่งเสริมการเกษตรมีความสัมพันธ์เชิงลบกับการดำเนินงานอย่างยั่งยืนด้านสังคมอย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติ กล่าวคือ สมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่ไม่ได้รับความช่วยเหลือจากนักส่งเสริมการเกษตรหรือหน่วยงานภาครัฐ ในการส่งเสริมหรือช่วยแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จะส่งผลให้การดำเนินงานอย่างยั่งยืนด้านสังคมลดลง แต่หากนักส่งเสริมหรือหน่วยงานภาครัฐให้ความสนใจและช่วยเหลือเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนจะส่งผลให้เกิดความยั่งยืนด้านสังคมมากยิ่งขึ้น สมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนไม่ได้รับความช่วยเหลือจากนักส่งเสริมการเกษตรในด้านต่าง ๆ ของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จะทำให้เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกิด

การเปลี่ยนแปลงโดยมุ่งเน้นให้เกิดแนวคิดว่า ทำอย่างไรให้เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยสามารถพัฒนาได้โดยไม่ต้องขอความช่วยเหลือจากนักส่งเสริมการเกษตรหรือหน่วยงานภาครัฐได้ แต่ในทางตรงกันข้ามหากเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนได้รับความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริม อาจส่งผลให้การดำเนินงานของเครือข่ายนั้นไม่เป็นไปในทิศทางที่กำหนดไว้เดิม แต่ต้องให้ความสำคัญกับทิศทางการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริม โดยจากการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมพบว่า สมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนได้มีการติดต่อไปที่หน่วยงานภาครัฐเพื่อขอความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ แต่ยังไม่ได้รับการติดต่อกลับแต่อย่างใด ซึ่งถือเป็นโอกาสหนึ่งที่สมาชิกเครือข่ายทุกคนได้มีแนวคิดในการพึ่งพาตนเอง ช่วยเหลือตนเอง เพื่อสามารถดำเนินงานของเครือข่ายร่วมกันทุกคน

แหล่งเงินทุนจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการดำเนินงานอย่างยั่งยืนด้านสังคมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวคือ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์เป็นแหล่งเงินทุนเพื่อกู้ยืมทางการเกษตรซึ่งถือเป็นแหล่งเงินทุนที่มีความยืดหยุ่นในการดำเนินงาน เช่น สามารถผ่อนผันการชำระเงินได้ตามเงื่อนไข หรือมีโครงการพักชำระหนี้จากรัฐบาล เป็นต้น ดังนั้นสมาชิกจึงให้ความสนใจในการกู้ยืมจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ ซึ่งอาจส่งผลให้ระดับความยั่งยืนในการดำเนินงานด้านสังคมของเครือข่ายเพิ่มมากขึ้น อย่างไรก็ตามหากสมาชิกเครือข่ายกู้ยืมจากแหล่งเงินทุนอื่น ๆ อาจส่งผลต่อระดับการดำเนินงานอย่างยั่งยืนด้านสังคมที่ลดลงตามไปด้วย จากการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการจากสมาชิกเครือข่ายบางรายพบว่า สมาชิกเกือบทุกรายกู้ยืมเงินทุนจากแหล่งเงินทุนจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ ทั้งนี้เนื่องจากสมาชิกเกือบทุกรายประกอบอาชีพทางการเกษตรเป็นอาชีพรองหรือเป็นอาชีพควบคู่ไปกับการเป็นสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน และมีการเซ็นค้ำประกันร่วมกันเป็นกลุ่ม

การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจมีความสัมพันธ์เชิงลบกับการดำเนินงานอย่างยั่งยืนด้านสังคมอย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติ กล่าวคือ หากสมาชิกมีส่วนร่วมในการตัดสินใจประเด็นต่าง ๆ ของเครือข่ายอาจส่งผลต่อระดับความยั่งยืนทางสังคมในการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน อีกนัยหนึ่งหากสมาชิกมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับตนเองเท่านั้น อาจส่งผลต่อระดับความยั่งยืนทางสังคมในการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่สูงขึ้นก็เป็นได้ ทั้งนี้การเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่องที่ตนเองไม่มีความรู้หรือไม่เกี่ยวข้องทุกเรื่องนั้น อาจส่งผลกระทบต่อเชิงลบในการดำเนินงานอย่างยั่งยืนด้านสังคมก็เป็นได้ ผู้วิจัยได้มีโอกาสเข้าไปสัมภาษณ์เพิ่มเติมกับสมาชิกเครือข่ายพบว่า สมาชิกส่วนใหญ่มักเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้านต่าง ๆ ของเครือข่ายค่อนข้างน้อย ทั้งนี้เนื่องจากทุกคนทราบว่า การตัดสินใจนั้นเป็นหน้าที่ของผู้บริหารหรือคณะกรรมการบริหารเครือข่ายเท่านั้น และตนเองมีความรู้ในด้านการจัดการต่าง ๆ เช่นกัน

การก่อตั้งเครือข่ายจากการส่งเสริมของหน่วยงานภาครัฐมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการดำเนินงานอย่างยั่งยืนด้านสังคมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงให้เห็นว่า ในกรณีที่ภาครัฐเข้ามามี

ส่วนร่วมในการก่อตั้งเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน อาจส่งผลให้ระดับความยั่งยืนด้านสังคมในการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนนั้นอยู่ในระดับสูง แต่ในทางตรงกันข้ามหากการก่อตั้งเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนนั้นไม่มีหน่วยงานภาครัฐเข้ามาเกี่ยวข้อง อาจส่งผลต่อการดำเนินงานที่เป็นไปตามกรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนด้านสังคมที่อยู่ในระดับไม่มากนักของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน แต่อย่างไรก็ตาม คณะกรรมการบริหารจัดการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนได้กล่าวเพิ่มเติมว่า การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐตั้งแต่การก่อตั้งเครือข่ายฯ การดำเนินงาน การบริหารจัดการ ตลอดจนในด้านการตลาดนั้นเป็นเรื่องที่จำเป็นมากสำหรับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่เป็นสมาชิกเครือข่าย

ช่องทางการจำหน่ายด้วยวิธีการขายปลีกมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการดำเนินงานอย่างยั่งยืนด้านสังคมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงให้เห็นว่า เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่มีการจำหน่ายผลผลิตในลักษณะขายปลีกอย่างสม่ำเสมอ อาจส่งผลต่อระดับความยั่งยืนทางสังคมในการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในระดับสูง ในทางตรงกันข้ามหากเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนไม่ใช่ช่องทางการจัดจำหน่ายในรูปแบบการขายปลีกอย่างสม่ำเสมอ อาจส่งผลต่อระดับความยั่งยืนทางสังคมในการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในระดับน้อย จากการลงพื้นที่พบว่า เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนมีช่องทางการจัดจำหน่ายที่หลากหลาย โดยหนึ่งในช่องทางการขายปลีก และการขายอื่น ๆ เช่น การฝากร้านที่เครือข่ายหรือแหล่งจำหน่ายสินค้าภายในชุมชน การขายด้วยระบบออนไลน์ การมีหน้าร้านเพื่อขายปลีกให้แก่นักท่องเที่ยว การออกงานประจำปีหรืองานกาชาด ของจังหวัดเชียงใหม่ การเข้าร่วมการแสดงสินค้า OTOP ของจังหวัด เป็นต้น

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินงานอย่างยั่งยืนของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนด้านเศรษฐกิจ

ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนด้านเศรษฐกิจอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (F value = 37.141) ได้แก่ การมีส่วนร่วมในภาพรวม สถานภาพสมรส การเข้าร่วมเครือข่ายต่ำกว่า 1 ปี ช่องทางการขายในงานเทศกาลต่าง ๆ การมีส่วนร่วมการแบ่งผลประโยชน์ร่วมกัน ช่วงอายุ 34 – 43 ปี การศึกษาระดับประถมศึกษา รายได้ระหว่าง 168,001 – 252,000 บาท ช่องทางการขายส่ง ช่องทางการขายผ่านพ่อค้าคนกลาง และแหล่งเงินทุนจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ โดยปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้สามารถอธิบายความผันแปรของตัวแปรตามหรือการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนด้านเศรษฐกิจ ได้ร้อยละ 70.60 ($R^2 = .706$) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสัมพันธ์กับการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนด้านเศรษฐกิจ 11 ปัจจัย กล่าวคือ การมีส่วนร่วมในภาพรวมมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการดำเนินงานอย่างยั่งยืนด้านเศรษฐกิจอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งนี้ สมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทุกครั้ง จะส่งผลให้การ

ดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกิดความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจที่มากขึ้น แต่หากสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนมีส่วนร่วมกับกิจกรรมเป็นบางครั้งจะส่งผลต่อระดับการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนด้านเศรษฐกิจลดลงตามไปด้วย โดยจากการพูดคุยกับสมาชิกบางกลุ่มพบว่าในการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน สมาชิกทุกคนมีความสนใจในการมีส่วนร่วมแสดงให้เห็นว่าการที่สมาชิกมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนถือเป็นกระบวนการที่สนับสนุนและตอบสนองการดำเนินงานภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนด้านเศรษฐกิจอย่างแท้จริง

สถานภาพสมรสมีความสัมพันธ์เชิงลบกับการดำเนินงานอย่างยั่งยืนด้านเศรษฐกิจอย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติ กล่าวคือ หากสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่มีครอบครัวแล้ว อาจส่งผลให้ระดับความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจในการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนนั้นอยู่ในระดับน้อย ในทางตรงกันข้ามหากสมาชิกไม่ได้มีสถานภาพสมรสหรือไม่มีครอบครัว อาจส่งผลต่อระดับการดำเนินงานอย่างยั่งยืนด้านเศรษฐกิจที่เพิ่มขึ้นก็เป็นได้ ทั้งนี้เนื่องจากสมาชิกที่ไม่มีสถานภาพสมรสหรือยังไม่มีครอบครัวนั้นจะมีภาระค่าใช้จ่ายส่วนตัวไม่มากนัก ในขณะที่สมาชิกอื่น ๆ ที่มีสถานภาพสมรสหรือมีครอบครัวแล้วอาจมีค่าใช้จ่ายในครอบครัวที่เพิ่มขึ้น โดยรายได้ส่วนเพิ่มที่จะนำมาจุนเจือครอบครัวนั้นส่วนใหญ่ได้มาจากแหล่งเงินในการร่วมทำงานกับเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน อย่างไรก็ตามจากการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมพบว่า สมาชิกส่วนใหญ่ต้องการรายได้เพิ่มขึ้นเนื่องจากมีภาระค่าใช้จ่ายในครัวเรือน บางรายมีบุตรและธิดาหลายคนอีกทั้งยังต้องมีภาระในการเลี้ยงดูบุพการี

จากข้อมูลเกี่ยวกับการเข้าร่วมเครือข่ายต่ำกว่า 1 ปีตามตารางที่ 10 พบว่าการเข้าร่วมเครือข่ายต่ำกว่า 1 ปีมีความสัมพันธ์เชิงลบกับการดำเนินงานอย่างยั่งยืนด้านเศรษฐกิจอย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติ กล่าวคือ การเข้าร่วมเป็นสมาชิกเครือข่ายต่ำกว่า 1 ปีนั้นถือว่าสมาชิกเข้าร่วมกับเครือข่ายในระยะเวลาน้อย ซึ่งอาจส่งผลให้ระดับการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนด้านเศรษฐกิจนั้นสูงขึ้น อีกนัยหนึ่งหากสมาชิกเข้าร่วมเครือข่ายตั้งแต่ 1 ปีขึ้นไปแล้วนั้นอาจส่งผลให้ระดับการดำเนินงานอย่างยั่งยืนด้านเศรษฐกิจนั้นลดลง ทั้งนี้การเป็นสมาชิกเครือข่ายได้ไม่ถึง 1 ปีนั้น ถือว่าสมาชิกมีประสบการณ์ในการดำเนินงานกับเครือข่ายไม่นานมากนัก และยังทำรายได้ให้กับตนเองได้ไม่มากนัก ดังนั้นสมาชิกจึงต้องดำเนินงานอย่างยั่งยืนด้านเศรษฐกิจเพิ่มมากขึ้น จากการสัมภาษณ์กับสมาชิกบางกลุ่มทำให้ทราบว่า สมาชิกที่เข้าร่วมเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่จะค่อย ๆ ปรับตัวตั้งแต่เริ่มเป็นสมาชิก จนมีประสบการณ์ในการดำเนินงานมากขึ้น ทำรายได้ให้กับตนเองและครอบครัวมากขึ้น นั้นหมายความว่าสมาชิกเครือข่ายเห็นความสำคัญกับการดำเนินงานภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนด้านเศรษฐกิจที่เพิ่มมากขึ้นเช่นกัน

จากการศึกษาพบว่าช่องทางกำหนดยาในงานเทศกาลต่าง ๆ มีความสัมพันธ์เชิงลบกับการดำเนินงานอย่างยั่งยืนด้านเศรษฐกิจอย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติ กล่าวคือ เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่

ไม่ได้กำหนดช่องทางการจัดจำหน่ายสินค้าในงานเทศกาลต่าง ๆ อาจเป็นเหตุให้ระดับการดำเนินงานอย่างยั่งยืนด้านเศรษฐกิจดีขึ้นตามลำดับ แต่ในทางตรงกันข้ามหากมีการขายสินค้าในการเทศกาลต่าง ๆ ของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอาจส่งผลกระทบต่อระดับความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจในการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน โดยการลงพื้นที่เพิ่มเติมทำให้ทราบข้อมูลที่น่าสนใจว่า การจำหน่ายสินค้าตามงานเทศกาลต่าง ๆ ในช่วงระยะเวลา 1-2 ปีที่ผ่านมาถือเป็นช่องทางที่ไม่ได้สร้างกำไรให้แก่เครือข่ายมากเท่าที่ควร ทั้งนี้สืบเนื่องจากผลของการแพร่ระบาดโคโรนา (COVID-19) ในพื้นที่เขตจังหวัดเชียงใหม่ ส่งผลให้ประชาชนไม่นิยมออกมาเที่ยวงานเทศกาลต่าง ๆ เพราะเกรงว่าจะติดเชื้อ ตลอดจนจังหวัดเชียงใหม่ประกาศให้ยกเลิกงานเทศกาลต่าง ๆ ในช่วงระยะเวลา 2 ปีนี้เกือบทุกงาน

การมีส่วนร่วมในการแบ่งผลประโยชน์ร่วมกันมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการดำเนินงานอย่างยั่งยืนด้านเศรษฐกิจอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวคือ ในกรณีที่มีสมาชิกมีส่วนร่วมมากในการแบ่งผลประโยชน์ร่วมกัน จะมีอิทธิพลต่อระดับการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนด้านเศรษฐกิจที่สูงขึ้นเช่นกัน แต่หากสมาชิกมีส่วนร่วมน้อยในการแบ่งผลประโยชน์ร่วมกัน จะส่งผลกระทบต่อระดับการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนด้านเศรษฐกิจในระดับที่ลดลงเช่นกัน โดยจากการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมพบว่าการแบ่งผลประโยชน์ร่วมกันของสมาชิก เช่น รายได้ เงินปันผล รวมทั้งความรู้และเทคนิคต่าง ๆ ในการดำเนินงานนั้น เครือข่ายจะจัดการประชุมเพื่อให้คณะกรรมการบริหารจะดำเนินการรายงานผลการดำเนินงานที่แท้จริงและถูกต้องให้สมาชิกทุกคนทราบโดยเฉพาะด้านการเงินและรายได้ ซึ่งถือเป็นวิธีการที่ตอบสนองต่อวิธีการดำเนินงานภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนด้านเศรษฐกิจอย่างแท้จริง

ช่วงอายุ 34 – 43 ปีมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการดำเนินงานอย่างยั่งยืนด้านเศรษฐกิจอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวคือ สมาชิกที่มีช่วงอายุ 34-43 ปีถือเป็นช่วงอายุวัยกลางคนที่มีประสบการณ์ในการทำงานสุขภาพร่างกายสมบูรณ์พร้อมสำหรับการประกอบอาชีพของตน เพื่อสร้างความมั่นคงให้กับชีวิตและครอบครัว (Poung-ngamchuen, 2012) ซึ่งมีอิทธิพลต่อระดับความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจในการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่ดีขึ้น อย่างไรก็ตามจากการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการจากสมาชิกบางรายพบว่า สมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่อยู่ในวัยกลางคนจะมีความกระตือรือร้น มีความอดทนและขยันในการทำมาหากินเพื่อหารายได้ไปจุนเจือครอบครัว ซึ่งถือเป็นปรากฏการณ์เชิงวัฒนธรรมของคนไทยที่สนับสนุนการดำเนินงานภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนด้านเศรษฐกิจที่แท้จริง

จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่าการศึกษาระดับประถมศึกษาที่มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการดำเนินงานอย่างยั่งยืนด้านเศรษฐกิจอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวคือ สมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่จบการศึกษาระดับประถมศึกษาซึ่งถือเป็นการศึกษาในระดับน้อย จะส่งผลกระทบต่อระดับ

ความยั่งยืนทางเศรษฐกิจในการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่ลดลงตามไปด้วย แต่ในทางตรงกันข้ามในกรณีที่มีสมาชิกมีการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น จะมีอิทธิพลต่อระดับความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจในการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่เพิ่มขึ้นตามไปด้วย โดยจากการลงพื้นที่ของนักวิจัยเพิ่มเติมทำให้ทราบว่า ส่วนใหญ่สมาชิกจบการในระดับที่ไม่สูงมากนัก ซึ่งในขณะเดียวกันระดับการดำเนินงานที่สอดคล้องกับหลักความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจของสมาชิกดังกล่าวก็ไม่อยู่ในระดับไม่มากนักเช่นเดียวกัน เช่น การใช้ทรัพยากรในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่สิ้นเปลืองก่อให้เกิดต้นทุนที่เพิ่มสูงขึ้น เป็นต้น

ช่องทางการจำหน่ายแบบขายส่งมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการดำเนินงานอย่างยั่งยืนด้านเศรษฐกิจอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวคือ เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่มีการจำหน่ายสินค้าในรูปแบบขายส่งอย่างสม่ำเสมอ อาจส่งผลต่อระดับความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจในการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในระดับที่ดีขึ้นเรื่อย ๆ ตามลำดับ โดยในทางตรงกันข้ามนั้น หากเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนใช้ช่องทางการจำหน่ายอื่น ๆ โดยไม่มีการจัดจำหน่ายแบบขายส่ง อาจส่งผลต่อระดับความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจในการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่ลดน้อยลงตามลำดับเช่นกัน โดยจะเห็นได้จาก คำสั่งซื้อของร้านค้าขายปลีกทั่วไป ที่มีความต้องการซื้อผลิตภัณฑ์จากเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในรูปแบบค้าส่ง ซึ่งถือเป็นรูปแบบการซื้อขายสินค้าที่ได้รับผลประโยชน์ทั้ง 2 ฝ่าย กล่าวคือ ผู้ขายสามารถระบายสินค้าออกได้ในจำนวนมากจากคำสั่งซื้อเพียงหนึ่งครั้ง ในขณะที่ผู้ซื้อสามารถซื้อสินค้าได้ในราคาขายส่งที่ถูกกว่าราคาขายปลีก ดังนั้นกระบวนการของช่องทางการจัดจำหน่ายในช่องทางการขายส่งนั้น ถือเป็นกระบวนการที่สนับสนุนและตอบสนองการดำเนินงานภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนด้านเศรษฐกิจอย่างแท้จริง

ผลการวิเคราะห์พบว่าช่องทางการจำหน่ายผ่านพ่อค้าคนกลางมีความสัมพันธ์เชิงลบกับการดำเนินงานอย่างยั่งยืนด้านเศรษฐกิจอย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติ กล่าวคือ เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่มีการจำหน่ายสินค้าผ่านพ่อค้าคนกลางอย่างสม่ำเสมอ อาจส่งผลต่อระดับความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจในการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่ลดลง อีกนัยหนึ่งหากเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนลดช่องทางการจำหน่ายสินค้าผ่านพ่อค้าคนกลางลง อาจส่งผลต่อระดับความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจในการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในระดับที่ดีขึ้น โดยจากการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการกับคณะกรรมการบริหารจัดการเครือข่ายพบว่า หลังจากเครือข่ายตัดสินใจให้พ่อค้าคนกลางเป็นผู้จำหน่ายสินค้าแทน แต่กลับได้รับข้อร้องเรียนจากผู้บริโภคว่าสินค้านั้นแพงกว่าปกติ ซึ่งส่งผลกระทบให้ยอดขายลดลงมาก แต่ในปัจจุบันเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนตัดสินใจยกเลิกการจัดจำหน่ายสินค้าผ่านพ่อค้าคนกลาง โดยเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่ายแบบออนไลน์ทดแทน

แหล่งเงินทุนจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการดำเนินงานอย่างยั่งยืนด้านเศรษฐกิจอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวคือ ธนาคารเพื่อการเกษตรและ

สหกรณ์เป็นแหล่งเงินทุนเพื่อกู้ยืมทางการเกษตรซึ่งถือเป็นแหล่งเงินทุนที่มีความยืดหยุ่นในการดำเนินงาน ดังนั้นสมาชิกจึงให้ความสนใจในการกู้ยืมจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ ซึ่งอาจส่งผลให้ระดับความยั่งยืนในการดำเนินงานด้านเศรษฐกิจของเครือข่ายเพิ่มมากขึ้น อย่างไรก็ตามหากสมาชิกเครือข่ายกู้ยืมจากแหล่งเงินทุนอื่น ๆ อาจส่งผลกระทบต่อระดับการดำเนินงานอย่างยั่งยืนด้านเศรษฐกิจที่ลดลงตามไปด้วย จากการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการจากสมาชิกเครือข่ายบางรายพบว่า สมาชิกเกือบทุกรายกู้ยืมเงินทุนจากแหล่งเงินทุนจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ ทั้งนี้เนื่องจากสมาชิกเกือบทุกรายประกอบอาชีพทางการเกษตรเป็นอาชีพรองหรือเป็นอาชีพควบคู่ไปกับการเป็นสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน โดยมีการเซ็นค้ำประกันร่วมกันเป็นกลุ่ม ตลอดจนธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ยังมีนโยบายที่ช่วยเหลือเกษตรกรอีกด้วย เช่น นโยบายการพักชำระหนี้ นโยบายการลดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ยืม ดังนั้นสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนจึงสามารถบริหารจัดการเงินได้ด้วยตนเองแม้ว่าอยู่ในสภาวะเงินเฟ้อเงินฝืด ซึ่งจะเห็นได้ว่ากระบวนการดังกล่าวสนับสนุนและตอบสนองการดำเนินงานภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนด้านเศรษฐกิจอย่างแท้จริง

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินงานอย่างยั่งยืนของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม

จากการศึกษาพบ 6 ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (F value = 43.628) ได้แก่ การเข้าร่วมเครือข่ายต่ำกว่า 1 ปี การได้รับข้อมูลข่าวสารผ่านอินเทอร์เน็ต การมีส่วนร่วมการแบ่งผลประโยชน์ร่วมกัน การศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป สถานภาพโสด และการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้สามารถอธิบายความผันแปรของตัวแปรตามหรือการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม ได้ร้อยละ 59.90 ($R^2 = .599$) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

จากข้อมูลเกี่ยวกับการเข้าร่วมเครือข่ายต่ำกว่า 1 ปีตามตารางที่ 11 พบว่าการเข้าร่วมเครือข่ายต่ำกว่า 1 ปีมีความสัมพันธ์เชิงลบกับการดำเนินงานอย่างยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวคือ การเข้าร่วมเป็นสมาชิกเครือข่ายต่ำกว่า 1 ปีนั้น ถือว่าสมาชิกเข้าร่วมกับเครือข่ายในระยะเวลาที่ค่อนข้างสั้น ซึ่งอาจส่งผลให้ระดับการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อมนั้นมีแนวโน้มที่ดีขึ้น อีกนัยหนึ่งหากสมาชิกเข้าร่วมเครือข่ายเกินกว่า 1 ปีขึ้นไปแล้วนั้น อาจส่งผลให้ระดับการดำเนินงานอย่างยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อมนั้นลดลง ทั้งนี้การเป็นสมาชิกเครือข่ายได้ไม่ถึง 1 ปีนั้น ถือว่าสมาชิกมีประสบการณ์ในการดำเนินงานกับเครือข่ายไม่นานมากนัก และยังทำรายได้ให้กับตนเองได้ไม่มากเช่นกัน ดังนั้นสมาชิกจึงต้องดำเนินงานภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อมให้เพิ่มมากขึ้น จากการสัมภาษณ์กับสมาชิกบางกลุ่มทำให้ทราบว่า สมาชิกที่เข้าร่วมเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่เป็นสมาชิกได้ไม่นานมากนัก

ประมาณ 1-3 ปี ซึ่งอาจมีแนวคิดในการดำเนินงานเชิงนิเวศและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่มากขึ้น ดังนั้น เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนจึงจำเป็นต้องบ่มเพาะความรู้ความเข้าใจในการดำเนินงานให้สอดคล้องกับ แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อมให้แก่สมาชิกเพิ่มมากขึ้น

การได้รับข้อมูลข่าวสารผ่านอินเทอร์เน็ตที่มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการดำเนินงานอย่างยั่งยืน ด้านสิ่งแวดล้อมอย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติ กล่าวคือ หากสมาชิกได้มีการติดตามข้อมูลข่าวสารจาก ช่องทางอินเทอร์เน็ตอย่างสม่ำเสมอ จะส่งผลให้ระดับการดำเนินงานอย่างยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อมสูงขึ้น ในทางกลับกันหากสมาชิกไม่ให้ความสำคัญกับการรับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ผ่านระบบอินเทอร์เน็ต อาจส่งผลให้ระดับการดำเนินงานอย่างยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อมมีแนวโน้มลดลง โดยจากการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการทำให้พบว่า สมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนทั้งหมดเข้าถึง สามารถเข้าถึงระบบอินเทอร์เน็ตได้ด้วยโทรศัพท์มือถือ (Smart phone) และสามารถค้นคว้าข้อมูล เกี่ยวกับเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนได้เช่นกัน โดยปัจจุบันคณะกรรมการบริหารเครือข่ายสนับสนุนให้ สมาชิกทุกคนติดต่อสื่อสารและรับทราบข้อมูลต่าง ๆ ผ่านระบบอินเทอร์เน็ตมากยิ่งขึ้น

การมีส่วนร่วมในการแบ่งผลประโยชน์ร่วมกันมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการดำเนินงานอย่าง ยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อมอย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติ กล่าวคือ ในกรณีที่สมาชิกมีส่วนร่วมมากในการแบ่ง ผลประโยชน์ร่วมกัน จะมีอิทธิพลต่อระดับการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนด้าน สิ่งแวดล้อมที่เพิ่มมากขึ้นเช่นกัน แต่หากสมาชิกมีส่วนร่วมน้อยในการแบ่งผลประโยชน์ร่วมกัน จะ ส่งผลต่อระดับการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อมที่ลดลงตามไปด้วย อย่างไรก็ตามคณะกรรมการบริหารเครือข่ายกล่าวเพิ่มเติมว่า ปัจจุบันสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ทุกคนให้ความสำคัญในการเข้ามามีส่วนร่วมในการแบ่งผลประโยชน์ร่วมกันมากขึ้น ทั้งในระดับ เครือข่ายและระดับกลุ่ม โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมที่นำมาเป็นวัตถุดิบที่นำมาผลิตของแต่ละกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

การศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไปของสมาชิกมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการดำเนินงานอย่าง ยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อมอย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติ กล่าวคือ หากสมาชิกมีการศึกษาระดับปริญญาตรี ซึ่งถือว่าเป็นระดับการศึกษาที่ค่อนข้างสูง จะส่งผลต่อระดับการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน อย่างยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อมที่สูงขึ้นตามไปด้วย ในทางตรงกันข้ามหากสมาชิกจบการศึกษาในระดับที่ น้อยกว่านี้ จะส่งผลต่อระดับการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อมที่ ลดลงเช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตามในปัจจุบันนี้ถึงแม้ว่าสมาชิกส่วนใหญ่จะจบการศึกษาในระดับที่ไม่สูง มากนัก แต่ยังคงมีสมาชิกบางรายที่กำลังศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น และสมาชิกบางกลุ่มพยายามเข้า รับการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มความรู้ด้านการจัดการทรัพยากรและการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งถือได้ว่ากิจกรรมดังกล่าวทั้งหมดเป็นการสนับสนุนการดำเนินงานภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ ยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อมที่มากขึ้นเช่นกัน

สถานภาพโสดของสมาชิกเครือข่ายมีความสัมพันธ์เชิงลบกับการดำเนินงานอย่างยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อมอย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติ กล่าวคือ การมีสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในสถานภาพโสดหรือยังไม่ได้สมรสในปริมาณน้อย อาจส่งผลให้ระดับความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อมในการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนนั้นอยู่ในระดับที่ตรงกันข้าม อย่างไรก็ตามหากมีจำนวนสมาชิกที่อยู่ในสถานภาพโสดหรือไม่ได้สมรสในปริมาณมาก จะส่งผลต่อการดำเนินงานอย่างยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อมในระดับมากขึ้นกัน ทั้งนี้คณะกรรมการบริหารเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า กลุ่มสมาชิกที่มีครอบครัวแล้วยอมให้ความสำคัญกับครอบครัวมากกว่าสิ่งอื่นใด ในขณะที่สมาชิกที่ยังไม่มีครอบครัวนั้นสามารถทุ่มเทการทำงานให้กับเครือข่ายได้มากกว่า แต่อย่างไรก็ตามคณะกรรมการบริหารเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ให้ความสำคัญกับความสำเร็จในการทำงานตามข้อตกลง (Work Agreement) โดยให้ความสำคัญน้อยกว่าจำนวนชั่วโมงในการทำงานต่อวัน

การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการดำเนินงานอย่างยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อมอย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติ กล่าวคือ หากสมาชิกมีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งถือว่าเป็นระดับการศึกษาที่สามารถนำไปประกอบอาชีพได้ จะส่งผลต่อระดับการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อมในระดับที่มีแนวโน้มดีขึ้นเรื่อย ๆ ในทางตรงกันข้ามหากสมาชิกนั้นมีการศึกษาในระดับที่น้อยกว่ามัธยมศึกษาตอนต้น อาจส่งผลต่อระดับการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อมในระดับที่น้อยลงตามไปด้วย โดยสมาชิกส่วนใหญ่ของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในปัจจุบันนั้นมีการศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และในระดับอาชีวศึกษาซึ่งถือว่าเป็นระดับการศึกษาที่สามารถนำความรู้ไปประกอบวิชาชีพได้เป็นอย่างดี ส่งผลให้เครือข่ายส่วนใหญ่เข้าใจบทบาทหน้าที่ของการปฏิบัติงานของตนเองเป็นอย่างดี

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินงานอย่างยั่งยืนของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนด้านภาพรวม

ตัวแปรอิสระมีความสัมพันธ์กับการดำเนินงานอย่างยั่งยืนของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนด้านภาพรวมอย่างมีนัยสำคัญ (F value = 43.628) ทั้งหมด 7 ตัวแปร คือ การมีส่วนร่วมในภาพรวม รายได้ (ต่ำกว่า 84,000 บาท/ปี) การมีส่วนร่วมการแบ่งผลประโยชน์ร่วมกัน แหล่งเงินทุน (ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์) การได้รับความช่วยเหลือจากนักส่งเสริมการเกษตร ระยะเวลาการเข้าร่วมเครือข่าย (ต่ำกว่า 1 ปี) และการศึกษา (ระดับปริญญาตรีขึ้นไป) โดยตัวแปรทั้งหมดสามารถอธิบายความผันแปรของตัวแปรตาม หรือการดำเนินงานอย่างยั่งยืนของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนด้านภาพรวมได้ร้อยละ 59.90 ($R^2 = 0.599$) โดยอธิบายได้ดังต่อไปนี้

การมีส่วนร่วมในภาพรวมของสมาชิกเครือข่ายมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนในภาพรวม โดยเมื่อมีการดำเนินการในกิจกรรมต่าง ๆ ของ

เครือข่ายที่สมาชิกเครือข่ายมีส่วนร่วมและให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมที่เกิดขึ้น ทั้งการมีส่วนร่วม การตัดสินใจ การดำเนินงาน การแบ่งผลประโยชน์ และการประเมินผล ซึ่งมีอิทธิพลต่อการดำเนินงาน อย่างยั่งยืนของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนด้านภาพรวมสูงขึ้นไป เป็นการก่อเกิดของเครือข่ายที่ได้รับความร่วมมือจากสมาชิกแต่ละกลุ่มในเครือข่าย ส่งผลต่อการดำเนินงานที่ต่อเนื่องจากมีส่วนร่วมของสมาชิกทำให้เครือข่ายเกิดความเข้มแข็งและการแบ่งปัน สิ่งต่าง ๆ ที่มีประโยชน์ต่อสมาชิกเครือข่ายซึ่งทำให้เกิดความยั่งยืนในหลาย ๆ ด้านต่อไป แต่ในทางกลับกันรายได้ของสมาชิกมีความสัมพันธ์เชิงลบกับการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนในภาพรวม อันเนื่องมาจากการรวมตัวเป็นเครือข่ายนั้นเป้าหมายส่วนใหญ่คือการเพิ่มกำลังซื้อขาย แลกเปลี่ยนสินค้า บริการ และการตลาด หากรายได้ของสมาชิกลดลงจากการรวมตัวเป็นเครือข่ายซึ่งมีอิทธิพลต่อการดำเนินงานอย่างยั่งยืนของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนด้านภาพรวมลดลง เป็นการทำให้สมาชิกไม่ยากที่จะเป็นสมาชิกเครือข่ายต่อไป ทำให้สูญเสียขวัญและกำลังใจจนนำไปสู่การถดถอยการเป็นสมาชิกเครือข่าย

การมีส่วนร่วมการแบ่งผลประโยชน์ร่วมกันมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนในภาพรวม การแบ่งผลประโยชน์ที่ลงตัวจะส่งผลดีต่อสมาชิกด้วยกัน เป็นการแบ่งผลประโยชน์ที่เท่าเทียมของสมาชิกทั้งในด้านของรายได้ ทรัพยากร ความรู้ และผลดีที่เกิดขึ้นจากเครือข่ายสู่ชุมชน ซึ่งการมีส่วนร่วมในการแบ่งผลประโยชน์ร่วมกันของสมาชิกมีอิทธิพลต่อการดำเนินงานอย่างยั่งยืนของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนด้านภาพรวมสูงขึ้นไป จะส่งผลดีต่อการเป็นสมาชิกเครือข่ายทำให้เกิดทัศนคติที่ดีต่อสมาชิกด้วยกันเองในแง่ของการแบ่งผลประโยชน์ อีกทั้งแหล่งเงินทุนมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนในภาพรวม โดยเป็นหนึ่งในชุดมุ่งหมายในการก่อตั้งเครือข่ายคือการหาแหล่งเงินทุนในการขยายตัวของวิสาหกิจชุมชน และมีอำนาจต่อรองกับสถาบันทางการเงิน ดังนั้นหากมีแหล่งเงินทุนก็จะส่งผลดีต่อการดำเนินงานอย่างยั่งยืนของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนด้านภาพรวมสูงขึ้นไป จะมีการลงทุนในเครือข่ายหรือกระแสเงินหมุนเวียนเพิ่มขึ้นตาม ส่งผลดีทั้งระบบตั้งแต่การผลิต จนถึงการตลาด

โดยการได้รับความช่วยเหลือจากนักส่งเสริมการเกษตรมีความสัมพันธ์เชิงลบกับการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนในภาพรวมอย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติ กล่าวคือ ในกรณีที่เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่ได้รับความช่วยเหลือจากนักส่งเสริมการเกษตรหรือหน่วยงานภาครัฐในการส่งเสริมหรือช่วยแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จะส่งผลให้การดำเนินงานอย่างยั่งยืนในภาพรวมลดลง แต่หากนักส่งเสริมหรือหน่วยงานภาครัฐนั้นมีการติดต่อประสานงานไม่บ่อยครั้งนักอาจส่งผลให้การดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในภาพรวมที่ดีขึ้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการช่วยเหลือของหน่วยงานภาครัฐหรือนักส่งเสริมการเกษตรที่ไม่บ่อยครั้งมากนัก อาจส่งผลดี

ต่อการแก้ไขปัญหาและดำเนินงานด้วยตนเองของเครือข่าย ตลอดจนเกิดการเรียนรู้ การพัฒนาตนเองของสมาชิก ซึ่งก่อให้เกิดทักษะ ความเชี่ยวชาญในการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนในภาพรวมที่ดียิ่งขึ้น ส่วนของด้านระยะเวลาการเข้าร่วมเครือข่ายน้อยกว่า 1 ปีมีความสัมพันธ์เชิงลบกับการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนในภาพรวม เนื่องจากสมาชิกที่เข้าร่วมเครือข่ายน้อยกว่า 1 ปีอาจไม่ทราบถึงการดำเนินงานในรูปแบบของเครือข่าย ทำให้เกิดความไม่เข้าใจหรือตามการทำงานแบบเครือข่ายที่เกิดขึ้นตั้งแต่การก่อตั้งจนถึงปัจจุบัน จึงส่งผลต่อการดำเนินงานความยั่งยืนในภาพรวมลดลง แต่หากเป็นสมาชิกของเครือข่ายในระยะยาวจะทำให้สมาชิกเกิดความเข้าใจในการดำเนินงานมากยิ่งขึ้น ในขณะที่ระดับการศึกษาที่มีความสัมพันธ์เชิงลบกับการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืน หากสมาชิกมีการศึกษาที่ไม่สูงพอจึงไม่ใส่ใจหรือไม่ทราบถึงรูปแบบการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ว่าควรจะไปดำเนินการไปในทิศทางใดจึงจะเหมาะสม ทั้งนี้หากมีสมาชิกเครือข่ายมีการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไปก็จะส่งผลต่อการดำเนินงานต่าง ๆ ทั้งในด้านของบทบาทหน้าที่ของสมาชิก การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การใช้เทคโนโลยี การตลาด และด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน

5. ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินงานของสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จังหวัดเชียงใหม่

1. ปัญหาเกี่ยวกับการไม่สามารถขายสินค้าและบริการในช่วงโควิด โดยสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนได้เสนอให้มีการขยายช่องทางการขายสินค้าบนอินเทอร์เน็ต
2. สมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนมีความต้องการความช่วยเหลือจากภาครัฐในการแก้ไขปัญหาการดำเนินงานที่ตนเองไม่มีประสบการณ์มากพอที่จะแก้ไข ซึ่งสมาชิกส่วนใหญ่ได้ให้ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาโดยให้ภาครัฐส่งเสริมให้สมาชิกเครือข่ายสามารถพึ่งพาตนเองได้ เพื่อสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยตนเองได้
3. อุปสรรคในการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอันหนึ่งเกิดจากการขาดแหล่งเงินทุนในการลงทุน โดนสมาชิกเครือข่ายได้ให้ทางออกในการแก้ไขปัญหาอุปสรรคไว้ว่าการก่อตั้งกองทุนเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาแหล่งเงินทุนได้ เนื่องจากมีเงินทุนหมุนเวียนอยู่ภายในเครือข่าย
4. สมาชิกเครือข่ายประสบปัญหาด้านการออกออกแบบผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ เพื่อให้ดูสวยงามและตรงตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย โดยสามารถแก้ไขได้ด้วยการได้รับการส่งเสริมจากภาครัฐเข้ามาให้ความรู้ด้านการออกแบบบรรจุภัณฑ์และผลิตภัณฑ์

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยพบประเด็นที่สำคัญที่ส่งผลกระทบต่อระดับการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนายั่งยืนซึ่งได้แก่ 1) การได้รับความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน 2) ระดับความแน่นหนาของสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน 3) ระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน 4) การดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนายั่งยืน และ 5) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนายั่งยืน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. จากการศึกษาการได้รับความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน พบว่า สมาชิกส่วนใหญ่เคยติดต่อเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐเกี่ยวกับเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในประเด็นต่าง ๆ ติดต่อเพื่อขอคำแนะนำและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า สมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน ยังไม่ได้รับการตอบกลับหรือความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ทั้งนี้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับคณะผู้บริหารเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนทำให้ทราบว่า ในช่วงระยะเวลา 1-2 ปีที่ผ่านมา ภาครัฐหรือสำนักงานที่เกี่ยวข้องประสบปัญหาด้านความไม่พร้อมในการให้คำปรึกษาหรือช่วยเหลือในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน เนื่องจากหน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ กำลังประสบปัญหาเรื้อรังจากสถานการณ์การระบาดของเชื้อไวรัสโร่นาไวรัส (COVID-19) ประกอบกับนโยบายเร่งด่วนของภาครัฐเรื่องการเว้นระยะห่างทางสังคม (Social distancing)

แต่อย่างไรก็ตามเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐได้รับทราบถึงการขอรับความช่วยเหลือจากเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเรียบร้อยแล้ว โดยอาจมีการติดต่อประสานงานภายในอนาคตอันใกล้ แต่หากมองในอีกมิติหนึ่งการเข้าเยี่ยมพบปะการติดตามผลการดำเนินงาน การให้คำแนะนำ การตรวจเยี่ยมจากเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐอย่างสม่ำเสมอเป็นเรื่องจำเป็น ซึ่งเป็นไปในทิศทางตรงกันข้ามกับการศึกษาของ สุปราณี (2556) ที่ศึกษาถึงการปฏิบัติงานตามโครงการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนของเจ้าหน้าที่ ผลการศึกษาพบว่า โครงการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนของเจ้าหน้าที่มีผลต่อการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในภาพรวมในระดับมาก โดยให้ความสำคัญกับการพบปะเยี่ยมเยียนสมาชิกอย่างสม่ำเสมอ เช่นเดียวกับกับผลการศึกษาของ ประหยัด (2556) ที่ได้ศึกษาเรื่องกระบวนการขับเคลื่อนเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเป็นเครื่องมือในการทำงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร พบว่ากระบวนการทำงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรร่วมกับเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนมีทั้งการสร้างทีมวิจัยและสร้างความเข้าใจร่วมกัน ส่งผลต่อการออกแบบและสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน มีการ

วิเคราะห์ศักยภาพของกลุ่มและเครือข่ายร่วมกัน เพื่อจัดทำแผนยุทธศาสตร์พัฒนาเครือข่าย ซึ่งส่งผลเชิงบวกในระยะยาวในการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน

ทั้งนี้จากการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการกับประธานและคณะกรรมการเครือข่ายทำให้ทราบว่า การก่อตั้งเครือข่ายเกิดขึ้นจากความร่วมมือของกรมส่งเสริมการเกษตรและประธานของแต่ละวิสาหกิจชุมชน โดยหลังจากนั้นด้วยต้นทุนจากความเข้มแข็งของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ ถึงแม้ว่าอาจเกิดความล่าช้าจากการช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐ ดังนั้นเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนจึงพยายามที่จะดำเนินงานแก้ไขปัญหาด้วยวิธีการพึ่งตนเอง

2. จากการศึกษาพบว่าความแน่นแฟ้นของสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.23) แสดงให้เห็นว่าสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เชื่อใจกันและให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันเมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีปัญหา ทั้งนี้เนื่องจากสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนมีความสนิทสนมกันมานาน เนื่องจากอาศัยอยู่ในชุมชนที่ไม่ไกลกันมากนัก ส่งผลต่อการรวมตัวก่อตั้งเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนโดยไม่ยากเย็น ดังนั้นความแน่นแฟ้นระหว่างสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนจึงถือว่าเป็นเรื่องที่เป็นในการดำเนินการ เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ซึ่งผลการวิจัยนี้สนับสนุนการศึกษาของ ทศน์ชัย (2564) เรื่อง การพัฒนาดัชนีชี้วัดความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีววิถีตำบลน้ำเกี๋ยน อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ซึ่งพบว่า ความแน่นแฟ้นของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีววิถีในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนในระดับมากเช่นเดียวกัน โดยความแน่นแฟ้นของสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนนั้น เกิดจากการเป็นคนพื้นที่ดั้งเดิมของกลุ่มสมาชิกที่อาศัยในชุมชนมาตั้งแต่แรกจึงมีความคุ้นเคยกันมาก ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความรักใคร่กลมเกลียวระหว่างสมาชิกในชุมชน ตลอดจนความรู้สึกแน่นแฟ้นของสมาชิกต่อชุมชน (Poung-ngamchuen, 2012) นอกจากนี้ความแน่นแฟ้นยังสอดคล้องกับความต้องการสิ่งใหม่ๆ ในชีวิตเพื่อการพัฒนา (O'Brien, 1992)

อย่างไรก็ตาม สีลาภรณ์ (2539) ได้กล่าวว่าความสัมพันธ์รูปแบบเครือข่ายที่เกิดขึ้นทางสังคมเป็นเรื่องระบบความสัมพันธ์ระหว่างญาติพี่น้อง ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันในรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างคนในสังคม เช่นเดียวกันกับการศึกษาของ ชีระพงษ์ (2543) ที่ได้กล่าวว่า การที่ประชาชนในชุมชนรวมตัวกันเป็น “องค์กรชุมชน” โดยมีการเรียนรู้ การจัดการ และการแก้ไขปัญหาาร่วมกันของชุมชน จนเกิดการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม การเมือง และวัฒนธรรมภายในชุมชน ตลอดจนมีผลกระทบสู่ภายนอกชุมชนที่ดีขึ้นตามลำดับ โดยจะเรียกชุมชนนี้ว่า กลุ่มชมรม สหกรณ์ บริษัท องค์กรชาวบ้าน เครือข่าย หรืออื่น ๆ ที่มีความหมายแสดงถึงการร่วมมือช่วยเหลือกันเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน และเพื่อความเอื้ออาทรต่อชุมชนอื่น ๆ ในสังคม ซึ่งอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า การดำเนินงานและการจัดการเครือข่ายนั้นอาศัยความไว้วางใจกันของ

ประธาน คณะกรรมการ และสมาชิกของวิสาหกิจชุมชนต่าง ๆ ที่ได้มีการพบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ส่งผลให้เกิดเกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสมาชิก และการดำเนินงานที่ประสบผลสำเร็จ

3. ระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน พบว่าสมาชิกมีส่วนร่วมในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.02) โดยการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการตัดสินใจอยู่ในระดับสูงที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.14) แสดงให้เห็นว่า สมาชิกทุกคนรวมถึงคณะกรรมการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนให้ความสำคัญกับการตัดสินใจในการดำเนินงานเครือข่ายร่วมกัน รองลงมาคือด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินการของสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน กล่าวคือ สมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนให้ความสนใจและร่วมกันดำเนินกิจกรรมที่เกิดขึ้นกับเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนทุกกิจกรรม ซึ่งส่งผลต่อผลการดำเนินงานที่ดีของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเช่นกัน โดยผลการวิจัยนี้สนับสนุนการศึกษาของ ทศน์ชัย (2564) โดยพบว่า การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนอยู่ในระดับมากที่สุด ส่งผลต่อความสำเร็จการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนมากเช่นกัน กล่าวคือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจนั้น เป็นประเด็นหนึ่งที่สำคัญหนึ่งในกระบวนการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ซึ่งเป็นกระบวนการทำงานที่เปิดโอกาสให้ทุกคนแสดงความคิดเห็นอย่างเท่าเทียมกัน ภายใต้อาณัติของโครงการบริหารจัดการ

แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า สมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินผลเป็นลำดับสุดท้าย (ค่าเฉลี่ย 3.90) ทั้งนี้เนื่องจากสมาชิกหลายรายขาดความมั่นใจในความรู้ และประสบการณ์ในการประเมินผล อีกทั้งสมาชิกหลายรายมองว่า อีกทั้งสมาชิกหลายรายมองว่า การประเมินผลนั้นไม่ใช่หน้าที่ของตน แต่เป็นหน้าที่ของคณะกรรมการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนมากกว่า ซึ่งเป็นไปตามผลการวิจัยของ ปิยะนุช (2552) และ จักรพงษ์ (2552) ว่าประชาชนหรือกลุ่มสมาชิกในชุมชนมักจะเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ในระดับที่ไม่มากนัก ซึ่งอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า การประเมินผลโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ นั้นต้องอาศัยความรู้หรือความเข้าใจสูง โดยในปัจจุบันการประเมินผลโครงการหรือกิจกรรมสำคัญต่าง ๆ ต้องอาศัยผู้ประเมินที่มีความเชี่ยวชาญและประสบการณ์สูงดังนั้น เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนควรจัดกิจกรรมการให้ความรู้เกี่ยวกับการประเมินผลให้กับสมาชิกทุกคน

4. การดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในภาพรวม พบว่าอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.00) โดยการพัฒนาอย่างยั่งยืนทั้ง 3 ด้านคือ ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ และด้านสิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน กล่าวคือ การดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนด้านสังคมนั้นอยู่ในระดับมาก สืบเนื่องจากการมีความรู้สึกมั่นคงจากการได้รับการก่อตั้งและส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนจากหน่วยงานภาครัฐ ในขณะที่ความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจเกิดจากการได้รับการสนับสนุนเงินทุนจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ ตลอดจนการมีช่องทางจำหน่ายผลผลิตที่หลากหลาย และความยั่งยืนในด้านสิ่งแวดล้อมนั้นแสดงให้เห็นจากระดับ

การศึกษาขั้นสูงสุดของสมาชิกในระดับมัธยมศึกษาถึงปริญญาตรี ส่งผลให้กลุ่มสมาชิกมีความรู้ในการเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับช่องทางการตลาดผ่านระบบออนไลน์ และสมาชิกทุกคนได้รับการแบ่งผลประโยชน์เท่ากันอย่างเท่าเทียม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ทศน์ชัย (2564) ซึ่งพบว่าความสำเร็จในการจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนนั้น เกิดจากการดำเนินงานภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้ง 3 ด้านคือ ด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมในภาพรวมอยู่ในระดับ “มาก”

5. จากการศึกษาพบ 7 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ได้แก่ การมีส่วนร่วมในภาพรวม รายได้ (ต่ำกว่า 84,000 บาท/ปี) การมีส่วนร่วมการแบ่งผลประโยชน์ร่วมกัน แหล่งเงินทุน (ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์) การได้รับความช่วยเหลือจากนักส่งเสริมการเกษตร ระยะเวลาการเข้าร่วมเครือข่าย (ต่ำกว่า 1 ปี) และการศึกษา (ระดับปริญญาตรีขึ้นไป) ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การดำเนินงานอย่างยั่งยืนของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนควรให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วมโดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมในการแบ่งผลประโยชน์ร่วมกันของสมาชิกทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งส่งผลต่อการสร้างรายได้ที่สูงขึ้นของสมาชิกทุกคน นอกจากนี้เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนยังจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนแหล่งเงินทุนที่น่าเชื่อถือคือธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ที่ได้รับประกันจากภาครัฐ อย่างไรก็ตามการได้รับความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ยังคงเป็นเรื่องจำเป็นของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับการศึกษาของ วีระศักดิ์ (2551) เรื่องการพัฒนากระบวนการบริหารจัดการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถของบุคคลในท้องถิ่นอย่างเป็นระบบและยั่งยืน จังหวัดนครพนม ซึ่งพบว่า การแบ่งทรัพยากรและการทำกิจกรรมร่วมกันของกลุ่มสมาชิกวิสาหกิจชุมชนส่งผลต่อความสำเร็จในระบบบริหารจัดการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน โดย Pong-ngamchuen (2018) ได้อธิบายสนับสนุนว่าการมีแหล่งทุนในการประกอบอาชีพให้กับตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ จะเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญที่นำไปสู่ความสำเร็จอย่างยั่งยืน อย่างไรก็ตาม Siriwan (2020) ได้กล่าวเสริมว่า ปัจจัยที่สำคัญที่สุดในความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคือ ความแนบแน่นของกลุ่มสมาชิก โดยความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนนั้นจะประกอบไปด้วยดัชนีชี้วัดความสำเร็จอย่างยั่งยืนของวิสาหกิจชุมชน 7 ดัชนี ได้แก่ การฝึกอบรมด้านการจัดการ การศึกษาดูงาน รายได้ที่เพิ่มขึ้น จำนวนหุ้นที่เพิ่มขึ้น จำนวนหนี้สินที่ลดลง การใช้สารเคมีลดลง และการเก็บของปามาใช้ในการผลิตลดลงของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน โดยกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอื่น ๆ สามารถศึกษาเพิ่มเติมดังกล่าว และนำไปประยุกต์ใช้กับการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนได้

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. เนื่องจากสถานการณ์การระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา (COVID-19) ส่งผลต่อการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกิดการติดขัดหรือไม่สามารถดำเนินงานไปในทิศทางที่วางแผนไว้ได้ ส่งผลกระทบต่อเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกิดปัญหาทางเศรษฐกิจตามมา เช่น ด้านการวางแผน ด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่าย ด้านการตลาด รวมทั้งด้านการแบ่งผลประโยชน์ เป็นต้น ดังนั้นคณะกรรมการบริหารเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ควรทบทวนสถานการณ์ดังกล่าวอย่างรอบครอบเพื่อพิจารณากำหนดนโยบายรองรับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งนโยบายด้านการตลาดเพื่อให้เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนนั้นดำเนินงานต่อไปได้ โดยมุ่งความสำคัญไปที่ความสามารถในการเข้าถึงผู้บริโภคในช่องทางที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น

2. สืบเนื่องจากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา (COVID-19) ส่งผลกระทบต่อการบริหารงานการประสานงานระหว่างกันของกลุ่มสมาชิก การแก้ไขปัญหา ตลอดจนการดำเนินงานเพื่อลดข้อจำกัดในการดำเนินงาน นอกจากนั้นแล้ว หน่วยงานราชการภายนอกก็ได้รับผลกระทบเช่นเดียวกัน ส่งผลต่อภาพรวมการดำเนินงานที่หน่วยงานภาครัฐอาจไม่สามารถสนับสนุนหรือช่วยเหลือใด ๆ ต่อสถานการณ์ดังกล่าวได้เต็มที่ ดังนั้นคณะกรรมการบริหารงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ควรพิจารณากำหนดนโยบายเร่งด่วนในการรับมือ เตรียมความพร้อม และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยตนเอง ทั้งนี้เพื่อเป็นการฝึกฝนให้เครือข่ายนั้น ได้ทบทวนวิเคราะห์ที่มาและการแก้ไขปัญหาได้ด้วยตนเองในวิธีการต่าง ๆ หากเกิดปัญหาเช่นเดิมขึ้นในอนาคต

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. จากนโยบายรองรับสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา (COVID-19) โดยเฉพาะอย่างยิ่งนโยบายทางการตลาดที่ให้ความสำคัญกับช่องทางการตลาดออนไลน์นั้น เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนควรสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับช่องทางการตลาดออนไลน์ให้แก่สมาชิกทุกคนได้ เข้าใจและเกิดการยอมรับ ด้วยการจัดอบรมให้ความรู้และฝึกปฏิบัติการขยายช่องทางการตลาดในระบบออนไลน์ เพื่อเตรียมความพร้อมในการปรับรูปแบบการขายใหม่ เช่น เพจ Live สด การฝากร้านกับแฟนเพจที่เกี่ยวข้อง การขายผ่านกลุ่มไลน์ ไลน์แอด นอกจากนี้เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนควรให้ความสำคัญกับการจัดส่งสินค้าและรูปแบบการบริหารจัดการเครือข่ายด้วยระบบออนไลน์ ทั้งนี้เพื่อการสร้างความพึงพอใจสูงสุดแก่ผู้บริโภค และเพื่อลดปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดในการบริหารจัดการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน

2. ถึงแม้ว่าเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนก่อตั้งขึ้นมาจากการได้รับความร่วมมือและความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องก็ตาม แต่เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนควรจะมีวิธีการรองรับเร่งด่วนในกรณีแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถานการณ์เร่งด่วนดังเช่นในปัจจุบัน ดังนั้น

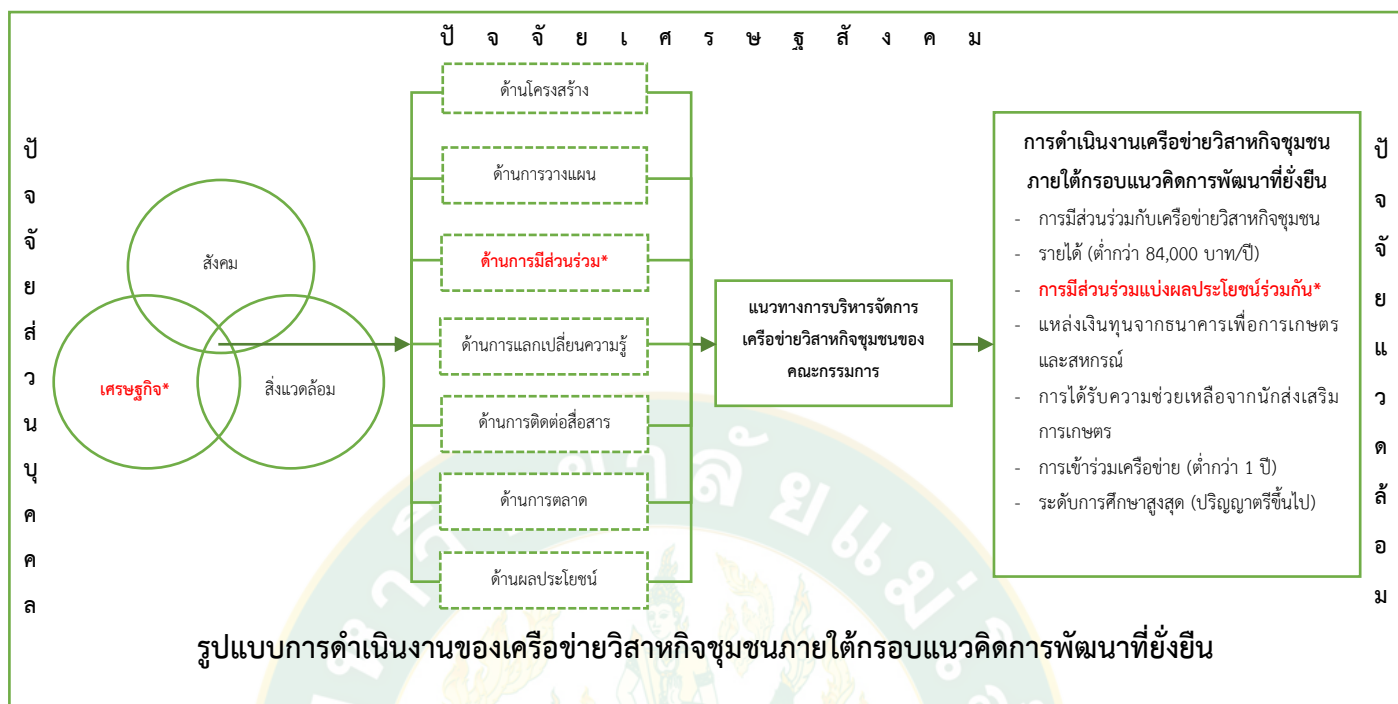
เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนควรมีวิธีการรองรับวิธีการแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยตนเอง เช่น การเก็บรวบรวมข้อมูลการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การวิเคราะห์สถานการณ์ในช่วงเวลาต่าง ๆ ของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน และจัดทำฐานข้อมูลที่เป็นปัจจุบันมากที่สุด เพื่อนำข้อมูลเหล่านั้นมาวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเพื่อกำหนดเป็นกลยุทธ์ในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้ทัน่วงทีตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้น

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

1. รูปแบบการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยครอบคลุมทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ และด้านสิ่งแวดล้อม อย่างไรก็ตาม เพื่อให้ได้รูปแบบใหม่ ๆ ที่มีความเหมาะสมกับสถานการณ์ของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน และสอดคล้องกับบริบทของเครือข่าย ในการศึกษาครั้งถัดไปควรมีการเพิ่ม หรือมองมิติใหม่ ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน เช่น ด้านทัศนคติ ด้านความรู้ความเข้าใจ หรือด้านความต้องการ และบริบทในการดำเนินงานของเครือข่าย ทั้งนี้ เพื่อให้ผลการศึกษาสະท้อนให้เห็นถึงรูปแบบการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่มีความหลากหลาย และสอดคล้องกับสถานการณ์ของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน

2. การศึกษาครั้งนี้จำกัดเพียง รูปแบบการดำเนินงานอย่างยั่งยืน ดังนั้นแนวคิด วิธีการศึกษา และผลการศึกษาที่ได้จึงเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานเท่านั้น สำหรับการศึกษารุ่นต่อไป อาจมีการศึกษาการพัฒนา รูปแบบการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ทั้งนี้เป็นการต่อยอดให้สูงยิ่งขึ้น เพื่อเป็นการพัฒนาการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน เป็นการทำให้ทราบถึงปัญหาของการพัฒนา และตัวแปรที่สำคัญในการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน เพื่อให้เกิดพัฒนาเครือข่ายที่ตรงจุดและเกิดผลสูงสุดในการพัฒนา

ภาพที่ 7 รูปแบบการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

3. จากรายละเอียดของรูปแบบการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน (ภาพที่ 7) ทำให้ผู้วิจัยได้พบว่าการดำเนินงานภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนของเครือข่ายนั้น ให้ความสำคัญไปที่การดำเนินที่เกี่ยวข้องในด้านเศรษฐกิจ โดยสังเกตได้จากหลักการบริหารจัดการของคณะกรรมการเครือข่ายใน 7 ด้าน ซึ่งคณะกรรมการบริหารมุ่งเข้าไปที่ด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่ายในทุกระดับ ในขณะที่การดำเนินงานของสมาชิกเครือข่ายมุ่งเน้นไปที่การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ร่วมกัน ดังนั้นในการศึกษาต่อยอดครั้งต่อไปผู้วิจัยขอแนะนำให้ผู้ที่สนใจนั้น ศึกษาความสัมพันธ์เชิงลึกของ 3 ส่วนคือ การพัฒนาที่ยั่งยืนด้านเศรษฐกิจ การบริหารจัดการโดยยึดหลักการมีส่วนร่วม และการเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานด้านการแบ่งผลประโยชน์ของสมาชิก นอกจากนี้ยังอาจมีการทดลองนำรูปแบบดังกล่าวไปประยุกต์ใช้กับเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในทุกระดับ เพื่อปรับปรุง พัฒนา รูปแบบดังกล่าวในการนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างทั่วถึง

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แบบสอบถามสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน

แบบสอบถาม

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยการค้นคว้าจากตำรา หนังสือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งขอคำปรึกษาจากอาจารย์ที่ปรึกษาหลัก อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม และผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัย ซึ่งมีรายละเอียดของเครื่องมือดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ข้อคำถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จังหวัด เชียงใหม่

คำชี้แจง โปรดกรอกข้อมูลลงในช่องว่าง.....ให้ครบ หรือใส่เครื่องหมาย ✓ ลงหน้าช่องคำตอบที่ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด

1. เพศ

- ( ) 1. ชาย ( ) 2. หญิง

2. อายุ.....ปี

3. สถานภาพสมรส

- ( ) 1. โสด ( ) 2. สมรส
( ) 3. หย่าร้าง/หม้าย ( ) 4. แยกกันอยู่

4. ระดับการศึกษาสูงสุด

- ( ) 1. ไม่ได้รับการศึกษา ( ) 2. ระดับประถมศึกษา
( ) 3. ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ( ) 4. ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย / ปวช.
( ) 5. อนุปริญญา / ปวส. ( ) 6. ปริญญาตรีหรือสูงกว่า

ตอนที่ 2 ข้อคำถามเกี่ยวกับปัจจัยเศรษฐกิจสังคมของสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จังหวัด เชียงใหม่

คำชี้แจง โปรดกรอกข้อมูลลงในช่องว่าง.....ให้ครบ หรือใส่เครื่องหมาย ✓ ลงหน้าช่องคำตอบที่ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด

5. ประเภทของวิสาหกิจชุมชน

- ( ) 1. การผลิต
( ) 2. การบริการ

6. รายได้เฉลี่ย.....บาทต่อปี

7. แหล่งเงินทุนสำหรับการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน/เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

( ) 1. ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์	( ) 2. กองทุนหมู่บ้าน
( ) 3. ธนาคารพาณิชย์	( ) 4. กองทุนเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน
( ) 5. กู้เงินจากญาติ พี่ น้องและเพื่อนบ้าน	( ) 6. ทุนตนเอง
( ) 7. อื่น ๆ โปรดระบุ	

8. ช่องทางการจำหน่ายผลผลิต (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

( ) 1. ขายส่ง	( ) 2. ขายปลีก
( ) 3. ตามคำสั่งซื้อ	( ) 4. ฝากร้านค้าจำหน่ายในชุมชน
( ) 5. เทศกาลงานต่าง ๆ	( ) 6. ผ่านพ่อค้าคนกลาง
( ) 7. ออนไลน์	

9. ลักษณะการก่อตั้งเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน

- ( ) 1. เกิดจากผู้นำกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเป็นคนริเริ่ม
- ( ) 2. เกิดจากการแก้ไขปัญหาระหว่างกลุ่มวิสาหกิจชุมชน
- ( ) 3. เกิดจากการส่งเสริมของหน่วยงานภาครัฐ
- ( ) 4. เกิดจากการส่งเสริมจากภาคเอกชน

10. ระยะเวลาในการเข้าร่วมเป็นสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ..... ปี

11. ช่องทางการได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน/เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ( ) 1. วิทยุ.....ครั้ง/เดือน
- ( ) 2. โทรทัศน์.....ครั้ง/เดือน
- ( ) 3. สื่อสิ่งพิมพ์ (หนังสือพิมพ์, หนังสือ, คู่มือ, แผ่นพับ).....ครั้ง/เดือน
- ( ) 4. อินเทอร์เน็ต (เว็บไซต์, Youtube, Line, Facebook).....ครั้ง/เดือน
- ( ) 5. สมาชิกเครือข่าย ประธานและคณะกรรมการเครือข่าย.....ครั้ง/เดือน
- ( ) 6. เจ้าหน้าที่หน่วยงานของรัฐ.....ครั้ง/เดือน
- ( ) 7. เจ้าหน้าที่หน่วยงานของเอกชน.....ครั้ง/เดือน
- ( ) 8. อื่น ๆ (โปรดระบุ.....) .....ครั้ง/เดือน

12. ท่านเคยติดต่อกับเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน/เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนหรือไม่

( ) 1. ไม่เคยติดต่อ เนื่องจาก.....

( ) 2. เคยติดต่อ.....ครั้ง/ปี

** โปรดระบุประเด็นที่ท่านได้ติดต่อกับเจ้าหน้าที่ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

1. ....

2. ....

3. ....

ตอนที่ 3 ข้อคำถามเกี่ยวกับปัจจัยแวดล้อมของสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จังหวัดเชียงใหม่

คำชี้แจง โปรดกรอกข้อมูลลงในช่องว่าง.....ให้ครบ หรือใส่เครื่องหมาย ✓ ลงหน้าช่องคำตอบที่

ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด

13. ท่านเคยได้รับความช่วยเหลือจากนักส่งเสริมการเกษตรหรือไม่

( ) 1. ไม่เคยได้รับความช่วยเหลือ

( ) 2. เคยได้รับความช่วยเหลือ.....ครั้ง/ปี

** โปรดระบุปัญหาที่ท่านได้รับความช่วยเหลือ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

1. ....

2. ....

3. ....

14. ความแนบแน่นของสมาชิกในเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน

กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างที่ท่านปฏิบัติตามความเป็นจริง โดยการประเมิน

ความแนบแน่นแบ่ง ออกเป็น 5 ระดับ 5 = มากที่สุด 4 = มาก 3 = ปานกลาง 2 = น้อย และ 1 =

น้อยที่สุด

ประเด็นคำถาม	ระดับความแนบแน่น				
	5	4	3	2	1
1. สมาชิกในเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนมีความเชื่อใจกัน					
2. สมาชิกในเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเคารพความคิดเห็นของกันและกัน					
3. สมาชิกในเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนสนับสนุนซึ่งกันและกันในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ					

ประเด็นคำถาม	ระดับความแน่นอน				
	5	4	3	2	1
4. สมาชิกในเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนมีความเต็มใจในการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนเสมอ					
5. กรณีสมาชิกในเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนขาดความสนใจในการดำเนินงานของเครือข่าย สมาชิกที่เหลือมีการติดต่อให้ความช่วยเหลือหรือดักเตือน					

15. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน

กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างที่ท่านปฏิบัติตามความเป็นจริง โดยการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ออกเป็น 5 ระดับ 5 = ส่วนร่วมมากที่สุด 4 = ส่วนร่วมมาก 3 = ส่วนร่วมปานกลาง 2 = ส่วนร่วมน้อย และ 1 = ส่วนร่วมน้อยที่สุด

ประเด็นคำถาม	ระดับการมีส่วนร่วม				
	5	4	3	2	1
ด้านการตัดสินใจ					
1. มีส่วนร่วมตัดสินใจในการก่อตั้งเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน					
2. มีส่วนร่วมตัดสินใจคิดและปฏิบัติแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน					
3. มีส่วนร่วมในการตัดสินใจปรับปรุงและพัฒนาการดำเนินงานของเครือข่าย					
ด้านการดำเนินงาน					
4. มีส่วนร่วมวางแผนการดำเนินงานและทิศทางของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน					
5. มีการแลกเปลี่ยนความรู้ของสมาชิกระหว่างเครือข่าย					
6. มีส่วนร่วมประสานงานกับบุคคลหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน					

ประเด็นคำถาม	ระดับการมีส่วนร่วม				
	5	4	3	2	1
ด้านการแบ่งผลประโยชน์ร่วมกัน					
7. มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับอัตรารายได้หรือค่าจ้างของสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน					
8. มีส่วนร่วมในการได้รับประโยชน์ทางอ้อมจากเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน เช่น ความรู้ ทรัพยากร สิทธิพิเศษทางการตลาด เป็นต้น					
9. มีส่วนร่วมในการส่งต่อผลประโยชน์จากเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนสู่สมาชิกคนอื่น ๆ และสมาชิกครอบครัว					
ด้านการประเมินผล					
10. มีส่วนร่วมติดตามและประเมินผลการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน					
11. มีส่วนร่วมในการติดตามและแก้ไขปัญหาของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน					
12. มีส่วนร่วมประเมินปัญหาและอุปสรรคที่เกี่ยวข้องในเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน					

ตอนที่ 4 ข้อคำถามเกี่ยวกับการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

คำชี้แจง โปรดใส่เครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างตามระดับการปฏิบัติของประเด็นคำถามแต่ละข้อที่ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด

ประเด็นคำถาม	ระดับการดำเนินงานภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ด้านสังคม					
1. มีการจัดให้สมาชิกได้พบปะแลกเปลี่ยนกันอย่างสม่ำเสมอ เพื่อดำเนินงานที่เข้าใจกัน					
2. มีการประชาสัมพันธ์ให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนทราบถึงการดำเนินงานแบบเครือข่าย					

ประเด็นคำถาม	ระดับการดำเนินงานภายใต้กรอบแนวคิด การพัฒนาที่ยั่งยืน				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ด้านสังคม					
3. มีการจัดประชุมสัญจรกันในเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอย่างสม่ำเสมอ					
4. มีการสร้างแรงจูงใจเพื่อให้เกิดการเป็นเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่เข้มแข็งและยั่งยืน					
5. มีการพูดคุยและวางแผนในการสร้างผู้นำรุ่นใหม่ในเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเพื่อสืบทอดการบริหารและดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนต่อไป					
2. ด้านเศรษฐกิจ					
6. มีแนวทางการดำเนินงานเพื่อให้สมาชิกในเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น					
7. มีแนวทางการดำเนินงานเพื่อให้สมาชิกในเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนมีรายจ่ายลดลง					
8. มีแนวทางการดำเนินงานเพื่อให้สมาชิกในเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนมีเงินออมมากยิ่งขึ้น					
9. มีแนวทางการดำเนินงานเพื่อให้สมาชิกในเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนมีแผนในการรับมือกับปัญหาทางการเงินที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต					
10. มีการวางแผนเพิ่มการลงทุน ปรับปรุง และพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มยอดขายและรายได้ร่วมกันระหว่างเครือข่าย					

ประเด็นคำถาม	ระดับการดำเนินงานภายใต้กรอบแนวคิด การพัฒนาที่ยั่งยืน				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ด้านการสิ่งแวดล้อม					
11. มีการนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ในกระบวนการผลิตลดลง					
12. มีการนำความรู้ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมาใช้ประกอบการดำเนินกิจกรรมวิสาหกิจชุมชน					
13. มีวิธีการผลิตที่ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ลดขยะและของเสีย					
14. ลดการใช้พลังงาน และมีวิธีการใช้พลังงานให้มีประสิทธิภาพสูงสุด					
15. ใช้เทคโนโลยีในการดำเนินการกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม					

ตอนที่ 5 ข้อคำถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินงานของ
เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน

คำชี้แจง โปรดกรอกข้อมูลลงในช่องว่าง.....ให้ครบและเป็นจริงมากที่สุด
ปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน

.....

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน

.....

.....

.....

.....

ขอขอบพระคุณทุกท่านในความร่วมมือ

ภาคผนวก ข

ชุดคำถามสำหรับประธานและคณะกรรมการบริหารเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน

**ชุดคำถามสำหรับการอภิปรายกลุ่มผู้บริหารเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนการวิจัยเรื่อง
“รูปแบบการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน”**

ตอนที่ 1 สถานภาพโดยทั่วไปของคณะผู้บริหารเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน

1. ชื่อ .....
2. เพศ   ( ) ชาย   ( ) หญิง
3. อายุ   ..... ปี
4. ระดับการศึกษา
  - ( ) ไม่ได้รับการศึกษา
  - ( ) ประถมศึกษา
  - ( ) มัธยมศึกษาตอนต้น
  - ( ) มัธยมศึกษาตอนปลาย / ปวช.
  - ( ) อนุปริญญา / ปวส.
  - ( ) ปริญญาตรีหรือสูงกว่า
5. หน้าที่ที่ปฏิบัติในเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน โปรตรระบุ .....

ตอนที่ 2 ประเด็นคำถามในด้านการบริหารจัดการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนทั้ง 7 ด้าน

1. ประเด็นคำถามด้านโครงสร้าง

- 1.1 มีโครงสร้างคณะกรรมการเครือข่ายที่เป็นหลักเป็นแหล่งเป็นรูปธรรมและชัดเจนไหม ? 1.2 มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของคณะกรรมการและสมาชิกอย่างชัดเจน ? 1.3 มีการผลิตเปลี่ยนการขึ้นเป็นคณะกรรมการเครือข่ายหรือไม่ 1.4 หน่วยงานภาครัฐได้มีการให้ความช่วยเหลือด้านของโครงสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนไหม ?

2. ประเด็นคำถามด้านการวางแผน

- 2.1 มีการกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ในการสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนไหม ? 2.2 การจัดทำแผนการดำเนินงานเป็นช่วงเวลา ? 2.3 มีการกำหนดระเบียบข้อบังคับของเครือข่ายอย่างชัดเจน 2.4 มีการทบทวนหรือประเมินผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง 2.5 ได้รับความช่วยเหลือจากภาครัฐในด้านการบริหารจัดการ และการเขียนแผนงานหรือไม่ ?

3. ประเด็นคำถามด้านการมีส่วนร่วม

- 3.1 วิสาหกิจชุมชนแต่ละแห่งที่อยู่ภายใต้เครือข่ายมีส่วนร่วมในการผลิต จำหน่ายและบริการ ?
- 3.2 มีส่วนร่วมในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ? 3.3 มีส่วนร่วม

ในการแก้ไขปัญหาของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ? 3.4 มีส่วนร่วมในด้านการตลาด ? 3.5 มีส่วนร่วมและร่วมออกแสดงความคิดเห็นในการจัดตั้งเครือข่าย ? 3.6 หน่วยงานภาครัฐได้มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ?

4. ประเด็นคำถามด้านการแลกเปลี่ยนความรู้

4.1 มีการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้หรือเทคนิคในการผลิต บริการ การตลาด และการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนใหม่ ? 4.2 มีการแลกเปลี่ยนวิธีการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ระหว่างวิสาหกิจชุมชนสู่วิสาหกิจชุมชน ? 4.3 หน่วยงานภาครัฐได้มีการส่งเสริมความรู้ด้านต่าง ๆ สู่เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนใหม่

5. ประเด็นคำถามด้านการติดต่อสื่อสาร

5.1 มีการเก็บที่อยู่หรือเบอร์โทรติดต่อของสมาชิกทั้งเครือข่าย 5.2 มีการติดต่อสื่อสารกับหน่วยงานภาครัฐในประเด็นต่าง ๆ ? 5.3 หน่วยงานภาครัฐได้ทำการติดต่อและติดตามเครือข่ายหรือให้ความสนใจบ้างหรือไม่ ?

6. ประเด็นคำถามด้านการตลาด

6.1 เครือข่ายมีช่องทางการจำหน่ายในลักษณะใด ? 6.2 ได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐในการจัดตลาดหรือส่งเสริมการขาย ? 6.3 มีภาคเอกชนให้ความสนใจในการติดต่อซื้อขายแลกเปลี่ยนกับเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ? 6.4 มีการส่งเสริมการขาย/โปรโมชัน 6.5 มีการเชิญชวนไปออกงานขายสินค้าและบริการ ? 6.6 มีการรวบรวมสินค้าของสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนแล้วจำหน่าย ?

7. ประเด็นคำถามด้านผลประโยชน์

7.1 จากการรวมตัวเป็นเครือข่ายทำให้เกิดการลดต้นทุนการผลิตและลดความสูญเสียในการผลิต ? 7.2 เกิดการจัดสรรทรัพยากรที่ดีขึ้นของสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ? 7.3 ได้รับรายได้เพิ่มมากขึ้นจากการรวมตัวเป็นเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ? 7.4 ได้รับชื่อเสียงในการประกอบการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ? 7.5 มีการแบ่งผลประโยชน์ร่วมจากการจำหน่ายผลผลิตสินค้าอย่างเป็นธรรม ?

ขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือ

ภาคผนวก ค
ภาพการลงพื้นที่

ภาพผนวกที่ 1 เครื่องขายวิสาหกิจชุมชน

ภาพผนวกที่ 2 สัมภาษณ์ประธานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน

ภาพผนวกที่ 3 สัมภาษณ์คณะกรรมการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน

ภาพผนวกที่ 4 ศูนย์เรียนรู้ของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน

ภาพผนวกที่ 5 แปลงมะม่วงของสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน

ภาพผนวกที่ 6 การสัมภาษณ์คณะกรรมการของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน

ภาพผนวกที่ 7 การเก็บข้อมูลจากสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน

ภาพผนวกที่ 8 การเก็บข้อมูลจากสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจ

บรรณานุกรม

- กรมพัฒนาชุมชน. 2547. **คู่มือการปฏิบัติงานวิสาหกิจชุมชน**. กระทรวงมหาดไทย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์บริษัท เอ ที เอ็น โปรดักชั่น จำกัด.
- กรมส่งเสริมการเกษตร. 2552. **การดำเนินงานพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ.2548**. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์แห่งประเทศไทย จำกัด.
- กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช. 2549. **เนื้อที่ป่าของประเทศไทยปี พ.ศ.2504-2549**. กรุงเทพฯ: บริษัท เอเชีย แล็บ แอนด์ คอนซัลแตนท์ จำกัด.
- กลุ่มทะเบียนและสารสนเทศวิสาหกิจชุมชน. 2563. **รายชื่อเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน**. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://smce.doae.go.th/ProductCategory/SmceCategory.php> (23 กรกฎาคม).
- กาญจนา แก้วเทพ. 2538. **การพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน : โดยถ้อยมนุษย์เป็นศูนย์กลาง**. กรุงเทพฯ: สมาคมทออลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา.
- กิติมา ปรีดีติลล. 2529. **ทฤษฎีการบริหารองค์การ**. กรุงเทพฯ: ชนະการพิมพ์.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. 2543. **การจัดการเครือข่าย : กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา**. กรุงเทพฯ: บริษัท ชัคเซส มีเดีย จำกัด.
- เกษม จันทร์แก้ว. 2545. **การจัดการวิงเวดล้อมแบบผสมผสาน**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- เขมรัฐ เถลิงศรี. 2560. **ธุรกิจการเกษตรบนพื้นที่สูงกับความยั่งยืน บทเรียนและข้อเสนอในการพัฒนา**. กรุงเทพฯ: สถาบันคลังสมองของชาติ.
- จักรพงษ์ พวงงามชื่น. 2552. **การบริหารจัดการป่าชุมชน: กรณีศึกษาบ้านป่าสักงาม ตำบลหลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่. วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี, 32(4) , 407-422.**
- _____. 2552. **ตำราวิชา สก351 การพัฒนาชุมชน**. เชียงใหม่: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- จักรพงษ์ พวงงามชื่น, รักษ์สรณ์ คงณาจารย์นันต์ และทองเลี่ยน บัวจุม. 2562. **เหตุจูงใจในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมหลังจบการศึกษาของนักศึกษา มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่. วารสารมนุษยสังคมศาสตร์, 17(3), 135-156.**
- จันทร์ธานี สงวนนสม. 2545. **ทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหารสถานศึกษา**. กรุงเทพฯ: บุ๊คพอยท์.
- จินตนา ญาติบรรทุง. 2529. **ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยคัตสรร กับระดับความเหนียวหนำของ**

พยาบาลวิชาชีพในโรงพยาบาลของรัฐ กรุงเทพมหานคร. บัณฑิตวิทยาลัย. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชูศรี เสรีรักษ์. 2552. แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนกองทุนฟื้นฟูอาชีพเกษตรกรหลังการพักชำระหนี้ ตำบลห้วยนาง อำเภอห้วยยอด จังหวัดตรัง. ตรัง: สำนักงานเกษตรจังหวัดตรัง กรมส่งเสริมการเกษตร.

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. 2542. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับปัจจัยความสำเร็จ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ เอ็ดดิสันเพรส โปรดักส์.

ดวงจันทร์ อาภาวัชรุทธิ์ เจริญเมือง. 2547. เมืองยั่งยืนในเอเชีย : แนวคิดและประสบการณ์จากเมืองนาราและบาหลี = Sustainable cities in Asia : cases of Nara and Bali. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ถาวร ชูพล. 2552. แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบึงหลุมบัว ตำบลพระอาจารย์ อำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมการเกษตร.

ทัศน์ชัย ศิริวรรณ. 2564. การพัฒนาดัชนีชี้วัดความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีวิตดี ตำบลน้ำเกียน อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน. ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

ธนวรรณ แสงสุวรรณ, อติลา พงศ์ยี่หล้า, อุไรวรรณ แยมนิยม, ยุทธนา ธรรมเจริญ และยงยุทธ พงศ์ศิริพันธ์. 2552. การจัดการการตลาด. บริษัท เพียร์สัน เอ็ดดูเคชั่น อินโดไชน่า จำกัด.

ธนา ประมุขกุล. 2547. เครือข่าย. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <https://www.thaicivicnet.com/> (10 สิงหาคม).

ธีระพงษ์ แก้วหาวงษ์. 2543. กระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งประชาคม ประชาสังคม
 ขอนแก่น: ศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนาการสาธารณสุขมูลฐานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.

ขอนแก่น: เครือข่ายประชาคมสุขภาพในท้องถิ่น.

นรินทร์ชัย พัฒนาพงศา. 2546. การมีส่วนร่วม หลักการพื้นฐาน เทคนิคและกรณีตัวอย่าง.
 กรุงเทพฯ: 598 Print.

นฤมล นิราทร. 2543. การสร้างเครือข่ายการทำงาน : ข้อความพิจารณาบางประการ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

นวรรตน์ นิธิชัยอนันต์. 2561. การพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนชายแดนไทย-กัมพูชา : กลุ่มวิสาหกิจชุมชนโรงสีข้าวบ้านโจรก. วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, 46, 101-111.

บงกชมาศ เอกเอี่ยม. 2548. การวางแผน การดำเนินการ และการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรเครือข่ายในการป้องกันแก้ไขปัญหาเอดส์ การใช้ความช่วยเหลือ ดูแล และจัดสวัสดิการสำหรับผู้ติดเชื้อเอดส์และครอบครัวผู้ติดเชื้อ: ศึกษากรณีองค์กรบริหารส่วน

- ตำบลดอนแก้ว อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่. มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- บัณฑิต อ่อนคำ และวีริยา น้อยวงศ์นยางค์. 2540. ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เจริญวิทยาการพิมพ์.
- ประหยัด มะโนพะเส้า. 2556. กระบวนการขับเคลื่อนเครือข่ายกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเป็นเครื่องมือในการทำงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร จังหวัดลำพูน. วารสารแก่นเกษตร, 41, 17-26.
- ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. 2540. สิ่งแวดล้อมและการพัฒนา. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์.
- ปิยะนุช กลิ่นคล้าย. 2552. ปัจจัยการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน อำเภอสนามชัย จังหวัดกาฬสินธุ์. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ปิยะบุตร หล่อไกรเลิศ. 2547. เศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ: แม็ค.
- พรรณี ประเสริฐวงศ์ และวีรนาถ มานะกิจ. 2519. การจัดการและการบริหาร. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- พวงรัตน์ ทวีรัตน์. 2540. วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์. กรุงเทพฯ: สำนักทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.
- ไพศาล มุ่งสมัค. 2556. รูปแบบการจัดการที่ประสบผลสำเร็จของกลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์สมุนไพร กลุ่มจังหวัดนครชัยบุรีรินทร์. วารสารสมาคมนักวิจัย, 18(3), 115-123.
- มนเทียร โรหิตเสถียร. 2549. การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน กลุ่มผลิตภัณฑ์จากผ้าในจังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- มนัส ศุภลักษณ์. 2544. การพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในกิจกรรมธุรกิจท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศ ชุมชนบ้านโป่ง ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่. ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาเอก. มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- มัทนา ไชยจิตต์. 2552. การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอผ้า อำเภอชาติตระการ จังหวัดพิษณุโลก. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- รจนา เตียวพานิชย์กิจ. 2557. การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์ผ้าทอ/เสื้อผ้าในจังหวัดยโสธร. ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- รุ่งโรจน์ เพชรบุรณิน. 2546. เครือข่ายภาคประชาชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน : กรณีศึกษาเครือข่ายประชาชนต้านคอร์รัปชัน (คปต). กรุงเทพฯ: สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ลำแพน จอมเมือง และสุทธิพงษ์ วสุโสภภาพล. 2546. ผ้าทอไทลื้อ : เศรษฐกิจชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์.
- เลอพงศ์ สวนสังข์. 2549. การสร้างเครือข่ายอาสาสมัครช่วยเหลือผู้ประสบภัยในทัศนะของอาสาสมัครช่วยเหลือผู้ประสบภัย. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์,

- มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วรรณิการ์ ภูมิวงศ์พิทักษ์. 2540. **ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการครอบครัวและชุมชนพัฒนา: ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนดวงแข เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ.**
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- วิทยา จันทะวงศ์ศรี. 2547. **ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดมหาสารคาม.** มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- วีระศักดิ์ จุลดาลัย และพณิษฐา ยงพิทยาพงศ์. 2551. **การพัฒนากระบวนการจัดการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถในท้องถิ่นอย่างเป็นระบบและยั่งยืน จังหวัดนครพนม.** วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, 3(1), 43-53.
- ศรีเพ็ญ ดุรงค์เดช. 2544. **การประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์เพื่อหาพื้นที่ที่เหมาะสมในการปลูกอ้อยในจังหวัดสกลนคร.** กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ศิริชัย ชินะตั้งกูร. 2529. **แนวคิดใหม่ทางการศึกษา.** กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด อักษรบัณฑิต.
- สมยศ นาวิการ. 2540. **การบริหารและพฤติกรรมองค์การ.** กรุงเทพฯ: บริษัทผู้จัดการพับลีซซิ่ง.
- สัจจา บรรจงศิริ, บุญญฤทธิ์ มุ่งจงกลาง และการตี ปาลีรัตน์. 2551. **การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง.** นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สัมพันธ์ เดชะอริก. 2540. **การพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้าน.** ขอนแก่น: สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน. 2548. **พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ.2548.** กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2540. **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8.** [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา
https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=3783 (22 กรกฎาคม).
- สีลาภรณ์ นาคทรพร. 2539. **การศึกษากับการวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย การศึกษาเพื่อพัฒนาอย่างยั่งยืน.** กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. 2534. **การสร้างมาตรฐานในการวิจัยทางสังคมศาสตร์.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ภาพพิมพ์.
- สุทิพย์ อากาศโร. 2547. **เครือข่าย : ธรรมชาติความรู้และการจัดการ.** กรุงเทพฯ: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข.
- สุปราณี ระวังดี. 2556. **การพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนการแปรรูปและผลิตภัณฑ์อาหารในจังหวัดยโสธร.** ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- สุปัญญา ไชยชาล. 2540. **การบริหารการผลิต.** กรุงเทพฯ: บริษัท เพียร์สัน เอ็ดดูเคชั่น อินโดไชน่า.

สุพรรณณี ขอดเผื่อ. 2551. **ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนในอำเภอสันป่าตอง. บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.**

เสน่ห์ จามริก และยศ สันตีสุมบตี. 2536. **รายงานการวิจัยเรื่องป่าชุมชนในประเทศไทย : แนวทางการพัฒนา เล่ม 1 ป่าฝนเขตร้อนกับภาพรวมของป่าชุมชนในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.**

เสรี พงศ์พิศ. 2548. **ข้อควรรู้เกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน. กรมส่งเสริมการเกษตร ชุมชนเกษตรกรรมการเกษตร แห่งประเทศไทยจำกัด.**

อคิน รพีพัฒน์. 2527. **การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชนบทในสภาพสังคมและวัฒนธรรม ไทย. กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภณาการพิมพ์.**

อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์. 2548. **การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม : การเรียนรู้ร่วมกับชุมชน เชียงใหม่. เครือข่ายงานวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏ.**

B., GINTINGSUGIHEN. 1993. **Community participation in the family welfare movement in Karo District, North Sumatra Province, Indonesia. University of the Philippines at Los Banos, Laguna, Philippines.**

Brundtland G. 1987. **Our common future: The world commission on environment and development. Oxford, England: Oxford University Press.**

Cohen John, Uphoff Norman, T,. 1977. **Rural Development Participation: Concept and Measures for Project Design, Implementation and Evaluation. New York: The Rural Development Committee Center for International Studies, Cornell University.**

Cronbach, L.J. 1970. **Essentials of Psychological Testing. New York: Harper & Row.**

James A. Roumasset, Christopher A. Wad. 2010. Optimal and Sustainable Groundwater Extraction. **Sustainability**,2(8), 2676-2685.

Lakanavichian, Sureeratna. 1998. **Model of Sustainability. Bangkok: National Institute of Development Administration.**

Lakanavichian Sureeratna. 1998. **Model of Sustainability. Bangkok: National Institute of Development Administration.**

Likert, Rensis A. 1961. **New patterns of management. Print book: EnglishView all editions and formats. New York: McGraw-Hill Book Company, Inc.**

O'Brien, E. J, Albrecht, J. E. 1992. Comprehension strategies in the development of a mental model. **Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and**

Cognition, 18(4), 777-784.

Poung-ngamchuen Jukkaphong and Namvises Krongthong. 2012. People's participation in Dong Na Tham community forest management project, Ubon Ratchathani, Thailand. วารสารวิทยาศาสตร์ สาขาสังคมศาสตร์, 33(486-498).

Poung-ngamchuen Jukkaphong , Poonnoy Poonpat , Buwjoom Tonglian and Sang-U Sasithorn. 2018. FACTORS' EFFECTING HEALTH OF FARMERS IN MUANG DISTRICT, LAMPUN PROVINCE. **Journal of MCU Social Science Review.** , 7(2).

Robert M. Solow. 1986. An economist's view of the income maintenance experiments. **Federal Reserve Bank of Boston**, 30(218-226).

Roger H. Hermanson, James Don Edwards, Roland Frank Salmonson,. 1987. **Accounting Principle**. Texas: Business Publication. INC.

Siriwan Thatchai, Poung-Ngamchuen Jukkaphong, Rungkawat Nakarate , Kruekum Phutthisun. 2020. Rationale Factors Affecting Participation in Managerial Administration of Chiwavitee Community Enterprise Group's Members in Nam KianSub-district, Phu Phiang District, Nan Province. **Journal of Environmental Treatment Techniques**, 8(4), 1611-1617.

Taro Yamane. 1973. **Statistics: An Introductory Analysis**. New York: Harper and Row Publications.

United Nation. 1981. **Popular participation as a strategy for promoting community-level action and national development**. New York: United Nations.

Uphoff., Norman. 1993. Grassroots organizations and NGOs in rural development: Opportunities with diminishing states and expanding markets. **World Development**, 21(4), 607-622.

WCED (World Commission on Environment and Development). 1987. **Our Common Future**. Oxford and New York: Oxford University Press.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	นายณัฐพนธ์ สกุลพงษ์
เกิดเมื่อ	20 พฤษภาคม 2541
ประวัติการศึกษา	พ.ศ.2561 - 2563 ปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต สาขาการพัฒนาส่งเสริมและนิเทศศาสตร์เกษตร คณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ พ.ศ. 2559 - 2560 ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง สาขาพืชสวน วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี ราชบุรี พ.ศ. 2556 - 2558 ประกาศนียบัตรวิชาชีพ สาขาพืชศาสตร์ วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี ราชบุรี

